

Coperta: *Cristea Müller*

MIHAI CODREANU

S C R I E R I

Ediție de
CONST. CIOPRAGA

și
ILIE DAN
Studiu introductiv de
CONST. CIOPRAGA

1969

II

PUBLICISTICĂ ● TRADUCERI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ● 1969

PUBLICISTICĂ

[OMAGIU LUI VASILE ALECSANDRI¹]

Din partea modeștilor luptători ai penei, din partea gazetarilor profesioniști, vin aici să aduc omagii de adîncă admirare celui mai duios, celui mai dulce, celui mai senin dintre poeții țării mele, omagii de adîncă admirare memoriei lui Vasile Alecsandri.

Și sufletul meu tremură că nu va ști să găsească pentru cugetare adevăratele expresii cari să spună limpede sentimentele de cari sînt însuflețit în solemnitatea momentului de față. Mai întăi încerc senzația că nu mă aflu la o sărbătoare ocazională și nouă. Numele lui Alecsandri demult încă, de pe cînd trăia încă poetul, se înălța glorios și falnic în sufletele noastre, ale tuturor, pentru că el însuși l-a săpat în noi cu litere mai tari decît arama.

El a trecut; vom trece și noi, vor trece și cei ce vor să vină; va trece pînă și mormîntul acesta, dar statua-idee, Alecsandri-simbolul va dura mereu înainte, pentru că poetul a fost în rîndul acelora în ființa cărora se pot sintetiza nu numai epoce, dar chiar viața unui neam întreg.

Răscolind cenușa veacurilor, găsim că neamurile au lăsat prin pulbere scînteii, și acele scînteii sînt scriitorii, cărturarii, cugetătorii neamurilor ce s-au stins.

¹ Cuvînt rostit de Mihai Codreanu, redactor al ziarului *Evenimentul*, la dezvelirea statuii lui Alecsandri din Iași, la 15 octombrie 1906 (n. ed.).

Prin aceștia dobîndesc popoarele dreptul la veșnică viață.

Peste toate luptele curente, peste micile nevoi zilnice, pînă și peste marile frămîntări sociale dintre popoare, timpul își lasă încetul cu încetul noaptea și liniștea sa. Nu putem citi prin întunericul acesta decît la lumina razelor lăsate de cugetătorii de orice ramură, al căror glas vibrează în tăcerea largă ca să ne spună cum au fost și cine au fost cei de altădată.

Ce ar fi fost îndepărtata și nebuloasa Iudeie, ce ar fi fost Egiptul, Arabia, ce ar fi fost Atena ori Roma fără de artiștii, poeții, oamenii de știință, filozofii, într-un cuvînt fără de scriitorii de pe atunci? De aceștia și-au legat acele țări numele și traiul și dreptul de a fi trăit, întocmai cum și România și-a legat de Alecsandri comorile ei sufletești și de cugetare.

Asemenea copacului neroditor din parabola lui Crist, în umila noastră părere stă că nu au dreptul la viață decît popoarele cari ne dau roade... și roadele unui popor sînt faptele și oamenii săi mari.

Dacă e așa, și așa este, Alecsandri e unul din acei cu cari România își va putea justifica odată în fața Istoriei dreptul său de-a fi trăit.

Cu acestea voiam să salut pe cel încremenit în bronzul nemuririi, să-l salut din partea celor pe care am onoarea să-i reprezint, gazetarii progresiști, modești luptători ai penei, cari muncesc din greu și asudă în umbră ca să pună, în măsurile putinței lor, o pietricică măcar, la edificiul patriei, la care el, Alecsandri, prin geniul său, a pus o stîncă de granit.

LUMINĂ DIN LUNĂ

Zilele aceste a apărut o nouă ediție din poeziile lui Mihail Eminescu, publicate sub îngrijirea d-lui Scurtu.

Ediția aceasta poartă titlul *Lumină din lună*, și în afară de copertă nu e nimic schimbat din vechea ediție care purta titlul *Poezii*.

Deși fanatic admirator al celui mai mare poet român, mărturisesc că nu-mi place deloc felul cum apar poeziile maestrului, sub îngrijirea d-lui Scurtu¹. De altfel, de la prima apariție în volum a poeziilor lui Eminescu, publicate sub îngrijirea d-lui Titu Maiorescu, orice altă ediție nu mi-a satisfăcut pe deplin nici gustul estetic, nici conștiința artistică². Graba care s-a pus în tipărirea lor, n-aș voi să spun intenția de comercializare, a făcut ca toate edițiile posterioare celui dintâi să geamă de greșeli de presă revoltătoare, care arătau oarecum o lipsă de respect față de luminoasa operă a marelui poet..

În afară de aceasta, cu totul de părerea d-lui Maiorescu, n-am înțeles niciodată cu ce drept editorii au întins profană mîna asupra scrierilor lui Eminescu, pe care el însuși le-a

¹ M. Codreanu se referă la volumul *Lumină de lună*, Editura „Minerva”, 1912. Potrivit însemnării de pe un manuscris de prin anii 1880—1883, Ion Scurtu a crezut că respectă dorința poetului, adoptînd pentru ediția scoasă la „Minerva” titlul *Lumină de lună* (n. ed.).

² Pînă în momentul respectiv nu apăruseră încă ediții critice (n. ed.).

păstrat numai în manuscris, cum e cazul cu publicarea volumului *Postume*, ori cazul cu colecționarea în volum a articolelor publicate prin ziare, pe care poate însuși autorul lor n-ar fi voit să le publice în felul acesta¹. Consumat estet și critic de select gust literar, d-l. Maiorescu a înțeles toate acestea și de aceea ediția publicată sub îngrijirea lui a rămas pîn-acum cea mai aleasă.

Dar, ca să revenim la noua ediție publicată de d-l Scurtu, să ne dea voie să-i contestăm cu totul dreptul de a fi utilizat titlul *Lumină din lună*, asupra căruia, dacă Eminescu s-a abătut o clipă, a renunțat la el, și ca dovadă că a renunțat este că se găsea încă-n viață cînd a apărut prima ediție a poeziilor sale, fără ca el să-l fi propus d-lui Maiorescu, sub îngrijirea căruia s-a făcut tipărirea.

Nu știm dacă nu e prea tare cuvîntul „profanare“, oricum el nu pune-n frumoasă lumină conștiința artistică ce-ar fi trebuit să însuflețească pe d-l Scurtu în reeditarea operei marelui poet. Dacă n-am ști că pe fiecare zi care trece opera aceasta cîștigă cît mai multe și mai adînci simpatii în sufletul românesc și că succesele sale de librărie îi sînt pe deplin asigurate, am putea crede că noul titlu utilizat de d-l Scurtu e un simplu truc de librărie menit să-nlesnească desfacerea vechii ediții, rămasă neschimbată-n cuprinsul ei și căreia i s-a schimbat numai titlul de pe copertă.

Discuția aceasta cerînd o întindere mult mai mare decît i-o îngăduie rubrica de față, ne rezervăm dreptul a o relua aiurea mult mai pe larg.

ÎN NIRVANA

Aseară mă aflam pe la orele opt într-un cerc de prieteni, în jurul samovarului aprins, și, într-o comunicativă bună dispoziție, schimbam între noi glume și păreri voioase. Pe la orele nouă ușa se deschise încet și un întîrziat își făcu apariția.

Nu știu de ce surîsul încetă pe buza tuturor și prin instinct înțelesesăm cu toții că noul venit avea să ne comunice o veste tristă. Într-adevăr, prietenul întîrziat ne spuse ceva dureros: cu cîteva momente înainte cel ce sub forma pămîntescă se numise Vasile Pogor intrase pentru veci în obșteasca liniște. Vestea morții ilustrului bărbat ne îndureră pe toți, căci Vasile Pogor, în sufletul și judecata noastră . a celor tineri, era săpat într-o deosebită lumină! Cugetător adînc și estet de rară fineță, dispărutul de azi a ilustrat timp de zece ani coloanele *Convorbirilor literare* cu numele său; și avînturile sale sufletești, și acurateța cugetării sale s-au legat de cititori, făcîndu-i, rînd pe rînd, admiratorii săi. Și toți cei ce eram de față ascară citiserăm pe Pogor și-i apreciaserăm și stimaserăm opera. Pentru mine, în special, însă, o altă notă mă lega puternic de cugetarea dispărutului; adîncă sa convingere în cuvîntul lui Buda, căci Vasile Pogor era un budist convins.

Din tinereță încă pătrunsese doctrina marelui Sakya-Muni, și adîncul vizionar indian îi stăpînise sufletul. De aici a rezultat veșnica seninătate care l-a caracterizat pe Vasile Pogor în toate actele vieții sale. Și mă gîndeam, la vestea

¹ Împotriva publicării postumelor s-a ridicat întîi G. Ibrăileanu în articolul *Postumele lui Eminescu (Viața românească, nr. 8, 1909)*, (n. ed).

morții sale, că pentru el sfârșitul a trebuit să vie ușor, să curgă lin, fără sforțare și fără durere. Spiritul său, în convingerea sa intimă, dacă n-avea de așteptat fericirile raiului creștin, avea să intre însă în suprema pace, în Nirvana. Pentru budistul convins clipa aceasta e o clipă de supremă voluptate, de contopire, de amestec cu „Totul universal“, din care omul se absoarbe pentru scurtul timp cit durează sub formă pămîntescă, chinuit de „Dorința“, ale căreia manifestări, sub toate formele, tind să-i creeze „Suferința“, care e unica realitate a vieții. Curînd sau mai tîrziu, însă, sosește momentul suprem, cînd afinitatea dintre materie și spirit se pierde, și acest din urmă reintră în neantul din care a răsărit.

Și, într-adevăr, așa a murit Vasile Pogor. Unuia dintre ai săi care-l veghea la patul său de moarte, i-a vestit cu cîteva clipe înainte de momentul fatal: „curînd voi trece în neant“, și vorbele aceste rezumă, în solemnitatea lor de sentință, suprema liniște cu care înțeleptul trebuie să primească fatala lovitură. De acolo, de sus și de jos, de pretutindeni și din nimic, din Nirvana ta curată, primește tu, acel ce nu mai ești, salutările mele senine, și în veacuri după veacuri absoarbe-te în voluptatea neființei, căci,

În Nirvana nu-i nici ură, nici iubire,
Și Dorința este stinsă pentru veci;
Pe deasupra unui trup în nesimțire
Nemurirea, Nemuririi, Nemurire
Desfășoară-ale Ideii forme reci.

AVÎNTUL

Iată trei școli estetice deosebite: d-l Maiorescu propune ca material prim pentru poezie *sentimentul*; d-l Panu vrea ca numai *cugetarea* să constituie orice bază poetică; iar pentru d-l Zamfirescu, *frumosul* este singurul element poetic.

În ceea ce privește doctrina d-lui Maiorescu, d-sa are dreptate numai într-atît, întrucît logic s-ar putea spune că „și sentimentul poate fi un element poetic“. Dar sînt poezii în care sentimentul poate să lipsească cu totul, întocmai cum sînt și sentimente care, oricît ar fi ele de duioase, pot să nu fie poetice.

Tot așa și d. Panu are dreptate într-atît, întrucît logic s-ar putea spune că „și cugetarea este un element ce poate naște poezia, fără însă ca el să fie unicul element al ei“.

Sînt poezii ale cugetării, sînt însă și cugetări care nu sînt deloc poetice.

În ceea ce privește doctrina d-lui Zamfirescu, păcătuiește și ea prin același exclusivism, căci frumosul nu este unicul element al poeziei, deși s-ar părea că orice produs artistic ar trebui să se îmbrace numaidecît cu haina sa.

Dacă sînt poeți la care sentimentul a fost un element de bază, cum ar fi Musset, Leopardi, Byron, sînt alții tot așa de mari, a căror bază poetică o constituie numai cugetarea: așa găsim în Schopenhauer, Nietzsche, Guyau pagini de-o neîntrecută poezie, în care nici vorbă nu poate fi de nota duioasă ori sentimentală.

Rezultă din toate aceste că toate facultățile, fie simțirea, fie cugetarea, fie voința chiar, pot deveni elemente poetice, îndată ce sint puse în mișcare de o energie caracteristică ce constituie baza oricărei poezii.

Această energie specifică, constitutivă a poeziei, este *Avîntul*. Un exemplu ne va lămuri mai bine cugetarea:

Iată o mamă care-și stringe cu drag pruncul la sîn.

Poate fi ceva mai duios și mai sentimental?

Împrejurarea nu devine poetică însă decît atunci cînd avîntul nostru îi împrumută aripile sale; iar cînd acesta ne lipsește, putem trece pe lângă asemenea tablouri fără ca măcar să luăm în seamă existența lor.

Ne găsim uneori în așa dispoziții sufletești, încît nici un prunc din lume nu ne-ar putea atrage atenția, oricît s-ar alina de duios la sînul mamei sale și oricît de calde ar fi lacrimile de iubire cu care l-ar scărda aceasta; iar alteori găsim foarte poetic tabloul format de cîțiva puișori de găină luați sub aripa protectoare a cloștei speriată de cine știe ce pericol, fie el chiar închipuit.

Iată, dar, că un sentiment este sau nu poetic nu după nota duioasă cuprinsă în el, ci după avîntul pe care-l punem fie atunci cînd sîntem noi acei care căutăm să-l redăm, fie atunci cînd îl cercetăm în creațiunea altora.

Numai așa se explică faptul că o poezie, fie ea oricît de izbutită, nu poate fi acceptată de noi decît atunci cînd sîntem în dispoziții analoge cu creatorul ei, sau cel puțin cînd acesta izbutește să ne puie în asemenea dispoziții prin talentul său.

Ceea ce este adevărat cu sentimentul este adevărat și cu cugetarea: oricît ar fi de adevărată o cugetare, nu devine poetică decît atunci cînd este însuflețită de avîntul necesar.

Paginile asupra morții din Schopenhauer nu sînt poetice prin adevărurile ce le cuprind; și de nu le-ar cuprinde decît pe acestea, n-ar rămînea decît pagini de metafizică ori psihologie. Avîntul cu care sînt scrise, însă, le scoate din cadrul producțiilor științifice și le-ar putea face scrise de orice mare poet.

Dacă ar continua pe tema aceasta polemicile stîrnite de d. Duiiu Zamfirescu, cu prilejul intrării acestuia în Academie, s-ar folosi poate cu mult mai mult literatura noastră decît s-alunece — cum fac acum — pe panta, pe urta pantă a personalităților.

POETUL NECULUȚĂ

S-a vorbit ieri în coloanele acestui ziar despre poetul D. Th. Neculuță, căruia i s-a sărbătorit în Capitală, zilele acestea, a șasea aniversare de la moarte.

Și cu drept cuvînt, colegul meu de redacție înregistra la rubrica „Note zilnice” netăgăduitele și frumoasele merite poetice ale nefericitului cîntăreț, de pe urma căruia prietenii și tovarășii săi de muncă izbutiră să culegă și să editeze un volum de poezii: *Spre țărnuțul dreptății*.

E un volum de suspine și de vis, în care poetul cerca și izbutise să-și cînte amărăciunile traiului său chinuit și speranțele unei vremi mai bune, cînd el și cu tovarășii săi de trudă vor scăpa de nenorocul ce-i bîntuie astăzi.

Ca-n toți adevărații poeți, sufletul lui Neculuță e totdeauna mișcat de-un puternic curent de simpatie omenească, care-l face să geamă și să se revolte împotriva suferinței din jurul său, pînă la uitarea propriei sale suferințe. Și Neculuță a suferit mult, mai mult poate decît oricare din poeții țării românești de pîn-acum.

El n-a fost nici slujbaș, nici ziarist și n-a avut nici o altă profesie care să fi făcut din el un proletar ce-i drept, dar un proletar intelectual. El a trăit și a murit profesînd meseria de cizmar.

Ajunge ca imaginația să-l urmărească acolo, în atelier, să-l urmărească de-a lungul anilor, plecat din zori de zi și

pînă-n noaptea tîrzie pe calapod și făcînd călcîie ori tălpi de ciubotă, ca să ți se ridice părul de groază gîndind cîtă suferință de om a trebuit să sfișie clipă cu clipă cugetarea și simțirea aceluia care, făcînd aceste lucruri silit de nevoie, silit de firea sa poetică, a scris strofe ca acestea :

Din ce noian de ape depărtate,
Din ce-nălțime mută și măreață,
Vii tu, ușor și rece fulg de gheață,
Candid și alb, ca florile-adorate?

Ah, cine știe, pe ce mare, poate,
Vreun muritor, plîngîndu-și trista viață,
Ca bob de lacrimă, de pe-a lui față
Căzut-ai în talazuri inspumate!
O rază caldă te-a-nălțat din mare,
În fulg a iernii duhuri te schimbară,
Și astfel, poate, vii din depărtare,
Ca să-ncumuni o groapă funerară
În care, fără visc-nșelătoare,
A lui iubire doarme solitară.

(La un fulg de zăpadă)

Spuneam mai sus, „silit de firea sa poetică“, căci nici nu mai rămîne vorbă că-n bietul cizmar a trebuit să vibreze un temperament poetic prea puternic, care să-l facă să scrie aproape cu de-a sila versuri, în împrejurări în care, desigur, el cel dintîi, fu acela ce-și blestema mereu nevoia de a cînta.

Se spune că Horațiu, pe cînd tatăl său îl bătea ca să nu mai scrie versuri, se ruga să-l ierte, scandîndu-și rugămîntea. Tot așa și nefericitul poet cizmar, cu toate loviturile și bătaia sorții, n-a putut să se abată de la fireasca sa alcătuire.

Ceea ce însă dă într-adevăr de gîndit este nu ceea ce a făcut Neculuță, dar ceea ce ar fi putut să facă, în alte împrejurări. Oricum, istoria literaturii românești trebuie să-i dea o prea frumoasă pagină, căci ne e drag să sperăm că măcar viitorul răsplătește meritele ce trec pe nedrept nesocotite în prezent.

PLOAIE ȘI SOARE

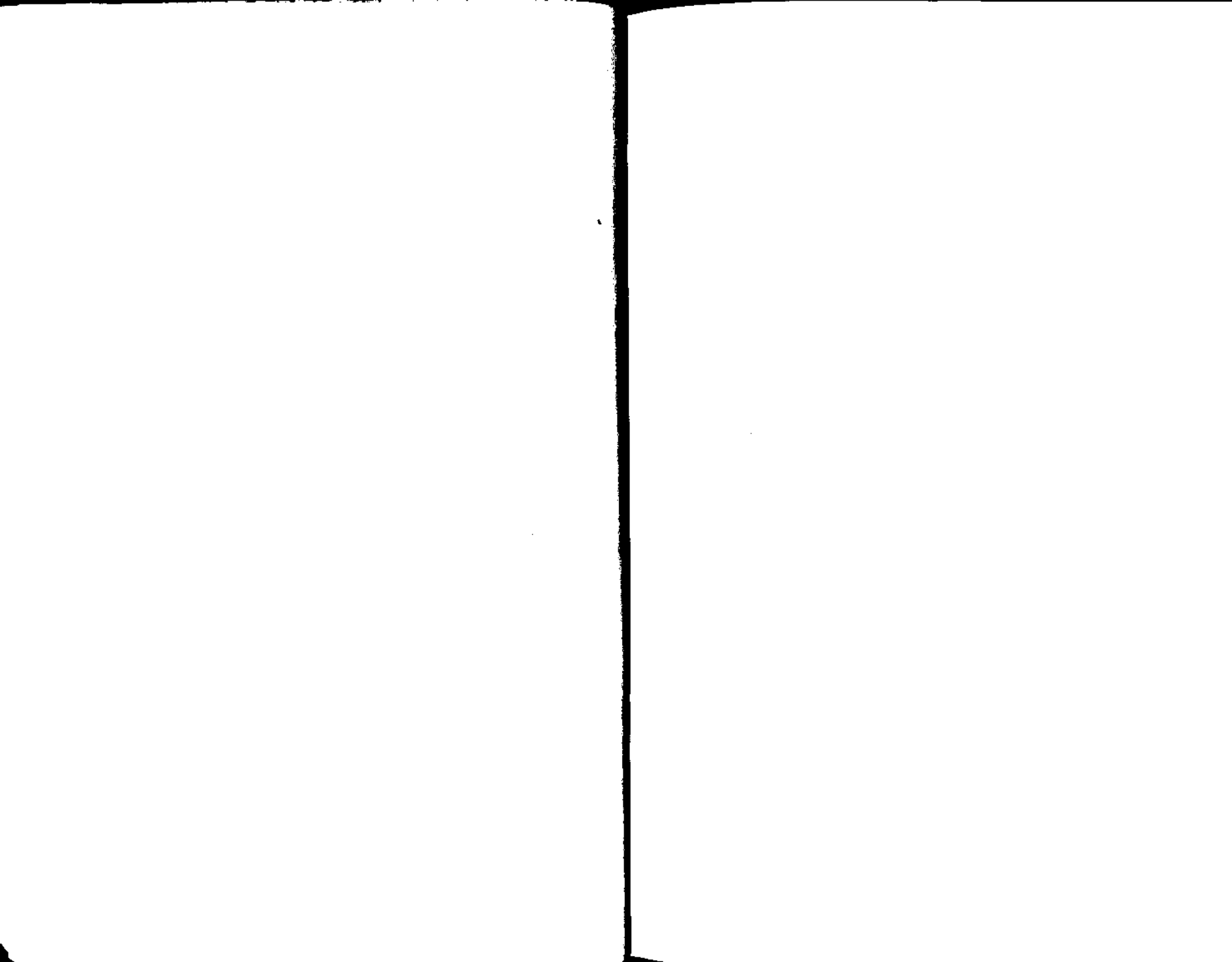
Acesta e titlul noului volum de versuri apărut în editura Librăriei Samitca din Craiova și datorit poetului, drăguțului poet Virgil N. Cișman, despre care, pe vremuri, domnul Gherca a spus frumoase lucruri.

Poeziile acestea întrupează activitatea literară a poetului din 1902—1903 și sînt scrise parte în țară, parte în străinătate, în timpul călătoriilor sale.

Le-am citit cu de-amănuntul, ca să-mi dau distinsa mulțumire de a privi prin ele în adîncul sufletului autorului, în care stau ascunse frumoase însușiri, care-i dau dreptul să treacă în întîile rînduri, printre favoriții muzelor.

Tehnica versurilor lui Cișman, cu foarte mici abateri, e dintre acele care-ți spun că poetul și-a dat pe deplin seamă că-n primul loc stă forma; forma desăvîrșită este condiția de care nu se poate lipsi adevăratul poet. De aceea în toate versurile sale caută să-și armonizeze simțirea și cugetarea cu sonoritățile versului, ca să deie, în multe locuri, sugestive onomatopei, cum e spre exemplu „mînele ei“ (p. 10):

Sub large mîneci cu dantele,
Cînd le-nvrîtești în jurul ei,
Se bat copiii după ele,
Căci le socot doi porumbei.

S. PRASIN CA POET

Pe lângă mari calități de prozator, Spiru Prasin¹ avea și distinse însușiri poetice.

În *Evenimentul* a publicat multe poezii de valoare pe care le subscria fie *Child*, fie *Senex*, și totdeauna când apărea această iscălitură, amicii săi, atrași de distincțiunea versurilor, doreau să cunoască adevăratul nume al autorului lor; Prasin însă își păstra cu îndărătnicie taina, și puțin, foarte puțin, și din cei mai intimi, îi știau această mică vină, cum spunea el.

În poezie era cu desăvârșire simbolist și, cum discuțiile zilnice cu amicii nu tocmai favorizau „simbolismul“, faptul acesta îl făcea să-și tăinuască versurile, în care punea mult suflet și mari frumuseți, așa cum numai el știa s-o facă.

Între manuscrisele sale i-am găsit un caiet de versuri inedite, din care ne facem o plăcere a publica în numărul de față valorosul sonet:

VRAJA LUNII

Se revarsă-n jurul lunii singe-n noaptea străvezie,
Țintuită-n diamante; iar din cadrul ce se-nclină
Sub un vaier lung de vinturi, mult mai trist când se alină,
Se aude-un șușot tainic și de cruntă poezie.

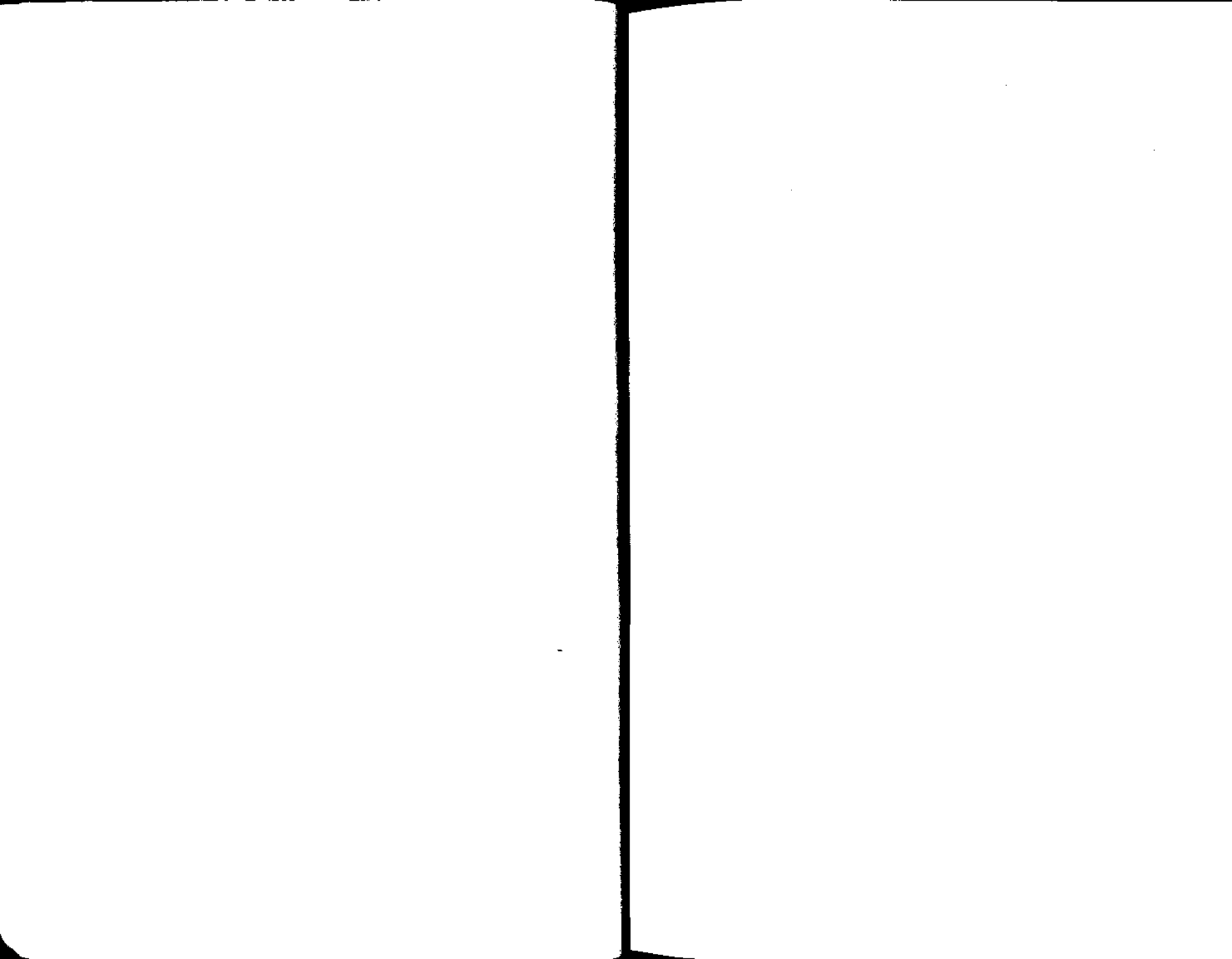
¹ Scriitor ieșean minor, autor al volumelor *Calea robilor*, *Mioara*, *Miriam din Magdala* (n.ed.).

Parc-o plîngere s-arată în fior de armonie,
De cutremură copacii de la creștet la tulpină,
Nu o plîngere duioasă nenorocul de-și alină,
Ci un zîngănit și-un răcnet, depărtate, se îmbie.

Ca o mare înroșită într-o mare tot de sînge,
Unde stelele-s ca lacrimi dintr-un ochi ce pururi plînge,
Luna trece peste-arinii frămîntați pin'la pămînt

Și-o vedenie a nopții sau un nour în schimbare
Peste discul roș al lunii o fantasmă albă-apare
Cu diademă și schiptru un pal rege de mormînt.

Cum se vede din sonetul acesta, calitățile poetice ale lui S. Prasin, adăugate la acele ale prozei sale măiestre, îl fac să ocupe un loc de rîndul întii printre fruntașii literilor românești, și guvernul român și-ar îndeplini o datorie sfîntă către țară adunînd delaolaltă vasta și valoroasă operă a prea distinsului și prea nefericitului dispărut.

Dar îi vine mai ușor s-o facă, găsind norodul pregătit de cealaltă.

Și iată-le ajunse la capăt. S-au oprit amîndouă pe o piatră în drum; își șterg sudoarea unei atît de lungi și anevoioase căi și poate că își întind mina, se împacă și își spun: «În definitiv, de vreme ce tot aicea am vrut să ajungem, de ce să ne nesocotim reciproc meritele?!» Iar cumătra Politică, în avîntul clipei, cînd își vede îndeplinită opera, poate că mai spune încă Poeziei: «Cum dracu s-a făcut, nu știu, dar, luîndu-te în ris, norodul s-a prins și te-a urmat... și, urmîndu-te, m-a urmat pe mine!»

Care din amîndoi drumetii au fost mai vrednici, te las acum să judeci, iubite cititor, și cred că-mi vei da dreptate cînd spuneam la început că prefer paradoxul felului simplist de a hotări în discuție, în orice discuție.

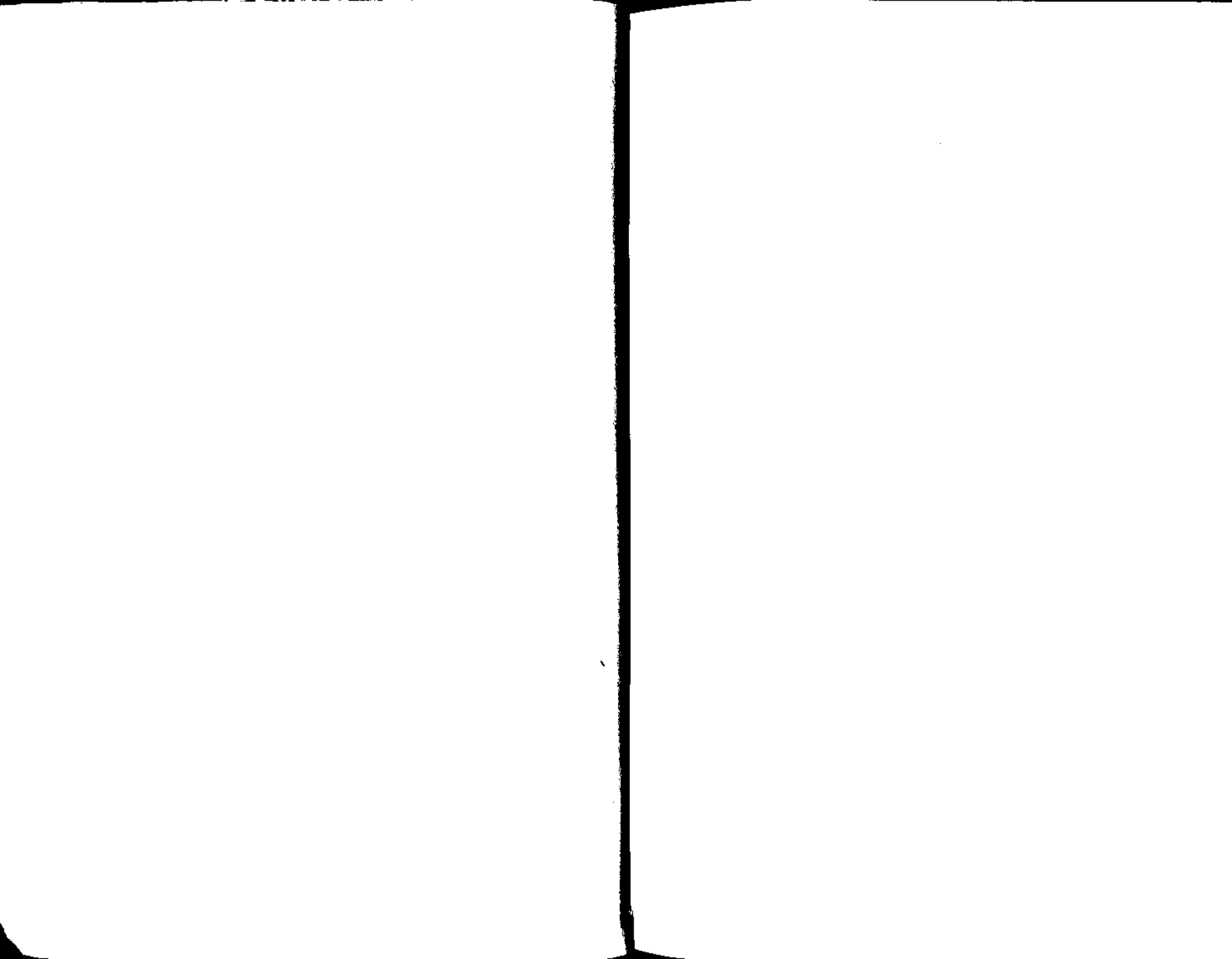
CITITORII NOȘTRI

Printre chestiile discutate de d-nii Al. Vlăhuță și I.L. Caragiale, publicate de *Universul* sub formă de schimb de scrisori dintre aceștia, figura mai dăunăzi și întrebarea: „De ce nu se citește la noi literatura românească?”¹ Fiecare din acești doi mari scriitori ai neamului nostru dezlegară problema în felul lor de a vedea lucrurile și după temperamentul lor; iar din ambele răspunsuri, fie din tonul sever și sobru al d-lui Vlăhuță, fie din tonul glumeț și satiric al d-lui Caragiale, reieșea multă amărăciune cu privire la soarta literaturii românești.

După modesta noastră părere, fură lăsate aproape la o parte două din pricinile cele mai adînci, cărora li se datorește lipsa de interes pe care o poartă publicul scriitorilor noștri: Mai întai e neîncrederea, am putea spune justificată pînă mai anii trecuți, față de ceea ce se scria românește, de vreme ce în afară de rare excepții, publicul era înșelat și bunul-gust literar ofuscat de scriitori lipsiți de orice chemare și săraci de orice însușiri artistice.

Iar dacă de un timp încoace avem multe scrieri și mulți scriitori care fac onoare neamului, de pe urma dezamăgi-

¹ În anii 1909 și 1910, ziarul *Universul* a publicat sub titlurile *Politică și literatură* și *Morală și educație* un schimb de opinii între Caragiale și Vlăhuță (n. ed.).

Vorbim aici de cei chemați, de adevărații și sincerii luptători ai penei, nu de scriitorii de comandă, pentru care viața n-a fost niciodată nici trudă grea, nici suferință; ba, dimpotrivă, ei au știut totdeauna să-și exploateze și să tragă cât mai multe foloase din neapținuturile lor.

Împotriva acestora mai cu seamă Societatea scriitorilor români ar trebui să sune alarma și să dea lupta, căci datorită lor adevăratele talente sînt de multe ori menite să lincezească și să se stingă în întunericul nesocotinței.

Izbuti-se-va oare, din acest punct de vedere, să se curețe cîmpul roditor de neghina ce-l înăbușă?

Redacțiile cotidianelor și revistelor noastre gem de neghina aceasta a nechemaților, ei sînt „cei mulți”, împotriva cărora „cei puțini”, adevăratele talente, izbutesc totdeauna prea cu greu să-și spună ultimul cuvînt.

Din parte-ne dorim cu tot dinadinsul izbîndă bună confrăților noștri bucureșteni și ne încredințăm multe din speranțele noastre Societății scriitorilor români.

S-a spus că numai acele neamuri dau dovadă de civilizație care își cunosc și respectă scriitorii; din acest punct de vedere sîntem încă cu mult îndărăt și tot din acest punct de vedere e o datorie a scriitorilor noștri să se facă mai cunoscuți și mai respectați de neamul lor.

ÎN JURUL UNEI CHESTII LITERARE

Furtuna ridicată în literatura românească de d. Duiliu Zamfirescu cu prilejul intrării d-sale în Academie rămîne încă de o palpitanță actualitate prin continuarea polemicelor, atît în ziare, cît, mai cu seamă, prin cele două reviste care țin recordul la noi: *Viața românească* și *Convorbiri literare*¹.

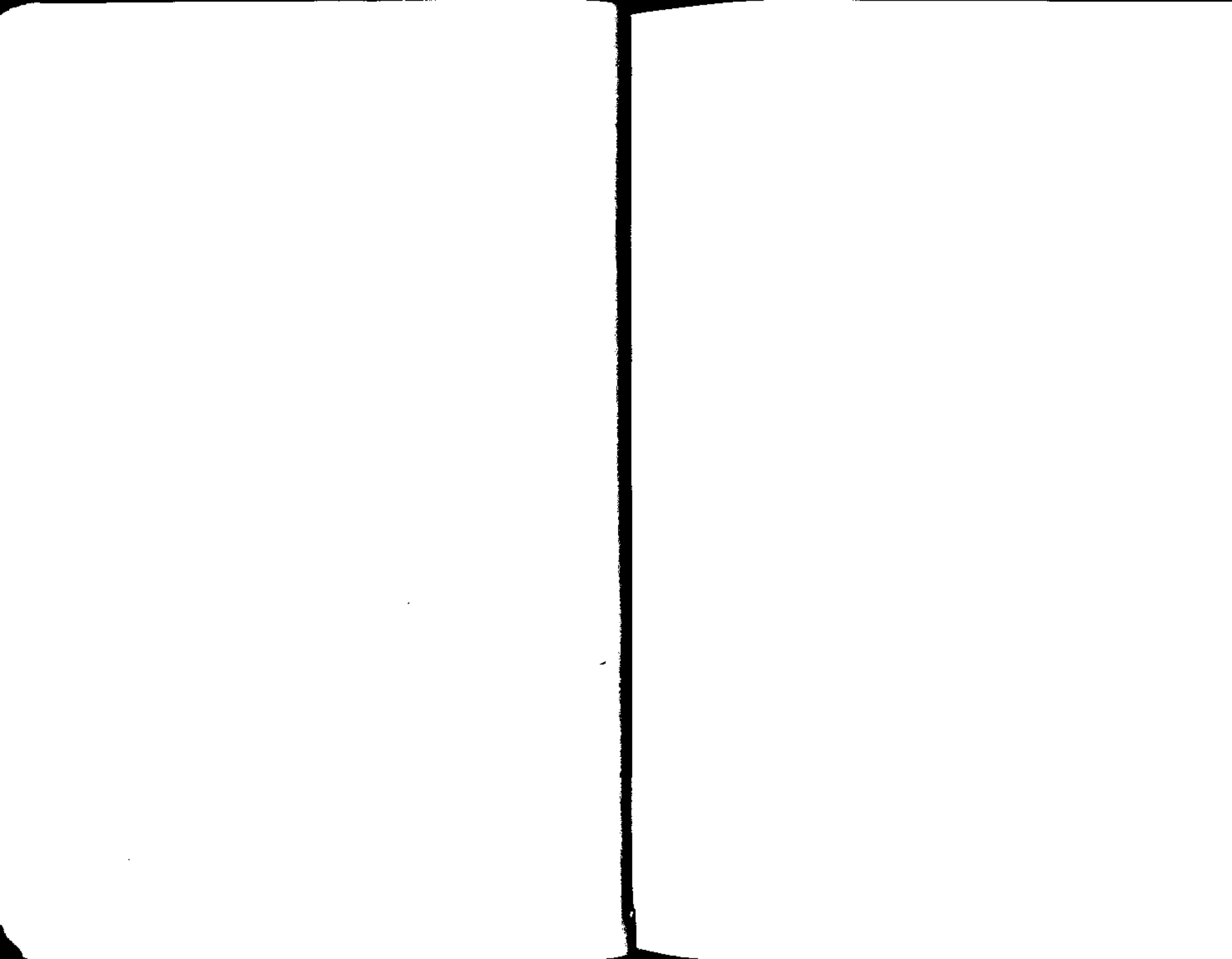
Nu ne vom ocupa deloc cu personalitățile destul de dureroase, prea dureroase chiar, ce s-au făcut în aceste polemice. Ele ar trebui să tacă în literatură, întocmai cum apostolul de pe vremuri cerea femeilor „să tacă în biserică”. Ceea ce interesează e tema curată, e sîmburele de doctrină pură cu care s-ar putea folosi literatura românească de pe urma acestor polemice.

Așa redusă, chestia ar putea încăpea în următoarea întrebare sintetică:

Cum trebuie înțeleasă poezia și ce este ea?

La noi în țară, cel întîi care a răspuns la această întrebare a fost d. Titu Maiorescu, ale căruia *Critice*, deși trecute de cîteva decenii, rămîn încă de o curentă actualitate prin

¹ E vorba de discursul de recepție rostit de Duiliu Zamfirescu la Academia Română la 16 mai 1909. Argumentele exprimă un punct de vedere estetizant. Față de atitudinea minimalizatoare privind folclorul, Titu Maiorescu, în răspunsul său, face elogiul creației populare (cf. *În chestia poeziei populare*, în *Critice*, vol. III, Ed. Socec, 1928) (n. ed.).

PENTRU POETUL D. ANGHEL

Zilele trecute *Adevărul* a publicat un articol semnat de poetul Cincinat Pavelescu relativ la poetul D. Anghel.

E un nobil strigăt de revoltă și-n același timp un apel călduros a d-lui Cincinat Pavelescu, pentru acela care, abătut de nenoroc și de durere astăzi, a făcut atîta vreme, și sperăm că va mai face încă, mîndria neamului său.

Da, desigur, D. Anghel este unul din cei mai mari scriitori ai generațiunii actuale, și ar fi nedrept ca țara aceasta să stea mută astăzi la durerile aceluia care a izbit să ilustreze cu pagine superbe literatura noastră.

Dacă e adevărat că unul din principalele argumente în temeiul cărora neamurile dobîndesc în prezent și cuceresc pentru viitor dreptul la viață este produsul lor științific, artistic și literar, netăgăduit că le incumbă și-ndatorirea de-a se îngriji de acei care luptă pe terenul acesta pentru a le spori faima prezentului și a purta în viitor strălucirea ei.

Dragostea și respectul pentru oamenii de valoare este pentru orice țară unul din netăgăduitele semne că ea merge înainte pe calea civilizației; ori, cînd iubești și respecti pe cineva, te doare cînd îl vezi căzut în grea nevoie, și din această durere naște dorul de a-l scăpa de suferință. Ceea ce în cazul de față ar trebui să fie sentimentul întregii țări românești față de cumpăna grea în care se clatină astăzi soarta poetului D. Anghel[...].

DIN SBOCUL VREMII

Asupra risului.

S'a scris asupra lui omul, foarte mult.
În psihologie: în stea sa cuprind speranță;
Logica îi face de multe ori dintr-un grațiu
cu substituțiile ei fier și pînă și metafizică
li acordă alta-cădeta bine-văduirea și
înaltă ei simțire.

La filosofie și poezii de răz. și în tot pu-
măci deaprețitoare și supremă aramă împo-
triva amarității și sărăciei vîiești.
An ris scîndăscărește și Dante și Valeriu;
în ris aliar și Mănescu și Leopold; Ștefan
peșanar rîdea fără să vrea și Nietzsche
rîdea fără să poată.

El nu e numai darul omului.—dar e și
apenasul zeilor: Olympul lor, răsăna de ho-
tărele lui sonore, care face din multe ori de-
leitate pînă și lăstăscăciunii Vatican.

El poate fi servanul amar ori lăstăscăci-
mie; e vece și dînos pe buze de copil, ti-
mîd în malul gurii de febră, îndrăgînt
cuil blugi de muzică și adormăntă, și
suflet sub hărba cărnii și experimenți la-
trimeji.

Găurile lui sunt însoțite de-o neafrîmă
varietate; el e mare, lăstăscăci și roșu, ori
speșten și giunej; rid demonii și ridul
satyri.

E bobot de ciocotitoare revolta și de pu-
tăstare pe baza lui Satap și înarimă lă-
brite în ochii sec de pînă și dorerilor co-
păștioare.

Ceia ce e mai străoșă încă e că spasmul
acesta și lăstăscăciunii sau el. Conștiința,
—cum vești—înecăciune în-o, gîmăscăci
cîndă; și trece de la zei și om. La dobi-
toare: Rid marmălele și cînd; rid ligri și
rid rîșete, rid ca și ridul, marmă.

Ci dară risul e omeneș: une-ori pe ligri
de dobitoare, e de multe ori dînosose pe
măre omeneșă. El e stupid alăci pe baza
creștiner și e creștu pe baza stăpînilor.

Arăcia din urză rid, rid mare. Cînd
e un om—se gîdă și ligri în nea, ca să
poată rid. De se împiedă, cînd-va, și rid;
de-ultimă trece-o îndrăgăciune rid.

E sfăoș de deprindere anori și de edu-
cație: Rid dîndăci de trece vizitatorilor
și postări de spăci de chelose ori priada
belașilor trecăci prin simbulatoriu.

E alăci ori sfăoș de rîșate și nevoini-
cîci,—cîci înăci rid cînd, rid și învidie;
Rid de cei ajunși, cei ce au și ajunge;
rid toldăscăci de mîci de cei mari.

Așa a risul. Frescăci universal, cu varie-
tăți universale; cîndăscăci de pe toate îndră-
găci; fâșăci din fâșăci vîiești; el face une-
ori din marmă, om,—și din om marmă. El
poate fi tot așa de lăstăscăci ca și ridul;
col. El înăci pe una pînă la zei, și ro-
băre pe cei pînă la oameni. El se ridică
peicari din coroză pînăscăci spre pînăre
de stele și rade din Stară spre coroză pînă-
scăci.

En unu și risul marmă supremă din
răbăci vîiești, cîndăci de trîșăci pentru col
ce înăci și înăci pe răsăci și unu alăci
pentru cei ce înor prin pînăscăci ei.

Vai de cei ce au înăci răsăci și-
pînăscăci marmă, cîndăci din trece
și fără să vîie de ce: Marmă, lor e tot alăci
de poată ca și cîndăci cîndăci să poarte
pînăci, pînăci a și unu și unu de pînăscăci-
mă rîșăci cîndăci de pînă scăci.

M. C. P.

Articol din ziarul ieșean *Mișcarea*, cu adnotarea din care reiese că *Harold* este pseudonimul lui Mihai Codreanu.

În curtea locuinței din strada Lăpușneanu, nr. 37, din Iași.

De aceea, din tot sufletul nostru unim și noi glasul cu al d-lui Cincinat Pavelescu, revendicînd pentru poetul D. Anghel dreptul netăgăduit pe care-l are în împrejurările de față de-a cere și de-a obține de la țara sa atenție și sprijin.

...Și să nu se găsească deloc umilit în fireasca lui mîndrie, poetul drag, că prietenii și admiratorii lui cer pentru el ceea ce ar fi trebuit să fi obținut îndată chiar după clipa fatală, cînd incendiul l-a despoiat de tot ce izbutise să-și agonisească prin munca valoroasă și cinstită a întregii sale tinerețe, de pe urma cărei munci țara aceasta se va mîndri odată.

Rămîne, dar, ca acei în drept să găsească mijloacele reale pentru aducerea la îndeplinire cît mai imediată a acestei drepte cereri.

DOMNUL TITU MAIORESCU

Domnii profesori universitari din Iași vor sărbători în curînd pe colegul lor, d-l profesor Titu Maiorescu, retras din învățămîntul superior după o strălucită activitate de patru decenii. Această sărbătorire, urmată celeia din capitală, spune îndeajuns că toată cultura românească salută astăzi pe unul din cei mai valoroși aristocrați ai săi, pe omul cu desăvîrșire superior, care atît de îndelungă vreme a semănat în juru-i, cu brațul larg deschis, înțelepciune și lumină în sufletul și mintea tinerilor generații. În ceea ce privește pe subscrisul, deși n-am avut onoarea și norocul să-l am în chip oficial ca profesor, i-am urmărit întotdeauna sfaturile de departe, și recunoștința adîncă pe care i-o port îmi face o mîndrie din faptul că și eu mă pot numi elevul său.

Și poate că n-aș putea să mă socot astfel, dacă el însuși, maestrul iubit și venerat, nu mi-ar fi îngăduit-o prin scrisorile pline de binevoitoare atenție și de prețioase indicații cu care mi-a răspuns ori de cîte ori am avut curajul să-i prezint cîtevreuna din modestele mele încercări pe tărîmul literilor românești.

Nu spun acestea ca să vorbesc de mine, ci ca să pun mai mult în lumină interesul pe care d-l Titu Maiorescu l-a purtat întotdeauna nu numai studenților săi, dar tuturor acelor pe care a crezut să-i poată face folositori neamului

său, prin valoroasele sfaturi și profundele sale cunoștințe estetice și filozofice.

Da, putem spune fără nici o rezervă că activitatea d-lui profesor Titu Maiorescu a străbătut cu putere prin zidurile universității și s-a revărsat, viguroasă și plină, asupra întregii noastre literaturi, în tot ce aceasta a produs cu distincție în ultima jumătate de veac.

Începînd cu Eminescu, cea mai curată și mai desăvîrșită figură produsă de școala d-lui Maiorescu, și sfîrșind cu tot ce este ales și talent astăzi în literatura noastră, toți au avut de-nvățat cîte ceva de la cugetarea înaltă și plină de majestate a marelui profesor, care încă din anul 1872 a putut scrie pe urma unei întruniri de la beizade Grigore Sturdza următoarele clasice rînduri:

„Era într-o sară lină de mai din anul 1871; dar în salonul unde se adunase atîta mulțime de oameni nu se observa frumusețea naturii renăscute; pasiunile politice erau la ordinea zilei și cu cea mai mare încordare se agita întrebările momentului. În fundul acestei săli, atînsă încă de razele luminiilor, se înălța pe un pedestal închis o marmură albă, frumoasă imitare a unei statui antice; și pe cînd toți oamenii erau cuprinși de discuțiile lor politice, în mijlocul cuvintelor aprinse, a gesticulărilor vii și a emoțiunii tuturor, în confuzia acestei mișcări țintite spre un singur punct din viața reală, punct trecător, de o importanță peste măsură în prezent, de o nulitate fără măsură în viitor, statuia albă, cu surisul ei blind, sta senină deasupra haosului, forma ei trecea neatînsă peste valurile timpului, păstrată în trecut, sigură de viitor, ca își purta înaintea noastră cu o liniște supranaturală viața-i eternă.

Da, în lumea fericită a artei timpul nu mai are putere și nu mai are înțeles; și cine, înălțat în sfera ei, a știut să plămuiască forma frumoasă, acela, desigur, dar numai acela a ajuns pe calea nemuririi.“

Este în rîndurile acestea, care sînt expresia sintetică a sentimentelor estetice ale maestrului, ceva atît de-nălțător și de măreț, încît e cu neputință ca acei ce și-au plecat fruntea sub covîrșitorul lor adevăr și sub frumusețea lor senină să nu le fi păstrat totdeauna în suflet, ca talisman suprem în concepțiile lor despre artă.

Eu, unul, din ziua cînd le-am citit și le-am pătruns, după modestele mele puteri, adevărul și măreția, am tremurat totdeauna gîndindu-mă la răspunderea pe care-o au cei chemați și la îndreptățita severitate a judecătorului chemat să-i judece. Am devenit de-atunci mai sobru și mai cumpănit, și toate micile și neînsemnatele mele succese pe tărîmul literar le datoresc faptului de-a fi urmat, pe cît mi-au îngăduit slabele mele mijloace, ideea generală desprinsă din acele rînduri.

Iar dacă aceasta este opera maestrului, avem cu toții datoria sfîntă de a o saluta cu respect adînc și adîncă venerare, ca pe un focar menit să lumineze și să însenine generațiile prezente și pe cele viitoare.

DIN VREMURI VECHI

Astăzi mi-a adus editorul prima coală din a doua ediție a întîinului meu volum de versuri, colecționate acum zece ani și publicate sub ciudatul titlu *Diafane*¹. Spun ciudat, pentru că abia înțeleg astăzi de ce l-am ales atunci să stea în fruntea încercărilor mele din adolescență și-ntăia tinerețe. Să fi fost vocalica lui sonoritate în *a*? Să fi fost noțiunea de curat și limpede la care cuvîntul acesta duce prin asociație de idei?

Poate că astăzi nu l-aș mai fi ales, deși l-am păstrat neatins și-n această ediție, — după cum, de altfel, am păstrat neatins întreg cuprinsul volumului, deși, poate, n-aș mai subscris astăzi multe din poeziile în care se încredeau pe-atunci și neexperiența tinereții, și avîntul ei naiv și nestăpînit.

Mi-i drag așa cum este copilandrul acela, uneori zburdalnic și glumeț, alteori serios și trist, nici prea cuminte, dar nici prea nebun, adeseori păcătuiind, dar totdeauna sincer lăsat în voia pornirilor și-a simțirii sale, — oricare ar fi fost dînsule.

Să-l fi schimbat? Să-l fi corectat? Ar fi însemnat pentru mine, asta, să întind profană mină asupra trecutului din care mi-am cules tot seninul ce mă ajută pînă și astăzi să mai pot lupta încă împotriva încercărilor și amărăciunilor vieții.

¹ A doua ediție a *Diafanelor* n-a mai apărut (n. ed.).

Ierte-mi, dar, cititorul matur și consumat în ale artei egoismul din care izvorăște îndrăzneala mea de a-i prezenta reluat, fără nici o schimbare, într-o nouă ediție, întâiul meu volum de versuri, care pentru mine însemnă tot ce-am putut culege dintr-o îndepărtată primăvară, nici prea senină, dar, poate, nici prea întunecată.

De altfel, dându-mi prea bine seamă că-n materie de artă nu se pot admite nici scuze, nici explicații, m-am ferit și mi-am stăpinit îndemnul de-a pune rîndurile de față în fruntea acestei noi ediții. Ele apar numai aici, în rubrica aceasta trecătoare de ziar pe care din cînd în cînd o susțin și eu.

Volumul reapare fără nici o notă explicativă, reapare în fața judecății mulțimii care, dacă va fi dreaptă, va trebui să fie cît mai aspră.

Doar autorul lui, ajuns la vîrsta cînd, către sfîrșitul verii, începe a simți plutind prin aer ceva din mirosul veșted al toamnei care începe, se uită cu un zîmbet de iertătoare îndulgență către copilandrul naiv de altădată și-l lasă-n voie să se ducă liber în lumea largă, ca să-și spună și celor buni și celor răi copilăreasca lui poveste.

O LĂMURIRE

În ziarul din localitate *Ordinea*, sub semnătura „Longinescu”, într-un stil care oglindește omul, sînt învinuit de două fapte:

- a) că aș fi obținut de la Academia Română două premii literare pentru aceeași lucrare;
- b) că aș fi fost „dat afară din postul de director al Teatrului Național din Iași pentru malversațiune de fonduri”.

La prima învinuire răspund:

Este neexact că am obținut două premii literare de la Academia Română. În anul 1915 am fost premiat de Academia Română cu premiul „Năsturel Herescu” pentru volumul de sonete *Statui*.

Înainte de acest volum mai publicasem ca lucrări originale volumele de poezii *Diafane* și *Din cînd în cînd*, precum și versiunile în românește ale pieselor *Martira* și *Printesa-ndepărtată*, după Jean Richepin și Edmond Rostand. După premiera Academiei Române, adică după anul 1915 și pînă acum, am mai publicat ca lucrări originale volumul de sonete *Cintecul deșertăciunii*, iar prin revista *Viața românească* și alte reviste și ziare literare, o serie de sonete și poezii, ce urmează să fie colecționate într-un alt volum, sub titlul *Turnul de fildeș*; am mai publicat versiunea în românește *Cyrano de Bergerac*, după Edmond Rostand, care a fost premiată de

Direcțiunea generală a teatrelor. Acum în urmă am obținut Premiul național de poezie pentru întreaga mea activitate literară de mai bine de treizeci de ani.

Acest din urmă premiu nu mi-a fost acordat de Academia Română, ci de-o comisiune compusă din d. ministru al artelor, un reprezentant al Societății scriitorilor români, un reprezentant al Academiei Române și d-nii Octavian Goga și Mihai Sadoveanu, ambii acești din urmă laureați ai aceluiași premiu anul trecut¹.

De altfel, atât d. Octavian Goga, cât și d. Mihai Sadoveanu au obținut, întocmai ca și mine, mai întâi în anii trecuți premii de la Academia Română pentru unele din lucrările lor, și mai apoi marele premiu național pentru încununarea întregii lor activități literare. Mă întreb atunci, ce ar spune d. Octavian Goga dacă ar citi afirmările d-lui Longinescu cum că s-au dat două premii pentru aceeași lucrare literară? Îmi iau însărcinarea să-i trimit ziarul *Ordinea* cu aceste articole.

Dar din două una: sau d. Longinescu știa aceste lucruri, și atunci este de rea-credință în afirmările sale, sau nu le știa, și atunci nu știe ce scrie. Într-un caz ori altul nu este de felicitat.

În ce privește a doua învinuire, că aș fi fost „dat afară din postul de director al Teatrului Național din Iași pentru malversațiune de fonduri”, cu părere de rău anunț pe d. Longinescu că împotriva d-sale am pornit acțiune de calomnie, la autoritățile în drept, și nu cred că va beneficia de vreun nou decret de amnistie pentru delictele de calomnie prin presă, cum s-a întâmplat cu alții la fel cu d-sa, când am demisionat din postul de director al Teatrului Național din Iași. De altfel, să rețină bine d. Longinescu că nu fac aceasta din vreun sentiment de ură sau altă pornire împotriva d-sale. Pentru mine cazul său este destul de limpede, și tot ce are o pricină are și o iertare. Experiența vicții m-a învățat să cunosc că sînt oameni care secretează meschinăria în chip organic, întocmai cum secretează broasca rîia. Ei nu pot provoca decît dezgust.

¹ Premiați în 1924 (n. ed.).

Cu toată respingerea însă pe care o simt pîn' și la gîndul de-a veni în atingere cu d. Longinescu, mă văd silit să-mi apăr numele de calomniile pe care mi le aruncă. Numele acesta pentru care am muncit în literatura românească treizeci de ani sînt obligat să-l păstrez neatins față de cititorii mei. De aceea cată să-l spal în fața justiției de toate necuviințele cu care inconștiența d-lui Longinescu încearcă să-l păteze.

OMAGIU LUI MIHAIL SADOVEANU¹

Opera literară a lui Mihail Sadoveanu, deși specific românească, intră prin frumusețe și conținut uman în literatura universală.

Astfel, trecînd peste hotarele țării sale, această operă se statornicește în vreme, ca să justifice și să consacre dreptul la existență al poporului nostru.

Este cel mai lapidar omagiu ce i se poate aduce.

¹ Publicat în *Iașul literar*, nr. 10, 1955, cu prilejul împlinirii a 75 de ani ai lui M. Sadoveanu (n. ed.).

Însemnări despre teatru

SALOMEA

Am asistat aseară la a doua reprezentare a piesei lui Oscar Wilde, *Salomea*, jucata de trupa d-lui Davilla.

Despre interpretarea artiștilor nu vom vorbi aici și ne vom mărgini numai să cercetăm mai de-aproape strania creațiune a lui Oscar Wilde, după legenda biblică a Salomeei.

Cine cunoaște mai de-aproape scrierile lui Oscar Wilde găsește mult mai puțin ciudat această piesă decît acci ce nu-și dau seama de firea intimă omenească și de temperamentul artistic al acestui mare scriitor. Estet pînă la intransigență, se pare că Oscar Wilde a vrut s-arunce cu galanterie un val de iertare peste urita faptă a Salomeei, așa cum ne este redată de adevărul biblic, substituindu-i meschinului său mobil de intrigă de curte un mobil pasional, poate că nu tocmai moral în aparență, dar, desigur, mai frumos decît cel adevărat.

Într-adevăr, după cît ne aducem aminte, datele biblice ne spun că Herodiada, amenințată în liniștea ei de profetiile lui Johanan, foarte temute de Herodes, a pus pe Salomea să-l îmbete și să-i obțină capul profetului.

Așa dacă stau lucrurile, Salomea, cea mai frumoasă fiică a Babilonului, nu apare decît un josnic instrument în mîinile mamei sale, scădere morală pe care Oscar Wilde, nevoind s-o armonizeze cu frumusețea ideală a femeii, i-a substituit un motiv pasional.

Adăugați la aceste și înclinările lui Oscar Wilde de a se preocupa în scrierile sale mai mult de stări pasionale psihopatică, decât de pasiuni normale fiziologice, și desigur această piesă vă va părea mult mai puțin ciudată.

Nimic nu se opune, pe de altă parte, ca imaginația poetică a lui Oscar Wilde, cât și privirea sa subtilă de analist a sufletului omenesc, dus pînă la îmbolnăvire de înclinările senzuale, să atribuie Salomeei o pasiune atît de puternică pentru Iohanan, frumos pînă la idealizare prin sălbătăcia înălțimilor morale în care profetul ridică pe toți cei ce veneau în contact cu el.

Dorită de toți și trezind în jurul ei numai admirație și pasiune, era firește ca nobila fecioară să se fi simțit atrasă de disprețul înalt pe care i l-a arătat Iohanan și să confunde în tainele oarbe ale sufletescului ei atracția aceasta drept o afinitate senzuală de epidermă, — căci, în definitiv, aceasta este teza propusă de Oscar Wilde în această piesă.

Iar orgoliul rănit al femeii respinse, ca și voința ei jig-nită, căreia pîn-atunci nu-i stătuse nimic împotrivă, era firește s-o ducă la dorința ei, absurdă numai în aparență, de a i se da în stăpînire măcar mort acel pe care nu-l putuse stăpîni pe cînd era viu și care îngenunchease orgoliul și-i înfruntase voința.

Ne rămîne acum să ne întrebăm numai dacă scriitorii au drept să brodeze pe întîmplări istorice reale stări sufletești imaginare, ceea ce Oscar Wilde a făcut în *Salomea*, întocmai după cum Edmond Rostand a făcut în *L'Aiglon*.

Se pare că răspunsul afirmativ se impune, intrucît în lucrările de artă respectul adevărului istoric nu este o necesitate absolută decât atunci cînd este vorba de redarea exactă a faptelor, nu și de motivele sufletești care le produc.

Pe aceste din urmă artistul are dreptul să le modifice după cerințele condițiilor estetice și morale pe care și le propune în teza sa.

Rostand a înțeles foarte bine aceasta, cînd în fruntea piesei sale *L'Aiglon*¹ justifica dreptul de a-l fi închipuit pe fiul lui Napoleon altfel decât cum a fost acesta-n realitate.

„Même quand il a tort, le poète a raison.“

¹ Dramă apărută în 1900 (n. ed.).

ACTORII

Un coleg de redacție vorbind în numărul nostru de ieri despre simpaticul artist Momuleanu, între altele, își pune-o întrebare foarte subtilă în materie de artă teatrală, la care răspunde printr-o ușoară confuzie, pe care ne facem plăcerea s-o lămurim în cele ce urmează.

Redactorul nostru se-ntreabă care este, în general, deosebirea în artă între „concepție“ și „creațiune“, și-n special, dacă actorul își conține rolurile sale sau le creează; la care răspunde că revine autorului concepția, iar partea actorului e numai să creeze rolurile.

Confuzia se datorește faptului că nu se lămurește bine extinderea sferelor celor două noțiuni, „concepție“ și „creațiune“.

Ele cuprind în înfăptuirea operei artistice două deosebite timpuri succesive, căci artistul — autor ori actor — își conține mai întîi creațiunea, și numai în urmă își creează în ființă bine definită concepția.

Sfera noțiunii „a concepe“ nu cuprinde, așadar, în ea sfera noțiunii „a crea“, pe cîtă vreme sfera noțiunii „a crea“ nu poate să nu cuprindă-n ea sfera noțiunii „a concepe“.

Or, dacă aceasta e logic — și logic este — nu se poate spune de un actor că-și „creează“ rolurile fără „să le conceapă“.

Multe opere de artă rămân în simburile numai în concepția artistului, fără ca această concepție să fie realizată în creațiune bine definită.

O dată acest punct lămurit, se naște, în ceea ce privește chemarea actorului în materie de artă teatrală, o și mai subtilă întrebare: Ce face el, prin rolul său, cu creațiunea autorului? Dă el numai în chip cinematic și mecanic o „reală realitate” imaginației autorului, sau, prin interpretarea sa personală, creează și, deci, concepe rolul său?

Noi credem că autorul nu face decît să-și propună viziunea sa artistică, căreia puterea artistică a actorului îi dă ființă după modulațiunile temperamentului său.

Cel mai mare dintre poeți și autori, Natura, creează tipuri după care scriitorul își transpune tipurile sale; iar după tipurile create de scriitor, actorul își transpune și el tipurile sale, — astfel că poate fi vorba de concepție și de creație atît la actor, cît și la scriitor.

Faptul că nu este îngăduit actorului să întrecă cu deplăsări de linii personale contururile fixate în opera sa de autor nu înseamnă că s-ar putea pune restricții dreptului său de crea, dacă poate să creeze.

Dar discuția comportă mai multă analiză decît o îngăduie rubrica de față.

UN MIC RĂSPUNS

Mai zilele trecute, în rubrica aceasta s-a discutat în contradictorie eterna mult disputată temă a dreptului pe care l-are avea actorul în concepția și creațiunea unui rol ce i se încredințează.

Un coleg susținea că ceea ce creează actorul n-ar fi o concepție în sensul curat al cuvîntului, și că, în acest sens, concepția n-ar reveni decît autorului, singurul adevărat creator al operei de artă, pe care actorul este numai chemat s-o interpreteze.

În orice discuție, „cuvîntul” a fost totdeauna un element foarte periculos, care poate duce judecata noastră spre necilcitate confuzii, dacă n-avem îndemînarea logică de a-i cumpăni și sensul, și valoarea. Iată pentru ce colegul care ne-a răspuns la această rubrică, în loc să limpezească tema propusă, o-ntunecă mai mult prin jocul pe care-l face cu înțelesul cuvîntului concepție, căruia îi atribuie două sensuri: un sens general și unul special, numai pentru teatru.

Dacă acest sens special ar fi cel puțin admis prin convențională tradiție scenică, am putea sta de vorbă. Dar nu cunoaștem nici una în cele scrise, nici în cele păstrate prin viu grai în lumea teatrală, vreun înțeles particular ce s-ar da cuvîntului concepție, așa fel că nu putem statua decît asupra înțelesului comun pe care-l are acest cuvînt.

Or, din acest punct de vedere, actorul, ca și autorul, are tot atît de mare și netăgăduit drept la concepția sa artis-

tică; și are acest drept pentru că este chemat să creeze și nu poate crea fără să conceapă.

Ceea ce desparte pe actor de autor nu este concepția, ci modalitățile ei.

La autor avem a face cu o concepție oarecum statică, care stă în imaginația sa ca un tot înfăptuit printr-o sintetică alcătuire, pe câtă vreme la actor e vorba de o concepție oarecum dinamică, ce realizează în deplasări de linii, punând în analitică mișcare opera și rolul ce i s-a ncredințat.

Netăgăduit că i se cere, așadar, actorului și putere de concepție și de realizare a concepțiilor sale prin creațiune, căci altfel n-am avea de-a face c-un artist, ci c-un soi de maimuță sugestionată care să redea prin gesturi, mimică și tonuri figurina gândită de autor.

Shakespeare a conceput și creat un singur Hamlet static pe care atîția și atîția actori geniali, în urmă l-au conceput și creat în chip dinamic, fără să poarte vreo atingere prin înfăptuirea lor analitică sintetice înfăptuiri primordiale.

În complexul ei total, opera teatrală poate fi despărțită în mai multe faze: concepția și creațiunea primă a autorului după natură ar fi primul tempo; iar al doilea tempo ar fi concepția și creațiunea actorului după opera autorului. În acest din urmă tempo actorul are cîmp tot atît de vast de originalitate și personalitate pe cît are autorul cînd ia după natură.

Că actorul nu trebuie să se abată prin viziunea sa artistică de viziunea autorului, — e altă chestie. De altfel, face aceasta nu pentru că nu-i este îngăduit s-o facă, ci pentru că nu poate face acțiuni. Oricît de îndrăzneată ar fi imaginația autorului, fie chiar în feerile cele mai absurde ca realitate, autorul tot nu face decît să transpună după natură; tot astfel și actorul, oricît i-ar fi de îndrăzneată concepția, tot nu face decît să transpună după autor.

Din acest punct de vedere, așa poate că niciodată nu ar avea dreptul autorul să se plîngă că actorul se abate de concepția sa. Și dacă Ibsen — cum citează colegul nostru — a plecat odată dintr-un teatru unde se repeta *Dușmanul poporului*, spunînd că „nu este piesa sa”, a fost poate mai profund și mai subtil decît cum vroia să-l înțeleagă acest distins coleg. Prin ironia sa, marele norvegian poate că acuza nu „concepția” actorilor, ci tocmai *lipsa lor de concepții* [...].

Mihai Codreanu, director al Teatrului Național din Iași, împreună cu actorii Sorana Țopa, Aurel Ghișescu și Maricica Ghișescu.

Mihai Codreanu la 50 de ani.

ARTISTA

Cine a urmărit de aproape dezvoltarea vigurosului talent dramatic al d-nei Aglaia Teodoru¹ de la început pînă la deplina lui afirmare de astăzi poate să spună, fără teamă să greșescă sau să i se poată imputa vreo exagerare, că d-na Aglaia Teodoru este o stea de înția mărimă pe cerul scenei românești, în treacăt fie zis, atît de puțin luminat de stele.

Dicțiune clară, timbru sonor și dulce, frazare corectă, pătrundere pînă-n adîncul rolului, mlădiere în mișcare, eleganță în gest, iată așteptați pe care oricine, cît de rău voritor ar fi, e silit să le recunoască d-nei Teodoru, cînd o vede triumfînd pe scenă, căci e un triumf răsărirea dintre culise a artistei în orice rol, fie cît de mare.

Dacă peste toate acestea am adăuga că distinsa artistă știe să țină piept valului de variate reprezentații ce neconținut schimbă afișul la teatrul nostru și dacă am ține samă că reușește tot atît de bine să smulgă aplauze în roluri înlung studiate, cît și-n acele asimilate în pripă, apoi ne-am

¹ Aglaia Pruteanu (1867—1941), eminentă artistă a Teatrului Național din Iași. „Neîncetat în posesiunea unui talent adevărat — scria despre ea Tudor Arghezi — cîte glorii de scenă ar fi întunecat doamna Pruteanu dacă în loc să pîlpie la Iași, oraș mai mult de filozofi decît de spectaculiști, ar fi venit să ardă la București...” (*Viața românească*, 1912, nr. 8). Articolul lui Codreanu a fost publicat în revista ieșeană *Carmen Sylva*, care a dedicat numărul 5 din anul 1903 mării actrițe de la Iași (n.ed.).

întări pe deplin în credință că e printre întiile artiste românești.

Încă o calitate care nu prea înflorește între artiștii scenei noastre este că d-na Teodoru își cunoaște perfect rolul, lăsînd răgaz bietului Nicu Pavelescu¹, prea mult muncit, să înghită cite o pastilă de clorat de potasiu.

Am văzut-o deseori în școala de repetiție, a doua zi după ce i se încredințase un rol, știindu-l — singura, poate, perfect pe dinafară.

Sfîrșesc spunînd că toate aceste calități ale distinsei artiste au pe deasupra nimbului lor aureola largă a dragostei și jertfei pentru Frumos, suprema între supremele virtuți ale celor ce se dedau, lipsitei de fericire la noi, cariere artistice în toate ramurile.

Sufleur la Teatrul Național din Iași (n. ed.).

LA SĂRBĂTORIREA TEATRULUI ¹

Ca fost, în două rînduri, director la Teatrul Național Iași, numit de astăzi înainte „Vasile Alecsandri“, privind îndărăt în vreme, înțeleg uriașa influență pe care a avut-o marele poet și dramaturg asupra rostului teatrului din Moldova, deci asupra teatrului românesc.

Văzînd actuala dezvoltare a teatrului, mă gîndesc la cântonetele lui Alecsandri; ele îmi par asemeni rîulețelor din Pădurea Neagră, care, purcedînd înainte, umflă Dunărea, și fluviul se revarsă în mare.

Așa au crescut aceste cântonete, simple cîntece și monoloage comice, prefăcute în marele fluviu dramatic al satirelor sociale, al comediilor și dramelor de mai târziu.

Așa se valorifică și însușirea de poet a lui V. Alecsandri, care, scriîndu-și în versuri dramele, a ornat cu fine încrustări de sîdef substanța lor.

Încestată în vremi, opera lui Alecsandri a dăruit literaturii noastre, și mai cu seamă teatrului românesc, podoabe care au făcut mîndria patriei în trecut, s-au statornicit în prezent și vor dura în viitor atît prin valoarea, cît și prin trainicul lor îndemn de a purta înainte făclia aprinsă de el. Moldova, în special, va saluta cu plecată încîntare umbra artistică a C.C. Chirița și Matei Mîllo, Mihai Arceleanu, Vasile Boldescu în

¹ 1 februarie 1957 (n. ed.).

trecut, iar în viitor Miluță Gheorghiu, cînd se va întîlni cu cei dintîi, vor sărbători împreună succesele desăvîrșite pe care li le-a prilejuit matroana ot Birzoeni, ajunsă isprăvni-ceasă „la Eși“. Ca să nu vorbesc decît de contemporanii lui Alecsandri, Mihai Galino, Grigore Manolescu, Aristizza Romanescu, Const. Nottara, State Dragomir și Aglae Pruteanu salută din veșnicie cu respectuoasă admirație pe Horațiu, Ovidiu și Vodă Despot, parcă anume pentru ei dăruți de numuritorul de la Mircești scenei teatrului nostru.

De aceea, la sărbătoarea prezentă, mă descopăr cu pietate și emoție în fața ilustrului bard moldovean și parcă ascultîndu-i *Concertul din luncă*, îi simt împreună cu toți românii mesajul operei sale strălucite.

AMINTIRILE UNUI VECHI PROFESOR

Eu m-am luptat pe rînd cu opt decenii,
N-a fost ușor, dar tot le-am dovedit!
Și-acum, octogenar, privesc uimit
Trecutul plin de fumuri vedeni...

Mi-s anii grei la glezne ca buștenii,
De cale lungă pasul mi-i trudit,
Iar steaua mea, trecînd spre asfințit,
Îmi stoarce-o lacrimă din colțul genii.

Mă reculeg și cumpănesc apoi
Cum toarce vremea clipele din noi,
Și cum, tot ea, pe urmă le distramă.

Iar pentru a-și juca eternul rol,
Cu bunătatea ei, natura-mamă
Ne sfarmă lanțul și ne cerne-n gol...

Vremurile amintesc curgera implacabilă a timpului ... 80 de ani... Copilăria mi-am început-o lipsit de griji, într-o casă înstărită. Tata, Mihai Constantin (Costache) Codreanu, originar din Tg. Ocna, se așezase la Iași, unde împlinea funcțiile de profesor de latină la vechea Academie Mihăileană (Liccul Național) și de ... judecător de tribunal. Împărțea, așadar, dreptatea la judecătorie și în clasă. Mama era din vechea familie moldovenească Mirzescu.

Cu profesori și educatori, anii copilăriei se scurgeau fără de grijă, deși am rămas orfan de tată încă de la vârsta de un an și jumătate. Rămăsese o brumă de avere, pe care mama o încredințase spre fructificare unor cămătari. Aceștia, însă, au chivernisit-o atât de „bine”, încât la adolescență m-am trezit sărac lipit pământului.

Primele clase de liceu le-am făcut la școala în care fusese profesor și tata, la Liceul Național. Din primele clase m-am simțit atras de mirajul teatrului, de vraja decorurilor strălucitoare și a luminilor scenei.

Ființa la Iași Teatrul Național, având tot mai mulți spectatori credincioși; la început spectacolele se dădeau în sala „Patria” apoi în clădirea nouă a Circului Sidoli¹. Mi-au rămas vii în amintire spectacolele date de Grigore Manolescu și Aristizza Romanescu. Turneele marilor actori bucureșteni poposeau în orașul nostru vreme mai îndelungată, jucînd aproape tot repertoriul clasic și mai cu seamă Shakespeare... Se urca atunci pe scenă și un tînăr mai puțin cunoscut în provincie. Se numea Nottara... Și cu toții am urmărit cu respirația oprită acel formidabil duel artistic din actul III al lui *Ruy Blas*. Nottara era Don Salluste, iar Manolescu — Ruy Blas... Dacă amintirea nu mă înșală, parcă totuși pe Nottara l-am socotit biruitor.

Acolo sus, la „cucurigu”, patima pentru teatru avea să devină acea boală cronică ce m-a urmărit pînă azi. Încă din liceu, o dată cu pasiunea pentru teatru, am început să bat la porțile presei. Lupta pentru existență m-a obligat să fac corecturi la ziarele locale, în special la *Evenimentul*, apoi la edițiile Șaraga², unde, corectînd textele, am învățat latinește...

Prima poezie mi-a apărut în *Lumea ilustrată*, editată de A. de Herz — eram pe atunci în clasa a IV-a de liceu și țin minte că era o „glossă” sub directa influență a lui Eminescu... Prima bucurie poetică mi-a pricinuit-o însă apariția unei poezii în revista *Viata*, condusă de Vlahuță.

Dădeam lecții particulare, făceam corecturi, întretineam casa și învățam la ... conservator, urmîndu-mi chemarea pentru scenă. Aveam ca profesor pe Galino, un actor sobru, reținut, care știa să educe elevii pe linia unei alese distincții sce-

¹ Vechiul teatru de la Copou arsese și noul edificiu era în lucru (n. ed.).

² Frații Șaraga, librari și editori (n. ed.).

nice, spre un joc firesc și simplu. E drept că dintre colegii mei nu a ajuns nici unul actor celebru; mai cunoscut e poate veteranul scenei românești, P. Petrone, decedat de curînd și care pînă în ultimele lui zile a fost slujitor credincios al Teatrului Național din Iași. Dintre „rolurile” mele de conservator, cel căruia m-am dedicat mai mult a fost Horațiu din *Fintina Blanduziei*. Între timp, mi-am dat licența în drept și am absolvit facultatea de filozofie, urmînd chiar și mai multe semestre la ... Medicină. Poate mania mea „ambulatorie” m-a împiedicat să ajung medic. Eram cuprins adesea de crize de nostalgie pentru plecări în străinătate. Cu puținii bani pe care îi aveam în buzunar, îmi luam geamantanul și mă suiam în tren.

Terminînd conservatorul, mi s-a oferit un loc în teatru. Am refuzat, rob al unei cumplite timidități, al spaimei de a înfrunta publicul. Și totuși, de teatru aveam să mă apropiez indirect, prin intermediul traducerilor.

Studiile le-am urmat apoi la Paris; bineînțeles, am făcut și studii teatrale. Luam lecții cu marele actor Sylvain, societar la Comedia Franceză. Prin el am cunoscut întreaga pleiadă de actori străluciți ai epocii.

Într-o seară asistam emoționat din fundul unei loji la prima reprezentație a lui *Cyrano de Bergerac*... Atunci m-am și hotărît să traduc această piesă în românește.

Dar ... prima traducere de teatru a fost nu din Rostand, ci din Richepin. În traducerea mea, piesa acestuia, *Martira* (dramă în versuri în cinci acte), s-a dat în premieră la Iași în 22 octombrie 1901, cu State Dragomir, Aglac Pruteanu și Vlad Cuzinski în rolurile principale.

Aveam pe atunci 25 de ani și e firesc să mă fi bucurat raportul făcut la comitetul teatrului de unul din membrii săi, G. Ibrăileanu:

„Traducerea, după părerea mea, e bună, și meritul traducătorului e cu atât mai mare cu cît ne gîndim mai mult la greutatea de a încătușa subtilități de gîndire și de simțire ca acelea din piesă, și încă într-o limbă puțin mînuită în asemenea direcții”.

Aceasta a fost prima mea traducere. A urmat apoi *Prințesa îndepărtată* a lui Rostand, pe care am mai putut-o lucra singur, avînd vederea bună. Traducerea lui *Cyrano de Bergerac*,

însă, am început s-o dictez. Era în perioada când o groaznică boală mi-a luat puțința de a mai vedea să scriu și să citesc.

La *Prințesa îndepărtată* am lucrat, poate, o jumătate de an; s-a jucat și la Iași, și la București. Titlul francez al piesei este *La princesse lointaine*. Asupra titlului dat de mine, *Prințesa îndepărtată*, au fost discuții aprinse și s-a spus că termenul „îndepărtat” nu ar exprima exact înțelesul lui „lointaine”, întrucât cuvântul „îndepărtat” are și accepția de „izgonit”. După mai bine de 40 de ani, țin și azi să subliniez că „izgonit” e o accepție improprie ce se dă lui „îndepărtat”, pentru că noțiunea de „izgonit” cuprinde numaidecît și noțiunea de „îndepărtat”, dar noțiunea de „îndepărtat” poate să nu cuprindă și noțiunea de „izgonit”. „Une étoiles lointaine” e o stea îndepărtată, „un rivage lointain” — un țărm îndepărtat, „un pays lointain” — o țară îndepărtată, și nimănui nu i-ar trece prin minte să înțeleagă prin „stea îndepărtată” stea izgonită, ori prin „țărm îndepărtat” țărm izgonit. Se poate, așadar, da lui „îndepărtat” accepția improprie de „izgonit” numai când ea ar rezulta din corelații cu idei din fraze anterioare, sau ar fi completată cu idei din fraze ulterioare. M-am gândit mult la titlul piesei și susțin și azi că acesta e cel corect. Cred că aș fi dezbrăcat de parfum piesa dacă i-aș fi pus titlul, de pildă, *Prințesa depărtată*. Nu e o pledoarie târzie, ci o subliniere la care țin.

Traducerea lui *Cyrano* am început-o mai târziu, în plină maturitate; am lucrat actele I, II și III mai înainte de primul război mondial, iar sfârșitul, după 1918 (dictându-l, deoarece nu mai vedeam). A fost o muncă grea, chinuitoare, istovitoare aproape ...

Primul interpret al lui *Cyrano* la noi în țară a fost State Dragomir; pe urmă, rolul l-a deținut, la Iași, Aurel Ghițescu.

Vederea nu mi-am mai putut-o folosi de la 29—30 de ani. Vedeam să mă conduc perfect, dar nu mai puteam nici citi, nici scrie. *Cyrano de Bergerac* a fost ultima mea traducere teatrală.

Poate într-o măsură mai mare decît azi, pe atunci traduceri-le de piese de teatru lăseau de cele mai multe ori de dorit. Și totuși nu lipseau alesc frumuseți. N-am uitat nici pînă azi versuri din minunata traducere a lui Grigore Manolescu din *Hamlet*; de pildă, scrisoarea lui Hamlet adresată Ofeliei:

Îndoiește-te de stele, cînd îți spun că sînt de foc,
Și de soare că se mișcă și se-ntoarce iar la loc.
Te-ndoiește că iubirea e iubire-adevărată,
Dar de iubirea mea sfîntă nu te-ndoi niciodată...

sau monologul groparului:

Cînd eram și eu mai tînr și iubeam, mi se părea
Cum că lumca asta mare este toată lumea mea.
Dar cînd veni bătrînețea, cu pasul ei de tilhar,
Mă strînse cumplit cu cheia și mă-nlănțui amar.

Am regretat mult că pe Rostand nu l-am cunoscut personal. I-am scris, cerîndu-i permisiunea să-l traduc. Rostand mi-a răspuns că nu-și poate da aprobarea pînă nu-i trimit textul în românește. I-am trimis textul cerut și, după șase luni, mi-a răspuns că-mi dă permisiunea, ba chiar că îmi și mulțumește. (Îmi pare rău că, împreună cu o mulțime de alte hîrtii, am pierdut și scrisorile acestea.)

Dintre interpreții lui *Cyrano* (români) am preferat pe Tony Bulandra și, poate mai mult, pe Aurel Ghițescu, care mi-a fost elev și cu care am pregătit multe zile și nopți acest rol.

În același timp, un domn colonel din cavalerie, pe nume I. Călătorescu-Radomir, a tradus și el *Cyrano de Bergerac*. Pe copertă, a ținut să specifice alturi de nume că e „din cavalerie”. Nu s-a mulțumit cu asta și a început să publice în *Rampa* o serie de articole, punînd pe două coloane traducerea lui și a mea, pe care încerca să o desființeze. (De fapt, prin aceasta îmi făcea un mare serviciu.) Îmi amintesc, printre altele, că domnul colonel tradusese „panașul” lui *Cyrano* cu penașul (termen militar).

La toate articolele domnului colonel (din cavalerie!) n-am răspuns nimic. Răspunsul meu verbal a circulat însă în toată țara:

Cînd citese *Rampa*,
M-apucă crampa;
Cînd m-apucă crampa,
Mă servesc de... *Rampa*.

În timpul războiului, un general m-a întrebat o dată ce părere am despre traducerea lui Călătorescu. I-am răspuns: „Domnule general, vă rog să mă iertați, eu nu mă pricep la ... armată!”

Profesor la Conservatorul din Iași am fost numit în anul 1915, când aveam 30 de ani. Catedra se chema de: *dicție, citire expresivă, critică și psihologie teatrală*. Aveam colegi la această catedră pe bătrînul State Dragomir și apoi pe Agatha Birsescu. Pe atunci cursurile conservatorului durau patru ani, iar în urma strădaniilor mele s-au redus la trei ani. Am început cursurile la conservator după un plan chibzuit, dînd la început elevilor să recite versuri, dar și să joace în mici piese de teatru, insistînd mai cu seamă asupra dicției și rostirii scenice a versurilor. Practicam adesea cu studenții și „sistemul peripatetic” al lui Aristotel: la conservator făceam lecții teoretice și practice, apoi ne plimbam de multe ori împreună și aveam cu ei lungi discuții „ieșene”.

În ceea ce privește metoda mea, eram de părere că aici, ca și în medicină, *primum non nocere...* adică: întîi să nu strici, și apoi să dregi. Deci trebuia să analizăm mai întîi ceea ce strică... Eram convins că obligația legală a elevilor de a face figurație la teatru era foarte dăunătoare, pentru că puneam în cumpănă binele pe care îl puteau învăța cu marile rele pe care le puteau deprinde din culise la o vîrstă în care idealul trebuia să fie unicul motor în artă.

Totodată, strica elevului metoda unor profesori de a-i da prea multă încredere în sine. Această încredere socoteam că e necesară atîta cît nu aduce atingere simțului de autocritică.

De asemenea, strică elevului metoda de a-l învăța „ce să facă”. În artă, rolul profesorului este „negativ”. El trebuie să arate elevului ceea ce nu trebuie să facă și să-l lase să caute, pentru că în artă trebuie să cauți pentru ca să te poți găsi.

Strică metoda care încearcă să transmită elevului temperamentul și maniera profesorului; asta îl lipsește de personalitate.

În acea perioadă, teatrul era condus în parte de actori ratați, care au vrut să facă teatru cu boiele, cu scandaluri și cu petice, în loc să lucreze cu materia vie care este actorul, singurul chemat să dea viață teatrului. Acest sistem al lor semăna mult cu al maimuței care s-a legat singură de mîini și de picioare, ca să se dea prinsă. Înțeleg prin aceasta că teatrul s-a expus în chip voit la concurența cu cinemato-

graful, din care, fatal, trebuia să iasă învins. Dacă m-aș pune eu la un meci cu un boxer, m-ar bate. Dacă m-aș întrece cu un boxer pentru un sonet, cred că l-aș bate eu...

Succesul ieftin nu-i totdeauna merit și niciodată glorie. Iar trivialul miroase rău, chiar cînd îl picuri pe trandafir.

Nu țin ca cele spuse de mine să treacă drept sentințe cu pretenții. Ele sînt rezultatul unei lungi experiențe controlate de analiza unui singuratic profesor de artă dramatică, foarte mulți ani director de teatru.

Deci nu admiteam figurația decît din anul III, de cînd se putea considera că studentul era „pregătit sufletește” de către profesor.

Atrăgeam atenția elevilor (în special elevilor) că morala în teatru comportă și unele recomandări speciale față de morala obișnuită. În cursurile mele teoretice pomencam despre problema „armonicilor și paraziților în teatru”, despre „antagonismul dintre public și actor”, despre „viabilitate în teatru” etc.

Ce înțelegeam eu prin armonică și paraziți? În acustică, un sunet oarecare este alcătuit din armonice lăuntrice. Sunetele armonice lăuntrice sînt principale, și spre aceste date firești ale sufletului îndreptam atenția elevilor.

O altă lecție vorbea despre punctele de viabilitate în teatru. Teatrului, ca oricărei arte, îi este propriu ceva convențional. Ceea ce captează și face legătura peste rampă între scenă și public constituie elementele vii ale acestei convenții. Actorul trebuie să găsească gesturi emoționale și, de orice natură ar fi rolul, să-l facă viu. Trebuie să existe punți către spectatori, puncte de viabilitate pe care să-și sprijine debitul verbal. Indiferent după ce concepție se ghidează jocul actorului, el să fie viu. Îi stătuam pe elevii mei să nu conțese niciodată pe bunăvoința publicului. Socoteam că raportul între public și orice debutant în artă se caracterizează prin anume contradicții și că depinde de hotărîrea actorului respectiv ca situația aceasta să se rezolve în favoarea lui.

Mă bucuram că aveam printre elevii mei pe C. Ramadan, Victor Ion Popa, N. Șubă, Gică Popovici, Ani Braesky, G. Tomazoglu, Athena Marcopol, G. Siritinovici, C. Chirvăsută, D. Hagiac, N. Meicu și atîția alți tineri talentați.

Amintirile își iau zborul ca stolurile de vrăbii...

Cînd l-am cunoscut pe C. Ramadan în clasă, l-am întrebat mai întîi ce vrea să joace. „Vreau să fac dramă”, mi-a răspuns el. „Bine — i-am răspuns — dacă vrei să faci dramă, pentru un începător, 90% succes înseamnă cînd știe rolul bine, pe de rost. Începătorul se împiedică de degete, de picioare: cel puțin rolul să-l știe. Du-te acasă și învață scena între regină și Ruy Blas; cînd vei ști-o bine, pe de-a rostul, să vii la mine.”

Într-adevăr, după un timp, Ramadan a revenit. „Am învățat!” „Bine. Treci pe scenă cu partenera!” Și cînd a început el să declame: „Doamnă, mai vorbește, spune...” toată sala a izbucnit în rîs. L-am lăsat să-și înțeleagă singur menirea!

Cu Victor Ion Popa și cu N. Meicu am pregătit la conservator comedia într-un act *Stradivarius*, în care Ramadan făcea pe bătrînul anticar evreu. A fost un succes neobișnuit pentru o producție. De asemenea, și Șt. Ciubotărașu a avut succes recitînd *Greva fierarilor*. Ciubotărașu avea și talent de poet. Pe Victor Ion Popa l-am pregătit mai întîi ca actor, însă remarcasem că avea și un mare talent de... sculptor.

Între 1919—1923 am ocupat funcția de director al Teatrului Național din Iași. Am căutat să ridic prestigiul teatrului prin montarea unor piese de valoare artistică. Înainte de a fi numit director, mi s-a spus că, așa cum cereau romanii, trebuia să am „autoritas”, „dignitas”, „gravitas”. Autoritate am avut, demn cred că am fost, dar nu am putut să fiu... grav niciodată!

Așa, de pildă, pe cînd preparam *Hamlet* cu Braborescu (făceam și regie în timpul acela), mi-am dat seama că Molière avea dreptate cînd a spus: „Mai ușor conduci o armată de 200.000 de oameni decît un teatru cu 20 de actori”. După multe repetiții... premiera e aproape! Braborescu se achita bine de rol... Seara, premiera... Dau să ies în sală... Cînd să trec de pe scenă în culoar, mă oprește, disperată, domnișoara Melinte (deținea rolul Gertrudei, mama lui Hamlet): „Domnule, am o plîngere — îmi spune ea cu lacrimi — m-au trecut pe afiș „doamna” Melinte, și cu sînt domnișoară...” I-am răspuns: „Dar, pentru Dumnezeu, dacă ești mama lui Hamlet, cum vrei să fii domnișoară?”

*

Cu autorii noștri dramatici aveam strînse legături și am fost bun prieten cu Eftimiu, cu Herz și cu Sorbul.

După atîția ani, nu m-am despărțit nici azi de Teatrul Național. Mă vizitează des actorii, foștii mei elevi. Aș vrea să fac aici o indiscreție și să povestesc cum s-au umezit bătrînii mei ochi în scara premierei *Vlaicu-vodă* de acum doi ani... În culise, Doamna Clara — fosta mea elevă Ani Braesky — a vrut să sărute mîna pe care și-a tras-o, rușinat, bătrînul ei dascăl!... Am avut și eu emoții dînd, după puterea mea, o mîna de ajutor dramaturgului Gh. Vasilescu, cînd a scris picsele sale în versuri după Creangă. Mă bucură mult succesele teatrului nostru, deși îmi pare rău că puțini actori știu să spună versuri (cei vechi știau mai bine). Eu cred că aceasta n-o învață îndeajuns nici la institut. Am susținut totdeauna că, în teatru, versul trebuie să fie el însuși actor, să aibă deci o funcție scenică. Acum vreau să reamintesc asta...

Cu zeci de ani în urmă, declaram într-un interviu Profriței Sadoveanu:

„Arta o dă numai sentimentul trecut prin rațiune. Cînd sentimentul și rațiunea s-au solicitat și cînd din această solicitare a urmat o atingere, în scînteia aceea s-a născut o clipă de artă... Lirismul pur este insuficient. Trebuie ca rațiunea să intervie, să supuie sentimentul, și atunci abia va fi adevărată arta ...

Mai scriu și astăzi și mă simt legat la fel de strîns de teatru, de scenă, de acel actor a cărui viață s-a schimbat azi, dar pe care, cu mulți ani în urmă, îl vedeam ca în sonetul:

ACTORUL.

„...What's Hecuba to him, or
he to Hecuba?” ...

(Shakespeare, *Hamlet*, *Prince of Denmark*)

Mi-e sufletul un saltimbanc grotesc,
Așa cum se-nțînesc prin iarmaroace;
El — vrea, nu vrea — e nevoit să joace
Pentru plăcerea celor ce-l privesc.

În mine plînge risul omenesc
Și rîde lacrima, pe cînd cu voace
Zadarnică de goale poloboace,
Străine patime maimuțăresc.

Așa mă știu. Vibrez cu toate-aceste
De-a vieții fiecărui poveste
În clipa cînd o spun la spectatori.

Iar dezgustat de-atîtea măști de vise,
De-mi pierd în alții cul uneori,
Cînd ies din scenă, scuipe între culise

RĂZBOIENI

Sînt veacuri de cînd locurile acele unde astăzi o adunare aleasă, reprezentînd țara întregă, va inaugura monumentul de piatră, au tresărit uimite de vitejia neamului moldovean, care în virtejul izbîndelor dese a risipit hoardele dușmane ce ne cotropise țara.

Ce timpuri erau pe atunci!

Sau că prin ceața străvezie a depărtării lucrurile totdeauna se îmbracă într-un văl de poezie, sau că împrejurrările de atunci erau de natură să creze oameni mari și suflete eroice, fie că pe atunci suflarea corupătoare a civilizației largi nu moleșise încă inimele, nu putem privi niciodată trecutul de furtuni, de restriște, de glorie fără o orgolioasă strîngere de inimă. Strînși cu toții în preajma locurilor unde s-a clădit gloria vremurilor apuse, pe tărîmul acela plămădit cu sîngele strămoșilor și oasele dușmanilor, în jurul pietrei care e menită să statornicească pentru nouă șiruri de veacuri splendoarea glorioasă a istoriei neamului, epigonii eroilor își reîmprospătează vechile icoane atîta de știute și atîta de repetate.

E în primul loc chipul omului mare, al căpitanului fără păreche, al cîrmuitorului nespus de înțelept, e chipul acelui șef aproape necunoscut de neamurile străine, care însă a ținut piept vreme de jumătate de veac păgînimii cotropi-

toare, asigurând pentru multe veacuri în vremile cele mai de grea cumpănă existența și viitorul țării sale.

Apoi e șirul acela întreg de căpitani incusiți: Purice, Movilă, Arbure, fruntașii ostașilor, ale căror nume au rămas pînă azi în gura poporului.

În fine, e figura măreață a celei mai mari femei pe care neamul românesc a avut-o vreodată, prototipul de femeie virtuoaasă; mîndra și patriota, demna urmașă a matroanelor romane, mama aceea de domn, care de pe zidul cetății a reîntors la cîmpul de luptă pe fiul învins. Și e o întregă epocă de strălucire care se desfășoară în crîmpeie clare, perindîndu-se pe dinaintea conștiinței deșteptate la idcea faptelor mari.

Piatra fericită care materializează gloria aceasta trecută stă dreaptă, măreață în șesul verde, iar munții împrejmuitoari care au fost altădată martori atît ai izbînzilor, cît și ai înfrîngerilor neamului privesc în împietrita lor veșnicie apoteoza gloriei trecute pe cîmpul de la Războieni.

[PANORAMĂ IEȘEANĂ¹]

Trecutul Iașului se proiectează pe zidul istoriei sale cu luminoase raze.

De aceea prezentul, de-ndărătul acestui zid opac, înfloreste cu umbre de legendă.

„De pe munții înalți, umbrele cad mai mari“, spune un poet din vechime.

Am toată buna nădejde că viitorul va trece peste puntea prezentului către faima trecutului, ca să dea Iașului reputația sa de „genius loci“ de altădată.

Celora care s-ar interesa mai îndeaproape de trecutul Iașului le-aș recomanda să cerceteze ziarele și revistele vremii în care se oglindește, pe dreptate, valoroasa reputație a acestui oraș.

Ajunge să citez din punct de vedere literar și științific revistele și ziarele timpului: *Convorbiri literare*, *Contemporanul*, *Evenimentul literar*, *Viața românească*, *Însemnări ieșene* și altele, care ocupă loc de frunte în publicistica și cultura neamului nostru.

Se pot cita din trecutul Iașului și nume celebre care au escaladat peste veac și au pășit granița țării prin creațiunile lor. Din puținele nume care-mi vin în minte acum, dintre cei apuși, pot cita, în științe pe: Cobălcescu, Petru

¹ Conferință ținută la radio (n. ed.).

Poni, pe istoricul A.D. Xenopol și alții; în literatură pe: Eminescu, Creangă, Alecsandri, Topîrceanu și alții, iar dintre cei în viață pe: Sadoveanu, Otilia Cazimir și alții, din numele cărora s-ar putea împleti o cunună care ar sta strălucit pe fruntea orașului în care mă mîndresc că m-am născut și trăiesc și eu, modestul epigon ale celor din trecut.

În afară de toate acestea, călătorului căruia soarta i-ar hărăzi să poposească o clipă în Iași la fiecare pas i s-ar arăta vedenii din trecut, concretizate prin monumentele sale istorice și frumoasele sale poziții firești. Citez din culmile care împrejmuesc orașul: dealurile Socola, Nicolina, Galata, Dealul Copoului, iar din clădiri bisericile: Trei Ierarhi, Mitropolia, Turnul Golia, Teatrul Național, Palatul culturii, Universitatea etc., precum și statuile lui Eminescu, Miron Costin, V. Alecsandri, G. Asachi și una din cele mai frumoase statui din Europa, statuia lui Ștefan cel Mare, din fața Palatului culturii, egală în frumusețe cu statuia Regelui Soare de la Versailles și, pare-mi-se, executate de același sculptor.

Oricînd și oriunde această tradiție nu poate să nu fie prețuită, și cei prezenți nu pot să nu rîvnească a călca pe urmele ei, prin realizări la înălțimea trecutului.

Temelia este atît de solidă, încît viitoarea clădire va să fie vrednică de această temelie.

Am întîlnit deseori mulți oameni simpli care prin bunul-simț al intuiției lor cercetează prin biblioteci trecutul Iașului ca niște vrednice albine spre a culege din floarea trecutului mierea amintirilor, atît de nutritivă în exemple și învățătură.

Deși aș mai putea spune multe despre faima bătrînului oraș care și-a încheștat în vremi reputația, mă opresc aici, ca nu cumva, prin nesfîrșite citații, să trudesesc atenția ascultătorului.

„BOLTA RECE“

Mulți, cei mai mulți, dintre oameni de vază ai Iașului își vor fi plătit în tinerețe tributul lor de nopți albe la „Bolta rece“, și tuturor celor care-au trecut pe-acolo le-au rămas frumoase amintiri.

Mai tîrziu, cînd dintre tinerii aceia se împrăștiară prin țară, duseră cu ei acele amintiri, le comunicară altora, și „Bolta rece“ deveni... „vestita «Boltă rece»“.

O căsuță mică, cu obloane mari de fier, aproape totdeauna închise, ca și cum pentru a tîinui veșnice mistere; de-o parte, un zid înalt, iar de cealaltă, un gard, peste care trebuia să te ridici în virful degetelor ca să poți privi în grădina vastă; în mijlocul grădinei un pavilion din care răzbăteau veșnic, iarna și vara, cîntece tînuite de surdină; fără nici o firmă care s-o indice trecătorilor. Iată înfățișarea simplă a vestitei „Bolta rece“, de pe vremurile ei cele mai frumoase.

Ceea ce-i făcea însă farmecul erau vinurile sale și mai cu seamă proprietarii ei.

Nentreuți în genul lor, frații Simion și Panciu Amira știură să-și atragă cea mai aleasă clientelă intelectuală din Iași, așa că a fost o vreme cînd te duceai serile la „Bolta rece“ nu atît pentru ca să beai ori să petreci, ci ca să înveți cîteceva, căci erai sigur că găsești totdeauna acolo oameni de vază pe care generosul cotnar îi făcea mult mai comunicativi și, deci, mai acceptabili.

„Bolta rece“ are legat de trecutul ei nume ilustre. De multe ori zorii au surprins acolo pe Conta, pe Creangă, pe Eminescu și de pe urma acelor nopți petrecute nemuritorii oaspeți au lăsat frumoase pagini literaturii românești.

A fost aceea epoca de clasicism a vestitei „Bolta rece“.

Luați apoi de curentul vremii, frații Amira cercară să se modernizeze și făcură poate unica greșală în comerțul lor, că-și strămutară localul în altă parte.

Din stradela retrasă și tăcută ce poartă și astăzi numele firmei, ei se mutară în zgomotoasa stradă a Gării, și nu mai fu astfel localul ales al celor puțini, ci mulțimea năvăli, atrasă de renumele casei și stimulată de faima ei legendară.

Comerțul prosperă, dar vechea poezie începu să dispară cu încetul.

Așa a continuat înainte, pînă cînd, acum cîtiva ani, unul dintre frații Amira, cel mai tînăr, muri aproape subit. Pierderea fu destul de simțită, căci „Bolta rece“ își pierdu cu el jumătate din sufletul ei.

Și iată că astăzi al doilea frate dispăre și el...

Ce se va mai face oare cu vestita „Boltă rece“?

Vor continua oare moștenitorii comerțul și, dacă-l vor continua, avea-vor ei îndemînarea vechilor proprietari?

Sau firma va fi vîndută cine știe cărui cîrciumar de rînd, care să-i exploateze renumele și faima de odinioară într-un chip comun, punînd astfel o prăpastie între ce va fi și ce a fost odată vestita „Boltă rece“?

Așa întunecă vremea tot ce luminează.

Ce ironie amară în descompunerea aceasta batjocoritoare la care sînt supuse toate, ființe și instituțiuni.

Acolo unde a fost odinioară „Bolta rece“ e astăzi o cizmărie, și de cîte ori trec pe-acolo încerc dureroasa senzație a pustiirii și a morții¹. Nu se mai cîntă astăzi pe-acolo, ci se suspină, nu se mai rîde astăzi pe-acolo, ci se asudă de muncă, și mai cu seamă nu se mai trăiește, ci se vegetează.

Ce nedurată mină ne conduce și la ce urîte legi sîntem supuși...

¹ Restaurată, „Bolta Rece“ continuă astăzi vechea tradiție (n. ed.)

ASUPRA LUI ISER

Ce o fi vrut oare să-nteleagă artistul cînd între clădirea Otelului Traian și casele foste Petre Bacalu ne arăta simpatiile sale pentru acestea din urmă, care nu au nici un alt stil decît doar completa... lipsă de stil? Și ce-o mai fi vrut să înțeleagă cînd își lasă privirea să se piardă în depărtarea vagă a cerului spălăcit din amiaza aceea de decembrie, cer care nu avea alt colorit decît că era cu totul... lipsit de culoare?

Ajunge, poate, să spunem că artistul era pictorul Iser și că cunoaștem numai cîteva din tablourile sale, ca să ne dăm seama de genul predilecțiilor estetice și de înclinările sufletești în materie de artă ale acestui prea frumos talent.

Distinsul nostru pictor e un adept al impresionismului în artă, un „cu totul modern“, al căruia suflet rătăcește în lumea liniilor și a culorilor, picurînd în toate cîte ceva din delicata și paradoxala lui individualitate artistică.

Transpunînd o dispoziție sufletească într-o vibrație vizuală, Iser va izbuti totdeauna să facă din detalii o generalitate, ceea ce constituie totdeauna o aleasă însușire pentru artiștii de rasă.

Într-un copac înverzit el nu va pune niciodată toată primăvara. Dar va generaliza trecerea acestei primăveri întregi prin sufletul său în clipa de receptibilitate a inspirației, ceea ce va da aceluși copac o aparte însuflețire, care

să impresioneze simțurile, chiar atunci când, pentru cugtare, ar părea un paradox.

Între alte multe, luăm la întîmplare tabloul *Femeie citind*. Figura nu i se vede, căci artistul nu ne dă decît partea de-ndărăt a pălăriei mari, împodobită cu fluturătoare pene. Încotro va fi privind oare tînăra femeie? Căci se pare că ochii ei au încetat de a mai rătăci pe rîndurile negre? Vi-sează poate? Ori artistul visează și păstrează numai pentru sufletul său impresiile de pe figura pe care nu ne-o arată, dar al cărui vag îl simțim, sfîrșind prin a nu urmări sufletul acelei femei care citește, dar sufletul „artistului Iser“, care se-ncearcă să citească în sufletul ei.

Toate celelalte detalii din acest tablou, schițate parcă la-ntîmplare și culese din impresiile unui moment trecător, par a pune în relief intenția autorului de-a face pe privitori să-i „simtă“ inspirația artistică în generalitatea ei.

Iată pentru ce din toată opera lui Iser culegem impresia pe care ne-o dă — ca să păstrăm o comparație personală lui Iser — trecerea unei femei frumoase ce lasă în urmă o dungă de parfum: expresia parfumatei sale frumuseți.

Dar, îndată ce cunoaștem mai de aproape genul acesta de artă, l-am înțelege poate pe Iser de ce preferă „stilul fără stil“ al colțului Petre Bacalu, în care trăiesc legendele unor vremuri moarte, față de afirmarea strigătoare a marului Otel Traian, situat pe cealaltă parte a Pieții.

Și tot așa l-am înțelege poate în preferințele sale pentru golurile spălăcite ale cerului din amiaza aceea de decembrie incolor, în care orice vis dintr-un suflet de artist poate picura nuanțe de tainice și paradoxale lumine.

SURSUM CORDA!

Din cînd în cînd, fiori de viață nouă tresar și se frămîntă în orașul nostru adormit. În clipe de aceste, orașul stîns, orașul de legendă recapătă cîte ceva din înfățișarea lui de altădată, parcă și scutură de pe umeri povara osteneții sale și, ieșind din obișnuita lui somnolență, trăiește pentru scurtă vreme viața ce-ar fi fost chemat poate s-o trăiască nentrerupt.

Ușoară licărire, căreia-i urmează din nou aceeași liniște, aceeași monotonie, aceeași abatere.

De-astă dată, însă, Iașul a trăit nu cîteva clipe, ci cîteva zile: studențimea universitară română i-a făcut destulă onoare să-i ceară găzduire pentru întîiul său congres național și cultural.

Și-a dat întîlnire în bătrîna noastră capitală toată tinerimea noastră cultă. Și nu numai tineretul din regat, dar și studenții din țările surori, vlăstare românești de peste munți și ape și-au dat întîlnire la noi, ca să-și strîngă frățește mîna.

...Și viața a palpitat pretutindeni. Prin școli, muzee și pinacoteci, în universitate, în biserici, prin teatre și grădini, pe străzi, pretutindeni aceeași exuberanță a tinereții, aceeași înfățișare plină de însuflețire.

Și nu numai studenții, dar toată lumea, luată de curentul general, părea mai vioaie, mai întinerită în bătrînul nostru Iași.

Într-adevăr, în toate țările studențimea universitară are această chemare. Avântul acela de tinereță e atât de comunicativ, încât influențează întotdeauna pe acei cu care vine în contact.

Și-apoi, studențimea aceasta e toată speranța unei țări, căci ea-i este viitorul.

Tinerii aceia zgomotoși și veseli, cu sufletul nepătat încă de-amărăciunea vieții, nempietrit de lupta pentru trai și neistovit de grija zilei de mâine, o, tinerii aceia au încă tot pentru dînșii! Ei pot încă spera și ei visează încă; iar de visele și de speranțele lor își leagă țara speranțele și vi-surile ei!

Din rîndurile aceste zgomotoase și vesele, dintre frunțile aceste neîncrețite încă se vor selecționa accia care mâine vor avea în mâinile lor destinele țării și vor fi chemați să hotărască soarta ei.

Și brațelor acestor ce se agită ușoare, acestor brațe de multe ori le va cere țara sprijinul.

Ei trec totdeauna rîzînd și cîntînd și lasă pe unde trec măcar fredonări și zîmbete.

I-am întîlnit de multe ori zilele acestea trecînd în corpore pe strade, cu pălăriile date-ndărăt, ca și cum pentru a da deplină libertate frunții, cu bande tricolore la butonieră, zgomotoși, cu muzica înainte, — impetuos alai de tinerețe și vigoare, și lăsînd pretutindeni în urma lor bunăvoie și veselie.

O să rîdă zgomotos și o să cînte tinerii aceia vioi și veseli, căci rîsul și cîntecele lor ne sînt cu atât mai dragi cu cît le știm atât de trecătoare. Ele fug pe clipa care zboară, și curînd nu vor lăsa pe urma lor decît un ecou îndepărtat, ecoul dureros de duios al tinereții, care a trecut atât de curînd, prea curînd poate.

Iar mai tîrziu amintirile acestor vremuri să le rămînă în suflet ca o țârie și-n clipe grele să le ușureze și să le mîngîie sufletul cu poezia lor.

Se vor întoarce pe la noi dintre acei ce cîntă astăzi, se vor întoarce rîzleți, cîte unul, aduși de cine știe ce nevoie a vieții, iar cînd, atunci, întunecați de luptă, vor trece pe stradele tăcute și pustii, își vor aduce aminte că altădată ochiul lor rîdea și buza lor cînta pe-acolo pe unde-și poartă

acuma pasul greoi al maturității îngreuiate de sarcinile vieții.

Și aducerile-aminte venite pe ecoul îndepărtat vor înflori c-un zîmbet în colțul buzei, îmbărbătîndu-i poate.

Pînă atunci, să treacă așa, să treacă în curenți masive, să treacă cît mai mulți și să se iubească cît mai frățeste, cunoscînd că mîine-poimîine nu vor putea decît face ca noi, cînd și lor le vor trece alte tinereți pe dinainte. Să le salute doar c-o albă fluturare de batistă... Sursum corda!

LAMPA LUI DIOGENE

Sînt, în viața ziarelor, ca și-ntr-a oamenilor, momente în care simt așa... deodată, imperioasa necesitate de a fi solemne. Asta se întîmplă la ziarele oricărui partid, și nu vrom să vizăm anume pe cele liberale, „ca să ne expunem de bună voie la paralele ce nu ne-ar fi tocmai plăcute”. Și iată că un ziar — oricare ar fi — apare într-o bună zi în scenă, prinde această manie a solemnității. Ca să pară mai istoric, îmbracă toga bătrînului filozof grec, apucă cu tremurătoare mîna legendara lampă și pornește în căutarea oamenilor de stat în România, pe care o cutreieră-n lung și-n lat, ca pe vremuri Diogene cuprinsurile strălucitei Grecii. E la început un soi de lampă „surdă”; opacă în partea menită să lumineze timpurile moderne, își concentrează razele în celelalte părți și reflectează în trecut; iată-l atunci pe modernul Diogen privind cu ochii mari de uimire figuri de legendă ce cuceresc izbînde cu coasa în mîna în taberele lui Mihai și Ștefan voievozi... Dar *omul*, omul pe care-l caută nu apare încă; se lasă cercetat.

El trebuie să fie undeva, trebuie să fie înzestrat „dacă nu cu geniu, cel puțin cu energie și putere de muncă, pentru a putea să intre în luptă și să reverse asupra României întregi harul bogatului său talent”.

Și modernul Diogen umblă, umblă mereu. Iată-l acum cu lampa întoarsă spre timpurile de azi și căutîndu-și în

prezentul României omul. Omul acesta trebuie să fie o valoare, să nu fie numai fiul strămoșilor săi, ci al propriilor sale opere. Sărman cercetător naiv, își va căuta vreme multă omul, pînă ce, poate, îndărătnica sa lampă își va consuma tot undelemnul său. Căci cunoaștem noi în România mulți, foarte mulți „fii ai operelor lor” care, cu toate acestea, nu sînt deloc ceea ce caută „modernul Diogen”. Ajunși printr-o energie sălbatică, dar răpitoare, printr-o muncă trudnică, dar îndoielnică, din punctul de vedere al cinstei, acești „fii ai operelor lor” pot urca trepte înalte, dar nicio-dată nu vor avea valoarea omului de stat, așa cum trebuie s-o aibă.

Cei, dar, cu așa pretinsă putere de muncă și energie au nevoie de mîna viguroasă a altora ca să le țină în frîu pornirile și înclinările hulpave ce n-au fost domolite prin naștere și educație de secole; astfel fiind, toți împreună fac un tot, și statul poate lua de la fiecare numai ce este necesar pentru dezvoltarea lui: de la unii energia, de la alții demnitatea și de la toți numai partea cea bună și necesară din ei. Cu acest prilej li s-ar putea trece multora cu vederea mici mizerii omenești, dacă ai sta să-i judeci cu mintea luminoasă și cu sufletul larg.

Iată, dar, cum, dacă vechiul Diogen umblă cu lampa în mîna să caute *omul*, modernul Diogen trebuie să caute *oameni*, și numai din sinteza însușirilor lor să-și formeze valoarea pretinsului om de stat.

FINIS CORONAT OPUS...

Sub dictonul acesta unul dintre teoreticienii ziarului liberal din localitate, analizând „opera“ de reforme ale actualului guvern, ajunge la fericita concluzie că legiuirile agrare actualmintele în curs de aplicare au la bază un principiu care însemnează prăbușirea unui regim de „spoliațiune economică“ și de „prăbușire socială“.

Și entuziasmat de sinceritatea dragostei cu care au fost primite aceste reforme, de efectele lor mai mult decât salutare, teoreticianul liberal afirmă că „alt drum nu era, orice altă bază doctrinară s-ar fi dat reformelor, ele nu puteau conduce decât la un nou cataclism social“.

Un lucru însă:

Teoreticianul în chestiune ne vorbește de un „principiu“ care stă la „temelia“ reformelor agrare ale actualului regim, principiu „fundamental“ care este un ecou al „necesităților sociale“.

Dar care sînt necesitățile sociale care au dat naștere aceluia principiu și care este acel principiu izvorît din necesitățile sociale, căci, cînd e vorba de un principiu, acela trebuie să fie cristalizat într-o formulă, încheșat într-un silogism, care să se bazeze pe o constatare reală, pe observațiunea unui fapt sau a unei serii de fapte concrete.

Să nu ni se afirme nouă, așa, numai într-un mod vag, că există un „principiu“ care a călăuzit pe legislator în

opera lui de reforme, căci această afirmațiune vagă frizează sau ignoranța, sau reaua-credință.

Și dacă sîntem curioși de a avea tale-quala formula aceluia principiu, e că dînsul, fiind născut din „necesități sociale“, toate legile care sînt călăuzite de acel principiu, fiind și ele reclamate de necesități sociale, vor fi pe cît de satisfăcătoare acelor necesități, pe atît de adaptabile mediului în sînul căruia s-au manifestat acele necesități.

Ori acesta nu e cazul reformelor liberale.

Izvorîte dintr-o mentalitate greșită, străină cu desăvîrșire de necesitățile reale ale claselor sociale, a căror condițiuni de existență sau a căror raporturi reclamau fie o serie de schimbări, fie o serie de măsuri asigurătoare, reformele guvernului liberal se prezintă ca un complex de legiuri din care, departe de a transpira una și aceeași normă de conducere, izvorită dintr-un studiu adînc și o observație amănunțită, transpiră cea mai completă ignoranță și dezorientare.

Nici una, dar absolut nici una din reformele liberale nu sînt în conformitate fie cu concepția de legalitate care domnește astăzi în organizația noastră socială, fie cu mentalitatea sub toate raporturile a clasei sociale în favoarea căreia erau destinate.

Dovada? Se vede foarte ușor în imposibilitatea aplicării acestor reforme, în perturbațiile și conflictele la care zilnic dă naștere, în dezagregarea instituțiilor menite la supravegherea lor.

Luați legea tocmelelor agricole: Consiliul superior agricol a recunoscut în mod textual imposibilitatea aplicării ei, iar președintele, d. Th. Rosetti, a demisionat, invocînd același motiv binecuvîntat.

Comisiunile regionale, — demisionate aproape pe jumătate, iar inspectorii regionali, amenințînd și dînșii cu demisia.

Nici un hectar de izlaz pînă acum n-a putut fi vîndut sătenilor, din cauza respingerii de către Consiliul superior agricol a prețurilor fixate de comun acord.

Luați legea judecătorilor ambulanti, luați legea monopolului cîrciumelor, a reorganizării comunale, și veți vedea în toate încercările lor de aplicare aceeași rezistență, aceleași

nemulțumiri, același conflict parcă într-adins urzit de ele între țărani și proprietari.

Aici e locul să mai adăogăm faptul că independent de toate celelalte constatări ce se fac asupra acestor reforme, aceea care trebuie să ne îngrijească e că țărani nu vor să atribuie vina neaplicării reformelor spiritului în care sînt concepute, ci ei o atribuie relei-voințe a proprietarilor, împotriva cărora cîrtesc [...].

Ei, ilustre teoretician, unde-i sfîrșitul acela de apoteoză care să încunune această operă monumentală, unde-i principiul „fundamental“, izvorît din necesitățile sociale real constatate, unde e formula „aducătoare de armonie socială și de progres social“?

Ușor e să construiești fraze care să sforăie și să amețească mulțimea credulă, dar ochiul deprins zărește cît coloz ignoranța sub ele.

O PERLĂ DE CINISM

Cu ocazia întrunirii democratice de la Severin, d. Take Ionescu a rostit un discurs care face turul presei takiste și care este recomandat onor. P.T. sub o formă care întrece americanismul cel mai rafinat în materie de reclamă, ca „o nouă perlă — poate cea mai frumoasă — adaosă la șiragul de mărgăritare cu care d. Take Ionescu a îmbogățit oratoria română“.

Pentru cine a citit discursul în chestiune — căci de auzit l-au auzit din nenorocire numai vreo 40 persoane — acest discurs care, după presa takistă, constituie apogeul oratoric al d-lui Take Ionescu, este într-adevăr o perlă, dar nu de oratorie, ci de cel mai dezgustător cinism.

Nici că se poate o mai fidelă oglindire a grupării democratice care, în loc de principii, program sau aspirațiuni curate, își are înscris pe frontispiciu un motto compus din două cuvinte numai: cinism și îndrăzneală.

În ultima perlă a domnului Take Ionescu se resfrînge cum nu se poate mai sugestiv takistul-tip, cu rațiunea întunecată, cu simțul realității falsificat, cu celelalte simțuri pervertite, chiar cu simțul practic amortit pentru o clipă, asemenea ființei cu creierul contuzionat, din care n-a mai rămas decît mașina vie și care, mînată nebunește numai de impulsul centrelor motrice dezzechilibrate, cu dinții încleş-

tați, cu nervii crispați, o ia razna înainte, fără să știe unde și încotro, nedîndu-și seama de abisul ce i se deschide în cale.

Din întreg conținutul discursului rostit de d. Take Ionescu la întrunirea celor câteva eșantilioane din muzeul de patologie politică, pus sub direcția tot a unui subiect patologic, nu se remarcă decît cea mai inconștientă încă-păținare, care frizează sfidarea.

„Ce-mi pasă mie dacă de patru luni, de cînd colind țara, un om susține că se petrece o obscenitate politică?”

„Ce-mi pasă dacă mă întrebă de unde și cum trăiesc, și dacă banul cîștigat de mine e cîștigat cinstit sau nu?”

„Ce-mi pasă dacă mi se spune că cîștig procese grație magistraților numiți de prietenul meu de la justiție?”

„Ce-mi pasă dacă mă acuză că mi-am pîngărit părinții?”

Îata perla strălucitoare în care fondul se întrece cu forma, apogeul oratoric al d-lui Take Ionescu, în care se oglindesc cele mai geniale scînteieri de gîndire și cele mai înalte concepții ale moralei, discurs menit să rămînă o pagină în istoria noastră politică.

Să se noteze că discursul a fost rostit pentru formarea educației politice și întărirea forței morale a maselor, misiune înaltă și grea, pe care și-a luat-o în țara noastră partidul democrat.

Acum, cînd perla oratorică a d-lui Take Ionescu este sub ochii tuturor, lumca cuminte să judece zbciumul dureros al ființei din care n-a mai rămas decît mașina vie.

ÎNVERȘUNAREA PITICILOR

D-l Haret a fost cu drept cuvînt numit „omul școlii”. D-sa a fost, în adevăr, ministrul care a înțeles rolul covîrșitor și decisiv pe care-l are instrucția în propășirea reală a unui popor.

Ursita neamurilor se făurește în școli. În ele se creează sentimentul național, sentimentul datoriei și drepturilor civice, al moralei și eroismului unui neam. Școala dă caracterul și aptitudinile unui popor.

Pentru a ajunge la idealul măreț ce se urmărește prin școli, trebuie să ai elementele necesare și un program teoretic bine studiat.

Nu se poate spune că d. Haret a neglijat programul. Care ministru al instrucției a încercat mai multe metode și mai multe reformări în instrucția noastră publică? De la d. Haret avem lucrul manual și învățătura profesională introduse în școlile primare. D-sa a înființat școlile profesionale de fete în atîtea orașe și școlile inferioare de meserii; a organizat programul învățămîntului secundar superior, așa cum îl avem azi, și acum proiectează o diferențiere a învățămîntului pentru fete.

D-l Spiru Haret a modernizat, cu alte cuvinte, învățămîntul.

Acestea le-a mărturisit în congresul de la Focșani și d. Meissner și d. dr. Istrati. Totuși, *Ordinea*, ziarul partidului d-lui Istrati, nu recunoaște ceea ce șefii săi confirmă.

Ordinea numește într-un limbaj degradant pe d. Haret un „bolnav periculos”.

Ziarul takist atacă pe d. Haret pe tema că a căutat să fie în legături strânse cu preoții și învățătorii.

Am spus însă că pentru a putea urmări prin școală un adevărat ideal, e necesar a avea elementele necesare.

Aceste elemente trebuie formate într-un mod uniform

Și ce e mai important în instrucția publică decât felul cum se dau primele noțiuni și îndrumări, felul instrucției primare?

De aceea învățătorii trebuiesc mai de aproape conduși de șefii lor superiori.

Și apoi, învățătorul la noi e pe lângă factor de lumină și elementul cel mai impus în emanciparea economică a țărănimii.

În această grea încercare învățătorii nu trebuiau numai supravegheați și controlați, ci și încurajați.

Meritau acei oameni, neobosiți și plini de sarcini, un cuvânt de îmbărbătare, o vorbă de însuflețire în uriașa lor muncă modestă, dar plină de roade.

D-l Haret a înțeles frământarea acestor oameni și rolul său de părinte în această luptă.

Ordinea învinuiește însă pe acești neprețuiți restauratori ai statului românesc de crimă, de instigație, și pe d. Haret de șeful lor vinovat.

Iată textual acuzarea foaiei d-lui Take Ionescu:

„Cine întreținea speranța și ura erau agenții băncilor populare, trimiși să propoveduiască dezrobirea săteanului. Și acești oameni incuți, ei înșiși trăind în nevoile consătenilor lor, nu puteau avea decât ura și speranțele acestora”.

Incuți și plini de ură sînt acei care au luminat cei întăi cu facla culturii mintea întunecată a acestui popor: acei care luptă pentru a-l scăpa din gheara cometei istovitoare; acei care singuri au fost în stare să dea, prin conducerea obștiilor, țăranului pămîntul de hrană, pe care ciocoimea

n-a putut și n-a vrut să i-l dea și pe care partidul d-lui Bădărău și Take Ionescu l-a vîndut[...].

Incuți și plini de ură au fost acei care au dovedit în congresul de la Ploiești că puterile acestui neam pot înfăptui schimbările uriașe spre bine; și despre care *Ordinea*, în același număr în care insultă pe agenții băncilor populare, spune că congresul a fost „un frumos exemplu de muncă a poporului nostru și o chezășie a viitorului”.

Cum se prinde în vorbă limba ipocritului care trăiește din șarlătănie și specula faptelor mari ale altora!

Din articolul plin de scîrboase insulte ale *Ordinei*, d. Haret iese și mai mare; cu atît mai mare cu cît schelălăitului (ca să întrebuițăm o noțiune populară, dar precisă) adversarilor e mai răutăcios și mai înfometat.

E aci glasul de neputincioasă vrăjmășie a piticilor în contra titanului.

Munca ce a depus-o d. Haret pentru regenerarea acestui neam o apreciază și o admiră numai cei vrednici a o pricepe și sinceri în dragostea de neam.

Această muncă va face din actualul ministru al instrucțiunii o figură istorică și venerată în cultul ce neamul românesc l-a purtat întotdeauna oamenilor săi de jertfă și de ideal.

Acest cult nu-l au și nu-l înțeleg idolatrii d-lui Take Ionescu.

ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PROFESIONAL

De câte ori se proiectează câte o nouă măsură de îmbunătățire economică, simțim o deosebită plăcere de a o comunica publicului și a o discuta împreună, pentru a o face cât mai eficace.

În situația statului nostru românesc de astăzi, numai o superioară organizare economică poate restabili echilibrul forțelor sociale, distrus cu totul.

Ministerul de Industrie și Comerț a întocmit acum un proiect asupra reformării, am putea zice radicale, a învățămîntului nostru profesional.

Învățămîntul profesional pentru o țară e creatorul industriei sale naționale și am putea spune, în mod indirect, și al comerțului național.

De atîtea ori s-a spus — și nu s-a spus, ci s-a demonstrat, s-a dovedit pînă la evidență — că un popor fără clasă de mijloc nu poate trăi, e o organizație hibridă, monstroasă. Și acea clasă de mijloc trebuie să fie națională, să crească din masele de jos și să alimenteze mai departe clasa dirigență, cu elementele ei cele mai destoinice.

Noi n-avem o clasă mijlocie, sau, mai corect, n-avem o clasă de mijloc națională.

O asemenea existență nu e firească, nu e normală.

De aceea în mai toate domeniile activității noastre sîntem necompleți, suferinzi.

Dacă vom continua mai departe în acest fel, vom degenera — cum de altmintrelea ne prevestesc în chip elocvent tabelele statistice.

Proiectul Ministerului de Industrie — de care vorbeam — e tocmai în legătură cu această problemă.

Din câte s-au dat la iveală asupra acestui proiect de lege, putem spune că se urmărește îndrumarea învățămîntului profesional pe o cale mult mai practică decît pînă acum. Prea mult am rătăcit în domeniul teoriei naive și sterile.

În timp de iarnă se vor înființa, după cererea țăranilor, școli profesionale pe o lună sau două săptămîni, în care învățătorul va preda cursuri de gospodărie și industrie casnică.

Astfel se va forma industria rurală și țăranul va căpăta la el acasă elementele acestei îndrumări.

Aceasta va constitui învățămîntul profesional ambulant.

Rămîne însă a se discuta dacă cele două sau patru săptămîni sînt suficiente; și dacă rîvna țăranilor va fi destul de mare, pentru a cere cu toții școlile profesionale, ce se adaptează cu nevoile locului.

La orașe se proiectează școli de ucenici de bresle, unde să se formeze viitorii ucenici de meșteșuguri.

Observăm cu bucurie că d. ministru e călăuzit în această privință de vechea organizație a breslelor noastre, care dădeau rezultate bune și care pînă acum cîteva decenii au susținut existența unei clase de mijloc românești.

Asemenea școli se vor înființa mai ales pe lîngă fabrici, și acolo vor fi plasați ucenicii, care după doi ani vor ieși lucrători.

Numai astfel se vor putea aplica serios legile de protecție și încurajare a muncii românești.

Știm, de pildă, că după lege, 2/3 din lucrătorii unei fabrici trebuie să fie români. Legea nu se respectă, și nu se respectă în parte, fiindcă n-avem lucrători români specializați.

Dar proiectul d-lui ministru merge și mai departe. Ministerul va alege pe cei mai distinși ucenici ai școlilor de oraș și îi va trimite în marile stabilimente de industrie din străinătate pentru perfecționare.

Atunci vom avea în adevăr maeștrii noștri și va înceta era păgubitoare a concesionărilor de lucrări ce o facem companiilor străine în orice împrejurare.

Numai astfel vom putea crea o viguroasă clasă de industriși români¹, care ne va da dreptul a aspira la organizarea civilizată a societăților moderne.

Aceste probleme trebuie să privească în chip larg și științific.

Avem o atît de proastă organizare economică și socială, încît nu cu cîrpele mărunte o putem îndrepta, ci cu reformări integrale.

Proiectul reorganizării învățămîntului profesional e alcătuit într-un asemenea orizont; de aceea am folosit cu mulțumire ocazia de a-l aduce la cunoștință mulțimii.

Într-o reorganizare atît de largă sînt multe de discutat și le vom discuta cu de-amănuntul atunci cînd se va face cunoscută în mod mai intim reforma.

Și această problemă economică merită cea mai desăvîrșită atenție, deoarece e una din pîrghiile ce trebuie să susțină vitalitatea noastră în viitor.

¹ Prin „industriși“, Codreanu înțelegea muncitori calificați și specialiști (n. ed.).

PATRIOTISMUL NOSTRU

Am cunoscut odată un copil răsfățat, căruia, la el acasă, nu i se refuzase mai niciodată nimic. I se acorda tot ce cerea; tot ce spunea el era frumos; tot ce făcea el era bine; în sfîrșit, crescuse sărbătorit într-atît, încît ajunsese să se creadă el însuși ceea ce-l credeau ai săi. Un mic dumnezeu, căruia nimic nu i-ar fi putut sta împotrivă. Dar vremea trecu și copilul răsfățat trebui să-și facă drum în lume. Închipuiesc-și oricine cîte decepții și cîte amăgiri n-avu de îndurat bietul răsfățat copil de pe urma educației sale. Lumea străină nu fu totdeauna dispusă să-i accepte voința; părerile sale nu mai rămaseră totdeauna absolute; iar cu trecerea vremii, micul dumnezeu de altădată învăță să-și plece fruntea, făcînd închipuitei sale personalități reduceri cît mai multe și mai simțitoare, ca să poată trăi și răzbate prin luptă, prin vajnica luptă pe care n-o cunoscuse altădată. Încet cu-ncetul, fostul învingător deveni un învins, ce-și strecura prin lume doar umbra *celuia* ce nădăjduise să ajungă.

Nici nu putea să fie altfel: cea mai eronată educație ce se face sufletului nostru este aceea care-l lasă să crească în păreri greșite și exagerate despre el însuși, să se creadă mai tare decît este într-adevăr și mai „ales“ decît i-a hotărît soarta să fie. Cu asemenea educație se produc „învinși“, căci e o depărtare nestrăbătută între ceea ce ne-nchipuim că este lumea și ceea ce cunoaștem într-adevăr că *este* mai tîrziu.

Dar cu tineretul nostru se face astăzi la noi în țară tocmai acest lucru. Datorită unei greșite înțelegeri a naționalismului și a patriotismului, se cultivă în sufletul acestei tinerimi tot soiul de idei și de porniri greșite, la care, o dată ajunsă la maturitate, va fi silită să renunțe. Însă asemenea renunțări slăbesc inimele și le-nconvoaie, în loc să le întărească și să le dea putere de rezistență în luptă.

Dacă tînărul are veleități de scriitor ori de artist, va găsi totdeauna ziare și reviste ce se zic naționale românești, care îi va aprecia de bune încercările numai prin faptul că sînt semnate de vreun Popescu ori Vasilescu oarecare. Și tînărul va continua a scrie, încurajat și în dauna lui proprie, și în dauna țării sale, de cumva (ceea ce nu rareori se-ntîmplă) ar fi cu totul lipsit de talent. Inteligenților mediocre li se atribuie spirit; spiritului i se atribuie geniu. Se exagerează merite și se creează calități; se născocesc valori și se face o prisoselnică laudă de tot ce este românesc, nu fiindcă este bun, dar fiindcă *este românesc*. Din toate aceste rezultă mai cu samă o nevolnică educație ce se face bunului-simț național, și mai cu samă tineretului, din care izbuti-se-va a se crea o generație de ratați ai inteligenței și ai sentimentului moral.

E lesne de închipuit că, bogată în asemenea vlăstare, anevoie va păși țara spre progres, de nu cumva se va întoarce îndărăt, pierzînd și din cele cîștigate pînă acum. Ar fi mai prudent și mai patriotic, socoatem, să înceteze odată extazul acesta silit și falș în fața a tot ce se zice național. Ceea ce este prost și urît să fie socotit urît și prost, chiar dacă este al nostru. Prin această conștiință exactă a lucrurilor s-ar izbuti a se face primul pas spre îndreptarea lor; pe cîtă vreme, necunoscîndu-le, vom trăi lăsîndu-le să sporească, și sporul lor ne va întuneca mai mult și puterea, și dreptul de a trăi mai de parte.

Să nu se mai spuie tineretului nostru că românul e aruncat cu hîrzoțul din cer și că unica destindere a universului întreg este ființa țării noastre. Se formează prin asta o mentalitate națională care ne-ar putea duce cîndva la gesturi nepotrivate nici cu ceea ce sîntem, nici cu ceea ce-am fi meniți să fim pe lume[...].

Cîte supraomenești sfortări au făcut străbunii noștri ca să ne lese neatînsă moștenirea primită de la părinții lor. O, aceia

n-au trăit buciurmîndu-și merite închipuite. Ei au răzbit tot înainte prin veacuri, muncind din greu și zbătîndu-se, cînd adăpostiți prin munți, cînd năvălind la șesuri, cu ochiul pururea ager și cu brațul veșnic întins, ca să păstreze hotarele înlăuntrul cărora ne lăsăm astăzi adormiți de închipuiri deșarte. Să ne-nvățăm tineretul a se cunoaște căci nu există în istorie nici un popor care să fi putut trăi nesocotind adevărul adevăr asupra firii sale.

INSCRIȚII DE CLĂDIRI

Este la noi un obicei împotriva căruia se ridică și bunul-simț și interesul general, — nu mai vorbim de exactitate științifică și istorică.

Este vorba de inscripțiile care se pun la noile clădiri, fie publice, fie particulare, cu prilejul obișnuitei ceremonii a așezării „pietrei fundamentale“.

Se întrebuițează în aceste inscripții o limbă care poartă-n ea expresii și construcțiuni sintactice cât mai vechi, un soi de arhaic idiom cronicăresc, pentru motivul că această limbă este mai frumoasă și mai potrivită cu asemenea solemnități.

Dacă e să cercetăm mai de-aproape lucrul, lesne putem vedea că faptul în sine nu e decît o curată absurditate. Într-adevăr, orice inscripție pusă la o clădire nouă are de scop ca odată și odată, cînd peste-acea clădire aripa timpului își va fi filfiit întregul ei rost, generațiile viitoare să știe a cui a fost și ce întrebuițare a avut ruina din adîncurile căreia vremea a dat din nou la iveală inscripția înmormîntată în rărunchii pămîntului.

Iar dacă așa este — și așa este — orice inscripție este în felul ei un soi de document istoric, care trebuie să păstreze cu sfințenie exactul colorit al timpului și al locului, cînd și unde s-a făcut clădirea.

Dacă punem astăzi unei clădiri o inscripție scrisă-n limba care s-a vorbit acum 200 de ani, la ce încurcături expunem

pe cei din generațiile viitoare, care, găsind inscripția și încercînd s-o descifreze, n-ar ști să-mpace data în care se indică că s-a făcut clădirea cu anahronismul de limbă în care se face această indicație ? Închipuiască-și cineva că toate inscripțiile de la Ștefan cel Mare ar fi fost scrise în limba în care s-a vorbit pe vremea lui Traian, ca să poată vedea cît ar fi fost de păgubită istoria limbii noastre strămoșești.

Limba cronicarilor a fost frumoasă pentru vremea ei, iar felul cum vorbim noi astăzi e destul de frumos pentru vremea noastră și trebuie păstrat în toate inscripțiile de clădiri, fie publice, fie private, ca să dea exacte noțiuni generațiilor de mîine.

O STATUIE

În toamna aceasta Iașul va inaugura două statui: pe cea a domnitorului Alexandru Ioan I și pe a marelui bărbat politic Mihail Kogălniceanu.

Nu putem decît să ne bucurăm din suflet pentru aceste înalte omagii de recunoștință pe care țara le va aduce amintirii acestor două mărețe figuri, care au contribuit atît de mult la propășirea noastră.

Netăgăduit că amîndoi și-au pus în serviciul patriei toate frumoasele lor calități sufletești și toate luminile minții lor uriașe, astfel că și-au cîștigat cu prisos dreptul de a-și avea statornicite imaginile-n bronzul nemuririi, ca să dureze prin veacuri ca icoane vii, în fața cărora generațiile să-și prosterneze genunchii.

Dar nu știm cum, ori de cîte ori e vorba de ridicarea unei statui la noi în țară, oricît de convenită ar fi slava numelui celui cărui i se ridică, ne vine în minte un nume ilustru, săpat adînc în sufletele noastre ale tuturor, fără ca cu toate acestea să se fi luat pînă acum inițiativa de a se turna în bronz imaginea celui ce l-a purtat. E vorba de statuia lui Mihail Eminescu.

Oare prin jertfa-ntregii sale vieți, oare prin foloasele și cinstea pe care opera sa genială a adus-o neamului nu merită omul acesta, atît de nenorocit și de obișnuit în viață, ca măcar după moarte țara să-i arate cel puțin tot atît de grăbită atenție cît a arătat contemporanului său Vasile Alecsandri?

Fără îndoială că Eminescu, care prin opera sa și-a ridicat în sufletele noastre un monument mai tare decît arama, își va avea și statuia materializată-n bronz. Dar e o întîrziere aproape neînțeleasă ce s-a pus pînă-acum în această chestie, întîrziere cu atît mai neînțeleasă cu cît țara, pe lîngă recunoștința sa, datorește memoriei acestui fiu al ei și o reabilitare, dat fiind că pe cînd trăia s-a purtat cu el poate cum nu trebuia să se poarte.

Pe zi ce trece, aureola din jurul acestui nume strălucește tot mai mult și orice întîrziere ce se pune pentru comemorarea lui începe să devină pe atît de neînțeleasă, încît ne pare a fi aproape vinovat.

Să fie oare adevărat că nenorocul urmărește cîteodată pe cei mari pînă și după moarte?

INTERVIEWURI

La noi au fost totdeauna la modă. Prin cotidiene, ori prin reviste sociologice, științifice, ori literare găsești publicat deseori câte vreun interviu luat cutărei sau cutărei persoane, mai mult ori mai puțin de vază. Ceea ce este interesant de observat e nota de reclamagism și de adulație care transpare în chip supărător de vădit în toate aceste interviuri.

Și toate sînt redată după un calapod convențional care zgîrie și bunul-gust și bunul-simț al cititorilor inzeștrați cu aceste calități rare.

Observați, vă rog, câteva specimene însoțite de portretul curat ori caricaturizat al persoanei ce se interviează.

Dacă interviuatul e bătrîn, reporterul scrie: „Maturitatea lui adîncă îți impune cu seriozitatea gravă de care e lipsită tinerețea“. Dacă interviuatul e tînăr, același reporter scrie: „Tinerețea lui nu te jenează de loc cu seriozitatea gravă cu care te jenează maturitatea“.

Dacă interviuatul are păr alb, se spune că e foarte simpatică zăpada ce i-a nins în păr; dacă are păr negru, se spune că sînt foarte plăcute de privit pletele acele în care iarna vremurilor nu și-a nins încă zăpada.

Dacă interviuatul are figura aspră și vocea dulce, se spune că e o plăcere să te simți atras de blîndețea glasului, ce contrastează interesant cu duritatea figurii; iar dacă are figura blîndă și vocea aspră, se spune, dimpotrivă, că e o plă-

cere să te simți atras de blîndețea figurii, ce contrastează interesant cu duritatea glasului.

Dacă interviuatul e primitiv, i se adulează această calitate; dacă nu este primitiv, i se dau rezervele, ca fiind împotriva reclamei ce cată să i-o facă publicarea interviului cerut.

Dacă interviuatul e prozator, se spune că s-a eliberat de jocul copilăresc al versului; dacă scrie-n versuri, se spune că poezia naturală a sufletului său nu se poate împăca decît cu armonia firească a ritmului și cu delicvescența rimei.

... Și tot așa mai departe mergînd, dacă interviuatul e om de acțiune, se spune că însușirile sale de voință resping nevirtuoasa inacțiune în care se complace artistul; iar dacă e artist, se spune că însușirile sale de simțire și de cugetare îi aristocratizează viața, făcîndu-l să respingă plebeiana mobilitate în care se complace voința de luptă a omului de acțiune.

Rezultă din toate aceste pentru cititorul atent, care compară cu sagacitate toate aceste interviuri, scrise de unul și același reporter, că e foarte bine să fii și alb și negru, să-ți boiești părul în verde, ca Beaudelaire, ori să fii chel, ca Rostand; să scrii în versuri, ca Eminescu, ori în proză, ca Hăjdău-

Dar mai rezultă din toate aceste, pentru cititorul atent, care le urmărește cu sagacitate, că adulația și reclama sînt cele două principale prisme prin care ochiul reporterului nostru își dă osteneala să privească pe cei intervieați.

CALENDARE

Decembrie. Asta-nseamnă pentru autorul acestor rînduri începutul celei mai plicticoase și mai întunecate luni din cursul anului. E luna în care nervii și auzul îmi sînt obsedate de-un strigăt monoton și unic în felul său, — de strigătul vînzătorilor de... calendare.

Pretutindeni: de treci grăbit pe stradă, gonind după nevoi și gonit de ele; ori de pășești încet, purtîndu-ți alene urîtul vreunei clipe libere; de treci singur ori întovărășit de alții; dacă joci șah în cafenea ori vegetezi în berărie; de-l auzi sau nu-l auzi, strigătul acela te urmărește îndărătnic cu adîncă și mistica lui sonoritate.

Unii vînzători ți-l spun mai încet, ți-l șoptesc parcă; alții ți-l strigă cu glas de stentor; alții îl intonează cu note de sopran, — și toți îți întind cu tenacitate colorata cărticică în care sînt înregistrate și catalogate cele 365 de zile ce stau să se abată nendurătoare peste **cele** pe care le-ai trăit pînă acum.

Iar de ai cumva imprudența să cedezi și să apuci în mîna mica broșură ce ți se întinde mereu, simți în vîrfurile sărmanelor tale degete ceva care te frige c-un soi de răceală de gheață.

Nu-ți este îngăduit în cursul acestei blestamate luni să uiți că trăiești și că poate mai ai de trăit încă. E un soi de chemare vajnică la realitatea lucrurilor, e candela aprinsă din parabola lui Crist, ce-ți pune mereu înaintea ochilor nesfîrșita

serie de ore, care așteaptă să te rănească și din care poate se va desprinde și cea din urmă, cea menită să-ți dea suprema lovitură...

„Vulnerant omnes, ultima necat.”

De cumva vînzătorul de calendare e bătrîn, ți se pare, cînd îți propune strania lui marfă, că-ți arată sentința lui de moarte; iar glasul cu care-ți anunță calendarul său ți se pare cîntecul lebedei care se stînge.

„Va mai vinde oare bătrînul acela gîrbov calendare noi în anul ce se va învechi?” Te-ntrebi aceasta, te înduioșezi și-i cumperi calendarul. Iar după ce pleacă, îi urmărești silueta și cînd ai pierdut-o din ochi, încerci iluzia c-a dispărut în negura de veci și ai senzația unei despărțiri solemne.

Dacă vînzătorul e tînăr, simți un soi de înfiorare, gîndindu-te cît amar de vreme îl așteaptă înainte, vîltoare nepătrunsă în care va fi să-și zbată viața chinuită. Te înduioșezi de aceasta, te apucă un soi de milă și-i cumperi și lui calendarul.

Iar de cumva cumpărătorul e bătrîn, cine ar putea spune că zglobiul băiețandru care i-a vîndut calendarul nu face asupra lui, într-un tempo mai vesel, reflecțiile pe care noi le-am făcut mai sus, într-un tempo mai trist, asupra bătrînului vînzător?

... Și așa trece tot decembrie, rezumîndu-se în același strigăt ce te urmărește ori îți iese-n cale, apăsîndu-te îndărătnic cu mistica și adîncă lui sonoritate: Calendare... calendare noi.

JURAȚII

Una din cele mai curioase instituții sociale este, cu siguranță, instituția juraților și, pe zi ce merge, societatea modernă începe să-i simtă inutilitatea, dacă nu cumva nocivitatea ei.

E inutilă, pentru că judecătorii firești ar putea să aibă și atribuțiile ce se dau în special juraților, și e nocivă pentru că judecătorii aceștia ad-hoc, jurații, în cele mai multe cazuri, n-au nici o pregătire ca să poată exercita rolul de judecători ai semenilor lor.

De-aceea vedem de multe ori verdicte foarte curioase, care jignesc nu numai simțul de justiție, dar cel mai elementar bun-simț.

Se achită vinovați și se condamnă nevinovați, și aceasta fără nici o răspundere din partea celor chemați să judece, căci juratului nu i se cere nici o argumentare, nici o explicație logică, care să-l fi dus la cutare concluzie. Un simplu și arbitrar „da“ ori „nu“, iată toată hotărîrea sa.

S-a zis că societatea are de multe ori nevoie să dea vinovaților judecători care să-i poată judeca oarecum mai în libertate, al căror suflet să nu fie încătușat de paragrafele legii, judecătorul care să judece mai mult cu sufletul decît cu rațiunea rece.

Dar e un joc foarte periculos acesta, căci juratul, de cele mai multe ori nepregătit și nedîndu-și seama de ceea

ce societatea cere de la el, răspunde acestor cerinți cu totul dimpotrivă și judecă nu cu logica sentimentelor sale, dar cu un soi de logică rațională mai îngustă decît a celui mai intolerant judecător firesc.

Bietul jurat, la cîtă tortură trebuie să-și supună și inima, și mîntea pînă să-și rostească supremul cuvînt!

Î se spun fel de fel de lucruri și e ținut să le asculte pe toate, dacă n-a avut norocul să fie „recuzat“ de vreun binevoitor avocat sau procuror.

Și nu de puține ori se întîmplă ca judecata să fie însuflețită de inervarea personală, provocată fie de apărători, fie de acuzatori care îi refuzaseră dorita „recuzare“; dacă a cerut scutirea apărării și n-a obținut-o, judecă mai aspru; iar dacă a cerut dispensa acuzării și n-a obținut-o, judecă mai blînd; iar la imputările ce i se fac în urmă răspunde cu un revoltător cinism: de ce nu m-ați recuzat... asta să vă fie „de lecție pentru altă dată și să-mi dați drumul acasă“.

O dată dezbaterile începute, puterea de judecată a bietului jurat e pusă la grele încercări, procurorul caută să-i împietrească sufletul, iar apărarea să-i îndulcească rațiunea, încît, astfel confuzionat, nu mai știe cum să delibereze nici cu el însuși, nici cu tovarășii săi, așa că toți împreună sfirșesc prin a aduce un verdict ce provoacă zîmbete de ironie pe buzele tuturor și numai întîmplarea face cîteodată ca acest verdict să mulțumească judecata și sufletul oamenilor de bun-simț.

A lăsa la voia întîmplării, însă, pe bieții nenorociți căzuți în abateri nu-i o salutară operă de justiție, fapt de care societatea modernă cată să pătrundă, și să se suprimo o instituție inutilă, ca să nu spunem vătămătoare.

ÎN LANȚURI

Mă găseam ieri din întâmplare la Palatul de justiție, tocmai în momentul când prin sala pașilor pierduți un soldat cu pușca întinsă ducea la judecată un om pus în lanțuri.

Mulțimea, alcătuită din avocați, impetricați și gură-cască, se dădea cu grabă-n lături, făcând loc întunecatului cortegiu, și omul escortat răzbea tot înainte prin norod cu grocii săi pași împiedicați, apoi cele două siluete se pierdură-n umbră, în stingerca treptată a zgomotului de lanțuri.

Această trecere lăsă în urmă-i o clipă de tăcere, peste care zîngănitul fiarelor cădea sinistru, cădea cu metalică stridentă, zgîriind, desigur, și gîndul, și sufletul celor de față.

Toți ciți erau acolo, luați de curentul afacerilor și preocupați de ele, n-avură timpul să-și cîntărească ori să-și judece impresia urîtei clipe, dar desigur că din adîncuri, din fundul inconștientului lor, culeseră o neplăcută impresie față de propria lor mîndrie omenească, jignită greu de umilitoarea scădere a personalității semenului lor, tratat ca bestia din pădure.

Nu că doar am voi să cercetăm aicea greutatea faptului în sine, cît și principiile din care izvorăsc în alcătuirea socială drepturile omului de a-și judeca și pedepsi semenii, dar totdeauna asemenea rele sociale necesare sînt menite să ne-aducă aminte că în cumpăna care stabilește responsabilitățile și vinovățiile cată să intre-n considerabilă măsură

nu numai greutatea vinei celuia care păcătuiește, dar și aceea a întregului organism social care pregătește vina păcătosului.

Lucrul acesta, chiar dacă nu-l cugetăm, îl simțim fiecare din noi în fața tuturor celor care se abat de la legile care ne leagă pe toți într-un mănunchi comun, ce alcătuiește corpul social, din care toți judecătorii chemați cu aceeași greutate de minimă celulă cu care face parte celula vitală în concertul de celule care alcătuiește corpul nostru omenesc.

Or, cînd vreo celulă sau vreun organ din acest corp se-mbolnăvește, răspunderea cată să fie tot pe-atît pe cît este a organismului în sine, și-a întregului nostru organism, care n-a putut să întrețină tăria părții celei degenerate.

Iar cînd răul se ivește, toate celulele din trupul nostru sufăr de pe urma celei îmbolnăvite, căci mica parte din noi, tiranizată de-ntregul nostru, sfîrșește prin a avea ultimul cuvînt și a tiraniza întregul, care n-a știut s-o sprijine și-a lăsat-o să cadă-n nevoie.

Tot așa și-n organismul social, un curent infim de solidaritate ne leagă pe toți, și simpatia fiecăruia din noi se simte cuprinsă de-o instinctivă tresărire de compătimire pentru suferința aproapelui, chiar atunci cînd societatea îl face pe acesta să sufere, pentru că și el a făcut la rîndul său să sufere pe alții.

Iată pentru ce ieri la Palatul de justiție s-a făcut o clipă de tăcere în jurul bietului om pus în lanțuri și dus cu pușca de la spate, — deși poate își merită și soarta actuală din prevenție, și osînda definitivă care îi va urma.

CU OCHII LEGAȚI

Zilele acestea a fost adus înaintea Tribunalului de Ilfov un copil de 11 ani care făcuse apel împotriva unei curți de judecată prin care fusese condamnat la trei ani închisoare pentru furt. Nici vorbă că tribunalul a dat o sentință achitătoare, anulând astfel hotărîrea absurd de severă a intransigentului judecător.

Presă bucureșteană a comentat cazul, aducînd binemeritate laude magistraților de la tribunal, dar nimeni nu s-a ocupat și nu și-a pus întrebarea: „Ce se va fi petrecut în sufletul judecătorului de pace cînd a dat, cînd a putut să dea faimoasa d-sale carte de judecată?”

Dacă va fi judecat cazul bietului băiat numai după împrejurarea că „era dovedit că faptul a fost comis de el”, fără să cumpănească deloc măsura în care micuțul putea fi chemat la răspundere pentru comiterea faptului, putem aminti d-lui judecător un caz aproape identic de... „justiție absolută”:

Un cetățean își dăduse în judecată vecinul pentru că un cucoș al acestuia îi tulbura liniștea somnului de dimineață prin extrem de matinalul său... cucurigu.

Judecătorul, după ce ascultă pladoariile părților, urmînd adagiul „pereat mundus, justitia fit”, își rosti, întovărășindu-și cu un adevărat gest de statuie romană, hotărîrea: condamnă la moarte pe...cucoș.

Și să nu ni se spună că este prea exagerată comparația, intrucît, din punct de vedere al aprecierii „responsabilității”, este multă apropiere între aceste două cazuri. Într-adevăr, care e dezvoltarea puterii de discernămint într-o minte de 11 ani și mai ales la un copil crescut pe drumuri în voia întâmplării, cum era în cazul de față? În toate tratatele de psihologie infantilă se arată și se dovedește că instinctele rele și perverse se găsesc în stare de firească dezvoltare la copil și că rolul educației este de a le corecta treptat-treptat, pînă în a le face să dispară cu totul, înlocuindu-le prin ceea ce mai tîrziu formează „caracterul moral” al fiecăruia din noi.

Toți copiii — dar absolut toți — mint, și fură, și sînt perversi, și sînt cruzi și distrugători... și toate acestea cu fireasca inconștientă a... cucoșului care cîntă în zori de zi, fără să știe că face rău, izbutind cîteodată să-și expună stăpînul la nemulțumiri prin faptul că tulbură liniștea somnului de dimineață al vecinului acestuia.

Trec, ce e drept, neobservate apucăturile animalice ale micuților trandafiri „nevinovați”, pentru că ochii noștri urmărindu-i cu părintească iubire, ne fac să nu vedem în ei decît gingășia și grația de roză, fără să le *recunoaștem* spinii, pe care însă instinctiv îi simțim, le-ngăduim să ne-nțepe și cu încetul le rotunzim asperitățile pînă ce izbutim a da societății numai floarea pe care am curățit-o cu totul de spinii, ce-o întovărășeau în mod firesc la-nceput.

Cu atît mai mare, deci, trebuie să fie îngăduința noastră față de micuții dezmoșteniți, flori lăsate în părăsire pe la margine de drum, cărora nici un grădinar înțelept și iubitor nu le-a sprijinit o mai prielnică-nrodire.

În faptul acesta trebuie cercetată una din cele mai puternice pricini ale dezvoltării criminalității moderne; căci în cele mai multe cazuri trebuie de socotit cu mult mai mare responsabilitatea societății față cu acci ce se abat de la legile ei decît responsabilitatea acestor din urmă față de societate. Dar se pare că d. judecător de pace despre care am vorbit nu prea este lămurit în toate aceste chestiuni sociale, de nu cumva faimoasa d-sale carte de judecată va fi atîrnat de reaua dispoziție pe care o avea în acea zi, ori de starea lui nervoasă din acel moment, ceea ce ne face

să ne reamintim pe faimoșii judecători chemați să judece pe Maslova în opera lui Tolstoi: *Resurrecțiune*.

Unul se certase cu nevastă-sa; pe altul îl necăjea o boală cronică de stomah; iar cel de-al treilea primise o scrisoare de dragoste și-l tortura prelungirea ședinței, care-i zădărnicea ora de-ntîlnire. Și astfel cîteșitrei judecară pe biata femeie, apreciind înclinările cumpenei de justiție într-o parte ori în alta, după mișcările ce le imprimau platanelor balanței tremurăturile minelor care o țineau — cîteșitrele inervate și agitate de cine știe ce motive de ordine personale și private.

De-ar fi să continuăm, am ajunge la întunecata chestie a dreptului omului de a-și judeca semenii, ceea ce ar fi prea înclicit și prea lung pentru o trecătoare rubrică de ziar.

Ne mărginim numai a semnala paradoxala ironie că justiția, în cele mai acreditate embleme ale sale, este încă, din vechi, reprezentată printr-o femeie, care și ea umblă prin lume... cu ochii legați.

GENEZA UNUI SONET

Urmăream zilele trecute, într-un orășel de provincie, în tovărășia unui prietin, convoiul funerar al unui om cu stare și cu distinctă poziție socială. Era o-nmormîntare de *clasa-nțăi*, căreia nu-i lipsea nimic din ceremoniosul fast cerut de împrejurări și care exprima în linii hotărîtoare ultimele manifestații de opulență și de lux ale unei vieți trăite în decorativă paradă cu care ne-mbracă totdeauna distincțiile sociale și avuția.

Cîteva momente încă, și omul care-n viața sa avu pretențioasa socotință că se ridică pe deasupra rîndurilor semenilor săi, abătut de-o comună lege, avea să între și să dispară pentru de-a pururea-n *comun*.

Ceea ce însă mă interesă în toate aceste fu o observație neexactă și poate că nedreaptă a prietinelui meu, observație pe care și-o formulă în următoarele-ntrebări:

„N-ar fi fost mai bine ca-n locul atîtor cheltuieli zădarnice să se fi făcut o-nmormîntare mai simplă, iar cu prisosul să se fi venit în ajutorul celor săraci? Nu e banală toată risipa aceasta de înscenări, care zvîrle pînă și asupra morții o pînză de grotesc?“

Pentru moment am tăcut, simțind doar numai în chip reflex lipsa de justeță a acestor întrebări, al căror răspuns cerea o mai amănunțită cercetare, căci, mai la urmă, toate depind în viața asta de modul cum privim lucrurile și de

fața din partea căreia le cercetăm aparențele. A le amesteca într-o uniformă generalitate și a le privi dintr-un punct de vedere unitar, înseamnă a rezolvi problema vieții într-un chip cu totul simplist și nepotrivit față cu științietoarea și bogata ei varietate.

Iar dacă e așa, ca să putem răspunde la întrebările de mai sus, ar trebui să-ncepem prin a ne pune alte întrebări: Din ce punct de vedere observa prietinel meu *banalitatea* și *grotescul* în acele funeralii? Și ce-nscamnă banal ori grotesc în alcătuirea relațiilor noastre sociale ori a vieții noastre individuale, când peste șubredul lor miez, orice s-ar spune, ficcare din noi purtăm aceeași haină de banală și grotescă poleire?

Cântărind viețile pămîntești ale tuturor, de la cei mai mici și mai neînsemnați pînă la cei mai mari și mai iluștri, de la-nceput și pîn-acuma și atîta timp cît încă ne va fi hărăzit să ne valsăm în spațiu deșertăciunea, unde e discernămîntul și criteriul după care ochiul nostru ar putea să distingă și să aprecieze valoarea și solemnitatea unui moment față de-un altul, cît și să-i hotărască strălucirea care să-i dea drept la o aparte distincțiune?

Binele și frumosul și utilul și fericirea omenească își au în totalitatea lor o atît de adîncă relativitate, încît ori de cîte ori izbutește vreun om să realizeze o părticică din ele pentru ușurarea vieții pămîntești a semenilor săi, te-ntrebi cu drept cuvînt ce-a cîștigat omeneirea din sforțările, ori jertfele, ori capacitatea aceluia om.

Pe cînd strămoșii noștri trăiau în păduri, armonizîndu-și simplitatea vieții cu simplitatea naturii înconjurătoare, nu știm prin ce prisoselnică și otrăvitoare nevoie de-nălțare, își socotiră banală chemarea lor de-atunci și, treptat-treptat, prin sforțări seculare, înscriseră în mîntea lor valori nouă, atribuindu-și meniri pe care în amăgirea lor oarbă le socoteau din zi în zi mai *supreme*. Ajunși unde sîntem astăzi, începem a ne da samă mai de aproape de așa-numita noastră menire și, privind îndărăt cît și-nainte, începem a simți durerosul adevăr că *supremul* n-are altă menire decît doar să se b-analizeze; căci drumul pe care înaintează omul nu e o scară verticală pe care să se urce din treaptă în treaptă, tot *spre mai sus*, ci un soi de roată prin care trece din spiță în

spiță cătră locul de unde a plecat; dar nici măcar nu se poate discerne pe roată un punct culminant, întrucît roata se-nvrîrtește ea însăși, scoborînd culmele și culminînd scoborîșurile într-un vrtej care amestecă *supremul* cu *banalul* și cu *grotescul* în aceeași lipsită de distincție monotonie.

Eu am fost totdeauna dintre cei care se-ntreabă cînd a fost mai banal ori mai suprem Napoleon: cînd cucerea statele, tulburînd istoria cu vajnica lui personalitate, ori cînd își lua liniștit cunoscuta priză de tabac? Căci trecerea lui prin lume și a oricărui alt om mare — *mare* în toate direcțiile — e mică prin raport cu ultimul și adevăratul ei rost. Vigny spune:

A voir ce que l'on fut sur terre et ce qu'on laisse,
Seul le silence est grand; tout le reste est faiblesse.

Așa văzută viața omenească, e firesc să te-ntrebi ce mai poate să rămînă din ea, dacă am dezbrăca-o de *decorativ*, ori de *banalitate*. Nu e doar decît o succesiune de momente, unele mai *însemnate* ori mai *nensemnate* decît altele, cărora le atribuim amăgitoare distincțiuni, dar care se amestecă între ele și se pierd în comun, urmînd toate aceeași neabătută lege a deșertăciunii lor.

Deșartă-ți viața de deșertăciune și-ntreabă-te pe urmă cu ce-o mai poți umplea...

Să îngăduim, dar, tuturor să trăiască așa cum înțeleg să trăiască și să nu socotim nimic de *prisos*, ori *banal*, ori *grotesc*, căci în armonia generală a lucrurilor toate-și au o necesară, deși nemotivată, orînduire.

Reluînd toate cele de mai sus, le-am dat o mai sintetică formă în următorul sonet, căruia i-am pus ca motto expresia lui Horațiu *Nil admirari*:

Viața noastră-ntreagă e doar: banalitate,
Deșertăciuni, nimicuri, himere, amăgiri, —
Dar în acest amestec ciudat de năluciri
Orice moment își are a lui solemnitate.

Îmi par deopotrivă mărețele porniri
Din sufletele noastre, cu cele nensemnate, —
Căci tot aceeași clipă le dă-n Eternitate
Înfățișări de spumă și trup de-nchipuiri.

Știu fapte mici, de mijloc și mari: aceeași lege
Spoieli lor ușoare nimic nu i-a lăsat, —
Căci tot se strică-n lume, așa precum se drege.

De-aceea pun în toate aceeași nepăsare
Și scriu, cu mîna rece și gîndul măsurat,
Pe steagul vieții mele, deviza: *Nil mirare*¹.

HAMLETISM

Ieri, în trecerea mea pe lîngă ograda unei biserici, văzui un tablou ciudat, pe care cu anevoie și l-ar fi putut închipui imaginația pictorilor celor mai excentrici: niște copilași trandafirii jucau hora împrejurul unui copac, arătîndu-și unul altuia cu degetul un craniu înfipt într-o ramură goală care se clătina de vîntul iernii. Mai departe, acolo sus, în văzduhul plumburiu, trecea un negru cîrd de cioare, croncănind a viscol.

Desigur că vreun glumeț de prost-gust găsise în vechiul cimitir al bisericii sărmana hîrcă și-o înfipsese în bătaie de joc pe o ramură dezbrăcată și ea de podoabele vieții, pe ramura moartă. Iar straniul simbol al descompunerii se zbătea acum în bătaia vîntului, avînd în josul său simbolul primăverii, care rîdea în glasul micuților și fantasticilor dăntuitori; iar pe deasupra sa, simbolul iernii, care țipa prin golurile învăluite de neguri, în croncănitul stolului de corbi.

Și mi-a venit atunci în minte scena din cimitirul Dane-marcei, cînd estetul prinț Hamlet, apucînd cu poala mantiei negre craniul „bietului Yorick“, debitează cea mai acră tiradă din toată tragedia lui Shakespeare.

Pe ce umeri va fi stat, oare, în vremuri tidva ce părea că se strîmba acum de pe ramura despoiată spre copiii ce rîdeau de ea? Ce cugetări, ce doruri și ce vise vor fi luminat

¹ Sonet publicat în volumul *Din cînd în cînd*, sub titlul *Pe steagul* (n. ed.).

orbitele întunecate și vor fi încrețit ori înseninat sărmana frunte, zvirlită din nou din adâncurile odihnei subpămîntene, în plinul impudicei lumini, care-i expunea acum dezbrăcata și învinsa goliciune la învingătoarea privire a trecătorilor grăbiți?

Înțeleg eu bine versul lui Eminescu:

Apoi, de vor, m-arunce la margine de drum,
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum.

Da, da, îl înțeleg, dar nu știu cum, acum, cînd gîndul meu urmărește ceea ce se va întîmpla cu mine atunci, nu *pentru atunci*, dar *pentru acum*, procesul acela de descompunere hîdă, procesul acela de umilitoare și insultătoare despoiare, mă face să mă cutremur și mă înfioară de scîrbă și de dezgust.

Se pare că din înfiorarea aceasta, lumea civilizată, modernii, izbutiră la ideea *cremațiunii*. E mai curată parcă și mai nobilă pentru om dispariția bruscă și totală în nimicul cenușii, decît mucezirea înceată și batjocorirea completă a ființei sale fizice în procesul de putrefacție pretins de scripturi: „Memento homo, quia pulvis es, et in pulverum reverteris“.

De ce nu se ridică, oare, și la noi ideea înființării unui crematoriu?

NICI UN ECOU

Ziarele ne-aduc următoarea telegramă, datată Halle, 14 iulie 1911:

„Pe șoseaua dintre Buducciss și Seigwart s-a găsit cadavrul actorului Anton Bretsch. Autopsia a constatat că bietul actor murise de foame.“

Desigur că nu celebritatea actorului a motivat anunțarea morții sale în chip telegrafic prin toate ziarele europene, ci felul straniu al acestei morți, care apare cu adevărat surprinzător în veacul acesta cu pretenții de multă civilizație și largă umanitate.

Pentru cei ce l-au înconjurat n-ar fi decît o singură scuză — că actorul, atins de cine știe ce zdruncinări mintale, să se fi lăsat el însuși să moară de foame, cum uneori se întîmplă prin case de sănătate cu unii alienați, atinși de mania persecuției ori de alte manii, care refuză cu îndărătnicie orice hrană și sfîrșesc prin a muri de inaniție.

Iar dacă nu acesta e cazul ciudatei întîmplări, însumnă că avem uneori dreptul să ne îndoim de adevărul banal al stereotipei propoziții: „Nu mai moare astăzi nimeni de foame“.

Și tocmai această îndoială asupra unui adevăr ce pare oarecum de necontestat a făcut pe ziaristi să se alarmeze și să dea cazului o deosebită importanță, subliniind în chip telegrafic celebritatea tristă a acestei morți.

Din parte-ne, socotim că întâmplarea nu merită să i se dea atita importanță, pentru că și astăzi, ca și altădată, aici, ca și aiurea, cu toate ifosele pe care și le dă umanitarismul civilizației moderne, se-ntîmplă foarte des să ne vedem semenii „murind de foame”, fără ca aprigul război al vieții să ne dea răgaz de a le arunca măcar o privire de compătimire.

Iată, spre exemplu, un convalescent de pe urma unei grele boale. Spitalul i-a tratat în chip simptomatic răul, l-a ameliorat și l-a concediat apoi ca să facă loc altora. Nici un azil nu-l mai primește. Nu poate munci, că n-are putere, și nu poate cerși, că îi este rușine. Cu slaba hrană pe care i-o aruncă întâmplarea, organismul nu se poate nutri în chip satisfăcător, ca să-și poată recîștiga forțele pierdute, el are nevoie de-o hrană mai nutritivă, dar asta înseamnă că acestui organism tocmai „îi este foame” și că, lipsit de această hrană, moare cu încetul, se stinge zi cu zi, în ciuda banalei și pompoasei propoziții „nu mai moare astăzi nimenea de foame”.

Da, da, flămînzii și cei goi sînt pretutîndeni: ei mor mereu de foame și de frig, umplînd lumea cu gemetele lor... și nimeni nu-i aude, căci nepăsarea generală e-un soi de stîncă de care strigătele de durere se lovesc și se sparg, stingîndu-se, căci nepăsarea generală e-un soi de stîncă ce nu dă nici un ecou.

MIHAI CODREANU

STATUI

SONETE ȘI EVADĂRI DIN SONET

EDIȚIE DEFINITIVĂ,
INGRIJITĂ DE AUTOR

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ «REGELE CAROL II»
39, Bulevardul Lacului Cătarci, 39
1919.

Coperta volumului *Statui, sonete și evadări din sonet* (1939).

Masa de lucru a poetului.

ALCOOLISMUL

Pretutindeni prin localurile publice sînt expuse, atît în orașe, cît și prin sate, hărți și tablouri intuitive, care să arate populațiilor pericolele la care expune pe om alcoolismul.

Pînă și pe cutiile de chibrituri sînt imprimare maxime împotriva nectarului distrugător, și se poate că modernii obișnuiesc într-atît pe bătrînul Bachus, încît n-a mai rămas nimic aproape din faima strălucită a vechiului olimpian.

Iar peste toate aceste, pașnicii cetățeni se constituiesc mereu în ligi împotriva alcoolului; se țin conferințe și se scriu cărți, se votează legi, — toate nădăjduind să reducă cît mai mult întrebuințarea sucului descoperit de Noe.

E o luptă asemănătoare ca acea pe care o dau asiaticii împotriva opiumului, un alt flagel tot atît de bîntuitor ca și alcoolismul. Sugestia a devenit atît de puternică, încît fiecare e astăzi pe deplin convins că face un adevărat sacrificiu atuncea cînd închină un pahar în sănătatea vreunui prietin, căci prin aceasta își distruge propria lui sănătate.

N-apuci bine să ridici paharul, și te urmărește obsedanta imagine a splinei ori a maiului umflat de pe vreo hartă anti-alcoolică, dacă nu cumva ai nenorocul s-o vezi aieve, înfiptă pe zidul ce-ți stă în față.

Și, cu toate aceste, se bea încă, întocmai cum se fumează opiumul, cu toate măsurile ce se iau și eforturile ce se fac de a îngradi cît mai mult întrebuințarea lui.

Să fie oare din pricina fatalei atracțiuni ce-o simte omul pentru fructul oprit? Dacă ar fi așa, propaganda împotriva alcoolului ar duce tocmai la efecte contrare decît cele așteptate.

Oricum, se pare că sînt puțin exagerate efectele întrebuirii alcoolului, căci dacă sînt savanți care descriu aceste efecte în culorile cele mai negre, sînt și de acei care îi iau apărarea și îi îngăduie întrebuiră, cu singura condiție a moderațiunii.

Apărătorii alcoolului citează pentru ei următoarea întîmplare:

Acum cîtiva ani, trei din cei mai înverșunați antialcoolști din Franța se hotărîră să facă o statistică a longevității, în raport cu întrebuiră alcoolului și a tutunului. Ei dădură într-un sat peste un locuitor care părea cea mai desăvîrșită ilustrație a tezei lor.

Omul, pe care-l găsiră tăind lemne în ogradă, avea 85 de ani și era mai zdravăn decît unul de 50 de ani. Întrebat dacă a băut sau a fumat vreodată, săteanul le răspunde:

— Nu știu ce-i fumul și de cînd sînt n-am pus un pic de vin ori de rachiu în gură.

Cuprinși de admirație, savanții se grăbiră să noteze cazul în statistica lor. Asupra faptului, însă, din casă venea un zgomot îngrozitor. Întrebat ce este acolo, omul nostru răspunse statisticienilor:

— Ce să fie... pîrdalnicul de tată-meu, care a fost toată viața un bețivan, se sfădește cu copiii, care-i fură și-i ascund luleana.

Cititorii pot trage concluzia — ceea ce nu înscamnă că subscrisul nu le-ar consilia abstenența, căci un caz răzleț nu face niciodată generalitate.

Același lucru se poate spune și despre tutun. Sîntem însă siguri că statul, care lipește maxime antialcoolice pe cutiile de chibrituri, nu va lipi niciodată pe ele banderole cu însemnarea: „Fumatul este vătămător sănătății“.

E chestie de... monopol.

CEL MAI BUN AZIL

Printre informațiile ce ni le vor da ziarele în astă-seară va fi, desigur, și următoarea știre dată cetățenilor în laconice rînduri: „Un bătrîn, a cărui identitate n-a putut fi încă stabilită de autoritățile polițienești, s-a sinucis noaptea de duminică spre luni, aruncîndu-se în fîntina din curtea azilului de bătrîni din strada Speranței. Bătrînul, ce părea să fi avut vreo 80 de ani și era probabil un cerșetor, și-a lăsat pe marginea fîntinii toiagul, ultimele rămășițe dintr-un pachet de tutun și-o pungă foarte veche în care s-a găsit zece bani“.

Informația va mai adăuga poate: „În amurgul înaintat, octogenarul bătu la poarta azilului, cerînd să fie găzduit peste noapte. I se spuse că nu poate fi primit, de vreme ce ospiciul nu mai are această cădere. Dar oamenii îi dădură de mîncare și bătrînul se puse să ospăteze pe marginea fîntinii. A doua zi sinistrul fu descoperit, după urmele lăstate de bătrîn, și cadavrul, scos din fîntină, fu transportat la morgă.“

Atît va spune doar informația. Căci cazul, în simplitatea lui banală, nu prezintă nimic care să-l scoată din rîndurile unui „fapt divers“, menit să ne atragă atenția o clipă și să fie înghițit apoi de uitare — de uitarea lacomă și pururea flămîndă, care înghite pe lumea asta cu mult mai însemnate lucruri.

★

Îmi inchipui, cititorule dragă, că ai prânzit suculent și variat înastă seară. Și-ai făcut apoi prudenta digestie de două ceasuri și, sobru cum te știu, între zece și unsprezece ore ai intrat în odaia domniei-tale de culcare. Aerul umed de toamnă e uscat acolo, prin binefăcătoarea căldură a focului ce pîlpîie în soba de teracotă, — un monument de artă. Te dezbraci încet, fumindu-ți ultima țigară. Apoi te sui în pat. Cum însă totdeauna somnul, binefăcătorul somn, se face puțințel așteptat, ca să-i grăbești pasul, îți iei ziarul obișnuit și, sub reflexele plăpînde ale luminii electrice, îndulcite de abajurul verde-roz, citești... citești tocmai informația de mai sus.

Cu inima bună, cum te știu, întîmplarea te emoționează, imaginația te ridică atunci din pat și te face parcă spectator prezent al „micii drame”. Ți se face atunci puțințel frig. Te inchipui pe domnia-ta rătăcit prin amurgul acela înaintat de toamnă mohorîtă, prin noaptea aceea ploioasă și pustie...

...Și nu știu cum așa, din depărtările întunecate ale subconștientului, mai din afunduri poate, din absolut inconștient, tresare atuncea prin firea domniei-tale un fior ciudat, un soi de imputare, aș putea spune organică, ecou al obligațiilor morale pe care toți fericiții din lumea asta trebuie să le poarte celor nenorociți. Senzația începe a-ți deveni cam neplăcută. Parcă nu-ți mai este suficientă căldura plapomei și ceri tovarășei vieții d-tale să-ți pună un pled pe deasupra. Iar pe cînd ea te învelește cu grijă, cătînd spre dînsa, te gîndești cît e de bine să nu fii singur pe lumea asta... și cît e de bine să fii sătul... și cît e de bine să-ți fie cald.

Ea îți observă parcă neobișnuita agitare și te întrebă ce ai. Dar te păzești bine să-i spui, ca nu cumva să-i dai și ei, asupra nopții, impresii neplăcute.

Încet, încet apoi, în împrejmuirea confortului ce te-nconjoară, toate încep să dispară. Gîndurile încep a-și șterge cît mai mult contururile. Vagul se face în jurul d-tale cît mai nedefinit, te leagă într-o binefăcătoare somnolență, ca toate mai pe urmă să se absoarbă și să te absoarbă în neantul împărăției zeului somn.

★

Iar în altă parte, în sala deșartă și umedă, în sala de la morgă, bătrînul octogenar își petrece ultima noapte pămî-

tească, fără nici o luminare la căpătîi și fără nici o lacrimă după dînsul, așteptînd poate ca-n ziua de mîine să facă fericirii omenești ultimul și supremul sacrificiu, sacrificiul cadavrului său, care, nereclamat de nimeni, va fi dus în sala de disecție.

Un singur lucru însă nu-i va mai putea lua nici știința celui ce a bătut în amurgul de toamnă la poarta oamenilor, la poarta semenilor săi, cerșindu-le o noapte de liniște și de somn: nu-i vor mai putea lua liniștea și somnul; căci cel care s-a dus acolo să se culce s-a culcat într-adevăr. S-a culcat în cel mai bun azil, s-a culcat în patul cel mai moale... în patul cel mai cald... în patul cel mai dătător de tihnă.

★

L-am văzut la morgă: adormise de veci, zîmbind. Oare ce am putea citi în zîmbetul acela: ironie supremă, ori poate că supremă iertare?...

CÎNTECUL CIZMARILOR

Era-nspre seară: aproape noapte, întunecat și ploios amurg de septembrie. Strada era mai tăcută ca de obicei fie din pricina vremii, fie din pricină că întârziaseam ceasul obișnuit de întorcere acasă, încît pe stradă nu mai era mișcarea curentă.

În timp ce ploaia cădea mărunț și deasă pe cortelul deschis, pe măsură ce mă apropiam de un atelier de cizmărie ce se găsea în drumul meu, încet la început, apoi din ce în ce mai tare, un cor ciudat și unic în felul său îmi lovi auzul. Un soi de orchestră cu totul necufonică: zgomot de mașini de cusut, lovituri de ciocane pe calapod și, pe deasupra lor, voci omeneste, vocile tuturor lucrătorilor, amestecate într-un cor răgușit în tot și limpede numai pe alocurea:

Hai, leliță, n deal la vie,

Să culegem razachie

Hai, leliță, hai...

Ce se petrece oare în mintea și sufletul bieților oameni atunci cînd, asudînd pînă în noaptea tîrzie sub povara muncii, își întovărășesc truda cu cîntece unite ce fac să răsune strada de zgomotul lor?

Să fie oare o pornire conștientă, prin care încearcă uritul și monotonia acelorași gesturi, acelorași mișcări, care, repetate de-a lungul anilor, zi cu zi, ceas cu ceas, clipă cu

clipă, fac din bieții lucrători niște simple automate mașini omeneste tot atît de inconștiente ca și mașinile de cusut ce țineau ison, cu bîzîitul lor stacat, în stridentă orchestră?

Sau, poate, cîntecele acestea sînt niște simple intonațiuni-reflexe menite să pirosească atenția mecanică a brațelor, ca lucrul să ciștige în spor prin faptul că creierul, rămînînd neocupat de alte gânduri, are astfel liberă și deplină conducere a centrelor nervoase încordate pentru acțiunea mașinală a travaliului fizic, a energiei care, împreună cu materia brută, cată să se prefacă aici în botfori cavalereste, ori gingași... papuci de curtezană?

Sau poate că Visul, tiranicul zeu, își cere tributul de la acești umili și necunoscuți copii ai prozei, — căci în măsură ce brațele tăiau ori împungeau în pielea groasă, asociația de idei provocată și pusă-n libertate prin acțiunea cîntecului general îi ducea cu gîndul în trecut ori în viitor, mîngîia cu amintiri frumoase pe bătrîni, ori înflăcăra cu speranțe dulci pe tineri...

Era-n ajunul lui 14 septembrie — „ziua crucii“ — sărbătoare întovărășită la noi, după datini, de zgomotoase petreceri pe la vii. Iată pentru ce lucrătorii din atelier cîntau în seara aceea:

Hai, leliță, n deal la vie...

Dintre cei tineri, o dată lucrul lăsat, vor porni mîine în haine de sărbătoare pe cîmpiile verzi încă; iar cei bătrîni au pornit altădată... Și speranțele ori amintirile rid în pletele „leliței“, prezentă în închipuirea lor, le dă spor la lucru și poate că le șterge cu năframă albă sudoarea de pe frunțile, de pe sărmanele frunți istovite de cele 13 ceasuri de muncă.

Iată pentru ce corul acela ascuțit și neufonic, orchestra aceea ciudată prin disonanțele ei mi-a părut melodică în amurgul de toamnă și, pe măsură ce m-am depărtat, mai tare la început, apoi tot mai încet, ca mi se amesteca în auz cu stropii mărunți și deși de ploaie într-o muzică dnuioasă, tot mai dnuioasă, pînă ce s-a stins:

Hai, leliță, n deal la vie...

OMUL-ȘARPE

Nu știu pentru ce, dar de câte ori văd pe vreun afiș de circ figurînd, printre celelalte numere ale programului, și numărul acesta, încerc o respingătoare senzație veche. E, cu puțină deosebire, aceeași senzație pe care am încercat-o altădată, pe cînd copil, condus la circ pentru întia oară, așteptam cu ochii mari deschiși de curiozitate să văd apărînd în arenă, între un acrobat și o baletistă, anunțatul următor: „omul-șarpe“.

De cu ziua, în mintea mea fragedă se frămîntaseră fel de fel de imagini. Nu văzusem niciodată o reptilă decît doar prin gravuri, și, cînd mi-o închipuiam, simțeam un soi de spaimă, nu groaza puternică pe care-o încercam la închipuirea leului, dar un soi de spaimă rece amestecată cu scîrbă, care nu-mi ridica părul, dar îmi dădea fiori de gheață prin trup. Știam din spuse că asta nu atacă niciodată de-a dreptul, ci pe furiș și pe la spate; că asta nu are nici o mîndrie în mers, ci se tîrîie; că e ceva umed și rece, respingător de rece. E lesne de închipuit cîtă sfortare a trebuit să facă tînăra mea imaginație ca să poată lega asemenea noțiune cu noțiunea de om... „omul-șarpe“.

Mi-aduc și acum aminte încă mișcarea reflexă de retragere pe care-o făcui cînd, seara, „omul-șarpe“ apăru. I-am urmărit apoi cu lăcomie toate zvîrcolirile și toate sclipiturile

solzilor de aramă de pe tricou, în bătaia luminii roșii a lămpăderilor din circ.

Nu știu de ce, dar îmi dădui încă de pe atunci seama că între acest gen și genul acrobatului ce-l precedase era o mare deosebire, și iarăși nu știu pentru ce am așteptat cu nerăbdare ca bietul „omul-șarpe“ să-și isprăvească cît mai iute nenorocita lui gimnastică. Iar cînd a plecat din arenă, o, cînd s-a dus, vă mărturisesc că mi-a scăpat un suspin de ușurare!

Mai tîrziu mi-am cercetat senzația și-am văzut cîtă deosebire estetică e între tîrîiturile „omului-șarpe“ și „moara gigantică“ a acrobatului pe rec¹. Nu mai sînt aceleași mișcări rotunde-n linii, aceeași desfășurare oarecum leală a forței omenești, aceeași încordare a mușchilor, care să satisfacă sufletul și să mulțumească ochiul. E, dimpotrivă, un soi de scădere a însușirilor omenești, un soi de lunecare, de strecurare oarecum lașă, de muiare a mușchilor și de frînturi a oaselor; e, în sfîrșit, ceva care duce la scăderea demnității fizice a omului, ceva care-l scoboară pînă la reptilă. Cît e de vajnică lupta pentru trai, ca să se găsească printre oameni și de acei care pentru siguranța zilnicei pîini să-și chinuiască astfel trupul, încă din cea mai fragedă copilărie, ca să izbutească mai tîrziu la trista perfecțiune de a-și îndoi ciolanele muiate prin circuri, în aplauzele celor ce le admiră coborîtorul sport!...

Or fi poate paradoxale toate aceste și i-am ruga din suflet pe toți „oamenii-șarpe“ de prin circuri să ne ierte toate impresiile provocate de genul gimnasticii lor. Ei pot avea o mîngiere; și-n lumea morală, și-n lumea caracterelor, sînt acrobați de forță și sînt „oameni-șerpi“ cu mult mai dezgustători aceștia decît cei văzuți prin circuri. Și unii și alții țintesc să ajungă în vîrfuri; unii zboară, alții se tîrsc, — căci, cum spune Poe, două sînt victățiile ce pot atinge culmile: vulturii și reptilele.

Vai de ochiul ce nu le poate discerne...

¹ Bară fixă (germ.: *Reck*), (n. ed.).

LA VÎNĂTOARE...

Le văd în fiecare dimineată urcînd drumul teilor de la Copou. Ce contrast izbitor între copilița și guvernanta ei! Cea dintîi, un bobocel, n-aș putea spune floare: o fi avînd poate zece ani. Cu părul ei bălai, cu tenul ei alb ca de crin, cu mersul zglobiu, cu miștele ei veșnic în mișcare, cu veșnicul ei rîs ce răspîndește-n juru-i simfonic concert de note argintii, ea pare simbolul curat, simbolul alb-roz al primăverii, prin care trece ca un fluture zburdalnic. Cealaltă, guvernanta, dimpotrivă: semeie-ntre două vîrste, o fi avînd, poate, cincizeci de ani; naltă, slabă, cu părul ușor pudrat de cenușa vremii, cu tenul bronzat și oarecum boțit de uzul anilor, purtînd doar în zîmbete și-n priviri îndepărtate resturi de tinereță, ea pare înouratul simbol al toamnei, care-și trece prin primăvara vastă poemul tristei sale înfățișări.

Copilița aleargă veșnic înainte, ținînd în mînă o prinzătoare de fluturi și o cutie în care să-și închidă prada; guvernanta rămîne veșnic înapoi, sprijinindu-se-n cortelul roș, a cărui culoare e spălăcită de vreme, ca și înfățișarea celeia ce-l poartă.

Iată-le ajuns-e-n aleile cu flori ale grădinii. „Fräulein“ se așează ostenită pe-o bancă și deschide o carte veche. Copilița aleargă și rîde și bate din palme, agitînd grațios prin aer micul ei voloc, obiect de mare plăcere pentru dînsa și de tortură grea pentru fluturașii ce se zbat cu disperare

în mrejele albastre de mătasă mai întăi, și mai apoi în cutia-închisoare.

Dar iată că un fluture deosebit cade-n cursă. E mai frumos și mai mare decît ceilalți. Ci soarta, care i-a hărăzit aceste distincțiuni, i-a hotărît și clipe mai grele pe care să și le ispășească. El atrage deosebita atenție a micuței vînătoare și devine astfel obiect de mai rafinate chinuri, care sporesc inconștienta plăcere a nevinovăției sale. „Fräulein“ l-a înfipt cu un bold în capul cutiei și-n timp ce continuă să citească nepăsătoare, fetița privește rîzînd spre cel chinuit.

...Și „Fräulein“ citește-nainte... Și copilița rîde-nt-una... Și fluturile se zbate meru...

Urmăresc de departe tabloul și străvăd în el oglindirea întregii noastre vieți: nepăsare, cruzime inconștientă și neînțeleasă suferință.

Căci toți, de-ndată ce ne naștem, pornim la aceeași fircască și universală vînătoare: unii ca să vînam, iar alții ca să fim vînați, — sau mai bine zis ca să vînam și să fim vînați în același timp.

Fluturașul vînat va fi fost și el vînător la rîndul lui; iar copilița vînătoare va fi și ea vînată, pe cînd în juru-le, lumea le-a privit ori le va privi rostul cu aceeași nepăsare, ori cu aceeași nevinovată cruzime; și aceeași neînțeleasă suferință a celui chinuit își va zbate în zadar inutilii săi fiori în fața inconștientei chinuitorului.

...Și tot așa le văd în fiecare dimineată, coborînd drumul teilor de la Copou. Ce contrast izbitor între copilița și guvernanta ei!

O toamnă veștedă și-o primăvară-n floare...

Este poate cea mai banală formulă din chimia anorganică. E expresia care adnotează combinația sodiului, zis și natriu, cu clorul. Din asociație rezultă clorura de sodiu, substanța albă și fină al căreia nume, de îndată ce părăsește laboratorul chimistului, intră-n lumea comună cu populara și binecunoscuta de toți poreclă: *sarea*. Ci dacă rostul ei găsește întrebuițări nenumărate în chimia anorganică, în chimia organică socială e și mai răspîndit: aici *sarea* strălucește prin prezența ei și se pune în evidență și mai bătătoare la ochi cînd lipsește.

Bucătarul îndeminatic trebuie s-o întrebuițeze cu prudență, căci, dacă nu-i nimerește citimea mijlocie, supă e rea ori pentru că e prea sărată, ori pentru că nu-i sărată îndestul. O dată pornită din bucătărie în lumea largă, mobilă și capricioasă substanță face fel de fel de farse măștilor de ambe sexe din bal-mascatul general. Ea s-amestecă în durerile noastre și le dă materială manifestație în lacrimile limpezi din ochii care plîng. Ea s-amestecă și-n veselile noastre, risipindu-se prin glume cărora le poate juca aceleași feste ca și supei bucătarului citat mai sus.

Poeții și-o presară în versuri, muzicanții în armonie și pictorii în culori. Ea este floarea retoricului și retorica florarului. De jocul ei și bunul ei plac atîrnă arta fiecărui de a se face simpatic sau de a stărui antipatic, căci trebuie

să știe cineva sau mai bine zis să nimerească cu adresă exactă cantitatea de sare pe care trebuie să și-o presare-n vorbă ca și-n tăcere, în mers și-n gesturi și-n mișcare, în sfîrșit, în tot ce face și-n tot ce nu face.

Unii rîd fără sare, iar cînd li se atrage atenția, vrînd să dreagă lucrul, îl strică și mai mult, topindu-și hohotele într-un suris și mai făr' de sare decît rîsul de la început, căci cine ar putea zîmbi cu „fină ironie“ cînd eleganta sare n-ar acorda zîmbetului grațiile ei?

Iar pentru că e vorba de grații, cărei prea drăgălașe doamne i s-ar putea spune drăgălașă dacă i-ar lipsi universală clorură de sodiu din tualeta fizicului și a sufletescului ei? Dar mai cu seamă în gazetărie, flexibilă sare devine uneori ductilă; atunci ea strălucește, strălucește prin ... absența ei. Devin atunci coloanele spanacuri; iar antrefileurile cu pretenții de beletristică, beltele. Asta ar fi o somație directă și hotărîită pe care autoritara sare ar face-o gazetarului ce și-a greșit menirea atrăgînd atenția cititorilor că prin atitudinile sale culinare acesta ar putea avea mai mult talent să nu-și greșescă... supă de mai sus citată. Eu, unul, zic, date fiind raporturile strînse care există între sare și sufletul omenesc, că psihologii subtili ar trebui să salute subtila substanță cu denumirea de „bun-simț“ și să roage cerul să presare cît mai multă peste nevolnicia noastră a tuturor.

...Și tot așa cutreierînd pămîntul, alba și fina pulbere sc-naltă cu aburi în senin și cade apoi îndărăt în ploaie abundentă, ca și cum ar vrca să spele globul de tot noroiul ce acopere suprafața lui. O, de ar fi toți cei care îmi sînt dragi măcar atîta de sărați pe cît e picătura de ploaie ...

MOARTEA VULTURULUI

Ochiul modern, mărit de spaimă și admirație, privește astăzi ca fascinat la gestul aviatorului Garros.

Întimplarea e atât de măreață, încât mai toate ziarele europene o relatează, fără să cuteze a o mai comenta, ca și cum ziaristii ar avea intuiția că orice calificativ e mai prejos de faptul în sine. Într-adevăr, fiecare cuvânt, fiecare silabă, fiecare literă din descrierea fulgerătorului episod pare o interjecție de triumf pentru eroul care a zburat să-și smulgă moartea din soare, întocmai ca Icarul din legendă.

Un zepelin german plutea deasupra lagărului francez; plutea senin și sigur; plana în abisul vast al atmosferei pe deasupra mijloacelor de distrugere ale celor de jos, căci se înălțase mai sus de bătaia proiectilelor omoritoare; iar de acolo, din vârtoarea spațiului, colosul aerian spiona mișcările trupelor de pe pământ. Pericolul, pentru armata franceză, părea cu neputință de evitat. Atunci Dumnezeu, întru salvarea patriei, sună trompeta ceasului din urmă pentru Garros. Acesta se urcă în aeroplanul său și într-o clipă străbătu eternitatea gloriei și a morții. Iată-l pe vultur sus, cât mai sus; iată-l în apropierea uriașului balon; iată-l la aceeași înălțime cu dînsul; iată-l urcat în zbor cu mult deasupra lui.

Dar vulturul deodată se prefăcu în fulger și aviatorul cu capul în jos se repezi în sfere și se infipse cu minia săgeții lui Vulcan în sufletului monstrului.

Astfel, balonul și aeroplanul luară foc și se prăbușiră la pământ, omorînd pe toți navigatorii văzduhului împreună cu Garros. E ceva asemănător cu gestul lui Samson, care, smulgînd stîlpii templului, prăbuși zidirea asupra lui însuși, atrăgînd moartea asupra-și ca să-șiucidă și dușmanii.

Nu cunoaștem gest mai sublim în istoria războaielor lumii decît doar pe cel al unei umile santinelle din antichitate, care, pusă de pază la trecerea unui rîu, ca să nu fie văzută de armata dușmană și să-i facă astfel cunoscut drumul de trecere, preferă să se cufunde în valuri și să-și găsească mai bine moartea prin înec de bună voie, decît să descopere, prin prezența ei, trecătoarea.

Ci dacă acesteia din urmă marele Victor Hugo i-a închinat o odă, desigur că eroul Garros și-a răscumpărat prin moartea sa dreptul ca patria să-i ridice o nepieritoare statuă pe soclul căreia să se graveze cu litere de aur sonetul scris de José Maria de Hérédia sub titlul *La mort de l'Aigle*:

Quand l'aigle a dépassé les neiges éternelles,
A sa vaste envergure il veut chercher plus d'air
Et le soleil plus proche en un azur plus clair
Pour échauffer l'éclat de ses mornes prunelles.

Il s'enlève. Il aspire un torrent d'étincelles.
Toujours plus haut, enfant son val tranquille et fier
Il monte vers l'orage où l'attire l'éclair;
Mais la foudre d'un coup a rompu ses deux ailes.

Avec un cri sinistre, il tournoie, emporté
Par la trombe, et, crispé, buvant d'un trait sublime.
La flamme éparse, il plonge au fulgurant abîme.

Heureux qui pour la Gloire au pour la Liberté
Dans l'orgueil de la force et l'ivresse du rêve,
Meurt ainsi d'une mort éblouissante dubrève!

Ce moarte poate fi într-adevăr mai sublimă și mai vrednică de admirație și ce jertfă a vieții poate fi mai bine primită de cer decît a celor care mor pentru lumină și libertate!...

FILOZOFIA BUDICĂ

„Buddham saravam gacchami“¹

Într-o caldă zi de mai, ziua marți, la 2558 de la Kali-Yug după scripturi, sau la 543 ani înainte de epoca creștină și, după savanții europeni, între 482—462, intra de-a pururea în Nirvana senină înțeleptul dintre înțelepți, fiul regelui Siddharta din neamul Gautama, principele Buddha Sakya-Muni.

Spiritul său, încetul cu încetul, începu să se resoarbă în abisurile extazului suprem; orice cugetare și, rînd pe rînd, orice noțiune se stînsură; și cu întile licăriri ale aurorei, Buddha, omul, muri. Dar supraomeneasca lui înțelepciune străbătu limpede prin veacuri de veacuri, ca să lumineze încă și astăzi calca cercetărilor și a îndoiclii omenești.

Una din pricinele care a contribuit mai mult la expansiunea înțelepciunii budice reiese din extrema ei mlădicere. Teism și ateism, uniteism și dualism, politeism și panteism, fetișism și animism, legea lui Gautama se pleacă la toate categoriile; ea legitimează toate formele și se împacă cu toți zeii și cu toți diavolii. Toate geniile, luminoase sau întunecate, toți eroii, toate simbolurile, toate paradipurile și toate infernurile, toate purgatoriile pline de delirii sau de terori, toate ființele și toate stările și lumile de pretutideni intră în indulgența acestei profunde filozofii.

¹ Spre Buda, ca-n spre stăpînul meu, mă duc.

Fotografie din timpul celui de-al doilea război mondial. Arșes, 1944.

Cu ultima secretară
literară (prof. Z.
Teodorescu).

Iată pentru ce legea lui Buddha, departe de a fi o religie în strictul înțeles al cuvântului, e mai mult o doctrină filozofică și etică, pe care s-a hultuit, în scurgerea timpului, un complet sistem de metafizică, care n-a prezentat nicicând formele constitutive caracteristice oricărei alte religii. În simplitatea ei, am putea zice negativă, cugetarea budică nu impune nici o dogmă și nu cerc nici o credință; în infinit, ea nu concepe pe deasupra existenței omului supremația nici unei ființe; și, prin urmare, tot ce crede despre cădere, despre redempțiune, răsplată și pedeapsă, e că toate vin din însăși alcătuirea naturii omenești, excluzând astfel obiectivitatea lor. Iată pentru ce cultul său, am putea zice, exclude rugăciunea, negînd revelațiunea și grația divină, care nu au nici o putere spirituală, n-are a excomunica și nici a pedepsi pe nimeni, și nu dispune de nici un instrument de disciplină exterioară. Oricine se face vinovat de vreo gravă infracțiune la legea lui Sakya-Muni riscă unica, dar poate cea mai teribilă răsplată: e socotit ca nemaifiind vrednic de-a avea milă de semenii săi. Cu aceste vederi generale, vom lua în studiu principiile de bază ale înțelepciunii coborîtorului din Gautama și vom păstra în discuție concepția budică despre dumnezeire, deschizînd întîiul capitol:

*Sunyata*¹. Ideea de Dumnezeu în toate religiile, la vechi și la moderni, constă, în ultima analiză, într-o ființă unică, pe deasupra și în afară de care și fără de care nu există nimic, și care există prin ea însăși; o ființă infinită, extrem de imuabilă, exterioară și superioară naturii, pe care a creat-o, și a creat-o din nimic, conștientă și de bună voie, atotputernică, omniprezentă și atotștiutoarc, absolut perfectă și incognoscibilă; toate atributele din această ființă sînt legate indisolubil între ele în așa mod, încît, dacă unul singur ar fi dezlipit din „Tot”, celelalte n-ar mai prețui nimic.

Nenumăratelor argumente întrebuițate de cugetătorii vechi și moderni pentru a zgudui această concepție și care, într-adevăr, au zguduit-o pînă în temelie și pentru veci li s-a răspuns totdeauna prin tăcere sau hobote de ris — ultime dovezi de neputință —, prin mînie, injurii și calomnie sau prin fier și foc.

¹ Spațiul vid, Augustin Chaboseau, *La philosophie bouddhique*.

Iată câteva argumente a cărora substanță o găsim în sim-bure la filozofia budică, meditată fiind pînă în faldurile ei cele mai adînci și mai întunecate de cugetarea asupra omului nietscheean, Buddha Sakya-Muni, ai căruia ochi de Bodhy satra văzură lucrurile pînă-n nevăzuta lor esență.

O ființă absolut perfectă e aceea care n-are nimic de dorit. Dacă Dumnezeu are voință, dorește. Deci: sau nu-i cu desă-vîrșire perfect, sau nu are voință. O ființă absolut perfectă e aceea căreia nu-i lipsește nimic. Dacă Dumnezeu a simțit nevoia de a crea Natura, este că-i lipsea ceva. Deci: sau nu era cu desăvîrșire perfect înainte de a fi creat Natura, și a devenit de atunci și pentru că a creat-o, și atunci nu este imuabil și depinde de ceva, sau n-a creat Natura. O ființă conștientă este aceea care a dobîndit noțiunea existenței sale individuale prin constatarea unei relațiuni între sine și ceva exterior ei. Dacă Dumnezeu a creat Natura, el exista singur înainte de a o fi creat. Deci: sau că înainte de a fi creat Natura el nu era conștient și a devenit în urmă, și pentru că a creat-o, dar atunci nu e imuabil și depinde de ceva, sau n-a creat Natura. Dacă Dumnezeu a creat Natura, sau i-a hotărît un sfîrșit, și atunci, îndată ce ea va dispărea, el va înceta să fie absolut perfect și va înceta a fi conștient, adică nu e imuabil, sau a creat Natura nepieritoare, și atunci persistența atribuțiunilor sale de perfecțiune absolută și de conștientă este subordonată persistenței unui lucru exterior sieși, adică depinde de ceva.

Dacă Dumnezeu a creat Natura, sau a cedat unei necesități, și atunci nu este atotputernic și există ceva superior lui, sau n-a cedat unei necesități, și atunci poate voi ceva ce să nu fie necesar, ceea ce înseamnă că nu e absolut perfect.

Se spune de un lucru că este exterior unui altuia cînd nu are nici un punct comun cu el. Dacă Dumnezeu este exterior Naturii, n-are nici un punct comun cu ea. Deci : sau nu este omniprezent, sau nu este exterior Naturii.

Se spune de un lucru că este exterior unui altuia cînd acel alt lucru este exclus dintr-o anumită porțiune din spațiu. Dacă Dumnezeu este exterior Naturii, există o anumită porțiune din spațiu din care el este exclus. Deci: sau Dumnezeu nu este infinit, sau nu este exterior Naturii.

Dacă Dumnezeu a creat Natura: sau a creat-o mărginită și atunci el însuși este limitat de limitele acestei mărginiri, adică nu este infinit, sau a creat-o nemărginită, și atunci nu este superior ei și, deci, nu este unic.

Dacă Dumnezeu a creat Natura: sau că ea exista în cugetarea lui înainte de a o fi creat, și atunci: sau ar fi putut să nu-și obiectiveze această cugetare, dar atunci poate avea cugetări nefolositoare, adică nu este absolut perfect, sau nu putea să nu-și obiectiveze cugetarea, și atunci există ceva superior lui; sau Natura nu exista în cugetarea sa, și atunci nu este atotștiutor.

Dacă Dumnezeu a creat Natura din nimic : sau că acest nimic exista în cugetarea lui înainte de a fi creat-o, și atunci însuși Dumnezeu, prin această concepțiune a Neantului, are conștiința că există ceva în afară de el și de Natură și conștiința că el însuși și Natura ar putea să nu existe, sau că acest nimic nu exista în cugetarea lui, și atunci nu e atotștiutor.

Se spune de un lucru că este incognoscibil atunci cînd, cu toată imposibilitatea de a-l concepe, i se poate demonstra existența, fără a i se putea demonstra inexistența sa. Dacă Dumnezeu este incognoscibil, trebuie să i se poată dovedi existența, fără a i se putea dovedi inexistența. Ori nu i se poate dovedi existența și i se poate dovedi inexistența. Deci Dumnezeu nu este incognoscibil.

Dacă fără Dumnezeu nu există nimic, trebuie să nu se poată explica nimic fără sprijinul existenței sale. Dar se poate explica totul fără sprijinul acestei existențe. Deci existența lui nu înseamnă nimic. Dacă Dumnezeu există : sau poate să nu fie așa cum este, și atunci nu este nici imuabil, nici absolut perfect, sau nu poate să nu fie așa cum este, și atunci există ceva superior lui.

Și, în sfîrșit, dacă Dumnezeu există: sau nu ar putea să nu existe, și atunci există ceva superior lui, sau ar putea să nu existe, și atunci existența lui nu importă întru nimic: și dacă n-ar exista, ar fi inutil să fie inventat.

Acestea sînt categoriile pe care filozofii budiști le-au obiectat și le obiectează teoriei existenței lui Dumnezeu, categorii care, în totalitatea lor, sînt cuprinse în noțiunea destul de bizară, de altfel, panteism.

„Cine știe, se întrebă în rezumat conținutul *Rig—Vedei*, de unde a țîsnit această creatură imensă și dacă voința sa (de supra Deu) a creat sau a rămas mută? El singur o știe sau poate n-o știe nici el”¹. Supra Deu, Hyper Theos, Para brahm nu este nici ființă, nici lucru, ci o stare²: starea absolută, una, infinită, necondiționată, nedeterminată, unde tot a încetat a exista și unde nimic nu există încă, dar care conține în ea toate virtualitățile.

Pentru unii e Kala, Timpul, sau mai bine, absența de durată. Pentru alții e Svabhavat, Spațiul plin; pentru alții e Sunyata, Spațiu vid. Și aceste două concepții despre absența întinderii se confundă, pentru că sînt diametral opuse; ambele extremități ale diametrului însă cad pe aceeași linie: circumferința. Pentru alții e Adjiva, adică starea de inconștiență, prin opoziție cu Djiva, starea de conștiență; sau Paramatma, spiritul total, prin opoziție la Djivatma; spiritul individual.

Dar Djiva și Djivatma sînt Brahma. Iar Brahma, el însuși, nu e decît un semn algebric, exprimînd o stare secundară și dualistă: starea de polarizațiune a vidului, adică Sunyata, diferențiat în cele două potențialități ale sale: Purusha și Prakriti, adică Activul și Pasivul, Pozitivul și Negativul, Masculinul și Femininul, Durata și Întinderea, Impulsia sau Forța centripetă și Repulsia sau Forța centrifugă, Energia și Substanța.

Prin analogie, am putea spune:

În teologie, Sunyata e Tatăl, Brahma e Verbul, Purusha, Sfîntul Spirit (Siva), și Prakriti, Fiul (Vishnu).

În biologie, Sunyata ar fi Apa, în care a vibrat mișcarea primordială (Brahma), care ea însăși înseamnă acțiunea energiei (Purusha) în sinul germenului protoplasmic (Prakriti).

În chimie, Sunyata e substanța ultimă, Brahma este incitațiunea care o face să se disocieze în acide (Purusha) și în baze (Prakriti).

În geometrie, Sunyata e centrul, iar Brahma este expansiunea manifestată prin revoluțiunea razei (Purusha) în cuprinsul cercului (Prakriti).

¹ Citat de Chaboseau, *op. cit.*

² Chaboseau, nota de la p. 115: E de insistat a se ști că numele proprii în filozofiile asiatice nu reprezintă nici ființe, nici lucruri, ci stări.

Circumferința cercului, viața protoplasmatică, fructul fecundațiunii lui Prakriti prin Purusha este Maia, adică natura, adică iluzia.

Sunyata trăiește o viață absolută, necondiționată, care este, pentru că nu există. Brahma trăiește o viață născătoare, înmulțitoare, care a sfîrșit de a fi, dar care nu există încă și care împiedică pe Maia (natura) de a fi făcînd-o să existe. Maia e viața¹.

¹ Iată pentru ce Maia e iluzia.

ASUPRA CUGETĂRII LIBERE

De-un timp încoace ziarele noastre găzduiesc foarte dese disertații pro și contra, relative la teoriile și principiile de liberă cugetare. Discuțiile au pornit de la o broșură a d-lui profesor universitar doctor Thiron¹, care, abjurînd de la orice revelații religioase, și-a exprimat categorica dorință de a i se face numai ceremonii laice la înmormîntare. Cu acest prilej, d-l doctor, nepăstrînd cîmpul strict indicat de-o lucrare pur științifică, a servit preoțimii oarecari supărăcioase adjective, ceea ce a dat „miniștrilor Domnului” prilej să-i răspundă pe același ton.

Ținem de la început să declarăm că rîndurile ce urmează sînt cu totul lipsite de intenția de a amesteca pe autorul lor în discuție. Ele cată numai să limpezească pe cît le va sta în putință drepturile liberilor cugetători de a-și propovădui ideile sub orice formă și în orice chip, față cu însuși criteriul logic, singurul către care trebuie să-și raporte aceste drepturi și față de care trebuie să le valorifice.

Naște, în acest scop, fireasca întrebare: Ce însemnă cugetare liberă?

Însemnă ea oare în chip exclusiv și unilateral numai eliberarea cugetării de sub jugul instinctului religios care o apasă

¹ Este vorba de Constantin Thiron, autor al lucrărilor *Conflictul între știință și religie*, 1909, și *Libera cugetare monistă hackeliană*, 1910 (n. ed.).

din veacuri peste veacuri, o apasă poate chiar din momentul cînd această cugetare există? Sau însemnă dreptul la libertatea cugetării chiar atunci cînd aceasta își clădește logica pe amăgitoare instincte și pe himerice născociri?

Dar și într-un caz și-ntr-altul, liberii-cugetători nu sînt logici cu ei înșiși cînd caută să-și întindă libertatea cugetării lor pînă acolo încît să pună restricții libertății de cugetare tuturor celor care cugetă altfel decît dînșii.

Științificește ei ar trebui să se mărginească numai la faptul de-a-și formula și justifica pe cît pot doctrina făr' de alte constrîngerii morale, pentru mințile în care caută s-o sădească decît doar constrîngerea pe care o pune minții noastre în cercetarea adevărului însăși nevoia de adevăr.

Dar adevărul acesta nu e ceva nici abstract, nici absolut, ci însuși el e o creațiune omenească ce atîrnă de cugetare, deci simțurile, deci instinctele omenești. Ceea ce este în sine și deci în afară de cugetarea noastră nu este nici adevăr, nici minciună, e pur și simplu alcătuirea numenală a elementelor, față de care nici confirmarea, nici tăgada noastră nu vor putea în veci nimic.

Iar dacă, așadar, curat științificește vorbind, nu-i pentru noi în lumea asta adevăr decît ceea ce „ne pare” că este adevăr, liber cată să rămînă fiecare a-și clădi după „părere” categoriile care pentru el constituie adevărul și pe care cugetarea sa tot prin simțuri îl absoarbe, fie că rădăcinile de absorbire și-ar extrage seva din întunecatele adîncuri ale instinctului religios, fie că și-ar extrage seva din și mai întunecatele adîncuri ale logicii pur raționale.

Teiști și atești, așadar, sînt toți deopotrivă liber-cugetători atuncea cînd convingerile lor nasc și le trăiesc în creier și, deci, în simțuri, în chip organic, după legile din ale cărora sintetică economie naște și trăiește în noi nevoia de adevăr și măsurile putinței de a ne-o satisface.

În ceea ce privește pe autorul acestor rînduri, deși devenit ateu, din necesități raționale, ce pentru dînsul nu sufăr tăgadă, nu s-ar putea socoti niciodată liber-cugetător dacă ar simți nevoia de a tăgădui celor ce cred cu convingere în religie și revelațiile ei libertatea de a crede și de-a fi convinși de credințele lor.

Iar din momentul ce rațiunea oricărui liber-cugetător înce-tează de-a mai fi stăpînă pe lutul care o naște, adică din momen-tul morții, îi rămîne perfect egal faptul că neînsemnata can-titate de țărînă ar fi dusă la pretinsul locaș de veșnică odih-nă, însoțită de „nazalul aleluia” care a făcut mîngîierea strămo-șilor, sau de muta resignare a celor ce-ar crede că toată acea teatrală înscenare n-ar însemna nimic și deci, ar fi de prisos.

Dar chestia comportă cadre mult mai largi decît acele pe care i le îngăduie cadrul acestui articol [...].

ASUPRA RÎSULUI

S-a scris asupra lui mult, foarte mult. În psihologie își are capitol special; logica îi face de multe ori distinse grații cu subtilitățile ei fine, și pînă și metafizica îi acordă cîteodată binevoitoarea și înalta ei atenție. La filozofii și poeții de rasă a fost pururi disprețuitoare armă împotriva amărăciunilor și netrebniciei vieții. Au ris Shakespeare și Dante și Voltaire; au ris pîn' și Musset și Leopardi; Schopenhauer rîdea, fără să vrea, și Nietzsche rîdea, fără să poată.

El nu e numai darul omului, dar e și apanajul zeilor; Olimpul tot răsună de hohotele lui sonore, care fac de multe ori pînă și deliciile întunecatului Vulcan. El poate fi sarcasm amar, ori tăioasă ironie; e vesel și duios pe buze de copil, timid în colțul gurii de fecioară, îndrăzneț sub fulgii de mustață ai adolescentului și sobru sub barba căruntă a experienței bă-trîneții.

Gamele lui sînt însuflețite de-o nesfîrșită varietate; el e măreț, întunecat și rece, ori sprinten și glumeț; rîd demonii și rîd satirii.

E hohot de clocotitoare revoltă și de protestare pe buza lui Satan și-i lacrimă fierbinte în ochiul sec de plîns al durerilor copleșitoare.

Ceea ce e mai straniu însă e că spasmul acesta al inconștientului sau al conștiinței — cum voiți — încearcă uneori o gimnastică ciudată; el trece de la zei și om la dobitoace;

rîd maimuțele și cîinii; rîd tigrii și rîd pisicele, rîd caii și rîd... măgarii.

Ci dacă rîsul e omenesc unori pe figuri de dobitoace, e de multe ori dobitocesc pe mutre omenești. El e stupid atunci pe buza cretinilor și e cretin pe buza stupizilor. Aceștia din urmă rîd, rîd mereu. Cînd n-au cum, se gîdilă ei înșiși în nas, ca să poate rîde. De se împiedică cineva pe drum, ei rîd; de-ntîlnesc vreo infirmitate, rîd.

E afacere de deprindere uneori și de educație. Rîd chelnerii de chelia vizitatorilor și portarii de spital de chelbia ori pelada bolnavilor trecuți prin ambulatoriu. E alteori afacere de răutate și nevolnicie, căci dacă rîd catîrii, rîde și invidia. Rîd de cei ajunși cei ce nu pot ajunge; rîd totdeauna cei mici de cei mari.

Așa e rîsul; freamăt universal, cu variații universale; crispațiune de pe toate măștile; fabulă din fabula vieții; el face uneori din măgar om, și din om, măgar. El poate fi tot așa de lesne sublim ca și ridicol. El înalță pe om pînă la zei... și coboară pe zei pînă la oameni. El se ridică pururi din noroiul pămîntesc spre pulbere de stele și cade din slavă spre noroiul pămîntesc.

Eu, unul, zic că rîsu-i muzica supremă din războiul vieții: fanfară de triumf pentru cei ce împlîntă steagul pe ređută și imn alinător pentru cei ce mor prin șanțurile ei. Vai de cei ce nu-i înțeleg chemarea și-i prostituiesc menirea, rîzînd cînd nu trebuie și fără să știe de ce! Mîntea lor e tot atît de goală ca și chelia celor siliți să poarte perucă, pentru a-și scuti auzul de stupiditatea rîsului chelnerilor de prin cafenea.

LA ȘATRĂ

Ieșirăm afară din oraș. Nu știu ce dor ascuns ne împingea spre larg, spre atmosfera mai leală, parcă, a cîmpurilor. În mai — luna rozelor — pentru ce oare nevoia, setea de neant e mai dureroasă prin farmecul ei decît oricînd?...

Oh, blestemata lună! era aceeași ca-n vremea cînd se pleca spre mine pe cînd dormeam, copil, în leagănul meu, cobîndu-mi ca poetului: „Vei iubi ceea ce iubesc și mă iubește: apa, nourii, tăcerea și noaptea; marea imensă, informă și multiformă; locul unde nu vei fi și ființa pe care n-o vei cunoaște; florile monstruoase și parfumurile aducătoare de delir.”¹ Închisei ochii, dar o simții învăluindu-mă ca o ploaie. Aș fi ucis-o!... Ce nevoie avea ea — otrăvitoarea — să reaprîndă în mine nostalgia neexplicabilă, aviditatea veșnic nemulțumită, nesăturata poftă de emoții care mă urmărește pretutîndeni!

Noaptea era splendidă! Prin tăcerea ei calmă, măreția infinitului transpărea misterioasă și aducătoare de liniște. O boare blondă învăluia dealurile din împrejurimi, și *totul* acesta se reflecta cu vîpăi de diamante în ochii Betinei, tovarășa senină a mulțumirii mele din noaptea aceea.

Închipuiți-vă un pictor față cu ce vedeam eu, reprezentați-vă un tablou al peisajului aceluia cu linii clare, mișcătoare și în

¹ Baudelaire, *Petits poèmes en prose*.

aceiași timp imobile, uniforme și ascunzînd sub aparența uniformității lor fișii de nuanțe infinite, un asemenea tablou ar răsturna, desigur, „sistemul armoniilor“, al căruia peisaj s-a născut cu secolul trecut.

Omul nu se mulțumește să se perfecționeze pe dînsul; el vrea să dea naturii chiar dovezi de solitudinea lui, așa fel că a inventat un principiu al artei, foarte puțin modest, pe care-l samănă pretutindeni și care dă naturii inițiativa frumosului, rezervînd artistului dreptul de a-l corecta; și această operație se cheamă a crea, a înfrumuseța. A crea natura, a înfrumuseța perfecțiunea, — ce nostimadă!... Ideile morale și intențiunile psihologice ale pictorilor noștri sînt minunate, negreșit, dar fără cel mai mic raport cu arta și poezia. Pictorul modern, cînd nu-și făurește opera după gustul gurilor-cască al căror furnizor este, *generalizează*, adică diformează, micșorează, întunecă, după temperamentul său personal, o-ntrăagă serie de frumuseți desăvîrșite, admirabile, care cu necesitate scapă convențiunilor și sînt în afară de orice disciplină. Îmi veți răspunde poate că nu sînt legi de stabilit în materie de frumos, plăceri și emoții; veți avea dreptate, și mă rentorc s-ascult vîntul care fredonează-n plină lună aria neantului său.

Niște lumini din depărtare atrăgîndu-ne, plecarăm spre ele și dădurăm de-o șatră de țigani, care își întinseseră satul lor ambulant la o margine de drum. Auzisem cîndva minuni despre geniul muzical al țiganilor, ceea ce mă făcu să caut a mă împrieteni cu ei, rugîndu-i, în urmă, să ne cînte cîte ceva. Rugămîntea noastră fu, pentru moment, privită c-o nepăsătoare tăcere; bărbați și femei întinși pe pîntece în jurul tradiționalului foc beau în liniște rachiul ce trimisese să-l cumpe-re pentru ei de la o circiumă de pe șosea. Deodată, o notă stranie, susținută îndelung, ne făcu atenți...

O pauză urmă și-un cîntec divin, larg și sombru, se dezvoltă cu majestate. Sunetele urcau, ondulau, se umflau, cu o curățenie, cu o nobleță incomparabilă de linii. Erau în cîntecul acela, — asemenea unor raze zdrobite de stele, cînd uimitoare, cînd sinistre —, amintiri de ruine, morminte, iubiri și libertăți pierdute; o nouă pauză... și strofe de-o dulceață infinită izbucniră.

Se recunoștea încă fraza principală, dar dezlipindu-se ca o floare de pe tulpină, sub miriade de note înaripate, de bu-

chete de sunete ușoare, de lungi spirale de fioruri transparente și prismatice; ele șovăiau în ritmuri sincopate, pline de ndoială și emoții, sau se avîntau deschise și sigure în note vii și colorate... Și vioarele deveneau din ce în ce mai aprinse și mai îndrăznețe. Ameteala se lipea de simțuri. Priveam ca-n extaz pe oamenii accia, în picioare, cu plete sălbaticе, aurite de lună, convinși, stăpîni pe dînșii, încleștîndu-și ca-n spasaturi pumnii pe vioare și strîngîndu-le frenetic la piept, ca și cum ar fi voit să verse-n ele tot singele inimii lor. Urmăream mișcările arcușurilor care biciuiau acru cu formule de magie... și mă simțeam apăsut, pierdut sub greutatea cîntecului acela.

În neliniștea mea, aș fi vrut să înceteze torentul acela fantastic, cînd brusc, printr-o ntorsătură ingenioasă, motivul dureros și sombru se transformă într-o melodie grațioasă, minunată, prin poezia sunetelor ei, care se succedau repede și pe nesimțite, asemenea unor scînteii sonore.

Totul se stîne-n curînd; o vehemență sălbatică animă ultimele măsuri, și țiganiii lepădară arcușurile. Dar le reluă-n-dată, ghicînd în noi un auditoriu mișcat...

... Și ceasurile treceau; stele largi se aprindeau în toate unghiurile cerului; focul se învălu într-un vârtej de fum... și noi ascultam ... ascultam mereu povestea muzicii lor fermecate.

Ei cîntau de dragoste și iară de dragoste... și erau zimbete și lacrimi sunetele lor... erau suspine dulci și gemete de agonie, amestecate cu triluri de privighetoare și șuierătură de viperă. Doruri vagi și o tristeță incurabilă-ți cuprindea inima; se părea că din răni deschise picături calde de sînge cădeau una cîte una.

Muzica-ncetă, oamenii se culcară și părăsirăm cîmpul, ducînd cu noi revelațiunea unei arte cu ameiitoare concepții de suflete pasionate și primitive și siguranța că, după ce am ascultat acele largi melodii, asemenea oceanelor, acele accente de vlagă, asemenea unor copaci giganti pierduți prin păduri virgine, nu ne vom mai mulțumi niciodată cu lăculețe mici prin care înoată peștișori netrebnici, nici cu boschete neînsemnate și șterse, în care înfloreșc pașnicile margarete...

Trei lucruri caracterizează muzica țiganilor: intervalele ei, străine armoniei europenești; ritmurile particulare rasei lor și înfiorările ei orientale.

Muzicantul civilizat, uimit, începe prin a vedea notele false în muzica aceasta. *Ar fi frumos, ar fi bine* — zice el — *dar regulile!* Uf, oamenii aceștia vor o rețetă pentru frumos, în-tocmai ca pentru... limonada purgativă; cînd singura lege a frumosului e să n-aibă nici o lege.

Tovarășa mea mergea alături de mine, și-nceștîndu-și nervos mîna de brațul meu, lăsă dorurile ei vagi, spleen-ul sufletului său să se urce-n cet din suflet spre pleoape, topindu-se-n picături de lacrimi aprinse.

— Curînd... frumoasa mea Betină, voi reintra în armonia universalei necunoștinți: îți vei mai aduce aminte oare atunci de noaptea aceea de mai, în care niște beduini, la o margine de drum, treziră-n noi cu armonia incultă, dar plină de viață a dumnezeiescului lor har, regrete stîNSE, sentimente aproape uitate ... licăriri de raze pe care le credeam pentru veci pierdute-n întuneric! Cînd, în viitor, alături de-un altul, vei asculta o armonie atît de pe deasupra de pămînt, așa de supranaturală, îți vei mai aduce aminte oare atunci de lacrimile ce-mi arseră odată mîna, sau vei sorbi de pe alte buze același parfum de primăvară, strîngînd la piept cu trupul unui altui aceeași himeră a iubirii pe care-n clipa muzicii aceleia de noapte ai înțeles prin instinct că n-o vei putea prinde pe pămînt și ai plîns ... ai plîns fără să știi de ce și pentru cine...

SCRISOARE DESCHISĂ

Doamnei X

Lacrimi, ce descoperire tristă, doamnă... și cît de dureros îmi frămîntă sufletul boabele acele fierbinți, expresii materializate a unor emoții intense, a unei largi duiosii ce și-a vibrat în van jalea, ca să mă facă să tresar, pe mine, cinicul întunecat, care și-a pierdut credința-n sentimente, ca un ateu credința-n Dumnezeire.

E drept, mi le-am smulț din fundul sufletului strofele acele — negre de jale! — și le-am îmbrăcat într-o haină frumoasă și sugestivă; simț eu bine.

Parcă văd noaptea aceea de furtună cînd firmamentul delira-n trăsnete făr' de sfîrșit... ca să cred că-i noaptea Sabatului, noaptea ceasului din urmă! Stăteam singur c-un spleen nemărginit pe suflet... și-n gemetele acele ale firii, mîndria de-a fi era ca stînsă-n mine... în mine, care, datorită unui rău lent, dar sigur rău, care nu iartă și care mă sapă pe nesimțite și neconținut, m-am deprins a ști, găsindu-mă veșnic față-n față cu moartea, cît preț trebuie de pus pe cea mai netrebnică licărire de viață, atît de mîndră cu toate-aceste față cu nepăsarea de lut a materiei neconștiente. Moartea e suprema înjosire cu care inconștientul înfierează conștiința. Moartea e o insultă, doamnă, adusă majestății învingătoarei vieți, și cu atît mai mult omului, cea mai desăvîrșită expresie a majestății aceștia!

De câte ori, în crize mai accentuate, n-am simțit scăpându-mi din corp acea scumpă licărire, acea bogată vibrație de simțire — fie chiar dureroasă — care, c-un moment mai târziu, lipsindu-mi, m-aș fi găsit aruncat în rîndul pietrelor, în rîndul celor mai dezgustătoare murdării, pe lingă care trecem întorcîndu-ne capul cu dezgust și-nvăluindu-le c-un suveran dispreț. O, în clipele acele am înțeles c-a nu fi, pentru cine-a sorbit otrava de miere a-mbătătoarei vieți, c o chinuitoare posibilitate.

Răul leopardian te-nvață să prețuiești viața, doamnă: de-aceea toți cei răniți de el privesc cu groază și tremurînd brațele uscate și hidoase ale morții; cine ar îndrăzni să-mi spună că aceasta e o lașitate!

★

Iată-mă-s rătăcit în pline aiurări, ca să vă vorbesc de lucruri triste și dureroase, d-voastră, a cărei frunte n-aș vrea s-o văd nicicînd pălită de nourii! Fiți veselă, doamnă... trăiți, sorbiți viața cu lăcomie prin toți porii corpului vostru madonic și nu lăsați nici umbră de tristeță în ochii aceia, mari și negri, în care sănătatea scapără cu scînteii amețitoare.

Aceste voi am să vi le scriu din ziua cînd amicul D. mi-a spus că, citindu-vă cîteva versuri subscrise de mine, a surprins o îndrăzneță lacrimă răsărind din genele voastre catifelate și șovăind încet de-a lungul feței care mi-i atît de scumpă.

E drept, am simțit o mulțumire largă, știind că versurile născute-n noaptea pe care v-am descris-o au avut dumnezeiescul noroc să vă impresioneze. Dar mulțumirea modestului artist s-a găsit întunecată de nemulțumirea omului care nu vrea să-ntristeze ceea ce slăvește atît de mult.

Citiți lucruri vesele. Ceea ce am scris eu acolo era pentru oamenii asemenea mie. Doliul e-al morții, doamnă, și florile sînt ale tinereții. Iar cînd veți auzi că palidul vostru poet, acel ce v-a stors cîndva o lacrimă, și-a plătit tributul, topindu-se-n Stil, ce dulce mi-ar fi să știu că nici urmă de regrete și durere nu v-au înfiorat inima și gîndul.

O clipă de tristeță a dumneavoastră, doamnă, e o crimă pentru cel care ar provoca-o. Vă veți ruga atunci pentru liniștea celui ce-n clipa aceasta își face un caz de conștiință de-a fi stîrnit arsura unei lacrimi într-un ochi ce-ar trebui să ridă mereu... mereu.

Primiți etc.

TIMPUL

— Te-nșel pe tine, naivule visător, după cum am înșelat, înșel... și voi înșela pe toată lumea. Sînt bătrîn, așa de bătrîn, încît nu există unitate care să poată fi luată drept punct de comparație pentru măsurarea vrîstei mele, — *Infinitul*? Dar *El sînt Eu...* și numai Eu sînt singura pîtere care trăiește în ea însăși și prin ea. Datorită adîncimii proprii Mele firii, nu poți pătrunde cu gîndul în faptul existenței Mele... și datorită aceleiași adîncimi care *Mă-ncap*, cugetarea ta ia faptele drept păreri și părerile drept fapte. În sînul meu totul se confundă, se amestecă, apare... dispăre și reapăre iar, transformîndu-se în *Spațiu*, care nu-i decît materializarea existenței Mele, decît concretizarea abstracțiunii Eului meu.

...Și-mi bat joc de îndărătnicia cu care cugetarea ta îmi cearcă să-mi pătrundă adîncimea: Abstractizîndu-mă, Mă strecur ușor prin încordarea spiritului Tău și Mă materializez în... tic-tacul ceasornicului care-ți bate-n perete. Am trăit, trăiesc... și voi trăi mereu — și mor cu fiecare clipă — sînt *Timpul*, vrăjitor fără de odihnă, nepriceput de nimeni, după cum Eu însumi nu Mă pot pricepe.

În afară de Mine, tu nu ești, nu poți fi sau, mai bine zis, ești *Nimic*. Eu trăiesc în tine, corpul viu de azi, după cum voi trăi în tine, mortul de mâine și după cum am trăit ieri în formele din care ai apărut.

Știință, Litere, Arte, Filozofie, — în toate sînt numai Eu, Eu numai... și în afară de Mine nu este, *nu poate* fi nimic. Am răsturnat lumea, am risipit munți și-am secăt apă, am zidit lumi noi, surpînd temelii îmbătrînite. Am trăit și am trecut prin toți oamenii, cînd lor li se părea că trăiesc și trec prin Mine... Iar în liniștea compactă din odaie, care te-ncinge acum c-o greutate de plumb, țirîesc încet în urechile tale, de ți se pare că e un țirîit de grier, vară... "Și viața Timpului, tremurîndu-mi o clipă încă-n ochi, îmi muri-n auz într-o ultimă și stînsă vibrație.

Scriitorii mari câștigă amici din admirație; iar scriitorii mici câștigă admiratori din amicitie.

S-a spus totdeauna că moda e o nebunie; dar, pe alocuri, în secolul nostru nebunia e o modă.

Dumnezeu a zis „Fiat lux“ — și luxul s-a făcut.

Poți arde adevărul în foc, el renaște ca Phoenixul din propria lui cenușă.

S-a zis că virtutea e suprema frumusețe a femeii; eu cred că frumusețea e suprema ei virtute.

Nimic mai absurd ca-ntîmplarea: Byron a fost șchiop, Milton a fost orb și Beethoven a fost surd, iar La Palisse auzea, vedea și mergea foarte bine.

Amorul e ca morfina: trebuic să-i creștem doza, ca să-i încercăm senzația dinții.

Gîsca a rămas tot gîscă, deși, zice-se, străbunele sale au salvat Capitoliul.

Bucuriile cele mai mari sînt acele care ne fac să plîngem — întocmai cum durerile cele mai mari sînt cele care ne fac să rîdem; eu, unul, n-am cunoscut mai arzătoare lacrimă decît hohotul de rîs.

Cînd nu mai poți vedea cu ochii, începi să „vezi“ cu nasul și cu urechile; iar cînd nu mai poți auzi cu urechile, începi să „auzi“ cu ochii.

Dintre dispozițiile sufletești, cea mai duioasă îmi pare ironia și cea mai ironică duioșia.

Mi se pare că George Sand a iubit pe Musset pentru că făcea muzică în poezie și pe Chopin pentru că făcea poezie în muzică.

Lumina ne-a fost dată ca să vedem mai bine... întunericul.

Venețienii se uitau la caii lordului Byron cu aceeași curiozitate cu care caii lordului se uitau la venețieni.

Inteligența, în sensul comun al cuvîntului, n-are nimic comun cu talentul. Poți fi pictor, muzicant ori poet bun, fără să fii inteligent, întocmai cum poți fi inteligent, fără să fii poet, muzicant ori pictor.

Cu cît e mai negru corbul, cu atît face mai albă zăpada pe care s-așează.

Dacă albina ar ști pentru ce face miere, poate că n-ar face-o așa de dulce.

Travaliul intelectual al gazetarului de profesie e mai mare decît al scriitorului, chiar atunci cînd acesta din urmă ne dă creațiuni geniale.

Dacă mai vrei să ai prieteni, nu căuta mai totdeauna să știi ce spun interlocutorii tăi despre tine după ce-ai plecat din mijlocul lor.

Impresiile auditive, în materie de frumos, stăpînesc mai curînd sufletul decît impresiile vizuale, de aceea muzica stăpînește mai lesne sufletul decît pictura.

Cînd plouă în suflet, nu-i niciodată senin afară, iar cînd e senin în suflet, nu plouă afară niciodată.

Dumnezeu este cea mai josnică născocire a-nchipuirii omenești; el s-a născut din nevoia omului de-a se umili față de sine însuși și este cea mai desăvîrșită expresie a egoismului și a lașității firii noastre. Conștient față de slăbiciunea sa și cuprins de frică față de dînsa, omul a simțit nevoia să și-o aservească unei ficțiuni care să i-o sprijine. Asta e și egoism, și lașitate, și umilință.

Cine iubește prea mult începe să urască curînd ceea ce iubește.

Însușirea esențială a luminii este de-a face... umbră.

Cine nu mai poate să ridă nu mai poate nici să plîngă.

E o vreme cînd ne-mbătăm cîteodată, cînd bem; mai târziu bem cîteodată, ca să ne-mbătăm.

Cei ce sînt prea bătrîni în tinereță, prea întineresc la bătrîneță.

În toate timpurile și pretutindeni, Minciuna a umblat goală prin paradisul Adevărului, iar Adevărul a umblat gol prin iadul Minciunii.

Milostivii spun: Cine dă săracilor, împrumută pe Dumnezeu. Ciudată milostenie: să faci camătă pînă și cu Dumnezeu!

Prefer un om rău care se cunoaște unuia bun care nu știe ce-i cu el.

Dacă boul ar ști mai bine ce are de făcut cu coarnele sale, n-ar trage la jug.

Ne temem de moarte, cu toate că murim în fiecare clipă din viața noastră.

În fiecă trandafir înflorește toată primăvara.

Fiecare imagine poetică corespunde unui ritm sufletesc, dar fiecare ritm sufletesc nu corespunde unei imagini poetice. Dacă simbolismul și-ar da mai bine seamă de acest adevăr psiho-fiziologic, ar renunța poate la multe din nebulozitățile ritmo-imaginative.

O femeie rea înșală pe soțul său legitim cu amantul ei și pe amantul ei cu soțul legitim.

Versul este necesar poeziei, pentru că versul este muzică și pentru că muzica vibrează în poezie, întocmai după cum poezia vibrează-n muzică.

Pentru unii oameni umilința este o înălțare, întocmai după cum pentru alții înălțarea este o umilință.

Stelele ne par stele pentru că le vedem de departe; dacă le-am vedea de-aproape, ar fi noroi.

Ca să cucerești femeia, de multe ori trebuie să ai aparența că ești cucerit de ea.

Presurăm flori pe morminte nu pentru cei ce se odihnesc în fundul lor, ci pentru odihna sufletului nostru.

Cine-și cugetă prea mult sentimentele sfîrșește prin a-și sentimentaliza cugetările.

Unii tac din înțelepciune, alții tac din prostie; orișicum, tăcerea lor vorbește.

Omul elegant sufletește își piaptănă totdeauna... expresiile.

Femeile, chiar cînd nu se uită-n oglindă, o au totdeauna-n fața lor.

Cu cât poate cineva să plîngă mai lesne, cu atât e mai nesimțitor.

Cultura e ca o lampă cu care am intra într-un labirint: mica lumină ce ne-o dă în juru-ne nu face decît să ne arate cât e de mare întunericul clădirii întregi.

Zadarnic citește orice acel care citește numai cu ochii cele ce citește.

Cum e oare mai corect și mai adevărat să spunem: privighetoarea cîntă-n nopțile de primăvară, ori nopțile de primăvară cîntă-n privighetoare?

Filozofia caută adevărul, dar desigur că Adevărul fuge de prea multă filozofie.

Cereți gazetarilor să scrie multe, nu le cereți însă să spună mult în ceea ce-au scris.

Fătărnicia are o mare calitate: este totdeauna foarte... politicoasă.

Durerea e o facultate a oricărei energii vitale, întocmai cum căldura e o facultate a luminii.

Orice virtute își are viciile ei și orice viciu își are virtuțile sale.

Faci cinste cui întinzi mîna ta cinstită.

Cine bea ca să uite multe ajunge să uite că bea mult.

Dacă oglinda ar reflecta sufletul cum reflectează trupul, de multă vreme omul s-ar fi lipsit de această periculoasă invenție.

Păzește-te de amicii care se jură că te iubesc pe tine mai mult decît se iubesc pe dinșii.

În orice amurg surîde-o auroră și-n orice auroră suspină un amurg.

Modestia este o calitate care de multe ori are defectul de a fi prea naivă; iar naivitatea este un defect care are de multe ori calitatea de-a fi prea modestă.

Femeia care se plînge de bărbatul său, chiar dacă nu-l înșală încă, poartă pe amant în virtualitățile ei sufletești.

Cele mai adeseori, ca să urci treptele sociale, trebuie să-ți cobori sufletul.

Un zîmbet poate fi și floare, dar și spini.

Invenția tiparului a pus în circulație mult mai multe prostii decît lucruri de valoare.

Oamenii cu adevărat de spirit glumesc mult mai mult pe propria lor socoteală, decît pe socoteala altora.

Bătrînețea raționează, pentru că nu mai poate... visa.

Dacă prostia e nesuferită cînd tace, e și mai nesuferită cînd... vorbește.

Dumnezeu este cea mai înaltă și mai desăvîrșită expresie a egoismului nostru.

Timpul, — sîntem noi.

Dacă n-ar fi egoismul, n-ar mai fi nici mila.

Demnitățile sociale nici nu înalță, nici nu coboară pe om față de el însuși; ele nu fac decît să-l ridice în chip amăgitor deasupra celorlalți.

Nu cele ce scriu poezii sînt poezie, ci ritmul sufletesc din care izvorăsc cele scrise de dinșii și pe care izbutesc să-l facă să vibreze-n alții.

Dacă n-ar fi fost odată nevoie de Dumnezeu, oamenii nu l-ar fi inventat; iar dacă nu l-ar fi inventat atunci, poate că astăzi n-ar mai fi fost nevoie de dînsul.

Logica satisface totdeauna cugetarea, dar n-o luminează niciodată pe deplin.

Multă vreme dumnezeul meu a fost Prietenia; nici o mirare, deci, c-am devenit astăzi cu totul ateu.

Se pare că timpul zboară către viitor și el nu face decît să zboare spre trecut.

A fi om cu voință înscamnă a nu putea voi decît ceea ce într-adevăr poți să-ndeplinești.

Cel mai bun judecător este acel care n-a cutezat să judece pe nimeni niciodată.

Patima nu adoarme rațiunea, dar o stăpînește.

Sîntem cu toții nobili cu blazon comun: o coadă de gorilă.

Sînt căsnicii din care a pierit iubirea pentru că soții se cunosc prea bine între ei; și sînt căsnicii din care a pierit iubirea pentru că soții nu se cunosc destul de bine.

Credem foarte ușor ceea ce ne convine să fie, așa cum credem și ne-ndoim adese de cele ce sînt, cînd ele nu sînt așa cum am dori să fie.

Poeții sînt ca șerpii: se urcă pe-nălțimi ametoare, deși n-au aripi.

Durerea fizică nu poate produce dureri morale; dar durerea morală produce uneori dureri fizice.

Dumnezeu a fost creat din nevoia omului de a se umili și a se prosterna față de el însuși.

Dacă toamna n-ar usca frunzele, oare primăvara le-ar putea înverzi?

Lacrime e tot atît de limpede și curată fie c-o produce bucuria, fie c-o produce suferința.

În orice iubire e-un sîmbure de ură inconștientă, care nu iartă individualității noastre aservirea ei unei individualități străine.

Dacă tot omul, după Aristot, este un animal politic, nu înșamnă că tot politicianul este om.

Viața noastră e un simplu carnaval, în care n-au ce căuta cei ce nu știu purta mască.

Cu cît trăim mai mult în noi înșine, cu atît ne simțim mai străini față de ceilalți; și cu cît trăim mai mult în mijlocul celorlalți, cu atît ne simțim mai străini față de noi înșine.

Înțelepciunea e o femeie ușoară: ea cochetează-n același timp și cu gîndul, și cu sufletul nostru, și-nșală pururi în chip reciproc pe unul cu celălalt.

Dacă omul s-ar putea face din nou gorilă, i-ar fi rușine c-a fost odată... om.

Sîntem fericiți că trăim numai atunci cînd... uităm că trăim.

Socotim adese că inima ne face să suferim, pe cîtă vreme, de fapt, noi facem să suferă biata inimă.

Altruismul izvorăște din egoism, întocmai ca lumina soarelui din genunea umbrei.

În iubire, ca și-n ură, o parte din sufletul nostru scapă neatinș; egoismul are grijă să ni-l păstreze pentru noi înșine.

Toți oamenii fug după noroc, dar nu-l găsesc niciodată, pentru că-l caută-naintea lor, pe câtă vreme el e în urmă.

Unele femei sînt cinstite pentru că-s proaste, altele sînt proaste pentru că-s cinstite; iar la cele cu adevărat inteligente, inteligența n-are nimic comun cu cinstea lor.

Ura se preface rareori în iubire, dar iubirea se preface deseori în ură.

S-a spus că iubirea cea din urmă ne pare totdeauna cea dintîi; asta din pricină că iubirea cea dintîi ne pare totdeauna și cea din urmă.

Un sfat: nu da niciodată sfaturi.

Toate bogățiile se pierd cu vremea, pînă și cele sufletești.

Dumnezeu a făcut pe om în ziua a șasea, iar a șaptea zi s-a odihnit. Ce bine era de se odihnea în a șasea zi!...

Sînt oameni care, spălîndu-se pe obraz, își murdăresc miinile.

Un fumător mi se plîngea că risipește bani pe fum; aș fi foarte curios să știu cine-i risipește pe altceva.

Se spune că omului i-a fost dat cuvîntul ca să spună ce gîndește; eu cred, dimpotrivă, că i-a fost dat ca să-și ascundă gîndurile.

Scriitorii cei mai iluștri au fost totdeauna acei care au scris... printre rînduri.

Nu există fond fără formă; căci adevăratul fond presupune o formă aleasă care să-l și încapă și să fie adecvată miezului său.

Omul e zidit din același lut care se tirăște în șarpe și zboară în vultur.

Toate adevărurile sînt legi, dar nu toate legile sînt adevăruri.

Cine-ncetează de-a visa nu mai e artist.

Cînd te duci în lume, lasă-ți visurile acasă.

Oricît de urît ar fi adevărul, tot e mai frumos decît cea mai frumoasă minciună.

Cînd măgaru-i critic, privighetoarea cîntă prost.

Cît timp Dumnezeu va trona în paradisul pe care i l-a creat omul, atîta timp omul va trece drept gonit din paradisul pe care crede că i l-a creat Dumnezeu.

De multe ori lipsa de încredere pe care o ai în cinstea celorlalți izvorăște din îndoiala pe care o ai de propria ta cinste.

Dracul fuge de tămîie, dar adeseori în urma lui rămîne... popa.

Singura mea rugăciune; plecu-mi, Doamne, sufletul spre tine, ajută-mă să-mi pot pleca și gîndul.

De multe ori, vrînd să ne ridicăm deasupra altora, ne coborîm sub noi înșine.

Nu cere prea multe de la viață, dacă nu vrei să cunoști cît de puține poate ea să-ți deie.

Dacă e-adevărat că Satan ride-ntr-una, cît de mult trebuie să plîngă Dumnezeu că a făcut lumea.

De vreme ce consimți să trăiești, nu te mai plînge-n deșert de toate murdăriile vieții.

Cel ce-și cîntărește sacrificiile e ca și cum nu le-a făcut.

În orișice iubire ne iubim pe noi.

E mai nepolitic să ieși în lume fără cravată decît fără cinste.

Muzica este poezia sufletului și sufletul poeziei.

Sînt unii oameni care cugetă cu simțirea și simțesc cu cugetarea.

Englezii merg încet chiar cînd se grăbesc; iar italienii se grăbesc chiar cînd merg încet.

Oare cîți din cei însurați s-ar mai însura a doua oară cu nevasta lor dintîi?

Nici eu nu stau în centrul Universului, nici centrul Universului nu stă-n mine.

Pentru cîte mii de zei,
La cei vechi nici un ateu;
Astăzi cîte mii de-atei
Pentru-un singur Dumnezeu.

Bunul-simț poate înlocui cîteodată inteligența, dar inteligența nu poate să-nlocuiască niciodată bunul-simț.

Cînd minciuna a venit întîi și-ntîi pe pămînt, a prînzit c-un gazetar și-a fost poftită în gazdă la un avocat.

Poeții sînt ca primăvara: ei produc numai flori, dar n-au virtutea practică de-a produce roade.

Femeile care se uită prea mult pe fereastră țîn deschisă ușa căsniciei lor.

Istoria filozofiei e istoria sportului cugetării omenești.

În fiecare din noi sînt cel puțin trei alții: unul care se agită; un al doilea care îl controlează și-l analizează pe cel dintîi; și-un al treilea care-i privește c-o rece curiozitate pe ambii.

Cel care face o nedreptate în primul loc se nedreptățește-n ea pe sine.

Din cărbune poți scoate diamant; dar din diamant cărbune, niciodată.

Surîsul lui Voltaire planează peste lumea nouă cu aceleași sarcasm cu care surîsul Sfinxului planează peste lumea veche.

Minerva s-a născut din creierul lui Jupiter într-o zi cînd îl durea capul: asta înseamnă că dacă n-ar fi fost suferința, nu era nevoie de înțelepciune.

Lumea nu-i nici trecătoare, nici eternă decît în raport cu existența noastră.

Viața nu-i nici tragedie, nici comedie, ci mai curînd o farsă bufă, de vreme ce tragedia ei ne face de multe ori să rîdem și comedia ne face să plîngem de multe ori.

Nevoia de adevăr și de frumos e tăria omului față de celelalte animale, dar și slăbiciunea lui față de dinsele.

Nu poate înainta cu folos decît acel care știe la ce să... se oprească.

A cîștiga timp este virtutea oamenilor; a pierde timp este virtutea zeilor.

TRADUCERI

MORMÎNTUL UNUI POET BLESTEMAT

Dacă-ntr-o noapte grea și sumbră
Milos creștin s-o îndura,
Sub dărmături cu veche umbră,
Faimosul trup a-ți îngropa,

În ceasu-n care casta strajă
A stelelor va ațipi,
Paingăanii și-or țesc mreață
Și-al viperelor cuib va fi;

Peste-osînditul cap, sârmanul,
De-atunci vei asculta tot anul
Cum urlă lupii plîngător.

Și vrăjitoare flămînzite,
Moșnegi cu desfătări smintite
Și hoți, cu negrul sfat al lor.

HOITUL

Comoara mea, ții minte frumoasa zi de vară
În care-un hoit netrecnic am văzut?
La marginea șoselei, pe strîmbul drum de țară,
Dospa pe patu-i de prundiș bătut.

Cu pulpele deschise în lubrică postură,
Fierbea de-nveninate stricăciuni
Și cu cinism, agale, căsca peste măsură
Un pîntec plin de exalațiuni.

Putreziciunea asta se răcocea la soare
Și fermenta sub razele-i de foc,
Ca însutit să-ntoarcă naturii roditoare
Acea ce-ntrunise la un loc.

...Și Slava la scheletul superb privea cerește
Cum se deschide-ascmeni unei flori;
Tu însă, de tăria miasmelor, firește,
Te clătinași cu pași șovăitori...

Cald, putredului pîntec îi zbirniia prohodul
Un roi cleios de muște, pe cînd mii
De larve unsuroase își prelungeau norodul
De-a lungul zdrențelor aceste vii.

Și totul, ca și valul, căzînd, urcînd cu vlagă,
Zvîcnea cu forfoteli de furnicar,
De s-ar fi zis că trupul, c-o-nfiorare vagă,
Multiplicîndu-se, trăiește iar.

Suna-n această lume o muzică ciudată,
Ca vîntul sau ca undele pe rîu,
Ori ca vînturătoarea cea ritmic agitată,
Cînd vîntură vînturătorul grîu.

Acele forme șterse păreau un vis acuma,
O schiță ce-n uitare-a lîncezit
Pe pînză, iar artistul din amintire numa
Ar izbuti s-o ducă la sfîrșit.

Ascunsă de-o movilă, stînd, o cățea fricoasă,
Al cărei prînz, trecînd, l-am tulburat,
Pîndea cu lăcomie o clipă priincioasă
Să-nhațe iar bucata ce-a lăsat.

— Vei fi asemeni totuși cu-această murdărie,
Un mucegai oribil ca și ea,
Tu, soare-al firii mele și steaua mea zglobic,
Tu, îngerul și pasiunea mea.

Da, scump buchet de grații, așa vei fi odată,
Cînd după moarte te vor prohodi,
Apoi sub ierburi grase și flori vei fi-ngropată
Și printre oase-n fund vei putrezi.

Atuncea, frumuseță, zi viermilor din tină,
Cînd te-or sorbi cu sărutarea lor,
Că am păstrat neatînse esența cea divină
Și forma descompusului amor.

STRIGOIUL

Vedea-vei, din patu-ți culcată,
Cu umbrele nopții deodată,
Cum vine tăcut, singuratic,
Un înger cu ochiul sălbatic...

Și-atuncea simți-vei... tu... bruna...
Că buze mai reci decât luna,
Săruturi de șerpi, ce-ar urca,
Pe margini de gropi îți vor da!...

Lumină venită-n Eter
Găsi-va și locu-mi stingher...
Și rece pîn' seara va fi...

Cum alții, prin dragoste, cată
Domni peste viața ta toată, —
Prin spaimă eu voi a domni!...

MOARTEA SĂRACILOR

În moarte, consolare: aprinde-a vieții pară
Și-i este scopul unic!... atît putem spera,
E singurul narcotic ce poate îmbăta
Dînd inimii putere din zori și pînă-n sară!...

Lu nina-i vibratoare spre negrul nostru cer,
Prin gheață și furtună, zăpadă, strălucește;
E hanul ce prin neguri săracul îl zărește
Unde-o putea să doarmă, scutit de foame, ger!

E îngerul magnetic ce-aruncă-n sînuri reci
Extaticile visuri a somnului de veci
Și-n față așternutul celor sărmani și goi!...

E-a zeilor mîndrie; iar celor care n-au
Li-i patrie și pungă: prin poarta ei, își iau
Avînt spre larg... spre ceruri necunoscute, noi!...

PRĂPASTIA

Pascal și-avea abisul ce se-nvrtea cu dinsul.
Vai, un abis e totul: mișcarea și cuvântul.
Dorinți și visuri! Spaimă, mă faci să cred că vântul
Ades ridică păru-mi, zbatându-se printr-însul!...

În sus și-n jos, oriunde, pustiul, adîncimea
Și groaznica-nchisoare a spațiului mut!
În toate-a mele visuri, fantome de temut
Se zbat, de cum se-ntinde cu noaptea-Ntunecimea!..—

Mă tem de somn: e-o groapă de grozăvii, te duce
Pe drumuri vagi... și-ți joacă în ochi numai năluce!
Prin orișice fereastră văd numai *nesfîrșit*.

Și-n gândurile mele se zbat furtune vii,
Ca să rîvnesc neantul; ce groaznic e să știi
Că nu poți fi vreodată *nimic* în Infinit!...

ALBATROSUL

Adese marinarii ca să petreacă doară,
Prind albatroși, tovarăși de drum nepăsători
Ce urmăresc din sfere corabia ușoară,
Alunecînd pe-ntînsul amarelor vîltori.

Abia i-au dus pe punte: Aripele-i apasă
Și regii din azuru-i, timizi, stîngaci și grei,
Ca niște visle albe și mari în jos le lasă
Să se tîrască jalnic alătura de ei.

Frumosul care-n slavă își leagănă aripa,
Acum, urît și comic, nevolnic va umbla;
Glumind, vreunul pliscul i-l sîcîie cu pipa,
Ori șihiopătînd, imită infirmul ce zbura.

Poetul e asemeni cu prințul înălțimii,
De-și rîde de furtună și are-un zbor ceresc,
Pe sol exilu-i este batjocura mulțimii
Căci uriașe-ariپی în mers îl stingheresc.

REVERSIBILITATE

Cunoașteți, vesel înger, neliniștea cumplită,
Uritul, remușcarea, rușinea, spaima, cînd
În nopți apăsătoare simt inima gemînd,
Strivită ca hîrtia ce-o zvîrli mototolită?
Cunoașteți, vesel înger, neliniștea cumplită?

Cunoașteți oare, înger de bunătate, ura
Cu pumni crispați în umbră și plînsul veninos,
Cînd goarna răzbunării își sună furtunos
Chemarea infernală, spre-a ne robi făptura?
Cunoașteți oare, înger de bunătate, ura?

Știți frigurile, înger sclipind de sănătate,
Cînd cei ce-și duc exilul într-un spital de veci,
Picioarele tîrîndu-și pe lîngă ziduri reci,
Cerșesc un strop de soare cu buze tremurate?
Știți frigurile, înger sclipind de sănătate?

Frumos și tînăr înger, v-a-nfricoșat declinul
Și cutele uzurii și-acel hidos moment,
Cînd vezi mocnind oroarea de blind devotament
În ochi ce vreme lungă ne-au dat să bem veninul?
Frumos și tînăr înger, v-a-nfricoșat declinul?

Scump înger, plin de raze, noroc și bucurie,
David murind, viață ar fi vrut să-i dai
Cu emanațiunea din trupul tău de rai;
Eu însă numai ruga implor să mi-o dai mie,
Scump înger, plin de raze, noroc și bucurie.

MARTIRA

FOILE DE MINTĂ

FLAMMEOLA *(luîndu-i amîndouă mîinile lui Johannes):*
De mîinile-amîndouă te lasă strîns. Precum
A lui Isus picioare scăldatu-le-a în drum
Frumoasa Magdalenă, cu pletele-i, așa
Să scald a tale brațe cu părul meu așa vrea.

(Despletindu-se.)

Oh, lasă-mă, iubite, te rog, aibi milă-acu...
Și-apoi... ce Magdalena în alte vremi făcu
N-ai drept să nu-mi dai voie să fac și eu.

(Încălîndu-l cu părul.)

JOHANNES

Răspunde,
Suvitele aceste plăcute-ți par?
(foarte tulburat):

Pătrunde
Ca un fior de gheață, prin mîini, ră-
coarea lor.
Iar gîtul și cu fruntea îmi ard ca un
cuptor...

Privirea mi se stînge și pieptu-mi arde...da
(și mai tulburat)

Nu te uita la mine. Cînd mă privești așa,
O stranie căldură tot sîngele mi-alintă.

FLAMMEOLA *(care a cules de pe marginea unui vas o frunză de mintă pe care-o ține în dinți și stringînd pe Johannes din ce în ce mai tare, pînă la finele cupletului, delacolată cochetă, dezmierdătoare, durevoasă și*

pasionantă):

Pe buza-mi de -ai culege aceste foi de mintă,
Sălbateca ta sete ce-ți clocotește-n sînge
S-ar stînge... și căldura din trupul tău s-ar stînge,
Pe buza-mi de-ai culege aceste foi de mintă...
Ci lasă dar a clipei himeră să ne mintă,
Fii bun și pentru mine, atît doar... un moment,
Căci răul ce ne arde s-ar stînge cald și lent,
Pe buza-mi de-ai culege aceste foi de mintă...
O legănată lene prin trupul meu s-alintă
Și sufăr ca și tine... acclăși dor mă soarbe;
Ai stînge și-ale mele avînturi toate oarbe,
Căci de aceste friguri scăpa-vom amîndoi,
Pe buza-mi de-ai culege, de mintă, aceste foi!...

Notă¹: „Unul din rolurile în care d-na Pruteanu izbutește mai cu deosebire să subjuge spectatorii este Flammeola din piesa *Martira*, admirabila prelucrare a d-lui M. Codreanu, după Jean Richepin. Redăm aici scena *Foilor de mintă* din act. IV, în care armonia versurilor poetului a fost îmbinată în chip măiestrit cu jocul desăvîrșit al artistei“.

¹ Cf. *Teatrul*, I,9, 16 decembrie 1912, p.4 (n. ed.).

AMINTIRI

Odinioară... riul curgea cu ape clare
Prin sat la noi, și-n vadu-i, acuma murdărit,
Noi pescuiam pe-atuncea, cu ochiul odihnit
Pe cîmpenești tablouri. Ce mult de-atunci îmi pare!...

Cinam ades acolo: La cîrciuma din zare
Era și untul rînced și vinul oțetit,
Dar ne-mbăta parfumul dulceag de fin cosit,
Cînd lopătam în valuri, pe-a nopților răcoare.

Ce amintiri, și vremea cum fuge! Uite: Parcă
Zăresc și-acuma încă reflexele din barcă,
Pe cînd cernea apusul rubinii diafani.

— Amici, întindeți pînza și duceți-mă iară
Pe apa adormită în liniștea de sară,
Ca să mă-ntorc o clipă la douăzeci de ani...

CYRANO DE BERGERAC

— COMEDIE EROICĂ ÎN 5 ACTE, ÎN VERSURI —

Românește de
MIHAI CODREANU

NOTA TRADUCĂTORULUI:

M-am servit de ediția franceză: Paris, 1898, a 134 mie,
„Librairie Charpentier et Fasquelle. Eugène Fasquelle,
éditeur”.

E mut de la finele numelor proprii și a altor cuvinte
franceze sau străine, să se citească sau nu, după necesitatea
metrică a versului.

M.C.

EDMOND ROSTAND

CYRANO

DE BERGERAC

COMÉDIE HÉROÏQUE EN CINQ ACTES

EN VERS

*Représentée à Paris, sur le Théâtre de la Porte Saint-Martin,
le 28 décembre 1897.*

134 MILLE

PARIS

LIBRAIRIE CHARPENTIER ET FASQUELLE

EUGÈNE FASQUELLE, ÉDITEUR

11, RUE DE GRENELLE, 11

1898

Tous droits réservés

Cyrano de Bergerac, exemplar cu adnotările lui Mihai Codreanu
din timpul traducerii în românește.

Amând doi editați după
care am dat seama
conținutului a lui Cyrano
7. 174. August. C. B. B.

Adnotare la traducerea lui *Cyrano de Bergerac*.

PERSONELE:

CYRANO DE BERGERAC	FLANQUIN, LACHEU
CHRISTIAN DE NEUVILLETTE	CHAMPAGNE, LACHEU
COMTE DE GUICHE	UN BURGHEZ
RAGUENEAU	FIUL SĂU
LE BRET	UN PUNGAȘ
CĂPITANUL CARBON DE	UN SPECTATOR
CASTEL—JALOUX	UN GUARD
CADEȚI	BERTRANDOU SURLISTUL
LIGNIÈRE	CAPUCINUL
DE VALVERT	DOI MUZICANȚI
UN MARCHIZ	POEȚI
AL DOILEA MARCHIZ	COFETARI
UN ALT MARCHIZ	ROXANA
MONTFLEURY	SORA MARTA
BELLEROSE	LIZA
JODELET	VÎNZĂTOAREA
CUIGY	MAICA MARGARETA
BRISSAILLE	BĂTRÎNA DĂDACĂ
UN PLECTICOS	SORA CLARA
UN MUȘCHETAR	O ACTRIȚĂ
UN ALTUL	SUBRETA
UN OFIȚER SPANIOL	PAJI
UN CAVALER	FLORĂREASA
PORTARUL	

Mulțime, burghezi, marchizi, mușchetari, pungăși, cofetari, poeți, cadeti, gasconi, actori, violoniști, pași, copii.

Soldați spanioli, spectatori, spectatoare, prețioase, actrițe, burgheze, maice etc.

(Primele patru acte, în 1640; actul cinci, în 1655.)

ACTUL I
O REPREZENTAȚIE LA „HOTEL DE BOURGOGNE“

Sala hotelului în 1640. Un soi de șopron de jocuri, pregătit și înfrumusețat pentru reprezentații.

Sală dreptunghiulară, văzută oblic, așa că una din laturi formează fundul, care pleacă din plan dreapta, către plan ultim stînga, pentru a face unghi cu scena, care se vede în pieziș (în pan coupé).

Scena este ocupată de bănci în ambele părți de-a lungul culiselor. Cortina este alcătuită din două perdele ce se pot da într-o parte. Deasupra mantalei de arlechin, armele regale. De pe estradă te scobori în sală pe trepte largi. De ambele părți ale treptelor, locurile muzicanților. Rampă cu luminări.

Doă rânduri suprapuse de galerii laterale; rîndul superior e împărțit în loje. Nici un scaun în parter, care e alcătuit din chiar scena teatrului; în fundul parterului, adică la dreapta, plan I, câteva bănci în pantă. Sub scara ce duce la locurile superioare, căreia nu i se vede decît capătul, un fel de bufet, împodobit cu mici candelabre, vase cu flori, sticle și pahare, farfurii cu prăjituri, borcane etc.

În fund, la mijloc, sub galeria lojelor, intrarea în teatru. Ușă mare întredeschisă, lăsînd trecerea spectatorilor. Pe ambele canaturi ale ușii, în alte părți, cit și deasupra bufetului, afișe roșii pe care se citește: *Cloriza*.

La ridicarea cortinei, sala e în semiobscuritate, goală încă. Candelabrele sînt coborîte în mijlocul parterului spre a fi aprinse.

SCENA I-a

Public care vine cu-neetul. Cavaleri, burghezi, lachei, pași, pungași, portarul etc. Apoi marchizii *CUIGY*, *BRISSAILLE*. Vinzătoarea, violoniști etc.

(Se aude în dosul uşii tumult de voci, apoi un cavaler intră brusc.)

PORTARUL
(urmărindu-l)

Plăteşte!

CAVALERUL

Intru gratis, amice...

PORTARUL

Cum aşa?

CAVALERUL

Sînt cavaler al Casei regale.

PORTARUL
(unui alt cavaler care vrea să intre)

Dumneata?

AL DOILEA CAVALER

Eu nu plătesc.

PORTARUL
Ei, drace!...

AL DOILEA CAVALER

Sînt muşchetar.

PRIMUL CAVALER
(câtve cel de-al doilea)

La două

De-abia se-ncepc. Uite, e gol parterul. Nouă
Nu ne lipsesc florete; hai să le-ncrucişăm.

(Fac exerciţii cu floretele pe care le-au adus.)

UN LACHEU
(intrînd)

Flanquin, pst...

(Arătînd un mic pachetel, pe care-l scoate de sub haină, unui al doilea lacheu care a intrat.)

Cărţi şi zaruri.

AL DOILEA LACHEU

Champagne, tu eşti?

PRIMUL LACHEU
(arătîndu-i din nou pachetelul, se așează jos)

Jucăm?

AL DOILEA LACHEU
(același joc)

Da, hoțomane.

PRIMUL LACHEU
(scoțînd din buzunar un capăt de luminare, îl aprinde și-l lipăște de pămînt; apoi, cu gestul caracteristic al furtului)

Ștearsă de la stăpîn.

UN GUARD
(unei vînzătoare de flori care s-a apropiat)

Grădină!

(Așucînd-o de talie.)

Cît de drăguță! Vine cît încă nu-i lumină.

UNUL DIN CAVALERI
(care a primit o lovitură de floretă)

Atins!

GUARDUL
(urmărînd pe vînzătoarea de flori și vrînd s-o sărute)

Gurița!

UNUL DIN CEI DOI LACHEI
(jucînd o carte)

Treflă.

VÎNZĂTOAREA DE FLORI
(smulgîndu-se din brațele guardului)

Ne vede!...

GUARDUL
(ducînd-o mai la întuneric)

Nu-i păcat!

UN SPECTATOR

(așezându-se jos împreună cu alții; toți au provizii de-ale mîncării)

Cînd vîi mai de cu vreme ai timp și de mîncat.

UNUL DIN LACHEI

(arătînd cărțile)

Brelan de ași.

UN BURGHEZ

(arătînd un loc fiului său)

Stăm colo.

UN OM

(scofînd o garafă de sub manta și așezîndu-se jos)

Bețivului de rasă

Îi stă să-și bea burgonul

(Bea.)

Într-o burgonă casă.

BURGHEZUL

(cătore fiul său)

Ai crede că te afli într-un urît local...

(Arată pe bețiv cu vârful bastonului.)

Beau vin...

(Unul din dueliști, apărîndu-se, dă peste el.)

Se bat!

(Împins de acesta, cade în mijlocul jucătorilor.)

Și joacă!

GUARDUL

(în dosul lui, necăjînd mereu florăreasa)

Gurița!

BURGHEZUL

(depărtînd repede pe fiul său)

Ce scandal!

În toată sala asta... și totuși, cine-ar zice
Că s-a jucat cdată Rotrou...

FIUL SĂU

Corneille, pe-aice!

O BANDĂ DE PAJI

(fînîndu-se de mînă, intră în favandolă și cîntă)

Tra la la la la la la la la la lère...

PORTARUL

(cu asprime, către paji)

Ei, paji... cumiți!

PRIMUL PAJ

(cu demnitate jignită)

Se poate?! Știi ce cumiți sîntem!

(Cu vioiciune către al doilea, de-nalță ce portarul s-a întors cu spatele.)

Aveți un ghem de sfoară?

AL DOILEA PAJ

Și undițe avem.

ÎNȚIUL PAJ

De colo sus se poate să pescuim peruce.

UN PUNGAȘ

(grupînd în jurul lui mai multe tipuri cu figuri suspecte)

Excrocilor, la tata veniți să vă educe!

(Cu gravitate.)

Deoarece de-acuma vă puneți pe furat...

AL DOILEA PAJ

(strigînd către alți paji, deja așezați prin galeriile superioare)

Ei, unde vi-i năutul?

AL TREILEA PAJ

(de sus)

Dar trestii v-ați luat?

(Suflă în trestie și-i împroașcă cu năut.)

TÎNĂRUL BURGHEZ

(tatălui său)

Ce joacă azi?

BURGHEZUL

Cloriza.

TÎNĂRUL BURGHEZ

De cine-i piesa, tată?

BURGHEZUL

De Balthazar Baro.

TÎNĂRUL BURGHEZ

(încântat)

A!

BURGHEZUL

Ce strașnică bucată!

(Urcă scena cu fiul său.)

UN PUNGAȘ

(către tovarășii săi)

Dantelele la haine să le tăiem... nu-i greu!

UN SPECTATOR

(arătându-i altuia un colț mai de sus)

La *Cid* la premieră am fost aici și eu.

PUNGAȘUL

(făcînd cu mîna gestul caracteristic al furtului, către altul)

Ceasornice...

BURGHEZUL

(revenind din fund cu fiul său)

Vede-a-vom numai actori de fală...

Pe Montfleury!

PUNGAȘUL

(cu același gest caracteristic)

Batiste.

O VOCE

(strigînd din galeriile superioare)

Hai, dați lumină-n sală.

BURGHEZUL

(continuînd cu citația actorilor)

Julelet și Bellerose și la Beaupré, l'Épy.

UN PAJ

(spre parter)

E vinzătoarea.

VÎNZĂTOREA

(apărînd în dosul bufetului)

Lapte, siropuri ... pot servi....

De zmeură ... Am cidru și portocale....

(Îmbulzeală la ușă.)

UN MARCHIZ

(cu vocea pișigăiată, dînd la o parte un lacheu)

Brută!

UN LACHEU

(cu mirare, văzînd grupul de marchizi ce intră în parter)

Vin în parter, marchizii?

UN ALT LACHEU

O, numai pe-o minută.

ALT MARCHIZ

(văzînd sala pe jumătate goală)

Ce, am venit devreme ca niște cască-guri

Fără să tulburi lume, să calci pe bătăături?...
Uf!

(Se-nîlnește cu alt grup, venit puțin mai înainte.)

A! Cuigy! Brissaille!

(Îmbrățișări reciproce.)

Doi nelipsiți, îmi pare.

CUIGY

Ei da, venim cît încă nu vezi o luminare...

MARCHIZUL

(tăind vorba unui coleg)

Nu mai vorbi, marchize! Așa-s de plictisit...

ALT MARCHIZ

(care a fost oprit să vorbească)

Te mîngîie că... uite ... s-aprindă a venit.

SALA

(saluînd intrarea aprinzătorului)

A!

(Se formează grupuri în jurul candelabrelor, pe care aprinzătorul le aprinde. Cîțiva inși ocupă locuri în galerie. Lignière intră în parter la braț cu Christian de Neuville. Lignière, cam în dezordine; figură de bețiv, deși mai distinsă. Christian, îmbrăcat cu eleganță, dar puțin cam demodat, pare preocupat și privește lojele.)

SCENA a II-a

Aceiași, CHRISTIAN, LIGNIÈRE. Apoi RAGUENEAU și LE BRET.

CUIGY

Lignière!

BRISSAILLE

(rîzînd)

Bine, dar nu-i cu chef... cum oare?

LIGNIÈRE

(prezentînd pe Christian)

Baron de Neuville...

(Schimb de saluturi. Se ridică primul candelabru în sus.)

SALA

(aclamînd lumina)

A!

CUIGY

(cître Brissaille, privînd pe Christian)

Figură-ncîntătoare!

PRIMUL MARCHIZ

(care a auzit, gest îndoielnic cu mîna)

Mm....

LIGNIÈRE

(prezentînd lui Christian)

De Cuigy, de Brissaille....

CHRISTIAN

(încîlnîndu-se)

Domnii mei, încîntat.

PRIMUL MARCHIZ

(cître al doilea)

Destul de bine, însă... puțin cam demodat.

LIGNIÈRE

(cître Cuigy, arătînd pe Christian)

Debarcă din Turena.

CUIGY

Cînd ai venit, copile?

CHRISTIAN

Abia cunosc Parisul de douăzeci de zile
Și mîne intru-n garda cadetilor.

BRISSAILLE

Așa?!...

PRIMUL MARCHIZ

(privînd persoanele care intră în loje)

E doamna prezidentă Aubry.

VÎNZĂTOAREA

Vreți lapte?!

UN MUZICANT

(acordînd vioara)

La ...

CUIGY

(cître Christian, arătîndu-i sala ce se umple și lojele)

Văd lume bună.

CHRISTIAN

(afirmînd cu capul)

Multă.

PRIMUL MARCHIZ

A, uite tot bontonul.

(Numește femeile, pe măsură ce acestea intră, foarte gătile,
prin loje. Schimb de saluturi cu surisuri.)

AL DOILEA MARCHIZ

Ispititoarea doamnă De Bois-Dauphin dă tonul...

CUIGY

De Guéménée... cochetă De Chavigny ...

LIGNIÈRE

Ce vrei,

De la Rouen venit-a și domnul de Cornille!

TÎNĂRUL BURGHEZ

(către tatăl său)

E și Academia?

BURGHEZUL

Văd membri o grămadă...

Boudu, Boissat, Porchères ... A, uite ce pleiadă:

Bourdon, Arbaud, La Chambre, Bourzeys și Colomby!

Un nume din aceste, vezi tu, nu va muri!

Frumos!

PRIMUL MARCHIZ

Și prețioase văd apărînd: candida
Urimédonte și Cassandace ... Barthénoïda!

AL DOILEA MARCHIZ

Al căror nume însuși e un galant aviz!

Marchize, le știi toate!

PRIMUL MARCHIZ

Toate le știi, marchiz!

LIGNIÈRE

(luînd pe Christian de o parte)

M-am abătut pe-aice să-ți fac un mic serviciu:
Nu-ți vine dama astăzi, mă-ntorc la vechiu-mi viciu!

CHRISTIAN

(stăruitor)

Nu, tu ce rîzi în stihuri de curte și popor,
Stai... spune-mi, pentru cine mă simt murînd de dor?

ȘEFUL MUZICANȚILOR

(bătînd cu arcușul în pupitru)

Toți cei cu violine ...

(Ridică arcușul.)

VÎNZĂTOAREA

Pișcoturi, limonadă...

(Muzicanții încep să cînte.)

CHRISTIAN

De n-ar fi vreo cochetă cu suflet de paradă!
Mă tem să-i spun o vorbă, căci nu am cap deschis;
Iar limba cum e astăzi în vorbă și în scris
Mă tulbură. Sînt fire de biet soldat, timidă...
Ea vine-n fund, în dreapta, dar azi e loja vidă.

LIGNIÈRE

(vrînd să plece)

Mă duc.

CHRISTIAN

(reținîndu-l)

Mai stai.

LIGNIÈRE

Nu, dragă, m-așteaptă D'Assoucy
La circiumă ... și-aicea de sete poți muri.

VÎNZĂTOAREA

(trecînd prin fața lui cu o tablă)

Am limonăzi.

LIGNIÈRE
(cu dispreț)

Brrr...

VÎNZĂTOAREA

Lapte...

LIGNIÈRE
(același joc)

Fi ...

VÎNZĂTOAREA

Tămîioasă

LIGNIÈRE
(spre vânzătoare, care-i oprește calea)

Lasă

Că stau , fetițe ; toarnă nițică tămîioasă!
(S-așează lângă bufet. Vânzătoarea îi toarnă vin.)

PUBLICUL
(strigînd la intrarea unui om scurt, grăsuliu și jovial)

A! Ragueneau !

LIGNIÈRE
(lui Christian)

Birtașul cel mare, Ragueneau!

RAGUENEAU
(costum de cofetar, în haine de sărbătoare, înaintînd cu vioiciune spre Lignière)

Dar, domnule, văzut-ați pe domnul Cyrano?

LIGNIÈRE
(indicînd pe Ragueneau lui Christian)

El ține-n puf poezii și oamenii de scenă!

RAGUENEAU
(cu modestie comică)

A, nu... Prea multă cinste îmi faceți.

LIGNIÈRE

Taci, Mecenă!

RAGUENEAU

E drept, servesc pe domnii...

LIGNIÈRE

Pe credit.
(Către Christian.)

E un bun

Poet el însuși ; are talent.

RAGUENEAU
(aceeași comică modestie)

Cu toți îmi spun.

LIGNIÈRE
(lui Christian)

Știi, moare după versuri!

RAGUENEAU
(același joc)

Drept, pentru-o odă mică ...

LIGNIÈRE
(tăindu-i vorba)

Tu dai o prăjitură.

RAGUENEAU
Ba o prăjiturică.

LIGNIÈRE
(rîzînd către Christian)

De treabă om ; se scuză cînd darul e mărunț.

(Lui Ragueneau.)

Dai pentru triolete?

RAGUENEAU
Pînițe.

LIGNIÈRE

Fără unt.
(Reluînd tonul hazliu.)

Dar teatrul drag îți este?

RAGUENEAU

Auzi, îl idolatru!

LIGNIÈRE

(lui Christian)

Cu prăjituri plătește biletele de teatru.

(Lui Ragueneau, ton confidențial.)

Și locul tău de astăzi, știi, vorba între noi,
Te costă?

RAGUENEAU

O duzină de turte mai de soi.

(Privind în toate părțile cu grijă.)

Cum, nu-i aice domnul de Cyrano? Mă miră!...

LIGNIÈRE

De ce?

RAGUENEAU

Montfleury joacă!...

LIGNIÈRE

Da, polobocu-nșiră

În seara asta versuri din rolul lui Phedon.
Lui Cyrano ce-i pasă?

RAGUENEAU

Nu știți că este zvon

Că pe actoru-acesta a prins o ciudă bună
Și l-a oprit s-apară pe scenă timp de-o lună?

LIGNIÈRE

(care bea al patrulea pahar)

Ei și?

RAGUENEAU

Montfleury joacă.

CUIGY

(care s-a apropiat cu grupul său)

Nu-l va opri.

RAGUENEAU

O! O!

Eu vreau să văd!

PRIMUL MARCHIZ

Dar cine-i acesta Cyrano?

CUIGY

Băiat ce știe bine cu spada să te ardă.

AL DOILEA MARCHIZ

E nobil?

CUIGY

Cit îi trebuie?... și e cadet în gardă.

(Arătând pe Le Bret, care umblă de colo-n colo prin sală,
ca și când ar căuta pe cineva.)

Le Bret vă poate spune; e-amicul său.

(Îl cheamă.)

Le Bret!

(Le Bret vine spre el.)

Pe Bergerac îl cauți?

LE BRET

(cu grijă)

Da... oare unde e?

CUIGY

Nu-i drept că-i o ființă cam extraordinară?

LE BRET

(cu avînt și dragoste)

E cea mai minunată ființă sublunară!

RAGUENEAU

Rimează.

CUIGY

Duelează.

BRISSAILLE

Savant.

LE BRET

Și muzicant.

LIGNIÈRE

Heteroclită formă de om interesant!

RAGUENEAU

Philippe de Champagne, solemnul, niciodată
N-ar izbuti să deie figura lui ciudată.
Dar excesiv cum este, extravagant, bizar,
El ar fi fost desigur modelul cel mai rar,
Lui Jaques Callot, defunctul, să-l pună-n vreo mască:
Panaș cu pene triple și colțuri șase-n bască;
Manta ce-n dos ridică pe spadă tonul roș
Ca o pompoasă coadă de insolent cocoș
Și mai semeț în toate decît toți Artabanii
Ce-i naște și-i va naște Gasconia-n toți anii.
Pe-un guler de paiată, își poartă pas cu pas
Un nas, un nas fantastic... A, domnilor, ce nas!
Cînd trece nasigerul, nu-i nimene să-l vază
Fără să izbucnească : „A, nu! Exagerează!“
Surîzi și-ți spui în urmă: „O să și-l scoată!“... Dar
Cadetul niciodată nu-l scoate, e-n zadar!

LE BRET

(ridicînd capul)

Îl poartă și străpunge pe cine i-l remarcă...

RAGUENEAU

(tăindu-i vorba cu mîndrie și avînt)

C-o spadă... Jumătate din foarfeca de Parcă!

PRIMUL MARCHIZ

(ridicînd din umeri)

Nu va veni!

RAGUENEAU

Ba vine... Eu pariez un pui.

(Cu mîndrie.)

Pui Raguencau...

MARCHIZUL

(rîzînd)

Hai, fie!

(Murmur de admirație în sală. Roxana a apărut în loja ei. Se așează în față. Bătrîna ei dădăcă ia loc în fund. Christian, ocupat să plătească vînzătoarei, nu se uită.)

AL DOILEA MARCHIZ

(ușor strigăt de încîntare)

A, domnilor, dar nu-i

Femeie mai frumoasă!

PRIMUL MARCHIZ

O piersică ce pare

C-ar cocheta cu fragii...

AL DOILEA MARCHIZ

Și-așa răcoritoare

Că-n preajma ei, marchize, poți căpăta ușor
Un guturai de suflet.

CHRISTIAN

(ridicînd privirea, zărește pe Roxana și apucă cu vioiciune pe LigniÈre)

E ea!

LIGNIÈRE

(privind la rîndu-i)

E dînsa.

CHRISTIAN

(continînd a strînge pe LigniÈre de braț. Cu patimă)

Mor...

Cine-i?

LIGNIÈRE

(sorbindu-și vinul încet)

E Madelena Robin, — pe scurt, Roxana;
E fină, prețioasă.

CHRISTIAN

(cu descurajare)

Vai!

LIGNIÈRE

Liberă. Orfana

Cu Cyrano e vară.

(În clipa aceasta, De Guiche, foarte elegant, cu cordon albastru încrucișat pe piept, apare în loja Roxanei și, în picioare, vorbește cu ea.)

CHRISTIAN

(tresărind)

Vorbește cu...

LIGNIÈRE

(care a început a se ameți; făcînd cu ochiul)

Ehei!...

De Guiche... Și domnul conte de grațiile ei
E cam aprins. Cum însă e soț unci nepoate
Din ale lui temutul Richelieu, socoate
Că va-nvîrți șurubul și o va mărita
C-un paravan: viconte Valvert. Frumoasa ta
Nu-l vrea, dar domnul conte e-un om ce poate multe...
Și ea-i doar o burgheză. Pe cine vrea s-asculte
Pot să-l învăț un cîntec ce l-o fi supărat.
E cam cu ghimpi sfirșitul. L-ascuți ?

(Se ridică clătîntîndu-se, cu paharul ridicat, gata să-nceapă a cînta.)

CHRISTIAN

(vînd să plece)

Te-am salutat.

LIGNIÈRE

Pleci?

CHRISTIAN

Da, mă duc la domnul Valvert.

LIGNIÈRE

Ia seama bine,

Poți fi ucis de dînsul!

(Arătînd cu coada ochiului pe Roxana.)

Stai. S-a uitat la tine!

CHRISTIAN

(întîlnind privirea Roxanei)

Așa-i !

(Rămîne în contemplație. Grupul de pungăși, în acest moment, văzîndu-l cu capul în cînt și gura căscată, se apropie de el.)

LIGNIÈRE

Eu plec; mi-e sete și-s foarte așteptat.
La cîrciumă.

(Iese în zigzag.)

LE BRET

(care a făcut înconjurul sălii, revine la Ragueneau. Cu voce sigură)

Nici urmă de Cyrano.

RAGUENEAU

(cu surprindere)

Ciudat!

LE BRET

Da, da... Îmi place-a crede că n-a văzut placarda!

SALA

Să-nceapă... Să se-nceapă!...

SCENA a III-a

Acciași, afară de LIGNIÈRE, DE GUICHE, VALVERT.
Apoi MONTFLEURY.

UN MARCHIZ

(văzînd pe De Guiche, ce coboară din loja Roxanei și trece parterul, înconjurat de nobili cu atitudine respectuoasă, printre care vicontele de Valvert)

De Guiche urmat de garda

În juru-i nelipsită.

ALT MARCHIZ

(disprețuitor)

Înc-un gascon.

PRIMUL MARCHIZ

Gascon

Îndeminatic, rece; străbătător blazon!
Să-l salutăm!

(Se-ndreaptă spre De Guiche.)

AL DOILEA MARCHIZ

(admirînd cordoanele lui De Guiche)

Frumoase cordoane. Ce culoare?
„Sărută-mă, drăguță” sau „Blond de
căprioare”?

DE GUICHE

Culori bolnăvicioase de spanioli.

PRIMUL MARCHIZ

(foarte curtenitor)

Culori

Adevărate, conte, căci cu așa valori
Ca a domniei-voastre, în Flandra, spaniolii
Vor duce-o rău.

DE GUICHE

(grușului care a venit)

Pe scenă, Valvert și cu toți solii

Culisei!

(Se îndreaptă spre scenă, urmat de toți marchizii.)

CHRISTIAN

(care-i observă și-i ascultă, tresare auzind acest nume)

Ei! În față să-i zvir!

*(Bagă mîna în buzunar și dă de mîna unui pungaș, ce vrea
să-l buzunărească. Se-ntoarce.)*

Ai!

PUNGAȘUL

M-am topit!

CHRISTIAN

(fără să-i dea drumul)

Îmi căutam mînușa...

198

PUNGAȘUL

(cu voce jalnică)

Și-o mîna ați găsit!

(Schimbînd tonul. Coboară glasul repede.)

Lăsați-mă, și-ndată vă spun o taină.

CHRISTIAN

(ținîndu-l mereu de mîna)

Care?

PUNGAȘUL

Lignièrè...

CHRISTIAN

Da, ce-i cu dînsul ?

PUNGAȘUL

E în pericol mare.

Jigni într-o satiră un om de vază; și
O sută, între care și eu, îl vom opri.

CHRISTIAN

O sută? Puși de cine?

PUNGAȘUL

Discreție...

(Christian ridică din umeri. Pungașul continuă cu demnitate.)

... firească.

(Reluîndu-și expunerea.)

Cu ordin să-l ucidem.

CHRISTIAN

Și unde-o să-l pîndească?

PUNGAȘUL

În drumul său spre casă la poarta de la Nesle.
Prevină-l !

CHRISTIAN

(care-n sfîrșit îl lasă de mînd)

Nu știu unde-i!

199

PUNGAȘUL

Pe la „Polobocel“,

La „Teascul cel de aur“, la „Leica fermecată“,
În fine, prin tavernă. Aleargă, lasă-ndată
O vorbă-n scris prin toate; să fie-nștiințat.

CHRISTIAN

Alerg! A! ticăloșii! o sută pe-un băiat!

(Privind pe Roxana cu iubire.)

S-o părăsesc pe dînsa...

(Furios.)

Și pe Valvert.

(Hotărît.)

Dar fie,

Pe Ligniére scăpa-voi!

*(Iese fugind. De Guiche, vicontele, marchizii, toți nobilii
dispar după cortină, ca să se așeze pe băncile de pe scenă.
Parterul e complet plin. N-a mai rămas nici un loc gol
în galerii și loje.)*

UN BURGHEZ

*(La cărui perucă se ridică în sus, pescuită de un paj din galeria
superioară)*

Peruca!

VOCI DIN SALĂ

(strigăte vesele)

Ce chelie!

A, bravo, paji!

BURGHEZUL

Pungașii!

(Amenințînd cu pumnul spre galerie.)

Căței!

SALA

(cu veselie)

Ha-ha-ha-ha!...

(Deodată, liniște completă.)

LE BRET

(cu mirare)

Tăcere ncașteptată!

UN SPECTATOR

*(după ce-i vorbește o clipă la ureche lui Le Bret, care nu
pare convins de ce-i spune)*

Îți spun că e așa;

După încredințarea ce-acum mi-a fost trimisă,
Sînt sigur.

(Murmur în sală.)

Uite-l!

LE BRET

Unde-i?

SPECTATORUL

(arătînd o lojă)

În loja cea închisă.

LE BRET

(privind spre loja arătată, în care-a apărut cardinalul)

Așa-i.

VOCI DIN SALĂ

(în respectuoase șoaapte)

E Cardinalul... E domnul Cardinal.

UN PAJ

Ne-am dus! Nu-i rost de-acuma de rîs și de scandal.

*(Se aud pe scenă loviturile tradiționale de începere. Toată
lumea în nemișcare și-n așteptare.)*

VOCEA UNUI MARCHIZ

(de după cortină, în tăcerea generală)

Să cureți lumînarea!

UN ALT MARCHIZ

(scofînd capul prin deschizătura cortinei)

Un scaun pentru mine!

*(Un scaun ridicat trece din mină în mină pe deasupra capetelor. Marchizul
il ia și dispore, după ce trimite cîteva sărutări cu degetul spre loje.)*

UN SPECTATOR

Sst!...

(Se aude încă o dată cele trei lovituri după cortină. Cortina se deschide în lături. Tablou. Marchizii stau cu ținută insolentă, pe părțile laterale. Fînză în fund, reprezentînd un decor albastrui de pastorală. Patru mici candelabre de cristal luminează scena. Violine cîntă încet.)

LE BRET

(încet, lui Ragueneau)

Montfleury începe?

(Ragueneau îi face semn afirmativ cu capul.)

Și Cyrano nu vine.

RAGUENEAU

Pierdui prinsoarea. Sigur că nu va mai veni.

LE BRET

Cu-atît mai bine!

(Se aude o arie cîmpenească și Montfleury apare pe scenă, enorm, într-un costum de cioban de pastorală, cu pălăria ornată de trandafiri pe-o ureche și suflînd într-un cîmpoi gătit cu cordele.)

PARTERUL

(aplaudînd)

Bravo, Montfleury! Montfleury!

MONTFLEURY

(după ce salută, jucînd rolul lui Phedon)

„Departa de-orice zgomot, e fericit cel care
Își caută exilul prin locuri solitare;
Iar cînd zefirul zboară prin ramuri liniștit“...

VOCEA LUI CYRANO

(din mijlocul parterului)

Netrebnicule, doară pe-o lună te-am oprit...

(Zăpăceală. Toată lumea se-ntoarce. Murmure.)

VOCI DIFERITE

Cum?... Sst...

(Prin loje se ridică lumea în picioare, să vadă ce este.)

LE BRET

(ingrozit)

Cyrano!

CUIGY

Dînsul!

VOCEA LUI CYRANO

Regească strîmbătură,

Ieși de pe scenă-ndată.

TOATĂ SALA

(indignată)

O!

MONTFLEURY

Dar...

VOCEA LUI CYRANO

Nu taci din gură?!

VOCI DIFERITE

(din parter și loje)

Destul... Sst... Nu te teme... Hai joacă, Montfleury.

MONTFLEURY

(cu vocea nesigură)

„Departa de-orice zgomot, e fe...“

VOCEA LUI CYRANO

(mai ameninșătoare)

Poate-ai voi,

Supremă stîrpitură, să-ți fac cu-mbelșugare
O vajnică răsadă de bețe pe spinare?!
(Un baston, ținut de-un braț ridicat, apare deasupra capetelor.)

MONTFLEURY

(cu vocea din ce în ce mai slabă)

„E fericit cel care...“

VOCEA LUI CYRANO

Ieși!...

PARTERUL

O!

MONTFLEURY

„E fericit...”

CYRANO

(săvind din mijlocul parterului în picioare pe-un scaun, cu brațele încrucișate; poartă pălăria în chip războinic; musteața zburliță; nasul teribil)

Începi să mă cam superi!

(Senzație la apariția sa.)

SCENA a IV-a

Aceiași, CYRANO; apoi BELLEROSE, JODELET.

MONTELEURY

(marchizilor)

Auditor iubit,

În ajutoru-mi vină!

UN MARCHIZ

(nepăsător)

Hai, joacă!

CYRANO

Dacă joacă,

Pe loc îi crăp...

MARCHIZUL

Ajunge!

CYRANO

Marchizii toți să tacă

Și liniștiți să steie pe bancă, de nu vor

Să-mi încilcesc bastonul prin cordeluța lor.

MARCHIZII

(toți în picioare)

Sst!... Montfleury! E prea mult!

CYRANO

Și Montfleury să iasă:

De nu, îi rup urechca și oasele!

O VOCE

Mai lasă...

CYRANO

Să iasă!

ALTĂ VOCE

Să rămie!

CYRANO

Cum, încă nu te-ai dus?...

(Își suflecă mâinile.)

Ca la bufet, pe scenă mă urc acuma sus,
Să tai porcina asta bucăți de nu m-ascultă!

MONTFLEURY

(reculegându-și toată demnitatea)

Oricine mă insultă pe Thalia insultă!

CYRANO

(foarte politicoș)

Această muză care nu v-a făcut nimic,
De-ar fi avut onoarea să vă cunoască, zic
Că prost și bleg ca oaia, v-ați fi găsit buclucul
Și v-ar zvîrli pe dată drept undeva papucul.

| PARTERUL

Montfleury!... Montfleury! Joacă... Piesa lui Baro!

CYRANO

(cătore cei ce strigă-n jurul lui)

Aveți puțină milă de teaca mea.

VOCI

Oho!...

CYRANO

Tăceți, ori spada-și pierde acum, de bună samă!

(Cercul în jurul lui se lărgeste.)

VOCI
(din mulțimea care se retrage)

Dar!

CYRANO
Nici un dar!
(Către Montfleury.)

Afară.

MULȚIMEA
(apropiindu-se din nou și murmurând)

O!

CYRANO
(întorcându-se brusc)
Cineva reclamă?...
(Mulțimea din nou se retrage.)

O VOCE
(cîntînd în fund)

Domnule Cyrano,

Tirană ți-e surpriza;
Cu tot tiranul, o
Să mai vedem Cloriza!

TOATĂ SALA
(cîntînd)
Cloriza, vrem Cloriza!...

CYRANO
De mai aud o dată zbierînd pe acest ton,
Eu vă dobor grămadă pe toți.

UN BURGHEZ
Nu-i fi Samson!

CYRANO
(acestui burghez)

A, domnule, fă bine de-mi împrumută-o falcă.

O VOCE FEMEIASCĂ
(dintr-o lojă)

Neauzit!

UN MARCHIZ
(aprobînd-o)

Nici vorbă!

VOCI
(din mulțime)

Cu gluma prea ne calcă.

ALTE VOCI
(zădărnînd)

Css...

UN PAJ
Bine mai petrecem!

VOCI
Montfleury! Cyrano!...

CYRANO

Tăcere!

PARTERUL
(în delir)

Cucurigu! Mac-mac! Be-he! Hi-o!

CYRANO

Ordon...

UN PAJ
Miau...

CYRANO

Nici o vorbă mai mult! Delaolaltă
Provoc întreg parterul! Eroilor, vă saltă
De vitejie pieptul!? Înscriu, înaintați
La rîndu-i fiecare! Veți fi numerotați.
Curaj! Care-i acela ce-ntîi pe listă vine?
Doriți domnia-voastră ? Nu. Dumneata? Nu. Bine;

Expediez cu cinste pe-oricine-ar fi. Am spus!
Și cine vrea să moară ridice mina-n sus.

(Tăcere.)

Sau poate vi-i rușine de spada mea cea goală?
Nici unul? Nici o mână? Cum, nimeni nu se scoală?

(Întorcându-se spre scenă, unde Montfleury așteaptă foarte îngrijorat.)

Deci pot urma. Eu teatrul vreau lecuit să-l știu

(arătând pe Montfleury)

De-acest buboi pe dată. De nu,...

(cu mânu pe spadă)

am bisturiu!

MONTFLEURY

Vă...

CYRANO

(oprindu-i vorba c-un gest, coboară de pe scaun și, în mijlocul cercului care s-a format, se instalează ca la el acasă)

Bate-voi din palme trei lovituri. Ca luna,
Eclipsă fă totală la cea de-a treia.

(Bătind din palme.)

Una!

SALA

(inveselită)

A!

MONTFLEURY

Vă...

O VOCE

(dintr-o lojă)

Rămii.

PARTERUL

Rămîne! Ba nu!

MONTFLEURY

Că...

Cred, domnii mei,

CYRANO

(bătind din palme)

Două!

MONTFLEURY

Sînt chiar sigur, c-ar fi mai bine ...

CYRANO

(bătind din palme)

Trei...

(Montfleury dispăre ca pe trapă. Furtună de rîsete, șuierături, huiduieli.)

SALA

Hu... Hu... Ce laș. Revină!

CYRANO

(răsturnându-se pe scaun, cu fața luminată, picior peste picior)

Să vie de-ndrăznește!

UN BURGHEZ

Vrem oratorul trupei!

O VOCE

Da!

(Bellerose apare pe scenă și salută publicul.)

VOCI DE PRIN LOJE

Bellerose! Vorbește!

BELLEROSE

(cu eleganță)

Distinși...

PARTERUL

(întrerupîndu-l)

Jod'let să vină!

(Apare Jodelet.)

PARTERUL

A!...

JODELET
(cu vocea nazală)

Turmă de viței!

PARTERUL
(făcînd haz)

O, bravo!...

JODELET
Fără bravo! Tragedianul !

PARTERUL

Ei?

JODELET
Al cărui pîntec este privit cu simpatie,
Avu...

PARTERUL

Ce laș!

JODELET
Motive, să iasă.

PARTERUL

Să revie!

ALTE VOCI

Nu!...

UN TINĂR
(căt-re Cyrano)

Domnule, la urmă, cu nu-nțeleg deloc
De ce-l urîți atîta pe...

CYRANO
(tăindu-i vorba grațios și continuînd a sta pe scaun)

Tinere boboc,
Pe Montfleury am două motive de ocară;
Deși ajunge *primul*: actor de plîns, el zbiară
Și gîfîind ridică greoi ca un apar
A versului ușoară înaripare; iar
Secundul să-mi dai voce să-l țin secret.

BĂTRÎNUL BURGHEZ
(în dosul lui)

Ce-mi pasă, —

Eu țin să văd *Cloriza*.

CYRANO
(întorcînd deodată scaunul spre dînsul; comic de respectuos)

Bătrîn catîr, mai lasă,
Nu face nici cît zero tot versul lui Baro,
Deci fără remușcare pot să-nterup.

PREȚIOASELE
(din loje, cu admirație și mirate)

Oho!

Baro! O, Doamne sfinte!

CYRANO
(întorcîndu-și scaunul spre loje. Cu galanterie)

Ființe-ncîntătoare,
Ca florile fiți veșnic... și fiți strălucitoare...
Turnați prin cupe visuri... chiar moartea ne-o-ncîntați,
Ne inspirați și versuri, dar nu le judecați!

BELLEROSE

... Și publicul va cere restituită plata.

CYRANO
(întorcîndu-și scaunul spre scenă)

Păreră ta isteată s-o limpezesc sînt gata!
Eu mantia lui Thespis n-o găuresc:
(Se ridică și, zărlînd un săcușor pe scenă.)

Din zbor

Tu prinde punga asta și taci.

SALA
(uimită)

Surprinzător!

JODELET
(prinzînd la moment săcușorul și cîntărîndu-l în mînă)

A, domnule, cu prețul acesta v-aș permite
Să întrerupeți zilnic *Cloriza*!

SALA
(căt-re Jo-de-let)

Necio-plite!...

JO-DE-LET
(căt-re sală)

Chiar dac-ar fi-mpreună să fim apostrofați...

BELLER-ROSE

Evacuăm tot teatrul acum.

JO-DE-LET
Evacuați!

(Lumea începe a ieși. Cyrano privește cu aer satisfăcut. Publicul se oprește în curând, văzînd scena următoare. Femeile de prin loje, care se ridicaseră și începuseră a se îmbrăca, se opresc s-asculte și sfîrșesc prin a se așeza la loc.)

LE BRET
(căt-re Cyrano)

A fost o nebunie!

UN P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L
(care s-a apropiat de Cyrano)

Vai, ce scandal! Se știe
Că Montfleury de-un duce e protejat...

CYRANO
(cu indiferență)

Să fie!

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Dar cine vi-i patronul?

CYRANO
Eu n-am patron.

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Cum?

CYRANO

N-am.

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

C-aveți vreun om de vază protector socoteam.

CYRANO
(iritat)

Ți-am spus că n-am nici unul. S-o mai repet vrei oare?
Eu n-am nici un protector,

(cu mîna pe spadă)

dar am o protectoare!

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Veți părăsi orașul ?

CYRANO
Depinde.

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

E vădit,
Căci ducele-i cu brațul cam lung!

CYRANO

Fii liniștit...

Mai scurt decît mi-e brațul,

(arătînd spada)

cînd îl lungesc cu asta...

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Să-l provocați pe duce?! Nu cred...

CYRANO

Eu cred...

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Dar...

CYRANO
(cu toul iritat)

Basta!

P-LI-C-T-I-C-O-S-U-L

Dar...

CYRANO

Șterge-o! sau... hai, spune, de ce te uiți mereu
La nasul meu?

PLICTICOSUL
(*înmămurit*)

Eu?

CYRANO
(*mergând spre dînsul*)

Spune, ce are nasul meu?

PLICTICOSUL
(*dînd îndărăt încurcat*)

A!... vă-nșelați!

CYRANO

Îți pare că suflă ca o pompă?

PLICTICOSUL
(*și mai încurcat*)

Eu?...

CYRANO

Sau bălăbănește și-i moale ca o trompă?

PLICTICOSUL
(*același joc*)

N-am...

CYRANO

E-n cârlig ca pliscul de cucuvea?

PLICTICOSUL

De fel...

CYRANO

Sau poate se distinge pe vîrfu-i vreun negel?

PLICTICOSUL

Dar...

CYRANO

Vreo muscă poate pe dînsu-i la plimbare?
Hai, spune...

PLICTICOSUL
(*vînd să protesteze*)

Mi se pare...

CYRANO

Un fenomen îți pare?

PLICTICOSUL

Spre dînsul o privire s-arunc n-aș îndrăzni...

CYRANO

Și pentru ce motive, mă rog, nu l-ai privi?

PLICTICOSUL

Avui...

CYRANO

Ce, te dezgustă?

PLICTICOSUL

Vai!...

CYRANO

Îți provoacă jenă

Culoarea lui?

PLICTICOSUL

O, Doamne...

CYRANO

Sau forma e obscenă?

PLICTICOSUL

Deloc!...

CYRANO

De ce atuncea cu ochii să-l hulești?
Ori poate că, stimate, prea mare-l socotești?

PLICTICOSUL

(belborosind)

Ba, îl gădesc minuscul!... mic, mic de tot...

CYRANO

Oprește!

Asemenea ridicol nu mi se potrivește!
Mic, nasul meu? O, Doamne! Din contra, -i colosal.
Cîrn, prost, firnăitură, neghiob microcefal!
Să știi că-mi face cinste așa un apendice, —
Căci nasul cînd e mare e dat ca să indice
Un om deștept, afabil, vitcaz și darnic, bun,
Curtenitor, în fine, cum sînt și cum îți spun
Că-n veci nu va să fie ființa ta stîlcită;
Om de nimic, căci fața de glorie lipsită
Ce-o caut peste guler cu mina mea acum
E tot atît de goală.

(Îl palmuiește.)

PLICTICOSUL

Ah!

CYRANO

De ori și ce parfum,
De-avînt, lirism, mîndrie, nobleță, strălucire, —
Pe scurt, de nas... întocmai ca fața ce-n neștire
*(Îl apucă de umeri și-l întoarce cu spatele, completîndu-și
vorba cu gestul)*

Va suferi o palmă de cizmă dinapoi!

PLICTICOSUL

(scăpînd din mîinile lui)

Au! Ajutor!

CYRANO

Rețeta să fie pentru voi,
Toți nesărații care veți mai glumi de-acuma
Cu centrul feței mele! Iar de va fi ca gluma
Să vină de la nobili, eu voi obișnui
(arătîndu-și spada)

Cu fier, și nu cu talpă de cizmă, a-i plăti!

DE GUICHE

(care s-a coborît de pe scenă cu marchizii)

Începe să devină plictisitor.

VICONTELE DE VALVERT

(ridicînd din umeri)

Vezi bine,

E-un fanfaron!

DE GUICHE

Și cine vrei să-i răspundă?

VALVERT

Cine?

Să vezi că-i torn eu una de i-o plăcea, socot!...

*(Înaintează către Cyrano, care-l observă. Stă ca-nfipt în
fața lui. Cu aer increzut.)*

Hei! ai un nas... nas mare de tot...

CYRANO

(grav)

Atîta-i tot?...

(Valvert rîde; Cyrano continuă foarte calm.)

A, tinere, îmi pare că ești cam scurt. Se poate,
În chestia aceasta, pe tonuri variate,
Să spui atîtea lucruri! De pildă, vezi, cu glas
Mai agresiv: Eu unul să am așa un nas,
Mi l-aș tăia pe dată. Cu vorbe amicale:
De ce să-și moaie vîrful în ceașca dumitale?
Mai bine ia-ți o cană, să scapi de orice risc.
Și descriptiv: E stîncă, e promontoriu, pisc,—
Dar ce spun promontoriu? — peninsulă întregă!
Ori curios: Ce-nseamnă cutia asta, dragă?
E trusă pentru unghii, sau toc de călimări?
Cu grație: La vrăbii le faceți cuib în nări?
Ori: Dragi îți sînt aceste micuțe zburătoare,
Că, părintește, nasul li-l faci cățărătoare?
Impertinent: Cînd fumul ți-l pufăi din lulea,
Ia spune... cu vecinii nu ți-ai găsit belea,
Făcîndu-i să socoată că s-a aprins hogoagul?

Prevenitor: Ia sama să nu-ți închine steagul,
Trîntind cu greutatea-i tot capul pe pămînt!
Duios: Fă-i umbreluță, ca să-l ferești de vînt.
Și razele de soare culoarea să nu-i strice!
Pedant: Doar animalul ce-Aristofan ne zice
Că fost-a Hippocampelefantocamelos
Sub frunte-afîta carne avu pe-afîta os.
Politicos: Cuierul acesta e la modă?
Pe dînsul pălăria ar sta de tot comodă!
Emfatic: Ce vînt poate, nas lung și magistral,
Să te gutunărească afară de mistral?!
Dramatic: Marea Roșă nu sîngeră mai vie!
Admirator: Ce firmă pentr-o parfumerie!
Și liric: E trompeta de scoici a lui Triton?
Naiv: Pot monumentul să-l vizitez ? Cu ton
Respectuos: Permiteți să vă salut, stimate,
Sînteți un om de vază cu-așa proprietate!
Mitocânește: Neică, dar ăsta-i nas, nu fleac!
Ridiche-o fi, măi frate? Ba-i coșcoagea dovleac!
Milităresc: Du-l contra întregii cavalerii!
Ori practic: Pune-l iute la loterie; serii,
Biletele s-ar vinde pe-un lot așa de plin!
Parodiind, în fine, Priam, într-un suspin:
A, iată nasul care-și prădă stăpînitorul
De armonia fetei! Roșește trădătorul!...
Și iată cam ce lucruri să spui acum puteai,
Dac-ai fi fost de spirit și literat; dar n-ai
Nici un atom de spirit, cea mai de plîns ființă...
Iar din literatură ai doară cunoștință
De literele care compun cuvîntul : Prost!
Și chiar de, mai la urmă, în stare ai fi fost.
Ca față cu această distinsă galerie,
Să-mi poți servi întreagă tirada mea hazlie,
N-ai fi avut puțința s-articulezi măcar
Un sfert de jumătate din gluma-ntîia chiar, —
Cît îmi servesc destule cu vervă-mpărătească,
Dar nu permit un altul să mi le mai servească.

DE GUICHE

(vînd să ia deoparte pe Valvert, care a vămas împietrit)

Viconte, lasă... haide!...

VALVERT

(sufocat)

Ce aere, văzuși?...
Un necioplit ce n-are... ce n-are... nici mănuși,

Nici fionguri, nici cordoane... și e de-o aroganță!...

CYRANO

Eu am, moralicește, destulă eleganță:
Nu sînt ca mostangiii, gătit și spilcuit;
De nu-s cochet, sînt însă mai bine îngrijit...
Și n-aș uita vreodată să-mi spal perfect ființa
De orișice insultă. Să ies cu conștiința,
În colț, la ochi, lipită de somnul din ajun;
Ori să-mi boțesc onoarea, sau dohii să pun
La poarta cinstei mele! Dar strălucesc în toate
Și de independență și de sinceritate!
Nu talia-mi frumoasă, ci sufletu-mi bogat,
Atît de drept pășește, de pare-ncorsetat!
Purtînd la piept cordonul isprăvilor din viață
Și răsucindu-mi mintea ca vîrfu de musteață,
Fac, străbătînd mulțimea și-al grupurilor rînd,
Să treacă adevărul ca pîntenii sunînd.

VALVERT

Dat...

CYRANO

N-am mănuși, viconte?... Ce nostimă-ntîmplare...
Îmi rămăsese una mai veche, mi se pare...
Și cam neoportună cîndva o socotii,
În fața nu știu cărui viconte o zvîrlii...

VALVERT

Sec! Grosolan! Obraznic! Ridicol!

CYRANO

(scofîndu-și pălăria și salutînd, ca și cum [viconte] s-ar fi prezentat)

Iar pe mine

Mă cheamă Savinian de Cyrano, zis bine
Printre cadeți Hercule de Bergerac.

(Rîsete-n mulțime.)

VALVERT

(exasperat)

Smintit!

CYRANO

(scofînd un strigăt, ca și cum ar fi apucat de-o durere subită)

Au!

VALVERT

(care a vrut să plece, întorcîndu-se)

Ce mai spune încă?

CYRANO

(cu strîmbături de durere)

O mișc; mi-a amortit;

S-o las neocupată, vedeți ce va să zică!

Au!

VALVERT

Ce-ți mai este oare?

CYRANO

Prin spadă mă furnică.

VALVERT

(scofîndu-și spada)

Bun.

CYRANO

O să-ți dau acuma o lecție model!

VALVERT

(disprețuitor)

Poet!

CYRANO

Da, da — și încă poet în așa fei.
Că-n timp ce ne vom bate, — hop, zîngănind din spadă,
Voi face o baladă deplină.

VALVERT

O baladă?

CYRANO

Nu știți ce-nseamnă asta? Vă spun îndată ce-i.

VALVERT

Dar...

CYRANO

(recitînd ca o lecție)

Domnule, balada compusă e din trei
Cuplete de opt versuri și patru-adăugate
Într-un final omagiu.

(Vicontele, gest de neliniște.)

Făcînd-o, ne vom bate...

Și-n plin te voi atinge la versul ultim.

VALVERT

(cu neîncredere)

Nu.

CYRANO

(întrebare ironică)

Nu? Stai puțin...

(Declamînd.)

„Balada unui duel ce-avu
De Bergerac odată c-o pușlama neroadă!“

VALVERT

Dar, domnule, ce-nsamnă?...

CYRANO

(tăindu-i vorba)

E titlul la baladă.

SALA

(excitată la culme)

Loc! Loc! Stați jos! Tăcere! E nostim de privit!

(Tablou. Cerc de curioși în parter; marchizii și ofițerii, amestecați
cu burghezii și oamenii din popor. Pajii, ridicăți unii pe umerii
altora, ca să vadă mai bine. Toate femeile în picioare prin loje.
La dreapta, De Guiche cu ai săi. La stînga, Le Bret, Ragueneau,
Cuigy etc.)

CYRANO

(*închizînd o clipă ochii*)

Așteaptă, caut rime...

(*Redeschizînd ochii, sigur pe dînsul.*)

Așa... Mi le-am găsit.

(*Face tot ce spune, treptat, în timpul recitării.*)

Cu grație-mi zvirî pălăria
Și lăs ca să-mi cadă ușor
Mantaua ce-mi strînge bărbia;
Iar spada mi-o scot binișor.
Mai ager ca un scamator,
În tact elegant ne-om încinge
La luptă, pitic luptător...
Și-n ultimul vers voi atinge.

(*Prima încrucisare a spadelor.*)

De ce nu-ți astîmperi trufia?
În inimă spada să-ți zbor?
Din coapsă tăia-voi felia?
Pe-albastru cordon? În picior?
Auzi zîngănitul sonor?!
Cu vîrful încep a distinge
Sub coaste un mic locușor ...
Și-n ultimul vers voi atinge.

O rimă-mi mai trebuie-n „ia“...
Te clatini, ești palid; cu zor
Mă faci s-o gădesc : Mișelia!
Pac! Apăr! Sînt fulgerător!
Tăișu-l ridic și-l cobor;
Iar fieru-mi pe-al tău îl respinge;
Atacul mereu și-l dobor...
Și-n ultimul vers voi atinge.

(*Anunță cu solemnitate.*)

OMAGIU:

Print, domnului cere-ajutor...
Fandez! Trec în cuartă spre-a-nvinge!

Hola! doar ți-am spus, puîșor,
Că-n ultimul vers voi atinge.

(*Aplauze și aclamațiuni prin loje. Se aruncă lui Cyrano flori și batiste. Ofițerii înconjoară și felicită pe Cyrano. Ragueneau joacă de entuziasm. Le Bret e fericit, dar contrariat. Amicii lui Valvert îl susțin pe acesta și-l scot afară.*)

MULȚIMEA

(*Într-un strigăt unanım*)

A!

UN CAVALER

E superb!

O FEMEIE

E nostim!

RAGUENEAU

Piramidal!

UN MARCHIZ

E nou!

LE BRET

Nesăbuit!

(*Înbrînceală în jurul lui Cyrano. Se aud voci, în timp ce i se strînge mîna.*)

VOCI

O, bravo! Frumos!

O VOCE DE FEMEIE

E un crou!

UN MUȘCHETAR

(*Înaintînd cu vioiciune spre Cyrano, cu mîna întinsă și vădit emoționat*)

Dar, domnule... permiteți, a fost cu totul bine!
Să sar de bucurie nu m-am putut reține,
Și... știți... în jocuri de-astea nu sînt deloc profan.

(*Se îndepărtează, după ce strînge cu putere mîna lui Cyrano.*)

CYRANO

(*lui Cuigy*)

Cum se numește domnul acesta?

CUIGY

D'Artagnan.

LE BRET

(lui Cyrano, luându-i brațul)

Vrei să vorbim?

CYRANO

Așteaptă pîn' sala se goleşte.

(Către Bellerose.)

Pot sta?

BELLEROSE

(foarte respectuos)

Mă rog...!

(Zgomot mare afară.)

JODELET

(care a privit într-acolo)

Mulțimea pe Montfleury-i gonește.

BELLEROSE

(cu solemnitate)

Sic transit!...

(Schimbînd tonul, către parter și aprinzătorii de lumini.)

Să se-nchidă și măturați; mîncăm

Și revenim îndată cu toți să repetăm

O farsă nouă.

(Către Jodelet.)

Mergem?

(Către aprinzătorii care vor să coboare policandrul din mijlocul sălii.)

Lăsați lumina-n centru.

(Jodelet și Bellerose ies, după ce fac foarte respectuoase saluturi lui Cyrano.)

PORTARUL

(lui Cyrano)

Luați aicea masa?

224

CYRANO

Eu?... Nu.

(Portarul se retrage.)

LE BRET

(lui Cyrano)

Pentru că?...

CYRANO

(cu mîndrie)

Pentru...

(Schimbă tonul, văzînd că portarul se depărtează.)

Că nu mai am parole.

LE BRET

(imitînd gestul lui Cyrano cînd a azvîrlit
săculețul lui Bellerose)

Dar sacul azvîrlit?

CYRANO

Simbrie părintească, o zi doar ai trăit!

LE BRET

Vezi ce nesocotință... Cum ai s-o duci tot restul
Din luna asta-ntreagă?

CYRANO

Eu nu văd decît gestul.

VÎNZĂTOAREA

(tușînd în dosul micului bufet)

Hm!...

(Cyrano și Le Bret se-ntorc spre dînsa. Înaintază timidă.)

Domnule, mă doare să știu că vă lăsați
Flămînd.

(Arătînd bufetul.)

Am lucruri bune și proaspete...

(Cu așînt.)

Luați!

13 -- Mihai Codreanu, Scrieri Vol. II. c. ... 1453

225

CYRANO
(*scofîndu-și pălăria*)

Fetițo, nu mă lasă gascoana semeție
Să pot primi din parte-ți vreo mică dărnicie,
Și totuși, să te supăr n-aș vrea, deci voi primi...
(*Se duce la bufet și alege.*)

Din strugurele-acesta... o boabă.
(*Vînzătoarea vrea să-i dea strugurele-ntreg. El ia numai o boabă.*)

Una și

Acest pahar cu apă...
(*Vînzătoarea vrea să-i toarne vin. Cyrano o oprește și îi indică sticla cu apă.*)

Mai limpede!

(*Vînzătoarea îi întinde farfuria cu pișcoturi. Ia unul, îl rupe-n două.*)

Pișcotul

Îl iau pe jumătate.
(*Vînzătoarea protestează cu gestul. El restituie jumătate de pișcot.*)

Mi-ajunge-atît.

LE BRET
(*ridicînd din umeri*)

Netotul.

VÎNZĂTOAREA
(*stăruitor*)

Dar mai alegeți încă.

CYRANO

Da, mîna s-o sărut...

(*Sărută ca mîna unei prințese mîna pe care i-o întinde vînzătoarea.*)

VÎNZĂTOAREA

O! Mulțumesc.

(*Reverență.*)

Plec. Noapte frumoasă.

SCENA a V-a

CYRANO. LE BRET, apoi portarul.

CYRANO
(*lui Le Bret*)

Parc-ai vrut

Să-mi spui ceva. Vorbește.
(*Se duce dinaintea bufetului și, așezînd în fața lui pișcotul.*)

Prînz!...

(*Așează bobîța de poamă.*)

Fructe.

(*Așează paharul cu apă.*)

Tămîfioasă.

(*Se pune pe scaun.*)

Mi-era grozav de foame, Le Bret! Mă pun la masă!
(*Gustînd din pișcot.*)

Spuneai?...

LE BRET

Că-nfumurații cu aer marțial
Îți vor strica și capul și sufletu-ntr-un hal!...
De-ar fi să-ți iai și oameni mai cu bun-simț drept normă,
Ai fi convins că zarva de azi a fost...

CYRANO
(*isprăvindu-și pișcotul*)

Enormă.

LE BRET

Și cardinalul...

CYRANO
(*radios*)

Fost-a și domnul cardinal?...

LE BRET
(*continuîndu-și vorba*)

Va socoti scandalul.

CYRANO
De tot original.
LE BRET

Și totuși...

CYRANO
E și dînsul un autor, nu poate
Să-l supere necazul adus unui confrate.

LE BRET
Dar îți încarci spinarca cu-atîtea dușmăanii!

CYRANO
(mușcă din bobîța de poamă)
Cam cîte-n astă-seară pe umere-mi zvirlii?

LE BRET
Patru duzine, fără să pun femeii la număr.

CYRANO
Hai, numără...

LE BRET
Burghezul și Montfleury... pe umăr
Mai duci și pe viconte și pe De Guiche... Baro
Și cu Academia...

CYRANO
(întrerupîndu-l)
Destul. Mă-ncîntă!

LE BRET
O,
Cu-așa sistem departe nu cred s-ajungi, iubite...

CYRANO
Îmi rătăcisem viața pe drumuri încîlcite...
Și-am apucat...

LE BRET
Pe drumul...

CYRANO
Cel mai ales, socot:
Să fiu.

LE BRET
Cum?

CYRANO
Admirabil în tot și peste tot.

LE BRET
(ridicînd tonul și schimbînd vorba)
Dar care ți-e motivul adevărat de ură
Pe Montfleury?...

CYRANO
(ridicîndu-se)
Silenul, această umflătură
De nici nu-și poate-ajunge cu degetu-n buric,
Pentru femeii se crede periculos. Peltic
Așa cum e, cînd joacă, spre ele veșnic cască
Priviri de crap cu ochii cei bulbucăți de broască...
Și îl urăsc din sara în care-a îndrăznit
Privirea să-și arunce spre cea... Oh! am simțit...
Că văd atunci un vierme alunecînd pe-o floare...

LE BRET
(înmărmurit de surprindere)
Ce?... Cum?... E cu puțință?...

CYRANO
(tăindu-i vorba, c-un rîs amar)
Eu să iubesc, cum oare?...
(Schimbînd tonul, cu gravitate.)

Ei da, iubesc.

LE BRET
(încurcat)
Mă iartă, aș vrea și eu să știu...

CYRANO

(*tăindu-i vorba*)

Pe cinc?... Te gîndește. Nu pot visa să fiu
Iubit nici de-o urită; mi-o interzicc nasul,
Care c-un sfert de oră îmi precedează pasul.
Iubesc cu toate-aceste, printr-un ciudat mister,
Iubesc cea mai frumoasă femeie de sub cer.

LE BRET

Cea mai frumoasă?

CYRANO

(*cu simplitate*)

Sigur: o nimfă! Cea mai fină!
Cea mai strălucitoare, mai blondă,
(*copleșit*)

mai senină!

LE BRET

Cine-i femcia asta?

CYRANO

Fatalul ei destin

Ucide fără voie ca un suav venin!
Prin firea sa i-o cursă, o floare fermecată
În care stă amorul la pîndă. Cel ce-odată
I-a întîlnit surîsul perfectul a-ntîlnit!
Ea țese mi de grații cu mai nimic! Robit
Deține firmamentul în gestu-i orișicare...
Și nici în scoică, Venus, nu te-ai urca pe mare...
Nici prin păduri, Diană, n-ai trece ca prin vis,
Cum urcă ea-n caretă și trece prin Paris.

LE BRET

Ei, drace! Spui pe față de unde-ți vine rana:
E vara ta, Mad'lena Robin.

CYRANO

E ca, Roxana.

LE BRET

Dar e ușor: Ți-e dragă, poți să i-o spui curat;
În fața ei fuși astăzi de toți glorificat.

CYRANO

Ci uită-te la mine și spune ce speranță
Ar mai putea să-mi lese așa protuberanță!
Vezi tu, nu-mi fac iluzii... înduioșat copil,
Cînd cerul e albastru în fragedul april,
M-abat în vreo grădină... Și-n parfumată sară
Cu bietul meu nas mare sorbind din primăvară,
Sub raze argintate, cu ochii urmăresc
Vreun tînăr c-o femeie. Atuncea mă gîndesc
Că mi-ar fi dat și mie, în crîng cînd bate luna,
Să trec încet prin noapte la brațul meu cu una,
M-aprind și uit o clipă, dar ochii cînd deschid,
Îmi văd deodată umbra profilului pe zid.

LE BRET

(*mișcat*)

Amicul meu!...

CYRANO

Amice, am clipe-ndurerate.
Cînd mă simțesc prea singur și-atît de slut...

LE BRET

(*luîndu-i mîna cu vioiciune*)

Plîngi, frate?

CYRANO

Nu, asta niciodată! E prea urit să las
Vreo lacrimă să curgă de-a lungu-acestui nas!...
Și-atîta timp cît încă voi fi stăpîn pe mine
Divina frumusețe a lacrimii senine
Cu-așa grosolănie mă voi feri s-o stric!
O lacrimă! Nimica nu-i mai sublim, nimic!...
Și n-aș voi, cu plînsu-mi dînd loc la zellemele,
S-acopăr de ridicol vreuna dintre ele.

LE BRET

Nu te-ntrista, amorul e ca norocul!

CYRANO
(clătinînd capul)

Dar

Iubesc pe Cleopatra: am aer de Cezar?
Pot fi eu Tit? și totuși, ador pe Berenisa!

LE BRET

Tu ești viteaz, de spirit! Văzuși ce ochi trimis-a
Asupra-ți mititica de la bufet? Era
De tot provocătoare și nu te detesta.

CYRANO
(cum atîns de această afirmare)

E drept!

LE BRET

Și chiar Roxana, din locu-i ridicată,
Mișcată, tot duelul l-a urmărit.

CYRANO

Mișcată?

LE BRET

Și inima și gîndul surprinse i-au rămas!
Încearcă de-i vorbește, ce vrei...

CYRANO
(întrerupîndu-l)

Să-mi ridă-n nas?

Dar e unicul lucru de care frică-mi este.

PORTARUL
(introducînd pe cineva la Cyrano)

Vă caută.

CYRANO
(văzînd pe bătrîna dădacă a Roxanei. Foarte mișcat. Aparte.)
Bătrîna dădacă! Cu ce veste?...

SCENA a VI-a

CYRANO, LE BRET, Dădaca.

DĂDACĂ
(cu profund salut)

Viteazul văr... ea roagă să-i facă cunoscut
Unde-n secret să fie văzut?

CYRANO
(foarte tulburat)

Văzut?

DĂDACĂ
(reverență)

Văzut.

Ar vrea să vă vorbească de multe lucruri.

CYRANO
(același joc)

Multe?

(Clătinîndu-se.)

Ah! Doamne!

DĂDACĂ
(altă reverență)

Dimineața va merge să asculte...

CYRANO
(același joc)

Ș-asculte?...

DĂDACĂ
Liturgia de la Saint-Roch.

CYRANO
(sprijinindu-se de Le Bret)

Oh! Și?

DĂDACĂ

În ce loc, la ieșire, vi s-ar putea vorbi?

CYRANO
(scos din fire)

Ah! Doamne!... Unde? Însă...

DĂDACĂ
Grăbiți-vă...

CYRANO

Vestește...

La Ragueneau, birtașul, să vină.

DĂDACĂ
Locuiește?...

CYRANO

În strada... Doamne, Doamne!... Saint-Honoré.

DĂDACĂ
(plecând)

Va fi

La șapte, mâini, acolo...

(Reverență de la ușă.)

Veniți?

CYRANO

Da, voi veni.

(Dădaca iese.)

SCENA a VII-a

CYRANO, LE BRET, apoi: actorii, actrițele, CUIGY,
BRISSAILLE, LIGNIÈRE, portarul, muzicanții.

CYRANO
(câzînd în brațele lui Le Bret)

Ea... o-ntîlnire...

LE BRET
Fața deloc nu-ți mai e tristă?

CYRANO

Fie ce-o fi... dar știe că vărul ei există.

LE BRET

Pe viitor fii, dragă, mai calm.

CYRANO
(iese din fire)

Pe viitor...

O, nu!... Voi fi frenetic, voi fi fulgerător.
Aș spulbera deodată o falnică armată!
Am zece inimi! Brațe am douăzeci deodată!
Ce-aș face cu piticii?!

(Strigă.)

Îmi trebui' uriași!...

(De-un moment, pe scenă, în fund, umbre de actori și actrițe se
agită, șoptesc; se începe repetiția. Muzicanții și-au reluat locurile.)

O VOCE
(de pe scenă)

Tăcere... Pst... Acolo... Să repetăm ne lași?

CYRANO
(rîzînd)

Plecăm!

(Urcă spre fund. Prin ușa mare din fund intră Cuigy, Brissaille,
mai mulți ofițeri, care-l susțin pe Lignière, cu totul beat.)

CUIGY

Cyrano!

CYRANO

Spunc!

CUIGY

Ți l-am adus; e turtă!

CYRANO
(recunoscînd pe Lignière)

A, Lignière.

LIGNIÈRE
(bolborosind)

Amice...

CYRANO
Ce-ți este? Vorbă scurtă.

CUIGY

Te caută.

BRISSAILLE
Acasă să intre n-ar putea.

CYRANO

De ce?

LIGNIÈRE
(bolborosind, întinde lui Cyrano un bilet cu totul bofit)

Biletul scrie... o sută contra mea...
Din cauză... un cântec făcui... pericol mare...
La Nes! la poartă... trebui' să trec pe-acolo... Oare
Dac-aș dormi la tine mai bine nu mi-ar fi?

CYRANO
(hotărât)

O sută, spui?... Prea bine! La tine vei dormi.

LIGNIÈRE
(însămintat)

Dar...

CYRANO
(cu vocea teribilă, arătându-i lanterna apvinsă, pe care o clatină
portarul, ascultând curios)

Ia lanterna-n mână și ține-te-n picioare
(Lignière ia grăbit lanterna.)

Marș! Jur că-n noaptea asta-ți voi fi învelitoare!
(Către ofițeri.)

Urmați mai de departe și martori fiți!

CUIGY

Dar vin

O sută.

CYRANO
(întrerupându-l)

Noaptea asta nu-mi trebui' mai puțin.
(Actorii și actrișele, coborâți de pe scenă, s-au apropiat în
costumele lor diferite.)

LE BRET

Cum? Aperi...

CYRANO

Ce tot mîrîi, Le Bret?...

LE BRET
(continuuându-și vorba)

Pe gogomanul,

Pe bețivanul ăsta?...

CYRANO
(bătînd peste umăr pe Lignière)

Vezi bine: bețivanul...
Balerca asta plină... Butoi de tămîios,
Făcu-ntr-o dimineață un lucru prea frumos:
Văzînd cum bea agheasmă după o liturghie
Iubita lui și-avîntul nemaiputînd să-și ție,
Deși-ngrozit de apă, accst superb netot,
Luînd aghesmătarul, l-a dat de dușcă tot.

O ACTRIȘĂ
(în costum de subretă)

Știi că-i drăguț aceasta.

CYRANO

Încîntă chiar subrete.

ACTRIȘA
(lui Lignière)

De ce s-au pus o sută în contra ta, poete?
(Lignière pare că n-aude.)

CYRANO

Plecăm.

(Către ofițeri.)

Și orișicare pericolul ar fi,
În ajutor nici unul din voi nu-mi va veni.

O ALTĂ ACTRIȚĂ
(sărind de pe scenă)

E de văzut.

CYRANO

Să mergem!

O ALTĂ ACTRIȚĂ
(de asemenea sărind de pe scenă; către un bătrân actor)

Hai, vii și tu, Casandre?

CYRANO

Veniți! Hai, Isabelo! Vin, doctore!... Leandre!
Veniți cu toți! Uni-vom într-un fantastic stol
Italiana farsă cu plînsul spaniol...
Și zîngănit zvîrli-vom pe zgomotul bății,
Precum își zîngănește dairaua zurgălăii!...

TOATE FEMEILE
(sar de bucurie)

A, bravo! Dați-mi gluga mai iute! O manta!

CYRANO
(către muzicanți)

Iar cei cu violine tot timpul vor cînta.

(Muzicanții se alîpesc de cortegiul care se formează. Se iau luminările aprinse de la rampă și se împart. Pare ca o retragere cu torțe.)

Soldați... femei, se-njgheabă pestriță caravana.
Și-n frunte, mai departe...

(Se așează precum spune.)

Eu singur stau sub pana
Înfiptă-n pălărie de-ai gloriei fiori;
Trufaș ca Scipione, Nasica de trei ori.

238

(Către cortegiul.)

Ne-am înțeles: nici unul, oricare mi-ar fi soarta,
În ajutor nu-mi vină! Portar, deschide poarta!

(Portarul deschide ambele canaturi în tăluri. Apare un colț al vechiului Paris, pitoresc și luminat de lună.)

Parisul doarme... sombru și cvasi nebulos;
Pe case bate luna și se revarsă-n jos;
Se pregătește-un cadru superb acelei scene;
Prin neguri văd oglinda tremurătoarei Sene,
Ca o misterioasă și magică perdea!
Și veți vedea îndată cu toți, — ce veți vedea!

TOȚI

La poarta Nesl' mai iute!

CYRANO
(în picioare pe prag)

La Nesl'!

TOȚI

Ce sărbătoare!

CYRANO
(întorcîndu-se, înainte de a ieși, spre subreta care a întrebă pe Lignière)

Ai vrut să știi, micuțo, de ce vor să doboare
Pe-un biet poet o sută de strașnici derbedei?

(Scoate sabia și, foarte liniștit.)

Pentru că știu că-i unul dintre amicii mei.

(Iese. După ei iese cortegiul, în frunte cu Lignière, care merge în zigzag; apoi actrițele la brațul ofițerilor; apoi actorii, sărind de bucurie. Totul se pune în mișcare și piere-n noapte, în sunetul violinelor și-n lumina jucăușă a luminărilor.)

C O R T E G I U L

ACTUL II
LOCANTA POETILOR

Prăvălia lui Ragueneau, birtaş şi cofetar. Încăpere vastă, în colţul străzilor Saint-Honoré şi L'Arbre-Sec. Prin geamlicul larg din fund, strada se vede cenuşie în primele licăriri ale aurorei.

La stînga, plan I, comptuarul, peste care se află suprapus un baldachin de fier bătut, de care sînt atîrnate gişte, raţe, păuni albi. Mari vase de faianţă cu bogate buchete de flori cîmpeneşti, mai cu scamă floarea-soarelui, galbenă. Tot la stînga, plan II, o vatră uriaşă. În faţa ei, grătare foarte mari şi pe fiecare din ele o oală foarte mică. Între dinsele fripturile îşi picură zeama în tigăi.

La dreapta, plan I, uşă. Plan II, o scară ce duce la o odăiţă joasă-n tavan, al cărei interior se zăreşte prin obloancle deschise. În mijlocul acestei odăiţe e o masă pe care luceşte un mic candelabru flamand. Colţişor retras unde se poate bea şi mîncă. O galerie de lemn care continuă scara pare că duce la alte asemenea odăiţe. În mijlocul locantei, în plafon, un cerc de fier ce se poate coborî cu frînghie, formează ca un policandru, în jurul căruia atîrnă vînat mare. Cuptoarele în umbră, sub scară, roşii de foc. Alămurile strălucesc. Frigări se-nvîrtesc prin cuptoare. Bucăţi așezate în piramidă. Şunci atîrnate. E începutul lucrului de dîmîneacă. Îmbulzeală de şofi bucătari foarte graşi şi de ajutoare şi ucenici slăbuţi, toţi abia treziţi din somn. Mişună bonete cu pene de pui şi aripi de pichere.

Se aduc pe tave de metal ori împletituri de răchită, mormane de pîniţe, prăjituri, pişcoturi.

Mese pline de mîncări şi aluaturi. Alte mese cu scaune împrejur aşteaptă vizitatori. Într-un colţ, o măsuţă încărcată de hîrtii. La ridicarea cortinei, Ragueneau stă la această măsuţă şi scrie.

MIHAI CODREANU

cu o postfaţă de
AL. G. TEODOREANU

1957

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

Republica Populară Română

Brevet

Prezidiul Marii Adunări Naționale
prin Decretul nr. 575/1976

conferește

„Ordinul Muncii”

clasa I

Doct.

Codreanu Mihai

pentru merite în domeniul literaturii, cu prilejul
implinirii a 80 ani de viață

Prezident
St. Petron Gheorghiu

Secretar
A. Bănuș

„Ordinul Muncii”, clasa I, conferit postului.

SCENA I-a

RAGUENEAU, cofetari, bucătari; apoi LIZA. Ragueneau, la
măsuță, scrie cu aer inspirat. Numără silabe pe degete.

ÎNȚIUL COFETAR

(aducând o tavă)

Nugă!

UN BUCĂTAR

(tot cu tavă)

Vițel la tavă!

AL DOILEA BUCĂTAR

(tot cu tavă)

Păuni!

AL DOILEA COFETAR

(tot cu tavă)

Budinci!

AL TREILEA BUCĂTAR

(tot cu tavă)

Pastramă!

RAGUENEAU

(isprăvind de scris și ridicând capul)

Argintul aurorei pe-alămuri se distramă!
Zugrumă-n tine zeul ce cîntă, Ragueneau!
Veni-va ceasul rimei, acuma treci colo...
E ceasul vetrei!

(Se ridică. Unui bucătar.)

Zeama lungește-o. Vezi că-i scurtă!

BUCĂTARUL

Cu cât?

RAGUENEAU

Cu trei picioare.

(Trece.)

BUCĂTARUL

(nedumerit)

Ce spune?

PRIMUL COFETAR

(Purtînd o tavă)

Tortă.

RAGUENEAU

(la vatră)

Te-ndepărtează, muză, ca ochiul lucitor
Să nu ți se-proșească la focul din cuptor!

(Unui cofetar, arătîndu-i pînițe.)

Pinițele aceste au dungii de tot piezișe:
La mijloc fă cezura, — drept între hemistișe.

(Altuia, arătîndu-i o formă de aluat neisprăvită.)

Palatului de coajă de ce nu-i faci tavan?

(Unui tinăr ucenic care, așezat pe podea, înfige păsări în frigare.)

Ei, tu, cel cu frigarea! Orice superb curcan
Să-l alternezi cu puinul cel plin de modestic,
Precum făcea bătrînul Malherbe în poezie,
Cînd versuri mari cu versuri mai mici le alterna,
Și strofe de friptură ne dă-n frigarea ta.

UN ALT UCENIC

(Inaintînd cu o tavă acoperită cu servetul)

Am pentru dumneavoastră ceva care inspiră,
Ilustre maistre. Coaptă fără cusur.

(Descoperă tava și se vede o liră mare de aluat.)

RAGUENEAU

(foarte încîntat)

O liră!

UCENICUL

Din aluat cu lapte și fructe.

RAGUENEAU

(admirînd, emoționat)

Nobil dar!

UCENICUL

Iar coardele făcute din cel mai fin zăhar.

RAGUENEAU

(cu multă plăcere)

Bun.

(Îi dă bacșiș.)

Bea în sănătatea lui Ragueneau.

(Zărînd pe Liza, care intră, face cu degetul pe gură semn ucenicului să tacă.)

Nevasta! Hai, circulă, și-ascunde.

(Ucenicul lasă lira în mină lui Ragueneau și pleacă.)

LIZA

(văzînd pe Ragueneau, care admiră lira)

Dar ce-o mai fi și asta?

RAGUENEAU

(cu avînt)

Ceva frumos!

LIZA

(cu dispreț)

Ridicol!

(Pune pe comptuar un vraf de pungi de hîrtie.)

RAGUENEAU

Pungi?... Mulțumesc!

(Le privește.)

O, zei!

Cărți scumpe, scrise-n versuri de toți amicii mei,
Distruse! Prefăcute în pungi pentru fondante!

(Către Liza.)

Învii din altă lume pe-Orpheu și pe Bacante!

LIZA

(înfepată, cu vocea seacă)

Profit cu drept de ceea ce-ți lasă deseori
Ca singură monedă acești mîzgălitari
De linii neegale și plicticoase scrieri!

RAGUENEAU

Taci... nu huli, furnică, dumnezeiștii grieri!

LIZA

Pe cînd n-aveai ca astăzi asemenea amici,
Tu nu vedeai în mine bacante, nici furnici.

RAGUENEAU

(arătînd pungile. Cu indignare)

Nefericite strofe, vă plîng metamorfoza!

LIZA

(același dispreț)

Nu fac mai mult.

RAGUENEAU

(cu pornire)

Femeie, ce faci atunci cu proza?

SCENA a II-a

Aceiași; doi copii.

RAGUENEAU

(către cei doi copii abia apăruți)

Ștregarilor, ce este?

(Copiii înaintază.)

PRIMUL COPIL

Pateuri.

AL DOILEA COPIL

Trei!

RAGUENEAU

(pune trei pateuri pe o foaie de hîrtie și le dă)

Priviți,

Sînt rumene și calde.

PRIMUL COPIL

Vă rog să le-nveliți.

RAGUENEAU

(mișcat, aparte, luînd o pungă)

Adio, pungă scumpă!

(către copii)

Să vi le dau închise?

(Copiii: semn afirmativ. Ia o pungă, și-nainte de-a pune
pateurile, citește.)

„Precum de Penelopa s-a despărțit Ulyse“...

(O pune deoparte.)

Nu asta.

(Ia altă pungă, și-nainte de-a pune pateurile, citește)

„Blondul Pheobus“...

(O dă deoparte.)

Nici asta.

LIZA

(nerăbdătoare, arătînd copiii)

Vezi că stau.

Ce tot îndrugi acolo?

RAGUENEAU

(cercetînd foarte grăbit pungile, una după alta)

Le dau, le dau, le dau...

(Se hotărăște, în sfîrșit, și ia o a treia pungă. Citește.)

„Către Philis!“

(Aparte, cu resemnare.)

Sonetul e prea frumos, dar fie...

(Pune pateurile înăuntru și le dă copiilor, care pleacă spre ieșire.)

LIZA

S-a hotărît o dată.

(Ridicînd din umeri.)

E plin de nerozie!

(Se urcă pe scaun și orînduiește farfurii pe bufei.)

RAGUENEAU

(profitând de faptul că Liza nu-l vede, fiind întoarsă cu spatele, recheamă copiii de la ușă)

Pst, băiețași! Sonetul către Philis de-mi dați,
În loc de trei pateuri, voi șase căpâțați.

(Copiii îi restituie punga și, luând cele șase prăjituri, ies fugind. Desfăcând punga restituită, citește declamând.)

„Philis“... Ce dulce nume, pătat de unt și lapte!...

„Philis“...

(Cyrano intră pe neașteptate.)

RAGUENEAU

(văzându-l)

A!

SCENA a III-a

RAGUENEAU, LIZA, CYRANO. Apoi mușchetarul.

CYRANO

(lui Ragueneau)

Cîte ceasuri?

RAGUENEAU

(salutându-l călduros)

Sînt șase.

CYRANO

(cu nerăbdare)

Pîn' la șapte...

(Umblă de colo-colo, prin sală.)

RAGUENEAU

(rumbind după Cyrano)

Văzut-am lupta. Bravo!

CYRANO

Ce luptă?

RAGUENEAU

La hotel...

Grozav...

CYRANO

(cu nepăsare)

A! da, duelul.

RAGUENEAU

În versuri; ce duel!

LIZA

C-a fost o frumuseță pe toți de-aici convinge.

CYRANO

Cu-atît mai bine...

RAGUENEAU

(apucînd o friguară și fandînd)

„În ultimul vers voi atinge!

În ultimul vers voi atinge!“

(Către Cyrano, cu arînt.)

Bine l-ați copt!

(Reluînd fandarea și mai vioi.)

„În ultimul vers“...

CYRANO

Cîte ceasuri?

RAGUENEAU

(răminînd în fandă, ca să consulte ornicul din perete)

Șase și opt minute.

(Reia fandarea)

„Voi atinge!“

(Se îndreaptă.)

Balada! Ce figură!

LIZA

(către Cyrano care, trecînd pe lângă comptuar, i-a strîns distrat mîna)

Dar ce-ați pățit la mîină?

CYRANO

Nimic, o lovitură.

RAGUENEAU

Avut-ați vreun pericol?

CYRANO

Nici unul.

LIZA

(dojenindu-l cu degetul)

Ați mințit.

Cunosc.

CYRANO

Ce, poate nasul cumva mi s-a clintit?
Ar trebui să fie minciuna foarte mare!

(Schimbând tonul).

Am o-nțilnire-aice și sînt în așteptare;
De va veni, vreau singuri să fim lăsați.

RAGUENEAU

Nu pot.

E ceasul cînd poeții sosesc.

LIZA

(cu ironie)

Flămînzi de tot.

CYRANO

Fac semn... și-i scoți pe-o clipă. Ce oră e acum?

RAGUENEAU

Șase și-un sfert.

CYRANO

(așezîndu-se nervos la mîsuța lui Ragueneau și luînd o hîrtie de scrisori)

O pană!

RAGUENEAU

(oferindu-i pană pe care o poartă după ureche)

De lebădă; ca spuma!

UN MUȘCHETAR

(cu mustăți superbe; intră. Cu voce de stentor)

Salut!

(Liza se duce cu vioiciune la dînsul.)

CYRANO

(întorcîndu-se către Ragueneau)

Ce este?

RAGUENEAU

Spune că-i strașnic de voinic. Prietin
de-al nevestei.

CYRANO

(reluînd pană, după ce îndepărtează cu gestul pe Ragueneau.
Către sine)

Nu pot să-i spun nimic.
Îi scriu, îi dau scrisoarea, — și plec...

(Aruncînd pană.)

Mi-aș pierde glasul,

De-ar fi să-i spun o vorbă. Ce laș!

(Către Ragueneau.)

Vezi cît e ceasul!

RAGUENEAU

(consultînd ornicul)

Și douăzeci.

CYRANO

(lovindu-se peste piept)

O vorbă din cîte fierb aci!
Pe cînd într-o scrisoare...

(Reluînd pană.)

Mai bine-așa; voi scri
Scrisoarea de iubire de mii de ori gîndită
Și răzgîndită-n mine, așa că-i isprăvită;
Deci sufletu-mi alături cu fila de-l așez,
Eu nu voi face alta decît s-o copieez.

(Scris. În dosul geamlicului se văd agîtîndu-se siluete slabe
și șovăielnice.)

SCENA a IV-a

RAGUENEAU, LIZA, mușchetarul, CYRANO, la mica măsuță, scriind. Poetii, îmbrăcați în negru, cu ciorapi căzuți, plini de noroi.

LIZA

(cătore Ragueneau, arătînd spre ușă)

Îți vin toți nespălații!

PRIMUL POET

(intrînd, lui Ragueneau)

Confrate!...

AL DOILEA POET

(de asemenea strîngîndu-i mîna)

Scump confrate!

AL TREILEA POET

(același joc)

Șoim al cofetăriei!

(Mivoase atmosfera din sală.)

Miresme parfumate!

AL PATRULEA POET

Apollo fripturarul!

AL CINCILEA POET

Orpheu, baș-bucătar.

RAGUENEAU

(înconjurat, îmbrășișat, strîns de mînă)

Te simți așa de bine cu dîșii, lucru rar!

PRIMUL POET

Ne-a-ntîrziat mulțimea la Nesl-îngrămădită.

AL DOILEA POET

Opt derbedei, pe strada de sînge înroșită,
Zăceau, străpunși de spadă, cu fața-n sus trîntiți.

CYRANO

(ridicînd o clipă capul)

Opt? Eu credeam că șapte.

(Continuă să scrie.)

RAGUENEAU

(cătore Cyrano)

Eroul luptei, știți?

CYRANO

(cu nepăsare)

Eu? Nu...

LIZA

(mușchetarului)

Îi știți?

MUȘCHETARUL

(răsucindu-și mustața)

Se poate!

CYRANO

(scriind. Aparte. Se aude numai din cînd murmurînd cîte ceva.)

Cu tainică iubire...

PRIMUL POET

Un om goni o bandă întregă. Ce pornire!

AL DOILEA POET

Pe drum vezi numai bețe și bîte. Opt să culci
Cu brațul tău, — ce forță!

CYRANO

(scriind)

...În ochii voștri dulci!...

AL TREILEA POET

Pină pe cheu departe, vezi pălării zburate.

PRIMUL POET

A fost cruzime mare.

CYRANO

(același joc)

...Pe buzele-adorate...

PRIMUL POET

E un gigant eroul din groaznicul prăpăd!

CYRANO

(același joc)

...De frică-mi pierd simțirea, frumoaso, când vă văd...

AL DOILEA POET

(închâșind o prăjitură, către Ragueneau)

Ai mai rimat, poete?

CYRANO

(același joc)

...Acel ce vă iubește...

(Se oprește în momentul de a semna. Închide scrisoarea în plic, o pune în haină și se ridică.)

Nu mai semnez. Eu însumi o dau, de mi-o primește.

RAGUENEAU

(câtre al doilea poet)

Am o rețetă-n versuri.

AL TREILEA POET

(instalându-se în fața unei tăvi de bezele cu cremă)

Hai, spune-o!

PRIMUL POET

Negreșit.

AL PATRULEA POET

(uitându-se la cozonăcelul pe care l-a luat în mână)

Băbuța asta-și poartă boneta cam sucit.

(Mușcă toată partea de sus.)

PRIMUL POET

(în fața unei alte tăvi)

Și turta dulce-aruncă, spre muzele flămânde,
Din ochii de migdale, priviri atât de blânde!

(Îa o bucată de irtă dulce.)

AL DOILEA POET

(lui Ragueneau)

Noi te-ascultăm...

AL TREILEA POET

(făcând bezele unei tăvi cu bezele)

Bezele cu frișcă!

(Îa din tavă una.)

Le primesc!

PRIMUL POET

(mușcând din marea lăvă dată lui Ragueneau de ucenic)

Întîia oară-n viață cu lira mă hrănesc.

AL DOILEA POET

(câtre primul, dîndu-i cu cotul)

Cinezi?

RAGUENEAU

(care s-a pregătit să reciteze, a tușit, și-a așezat boneta, a luat finută)

Rețetă-n versuri...

PRIMUL POET

Prînzesc. Dar dumnetale?

AL DOILEA POET

Și eu...

RAGUENEAU

Cum se prepară turtițe cu migdale.

Bat albușul pînă-l scot

Spumă tot;

Mestec ca să se-mpreune

Cu sirop de chitre noi,

Pun apoi

Lapte de migdale bune.

Am în forme aluat

Așezat

Frumușel pe laturi numa;

Iar în mijloc, ca pe fus,

Pînă sus,

Torn în picuri, picuri, spuma.

Dau acest cuprins cu zor
În cuptor...
Și când s-a prăjit agale,
Vesele blondine vezi,
În grămezi,
Dulci turtițe de migdale.

POEȚII
(cu gura plină)

E minunat! Deliciu!...

UN POET
(încercându-se c-o prăjitură)

Chm!

(Toți poeții urcă în fund, mâncând. Cyrano, care i-a observat, se-ndreaptă către Ragueneau.)

CYRANO

Tu nu-i vezi ce fac?

Te-admiră și se-ndoapă.

RAGUENEAU
(mai încet; cu un suris)

Îi văd, dar mă prefac
De frică să nu-i tulbur. Plăcerea e-ndoită:
Spun versuri... ei m-ascultă; așa mi-i măgulită
Și dulcea slăbiciune de care-s afectat...
Și dau și de mâncare la cei ce n-au mâncat.

CYRANO
(bălându-l pe umeri)

Tu-mi plăci!

(Ragueneau se duce lângă poeți. Cyrano îl urmărește cu ochii, apoi puțin cam brusc.)

Ascultă, Liza.

(Liza, care schimbă vorbe dulci cu mușchetarul, tresare și vine la Cyrano.)

Te cam asediază,

Cu ochii, căpitanul.

LIZA
(jignită)

Privirea mea tratează
De sus pe cei ce-atacă înaltele-mi virtuți.

CYRANO

De! Poate-nvingi cu ochii! Dar azi îmi par bătuți...

LIZA
(cu vocea sugrumată)

Dar...

CYRANO
(fără înconjur)

Ragueneau îmi place; deci, țin să se noteze
Opresc pe orișicine să-l ridicornoreze.

LIZA

Dar...

CYRANO
(care a ridicat glasul ca să fie auzit de mușchetar. Îl salută și se duce să observe intrarea prin ușa din fund, după ce s-a uitat la ornicul din perete)

Cine vrea s-audă, salut.

LIZA

(către mușchetar, care a răspuns foarte politicos la salutul lui Cyrano)

De ce-ați rămas

Tăcut? De nas vorbiți-i ceva.

MUȘCHETARUL
(depărtându-se grăbit, urmat de Liza)

De nas... de nas...

CYRANO
(de la ușa din fund, făcând semn lui Ragueneau să plece cu poeții)

Pst!

RAGUENEAU
(arătând poezilor ușa din dreapta)

Toți în odăiță...

CYRANO

(nerăbdător; același joc)

Pst. Pst.

RAGUENEAU

(grăbindu-i să iasă)

Veniți! se poate

Ceti mai bine versuri...

PRIMUL POET

(cu gura plină. Disperat, arătând tăvile cu prăjituri)

Dar...

AL DOILEA POET

Le luăm.

(Ies toți în procesiune, cu Ragueneau în frunte, după ce au făcut jaf în prăjituri.)

SCENA a V-a

CYRANO, ROXANA; bătrina dădacă.

CYRANO

Voi scoate

Scrisoarea mea de-ndată ce pot spera.

(Roxana, mascată, urmată de bătrina dădacă, apare în dosul geamlicului. Deschide cu vioiciune ușa.)

Intrați!

(Oprind bătrina dădacă.)

O vorbă...

BĂTRÎNA DĂDACĂ

Chiar și două.

CYRANO

(arătându-i prăjiturile)

Îți plac?

BĂTRÎNA DĂDACĂ

Mai întrebați?!...

Lui Mihai Codreanu

- Răspuns la „Sonetul unui octogenar” -

Optzeci de ani! Mai mult decât psalm, stă!
Te-ai currit cu neasurata lupă
Cotidiană, dișă, nontruptă...
Te-ai fost tu însuși magul, alchimistul.

În ceea rețegită sau abrapta
În tine a predominat artistul -
Nu te-a întors din drum nici pelemistul
Și nici corabia cu pinza ruptă.

Din tinerețea ta cea mai plajînda
Pînă de mari și mici au stat la pînda
Și le-ai învins, prin lațet și vorbă.

Mai mult decât belugul, frumusețea
Și gloria posturii - bătrăne
E, poate, cea mai mare biruință!

Victor Eftimiu

Februarie 1957.

Sonet dedicat poetului de Victor Eftimiu, în februarie 1957.

CYRANO

(luînd repede pungi de la bufet)

De domnul Benserade poftim două sonete.

BĂTRÎNA DĂDACĂ

(cu groază)

U!

CYRANO

Stai, că ți le umplu cu proaspete cornete.

(Bătrîna dădacă își inseninează figura.)

Vrei prăjituri cu miere, cu fructe ori cu mac?

BĂTRÎNA DĂDACĂ

Cînd untul nu e rînced în ele, toate-mi plac.

CYRANO

Bun. Uite că-ți pun șase acum într-o poemă
De Saint-Amant! Și-n urmă, turțițele cu cremă
Le pun în calde versuri de Chapelain. Ce zici,
Cu-atîtea strofe grele stomahul n-o să-ți strici?

BĂTRÎNA DĂDACĂ

Îmi plac la nebunie și grele n-or să-mi cadă.

CYRANO

(încărcîndu-i brașele cu aceste pachete)

Fă bine-atunci de papă cuprinsul lor pe stradă.

BĂTRÎNA DĂDACĂ

Dar...

CYRANO

(împingînd-o ușor afară)

Și te vei întoarce cînd tot ai consumat.

(Închide ușa, coboară spre Roxana și se oprește în fața ei
descoperit, la distanță respectuoasă.)

CYRANO, ROXANA; bătrina dădacă, un moment la urmă.

CYRANO

Momentul, între toate, e binecuvîntat,
Cînd scoateți din uitare umila mea ființă,
Venind să-mi spuneți... spuneți...

ROXANA

Vă port recunoștință...
Căci pe lingușitorul acela îngîmfat,
Ce-n bravul joc de spadă ieri făcut-ați mat,
Un om de sus și care mă vrea...

CYRANO

De Guiche?

ROXANA

De formă

A vrut să mi-l impună ca mire.

CYRANO

(cu dispreț)

Ce platformă!

(Salutînd.)

Cu-atît mai bine, doamnă, căci spada văd c-am scos
Nu pentr-un nas oribil, ci pentr-un ochi frumos.

ROXANA

Și mai voiam, — dar pentru a spune-aceste toate,
Ar trebui ca încă să-mi fiți aproape frate,
Ca și-n copilărie, în parc, pe lîngă lac...

CYRANO

Așa-i... în toată vara veneați la Bergerac.

ROXANA

Făceați din trestii săbii și din arini țapușe.

CYRANO

Porumbul vă da părul cel blond pentru păpușe.

ROXANA

Frumosul timp de jocuri...

CYRANO

Cînd mure culegeam...

ROXANA

Făceați pe-atunci în grabă tot ceea ce voiam.

CYRANO

Roxana-n rochii scurte era doar Madelena.

ROXANA

Eram frumoasă?

CYRANO

(melancolic)

Poate. Ce dulce-i cantilena

Trecutului!...

ROXANA

La mîna veneați însîngerat,
Căci vă urcați prin arbori, de tot neastîmpărat...
Și-atunci, făcînd pe mama, spuncam cu vocea dură:

(Îi ia mîna.)

Diavol mic, ce-nsamnă așa zgîrietură?

(Se oprește înmărmurită.)

Dar asta-i! Văd și-acuma ceva!

CYRANO

(vînd să-și retragă mîna)

Ba nu!

ROXANA

(refîmîndu-i-o)

Ba da!

(Dojenitor.)

La vîrsta voastră, încă! Cum te-ai tăiat așa?

CYRANO

La Nes!-în joc de spadă... și fără să iau sama.

ROXANA

(așezându-se la o masă, își înmoaie batista într-un pahar cu apă, apoi, întinzând mâna spre Cyrano)

Dați!

CYRANO

(dându-i mâna și așezându-se și el, se lasă să fie îngrijit la mână)

Ce drăguț și vesel o faceți iar pe mama.

ROXANA

Pe când vă șterg de sânge, istorisiți-mi tot.
Cîți fură contra voastră?

CYRANO

O sută, nu socot...

ROXANA

Dar...

CYRANO

Să lăsăm de-o parte... și spuneți-mi mai bine
Ce m-ndrăzneți a-mi spune.

ROXANA

Curajul simt că-mi vine...

Mi-l dă parfumul vremii trecute... și-ndrăznesc...
Da, îndrăznesc și... iată... pe cineva iubesc.

CYRANO

A!

ROXANA

El nimic nu știe.

CYRANO

A!

ROXANA

Pîn-acuma încă.

CYRANO

A!

260

ROXANA

Dar va ști degrabă iubirea mea adîncă.

CYRANO

A!

ROXANA

Biet băiat, în taină și făr-a cuteza
Să-mi spună... mă iubește, timid, din umbră.

CYRANO

A!

ROXANA

Lăsați-mi mîna, parcă de friguri e cuprinsă...
Văzui mărturisirea pe buza lui aprinsă.

CYRANO

A!

ROXANA

(sfîrșind micul pansament cu batista)

Întimplarea, vere, făcut-a ca-n prezent
Sub arme să servească la voi în regiment.

CYRANO

A!

ROXANA

(vizînd)

Sigur; e cadetul aceleiași companii.

CYRANO

A!

ROXANA

Spirit văd și geniu în ochii lui cei străni.
Viteaz și tînăr, nobil, cu-avînt, frumos...

CYRANO

(ridicîndu-se foarte palid)

Frumos!

261

Ce-aveți?

ROXANA

Nimic...

CYRANO

(Avată mâna surzind.)

E buba; de-ating, e dureros.

ROXANA

Da, îl iubesc; de altfel, țin mult ca să se știe,
Că nu ne întâlnim decât la Comedie.

CYRANO

Nu i-ați vorbit nimica?

ROXANA

Nimic, doar ochii mei...

CYRANO

Cum știți atunci?...

ROXANA

(întrerupându-l)

Din Piața Regală. Vin sub tei

Mulți guralivi ce vremea acolo vor să-și piardă...
Și mi s-a spus că este...

CYRANO

Cadet?

ROXANA

Cadet în gardă.

CYRANO

Cum se numește dînsul?

ROXANA

Baron de Neuvillett'.

CYRANO

Cum ziceți?

262

ROXANA

(silabisind foarte clar cuvîntul)

Neuvillette.

CYRANO

Atuncea nu-i cadet.

ROXANA

(afirmînd cu capul)

De azi. La căpitanul Castel-Jaloux.

CYRANO

Idilă

Prea-n grabă pregătită, sărmana mea copilă.

BĂTRÎNA DĂDACĂ

(deschizînd ușa din fund și arătînd pungile)

Le-am isprăvit pe toate, Messir de Bergerac.

CYRANO

Cetește-atuncea versuri pe fiecare sac.

(Bătrîna dădacă dispăre.)

Iubiți frumoase lucruri, de stil, spirituale...
Și poate vreun sălbatic profan v-a stat în cale.

ROXANA

Nu. Părul lui trădează un spirit delicat.

CYRANO

Poți fi urît la minte, deși frumos frizat.

ROXANA

Presimt că-n tot ce spune fineța e deplină.

CYRANO

Oricînd e fin cuvîntul cînd e musteața fină.
— Banal și prost de este?...

ROXANA

(bătînd din picior)

Pe loc eu aș muri.

263

CYRANO
(după un timp)

Și ca să-mi spuneți asta, chematu-m-ați aci?
Nu simt destul de bine utilitatea, doamnă.

ROXANA

Că tremur pentru dînsul, aceste toate-nsamnă,
Căci mi s-a spus că-n toată compania sînteți
Numai gasconi cu toții și că sînteți semeți.

CYRANO

Da, provocăm pe-oricine ar fi admis să vie
Printre gasconi, cînd dînsul n-ar fi gascon. Se știe.

ROXANA

Mi-i sufletul de grija aceasta chinuit.

CYRANO
(printre dinți)

Nu fără de dreptate.

ROXANA

Și-atuncea m-am gîndit,
Cînd ieri, nenvins și mare, crați atît de bine,
Lovind pe cei netrebnci așa cum se cuvine,
Da, m-am gîndit: Eroul temut de-orice gascon...

CYRANO
(înterupînd-o)

Prea bine. o să-l apăr pe micu-vă baron.

ROXANA

Oh, sprijiniți-l, vere, în orice-mprejurare!
Știți, v-am păstrat într-una o simpatie mare.

CYRANO

Da, da...

ROXANA

Prietin fiți-i.

CYRANO
Amic adevărat.

ROXANA

Dueluri n-o să aibă cu nimeni.

CYRANO
(solemn, întinzînd mîna)

Am jurat.

ROXANA

Oh, vă iubesc din suflet! Plec foarte mulțumită.

(Își pune repede masca, o dantelă pe frunte, apoi distrată.)

Dar nu mi-ați spus nimica de lupta cea vestită
Din noaptea asta. Lucrul fu groznic, nu-i așa?!...
Și spuneți-i să-mi scrie.

(Îi trimite cu mîna un ușor sărut.)

Cît vă iubesc!

CYRANO

Da! da!...

ROXANA

O sută contra voastră? și banda fu bătută?!...
Cît vă iubesc!... Să-mi scrie!...

CYRANO

Da! da!...

ROXANA

Au fost o sută?...

Adio... sînt grăbită, nu pot acum s-ascult...
Dar ce curaj!... O sută!...

CYRANO
(salutînd-o)

De-atunci făcui mai mult...

(Roxana iese. Cyrano rămîne nemîscat, cu ochii în pămînt. După o tăcere, ușa din dreapta se deschide și Raguenau scoate capul.)

SCENA a VII-a.

CYRANO, RAGUENEAU, poezii, CARBON DE CASTEL-JALOUX, cadeții, mulți tea etc. Apoi DE GUICHE.

RAGUENEAU

Putem intra?

CYRANO

(fără să se miște)

Da...

(Ragueneau face semn și intră poezii. În același timp, pe poarta din fund apare Carbon de Castel-Jaloux. Costum de căpitan al gardei. Face gesturi largi văzând pe Cyrano.)

CARBON DE CASTEL-JALOUX

Iată-!

CYRANO

(ridicând capul)

E căpitanul!...

CARBON

(abia stăpînindu-și bucuria)

Foarte

Frumos! Eroul nostru, știm tot! O bună parte
Dintre cadeți te-aștcaptă la cărciuma de jos.

CYRANO

Dar...

CARBON

(erind să-l ducă)

Vino!

CYRANO

(opunîndu-se respectuos)

Nu.

CARBON

(ducîndu-se la ușă și strigînd cu glas puternic în cantonadă)

Eroul e azi morocănos!

Refuză.

O VOCE

(din afară)

Drace!

(Tumult afară. Zgomot de cizme și săbii care se apropie.)

CARBON

(frecîndu-și minile)

Uite-i că iese toți în stradă!...

(Privind pe ușă.)

Se-ndreaptă într-acoace!

(Frecîndu-și din nou minile cu mulțumire.)

Ha, ha, vin să te vadă!

CADEȚII

(rostind, pe măsură ce intră, interjecțiile din versul următor)

Sandious! Mil' dious! Mordious! Capdedious! Pocapedious!

RAGUENEAU

(dîndu-se înapoi înspăimîntat)

Dar, domnilor, cu toții sînteți gasconi?...

CADEȚII

Toți!

RAGUENEAU

(cătrec vineva de-alături; cu puțină îndoială)

Nu-s?...

UN CADET

(cătrec Cyrano)

Bravó!

CYRANO

Baroane!

ALTUL

(strîngîndu-i mîna)

Vivat!

CYRANO

Baron!

AL TREILEA CADET

(deschizând brațele)

O-mbrățișare!

CYRANO

Baron!

MAI MULȚI CADEȚI

O-mbrățișare!

CYRANO

(neștiind cui să răspundă)

Baron!... Baron!... Iertare!

RAGUENEAU

Dar, domnilor, cu toții sînteți baroni?

CADEȚII

(Ragueneau, figură nedumerită)

Cu toți.

PRIMUL CADET

Avem coroane-atîtea, de poți un turn să scoți.

LE BRET

(intrînd în fugă, lui Cyrano)

Ești căutat! Mulțimea e în delir afară;
Ea a venit condusă de cei ce te-admirară
La Nesl'.

CYRANO

(însămintat)

Că sînt aicea le-ai spus?

LE BRET

(frecîndu-și minile)

Dar negreșit!

UN BURGHEZ

(intrînd, urmat de un grup)

Să vă salute lume imensă a venit.

(Afară, strada se umple de lume, se opresc scaune-purtătoare și carete.)

268

LE BRET

(încet, surtînd, lui Cyrano)

Roxana?

CYRANO

(cu vioiciune)

Taci!

(Mulțimea se precipită în birt. Îmbulzeală, zgomot mare.)

RAGUENEAU

(în picioare, pe o masă)

Năvală mi-au dat în prăvălie,
Stricînd tot ce le iese în drum! Ce măreție!

PERSOANE

(în jurul lui Cyrano)

Amice! O! Amice!

CYRANO

Ieri o duceam mai greu!

N-aveam atîți prietini.

LE BRET

(încîntat)

Succesul!

UN MARCHIZ

(mărunt, alergînd cu minile întinse)

Scumpul meu,

Știi tu...

CYRANO

Tu? tu? Ce turmă păscut-am împreună?

UN ALT MARCHIZ

Am în caretă doamne din lumea foarte bună.
Să vă prezint?

CYRANO

(cu răceală)

Dar mie cine v-a prezentat?

269

LE BRET
(uimit)

Ce-ți este?

CYRANO

Taci odată!

UN OM DE LITERE
(c-un carnet mare sub braț)

Aș fi prea incântat
Să capăt amănunte...

CYRANO
Nu dau.

LE BRET
(dîndu-i cu colul)

Ce faci?

CYRANO

Mă lasă!

LE BRET
(același joc)

E Renaudot; gazeta a inventat.

CYRANO
(dînd din umeri)

Ce-mi pasă?

LE BRET
Foița lui e astăzi în mîna tuturor,
Ideea asta pare să prindă-n viitor!

UN POET
(înaintînd spre Cyrano)

Un acrostih voi face; socot că vă convine,
(Cyrano nu-l ia în samă.)

CINEVA
(înaintînd spre Cyrano)

Stimate domn...

CYRANO
(foarte plictisit)

Ajunge!

(Mișcare. Toți se așează în grupuri. De Guiche apare escortat de ofițeri. Cuigy, Brissaille. Ofițerii care au urmat pe Cyrano la Nesle. Cuigy se-nvăpăță cu vioiciune spre Cyrano.)

CUIGY
(cătore Cyrano)

Domnul De Guiche...

(Murmur. Toată lumea se grupează.)

...Ce vine

Trimis de mareșalul de Gassion.

DE GUICHE
(salutînd pe Cyrano)

Salut

Din partea sa pe omul atît de cunoscut,
A cărui vitejie la Nesle și-a dat măsura.

MULȚIMEA

A, bravo!

CYRANO
(înclinîndu-se)

Mareșalul pricepe ce-i bravura.

DE GUICHE

N-ar fi putut să creadă un fapt așa de rar
(arătînd grupul de ofițeri)

De nu-l vedeau și domniile...

CUIGY

Cu ochii noștri chiar!

LE BRET
(încet, lui Cyrano, care pare absent)

Ce-ți este?

CYRANO

Taci!

LE BRET

Tu suferi.

CYRANO

(tresărind, își îndreaptă finuta)

Să sufăr, eu, de față...

(Musteața i se ridică, scoate pieptul în afară.)

Cu-atîta lume? Haide, tu vei vedea.

DE GUICHE

(cărnia Cuigy i-a vorbit la ureche)

În viață

Făcut-ați multe fapte frumoase de eroi.

Serviți cu toți gasconii?

CYRANO

Da, la cadeți.

UN CADET

(cu glas teribil)

La noi!

DE GUICHE

(privind gasconii, așezați la spatele lui Cyrano)

Faimoșii domni de colo, cu aere...

UN ALT CADET

(către altul, încet, dîndu-i cu cotul)

Baroane!

CARBON DE CASTEL-JALOUX

Ei, Cyrano, ascultă...

CYRANO

(saluînd pe Carbon)

Dați ordin, căpitane!

CARBON

(lui Cyrano)

Compania e-ntreagă de față. Aș dori
Să fie prezentată și contelui.

CYRANO

(același joc)

Va fi.

(Înaintează doi pași spre De Guiche și, arătînd pe cadeți.)

Cadeții gasconi, mușchetarii,
De Castel-Jaloux comandați;
Ei mint și se bat ca ștregarii;
Cadeții gasconi, mușchetarii,
Au fumuri de nobili, tîlharii,
Și toți se pretind blazonați.
Cadeții gasconi, mușchetarii,
De Castel-Jaloux comandați.

Ochi de șoim, piciorul cocoarii,
Musteți de cotoi, lupi turbați,
Ei țin la distanță flecarii;
Ochi de șoim, piciorul cocoarii,
Vinează norocul, pîndarii,
Cu penele-n vînt și-ngîmfați;
Ochi de șoim, piciorul cocoarii,
Musteți de cotoi, lupi turbați.

Au multe porecle, hoinarii,
De glorie sînt toți îmbătați;
În luptă sînt tari ca stejarii,
Au multe porecle, hoinarii;
De-a valma cu toți circiobarii
Se strîng cot la cot adunați...
Au multe porecle, hoinarii;
De glorie sînt toți îmbătați.

Cadeții gasconi, mușchetarii,
Fac soții geloși, cornorați!
Femei, v-admirați clopotarii!
Cadeții gasconi, mușchetarii,
La miere se duc ca țînțarii!
Sunăți, gorniști, alarmă dați!
Cadeții gasconi, mușchetarii,
Fac soții geloși, cornorați!

DE GUICHE

(alene răsturnat într-un fotoliu, adus în grabă de Ragueneau)

Orice poet e astăzi un lux, și am dorința
Să fiți al meu.

CYRANO

De nimeni nu vreau să-mi leg ființa.

DE GUICHE

Ieri verva dumneavoastră distră pe cardinal.
Vă pot deci introduce la unchiul.

LE BRET

(iluminat de bucurie)

Colosal !

DE GUICHE

Aveți cinci acte-n versuri; e o lucrare fină ...

LE BRET

(la urechea lui Cyrano)

Voi face să se joace frumo așa-ți Agripină.

DE GUICHE

Pot să i-o dau.

CYRANO

(tentat și mulțumit)

Se poate?!

DE GUICHE

Aș face eu demers,

Cum e expert, să-ndrepte pe ici-colo vreun vers.

CYRANO

(a cărui figură s-a întunecat imediat)

Cu neputință asta! Tot sîngele-mi se-ncheagă,
Gîndind c-ar fi posibil vreo virgulă să dreagă.

DE GUICHE

Plătește bine versul ce-i place.

CYRANO

Mă-ndoiesc

Că poate să-l plătească, atît cît mi-l plătesc.
De fac un vers și-mi place fanfara lui cum sună,
Mi-l spun cu mulțumire, — și-i plata cea mai bună.

DE GUICHE

Sînteți nespus de mîndru, cum văd!

CYRANO

Ați observat?

UN CADET

*(intrînd, ține înfipte în spadă mai multe pâlării rupte,
murdare, cu penele roase. Către Cyrano)*

Pe cheu azi-dimineață noi am găsit vînat
Cu pene strălucite. L-au presurat pe stradă
Fugarii de-astă-noapte.

CARBON

E o bogată pradă!

TOATĂ LUMEA

(rîzînd)

Ha, ha, ha, ha!

CUIGY

Desigur, răsuflă foarte greu

Cel ce-a trimis bandiții.

BRISSAILLE

Dar, cine-o fi?

DE GUICHE

Sînt eu.

(Rîsul încetează.)

I-am pus să pedepsească, — și nu fără dreptate, —
Pe-un bețivan ce face satire nesărate.

(Tăceve jenată.)

CADETUL

(cu jumătate de glas către Cyrano, arătînd pâlăviile)

Sînt bune de-o tocană cu sos de vin. Ce zici?

CYRANO

*(ia spada cu pâlării și, salutînd pe De Guiche, i le scutură
toate la picioare)*

Restituji aceste la vrednicii amici.

DE GUICHE

(ridicîndu-se, cu glasul sec)

Să-mi vină purtătorii de scaun. Plec îndată.

(Către Cyrano cu violență.)

Iar dumneata...

UN PURTĂTOR

(anunșă de la ușă)

La scară vi-i scaunul.

DE GUICHE

(care s-a stăpînit; cu un suris)

Vreodată

De *Don Quichot'* citit-ați?

CYRANO

Desigur, l-am cetit

Și mă descoper față de-acest nesocotit.

DE GUICHE

Să meditați atuncea, cîndva, cu sînge rece,
Al morilor capitol.

CYRANO

(salutînd)

Capitol treisprezece.

DE GUICHE

Cînd le ataci se-ntîmplă ades, cu drept cuvînt...

CYRANO

Atac atunci moriște ce umblă după vînt?

DE GUICHE

Ca brațele de pinză a unei spițe grele
În tină să v-arunce...

CYRANO

De nu cumva în stele!

*(De Guiche iese. Se vede cum se urcă-n scaun. Nobilii îl urmează
vorbind încet între dîșii. Le Bret îl conduce pînă la ușă.
Mulțimea iese.)*

SCENA a VIII-a

CYRANO, LE BRET, cadeții, care s-au pus la mese în
dreapta și stînga, și cărora li se servește mîncare și băutură.

CYRANO

*(salutînd în bătaie de joc pe cei ce ies fără să orteze a-l
saluta)*

Salut la revedere cu bine....

LE BRET

(amărît, revine la Cyrano cu brațele spre cer)

L-ai jignit.

CYRANO

Le Bret, într-una mîrii.

LE BRET

Convină negreșit

Că să ucizi într-una norocul care vine,
E o exagerare.

CYRANO

Exagerez.

LE BRET

(triumfător)

În fine!

CYRANO

Pentru principiu însă și pildă pentru-a da,
Găsesc că foarte bine exagerez așa.

LE BRET

De ți-ai lăsa trufia de mușchetar în pace,
Norocul și izbînda și gloria...

CYRANO

Ce face?...
 Să-ncolăcesc vreun sprijin puternic, vreun tutor?
 Ca iedera obscură, pe trunchiul protector
 Să cresc, lingîndu-i scoarța, și-așa, purtîndu-i jugul,
 În loc să urc prin forță, să-mi cațăr viclesugul?
 Nu mulțumesc. Ca alții, bogaților, plocon
 Să-nchin a mele versuri? Ori să mă fac bufon,
 Cu josnica nădejde că buze de ministru
 Mi-ar arunca vreun zîmbet, nu prea de tot sinistru?
 Nu, mulțumesc. În silă orice afront să-nghit?
 Să-mi fie abdomenul de tîrături tocit?
 Să-mi rod mai iute pielea genunchilor și-n cale
 Să fac mercu risipă de mlădieri dorsale?
 Nu, mulțumesc. C-o mîină să mîngîi capra și
 Cu cealaltă varza să caut a stropi ?
 Sau, dătător de paie, în schimb să capăt iarbă?
 Cadelnița să-mi clatin mereu în vreo barbă?
 Nu, mulțumesc. Prin fuste s-ajung ceea ce sunt?
 Ori să devin om mare în vreun cerc mărunț?
 Să-mi fac la barcă visle din madrigale slabe,
 Iar pînza să mi-o umfle oftatul vreunci babe?
 Nu, mulțumesc. Ca versuri să pot să tipăresc,
 Să-mi caut editorul, plătindu-l ? Mulțumesc.
 Să mă proclame papă nevolnice concilii
 Pe care prin taverne le țin toți imbecilii?
 Nu, mulțumesc. Să rumeg din faima ce-mi dădu
 Vreun sonet, un altul făr-a mai scric? Nu,
 Îți mulțumesc. Talente s-atribui la mazete?
 Să mă terorizeze netrebnice gazete?
 Să mă gîndesc într-una ce fel m-aș strecura
 Și eu la vreo revistă să tipăresc ceva?
 Nu, mulțumesc. Să tremur pălînd ca cei nemernici,
 Și-n loc să fac poeme, să vizitez puternici ?
 Să cer recomandații? Cu jalbe să trăiesc?
 Îți mulțumesc, amice... îți foarte mulțumesc!
 Eu vreau să-mi las avîntul să zboare , să visez....
 Și ochiul să pătrundă ... și glasul să vibreze....
 Să rîd, să cînt... și liber să trec, trezind în mers,
 Pe-un Da sau Nu, răsunset de spadă ori de vers!

Pe ceafă pălăria curajul să mi-o pună!
 Nu pentru bani, nici slavă , să scriu: „Un drum în lună“...
 Un rînd să nu tresară din suflet nepornit,
 Să-mi spun cu modestie: chiar mic, fii mulțumit
 De fructul ori de floarea, de frunza nensemnată,
 Din propria-ți grădină cu mîina ta luată!
 Apoi, de-o vrea norocul să fiu triumfător,
 Cezarului nimica să nu-i rămîn dator, —
 Ci mie însumi totul să-mi dătoresc și-n mine
 Comun să n-am nimica cu iedera. În fine,
 De n-ar fi ca stejarul sau teiul să-nfioresc,
 Prea sus să nu urc, poate, dar singur să plutesc!

LE BRET

Da, însă nu în contra întregii lumi. Cum oare
 Ai căpătat de-o vreme mania-ngrozitoare
 De-ați face pretutindeni în cale inamici?

CYRANO

Văzînd cum pretutindeni vă cîștigați amici
 Și căror le surîdeți mereu c-o gură plină
 De zîmbete-nrudite cu dosul de găină.
 Eu vreau să-mi fac salutul cît s-ar putea mai rar.
 Strigînd de bucurie: mai mult un adversar!

LE BRET

Ce rătăcire!

CYRANO

Viciul acesta mă-nfierbîntă,
 Căci să displac îmi place... și ura lor mă-ncîntă.
 De-ai ști ce-nviorare simțești sub reci ochiri
 Asupra-ți cînd se-ndreaptă tăioasele priviri ...
 Și cum desfată haina cînd ți-o pătează-n cale
 Veninul pizmuirii și-a lașității bale!
 Prietenia moale ce v-a înconjurat,
 Ca gulerul italic deschis și dantelat,
 Vă lasă liber gîtul , în poză feminină;
 Te simți comod într-însul, dar n-ai trufașă mină,
 Căci fruntea negăsindu-și nici legi, nici sprijin greu,
 Se lasă aplecată în orice sens. Dar eu

Din ură-mi fac un guler scrobit și strîns cu drotul,
Ce mă silește capul să mi-l ridic cu totul;
Cu orice dușmănie un fald mai mult sporesc,
Și-avînd mai mult un ghimpe, o rază cuceresc,
Căci sămănînd c-un guler de formă spaniolă,
E o cătușă ura, dar e și-aureolă!

LE BRET

(după o tăcere, luînd brațul lui Cyrano)

Poți face pe-amăritul și mîndrul cît îi vrea, —
Mărturisește însă c-ai fost respins de ea.

CYRANO

(cu vioiciune)

Taci!

(Christian a intrat cu o clipă-nainte, ducîndu-se printre cadeți. Aceștia nu-i adresează nici o vorbă. În cele din urmă, s-așează singur la o măsuță, unde-i servit de Liza.)

SCENA a IX-a

CYRANO, LE BRET, cadeții, CHRISTIAN DE NEUVILLETTE.

UN CADET

(de la masa din fund. Cu paharul în mînă)

Cyrano.

(Cyrano se-ntoarce.)

Bătaia ne-o povestești?

CYRANO

Îndată!

(Urcă scena la brațul lui Le Bret. Vorbesc în șoaptă.)

CADETUL

(se ridică și coboară scena)

Istorisirea luptei va fi o minunată
Povață

(oprindu-se în fața mesei unde e Christian și arătîndu-l cadeților)

dată unui școlar fricos!

CHRISTIAN

(ridicînd capul)

Fricos?

ALT CADET

(apropiindu-se de Christian)

Septentrional bolnăvicios!

CHRISTIAN

Bolnăvicios?

PRIMUL CADET

(în bătaie de joc)

La noi, De Neuville, să știi că se găsesc
Un lucru despre care nimic nu se vorbește,
Ca de frînghie-n casa oricărui spînzurat...

CHRISTIAN

Ce-o fi?

UN ALT CADET

(cu vocea teribilă)

Te uită-ncoace!

(Își pune de trei ori degetul pe nas în chip de tot misterios.)

Acum te-ai luminat?

CHRISTIAN

Cum, despre na...

ALT CADET

(tăindu-i vorba foarte brusc)

Tăcere! Dacă-ți sfîrșești silaba,

O și pățești.

(Arătînd pe Cyrano care vorbește în fund cu Le Bret.)

Cu dînsul urît se-ncurcă treaba.

UN ALT CADET

(care, în timp ce Christian era întors către ceilalți cadeți, s-a apropiat fără zgomot și s-a așezat pe masă, în dosul lui)

Doi firniți răpuse — și moartea li s-a tras,
Fiindcă lui nu-i place ca să vorbești pe nas.

UN ALTUL

(cu glas cavernos, ieșind de sub masă, unde se strecurase în patru labe)

De vrei să mori cu zile, fă cel mai mic adagiu.
Ce poate s-amintească fatalul cartilagiu.

UN ALTUL

(punindu-i mâna pe umăr)

Ajunge-o vorbă... Una! Un gest măcar! Știi toți.
Că dacă-ți scoți batista, ințoliul ți-l scoți.

(Tăcere. Toți în jurul lui, cu brațele încrucișate, îl privesc. Christian se ridică și se duce la Castel-Jaloux, care, vorbind cu un ofițer, are aerul de a nu fi văzut nimic.)

CHRISTIAN

Rog, căpitane!

CARBON

(întorcându-se și măsurându-l cu privirea)

Spune.

CHRISTIAN

Cînd de curaj paradă
Fac meridionalii, ce faci?

CARBON

Le dai dovadă
Că poate da și nordul viteze vițe.
(Îi întoarce spatele.)

CHRISTIAN

Bun.

ÎNȚIUL CADET

(lui Cyrano)

Acum ne spune lupta!

TOȚI CADEȚII

Ne-o spune!

CYRANO

Da, v-o spun.

(Toți își apropie scaunele; se grupează în jurul lui Cyrano; se pregătesc foarte atenți s-asculte cu gîtul întins. Christian se pune călare pe un scaun.)

Mergeam spre dinșii singur, cu pasul meu statornic;
Pe cer, departe, luna sclipea ca un ceasornic;
Deodată, nu știu care ceasornicar profund,
Cutia argintată a ceasului rotund
O-nvălui-ntr-o pînză din nouri adunată...
Și se făcu o noapte grozav de-ntunecată;
Iar dibuind prin beznă, înaintam la pas,
Căci nu vedeam nimica mai depărtat...

CHRISTIAN

De nas.

(Tăcere. Toată lumea se ridică încet. Toți privesc pe Cyrano cu teroare. Acesta s-a întrerupt încrămenit. Așteptare.)

CYRANO

Dar cine-i omul ăsta?

UN CADET

(cu jumătate de voce)

Un om ce ne sosește

De astăzi dimineată.

CYRANO

(făcînd un pas spre Christian)

De astăzi?

CARBON

(cu jumătate de voce)

Se numește

Baron de Neuvi...

CYRANO

(Iăind repede vorba lui Carbon)

Bine.

(Păleşte, se-nroşeşte. Apoi se stăpîneşte şi cu vocea surdă.)

Spuneam...

(Încurcat.)

Prea bine.

(Face încă o mişcare de a se zvrli asupra lui Christian.)

Prea...

(Se stăpîneşte din nou şi-şi reia povestirea.)

Cum vă spuneam...

(Cu izbucnire de minie în glas.)

Hei drace!

(Continuă cu tonul natural.)

Nimic nu se vedea....

(Toţi rămân încrămăşiţi. Se aşează privind-se între ei.)

Şi mă gîndeam în mersu-mi că pentr-un tip de glume,
Voi provoca desigur vreun prinţ, vreun om de lume.
Să-mi taie...

CHRISTIAN

Nasul.

(Toată lumea se ridică. Christian se leagănă pe scaun.)

CYRANO

(cu vocea sugrumată)

Pofta, să-mi taie la moment;

Da, o să-mi taie pofta de-a fi un imprudent
Ce-şi vîră...

CHRISTIAN

Nasul !

CYRANO

Braţul în foc cu îndrăzneală...

Şi că acel puternic , cerîndu-mi socoteală
De toate, o să-mi deie tot.....

CHRISTIAN

Peste nas.

CYRANO

(ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte)

La cap.

Dar îmi spuneam : rezerve de-acestea nu se-ncap.
Marş înainte, haide, gasconule, ce dracul!
Cînd cineva din umbră îmi dă...

CHRISTIAN

Cu bobîrnacul!

CYRANO

Mă apăr şi-ntr-o clipă mă aflu...

CHRISTIAN

Nas în nas.

CYRANO

(aruncîndu-se spre dînsul)

Arhangheli!

*(Toţi gasconii se precipită să vadă. Ajuns lângă Christian,
Cyrano se stăpîneşte şi continuă.)*

Cu vreo sută de bestii; am rămas

Trăsnit.

CHRISTIAN

În nas.

CYRANO

(pălînd şi surzînd)

De duhuri, de drojdii şi ue ceapă.

M-arunc cu fruntea-n aer...

CHRISTIAN

Şi nasu-n vînt.

CYRANO

În ţeapă

Trag doi. Atac grămada şi curăţ unul. Paf,
Un altul mă ocheşte şi-l culc...

CHRISTIAN

Cu nasu-n praf.

CYRANO

(izbucnind. Cu glasul tunător)

Destul ! Țești cu toți!

(Toți cadeții se precipită la ușă.)

PRIMUL CADET

Se redeșteaptă fiara.

CYRANO

Toți . Vreau cu dînsul singur să mă lăsați.

AL DOILEA CADET

Ca ceara

Îl va topi. Îl taie bucăți.

UN ALT CADET

(către Ragueneau)

Îl vom găsi

Tocat în vreo plăcintă de-a tale.

RAGUENEAU

(comic de-nspăimîntat)

Nu vorbi.

Că-s moale ca o cîrpă și tremur tot de frică.

CARBON

Să mergem.

ALT CADET

Nu rămîne din el o bucățică.

ALT CADET

O să turbeze tigrul, de-o să ne-nspăimîntăm.

ALT CADET

(Închizînd poarta din dreapta)

Va fi o grozăvie!

(Au ieșit toți, fie prin fund, fie prin părțile laterale. Unii au dispărut pe scări. Cyrano și Christian rămîn față-n față și se privesc un moment.)

SCENA a X-a

CYRANO, CHRISTIAN.

CYRANO

Vin' să ne-mbrățișăm.

CHRISTIAN

Dar, domnule...

CYRANO

Brav!

CHRISTIAN

Însă...

CYRANO

Viteaz, — avea dreptate.

CHRISTIAN

Cum...

CYRANO

Da, mă-mbrățișează... și află că-i sînt frate.

CHRISTIAN

Cui ?

CYRANO

Ei.

CHRISTIAN

Ce-ați spus?

CYRANO

Roxanei.

CHRISTIAN

(fugind spre dînsul)

Cu dînsa, frate?! Dar...

CYRANO

Aproape ca și frate.

CHRISTIAN
O, Doamne!

CYRANO
Văr primar.

CHRISTIAN
Și dînsa v-a spus?...

CYRANO
Totul.

CHRISTIAN
Îi plac?...

CYRANO
(cu discreție afectată)
E cu puțință.

CHRISTIAN
(luîndu-i minile)
Îmi pare foarte bine că facem cunoștință.

CYRANO
A! Iată ce-nsemnează un sentiment spontan.

CHRISTIAN
Iertați-mă !

CYRANO
(privindu-l și punîndu-i mina pe umăr)
Nici vorbă că-i nostim băietan.

CHRISTIAN
Oh! Vă iubesc din suflet și vă admir!

CYRANO
Se poate —
Dar toate-acele nasuri ce...

CHRISTIAN
Le retrag pe toate.

CYRANO
Roxana o scrisoare așteaptă.

CHRISTIAN
E-n zădar.
Mă pierd! Căci nu-s în stare să scriu un rînd măcar.

CYRANO
Cum?

CHRISTIAN
Sînt un prost, și veșnic că spun prostii mi-e teamă.

CYRANO
Nu ești deloc de vreme ce-ți dai de asta seamă;
De altfel, foarte bine m-ai atacat acum.

CHRISTIAN
Cînd mergi să dai asalturi, găsești cuvinte-n drum.
Am oarecare glume ușoare, militare;
Cînd sînt femei, simt însă că spiritu-mi dispare,
Cu toate că-mi aruncă, de trec, priviri cerești.

CYRANO
Dar inima li-i stînsă pe loc cînd te oprești?

CHRISTIAN
Da. Sînt din rîndul celor cu osîndită fire,
Ce nu știu să vorbească deloc despre iubire.

CYRANO
Eu, modelat cu grijă mai multă de-aș fi fost,
Îmi pare că de asta aș fi vorbit cu rost.

CHRISTIAN
Să spui cu gingășie ce-n suflet se petrece!..

CYRANO
Să ai drăguță față de mușchetar ce trece!..

CHRISTIAN
Roxana-i prețioasă. Cu stîngăcia mea
Voi depărta-o sigur de mine.

CYRANO

(privind pe Christian)

De-aș avea,
Ca să-mi exprim simțirea, un interpret ca tine!

CHRISTIAN

(cu disperare)

Să am eu darul vorbei!

CYRANO

(cu hotărâre, lovindu-se peste piept)

Ți-l împrumut din mine!
Tu dă-mi al frumuseței puternic talisman.
S-alcătuim un singur erou ca de roman!

CHRISTIAN

Cum?

CYRANO

Te simțеști destoinic în orice zi a-i spune
Cuvinte învățate de mine?

CHRISTIAN

Mi-ai propune?..

CYRANO

(intrerupându-i vorba)

Decepții n-o să aibă așa de ne unim!
Și astfel seducînd-o, vrei tu s-o cucerim?
Vrei tu să simți cum trece tot sufletu-mi în taină
Din haina mea de bivoli în dantelata-ți haină?

CHRISTIAN

Dar, Cyrano !..

CYRANO

Răspunde, vrei tu?

CHRISTIAN

Vai, mă-ngrozești...

CYRANO

De vreme ce ți-e teamă ca pieptul să-i răcești,
Vrei tu colaborarea de-nfierbîntate raze
Din ale tale buze cu ale mele fraze?

CHRISTIAN

Privirea-ți arde...

CYRANO

Spune, vrei tu?

CHRISTIAN

Te-ar încînta

Aceasta mult?

CYRANO

(transportat)

Aceasta ?!...

(Reluîndu-și calmul și vorbind cu aer de artist.)

Aceasta m-ar distra.

E o experiență ce pe poeți tentează:
Eu completez pe unul și el mă completează;
Vei merge înainte și-n umbră-ți voi veghea;
Eu spiritul tău fi-voi, — tu, frumuseța mea.

CHRISTIAN

Ea o scrisoare-așteaptă deseară, și mă doare
Că nu-i pot scri nimic.

CYRANO

(scoțînd din buzunar scrisoarea pe care o scrisese Roxanei)

Da, ține și-o scrisoare.

CHRISTIAN

Ce fel?

CYRANO

Decît adresa, nimica nu-i omis.

CHRISTIAN

Eu...

CYRANO

Tu trimite-o -n pace. E bună de trimis.

CHRISTIAN

Aveți?

CYRANO

Prin buzunare avem doar rătăcite,
Scrisori către fluide Clorize-nchipuite...
Căci noi avem de-amanță doar visul nebulos
În golul vreunui nume închis misterios.

(Întinzându-i scrisoarea.)

Ia!.. Schimbă-n adevăruri aceste vagi răsfringeri!
Zvirleam la întâmplare mărturisiri și plîngeri;
Pribege paseri, fă-le să steie undeva!..
Vedea-vei că-n scrisoarea aceasta mică...

(Întinzându-i din nou scrisoarea.)

Ia!

Pe cît n-am fost de sincer, pe-atît avut-am vervă.

(Același joc cu scrisoarea, glas mai autoritar.)

Ia! Să sfirșim odată!

CHRISTIAN

Dar poate că observă...

Să mai schimbăm dintr-însa cîte-un cuvînt măcar...
S-ar potrivi Roxanei?

CYRANO

Ca o mînușă.

CHRISTIAN

Dar...

CYRANO

(tîindu-i vorba)

Amorul propriu are credulități de-aceste,
Încît va fi convinsă că pentru dînsa este.

CHRISTIAN

(luînd scrisoarea)

Amice!

(Se aruncă în brașele lui Cyrano. Rămîn îmbrășiși.)

SCENA a XI-a

CYRANO, CHRISTIAN, gasconii, mușchetarul, LIZA.

UN CADET

(deschizînd foarte pușin ușa)

Ce tăcere! De viu l-o fi-nghițit!

Nici nu-ndrăznesc privirea...

(Scote pușin capul, și foarte surprins.)

Ce?!

TOȚI CADEȚII

(intrînd și văzînd cum se-mbrășișează Cyrano cu Christian)

A!!

UN CADET

Nemaipomenit!

(Consternare.)

MUȘCHETARUL

(batjocurilor)

He!

CARBON

Se călugărește de-acuma dracu-n baltă :
Cînd îl lovești pe-o nare, întinde și cealaltă.

MUȘCHETARUL

(aparte, mai încet)

Putem vorbi de-acuma de nasul lui cel gros.

(Mai tare, chemînd pe Liza, cu aer triumfător.)

Hei. Lizo, vină-ncoace să vezi ceva frumos!

(Respirînd atmosfera cu afectare.)

E-un aer ce irită chiar nările mai calme.

*(Continuînd a respira afectat aerul, cu nasul în vînt,
se-ndreaptă către Cyrano.)*

A ce miroase oare, stimabile?

CYRANO

(palmuîndu-l)

A palme.

(Veselie. Cadeții, regăsînd pe Cyrano de altădată, sar bucuroși.)

CORTINA

ACTUL III
SĂRUTUL ROXANEI

O mică piață în vechiul cartier Marais. Case în stil vechi. Perspective de stradele. La dreapta e casa Roxanei și zidul grădinii, încărcat cu frunzișuri dese. Deasupra ușii, fereastră și balcon. O bancă în fața pragului.

Pe zid se cațără iederă. Balconul e încununat de iasomie, ce cade fremătind în jos. Ajutat de bancă și pietrele colțuroase ale zidului, te poți ușor sui în balcon.

În față, o casă veche în același stil, făcută din piatră și cărămidă. Poartă la intrare. Ciocanul de bătut în poartă e înfășurat în cirpe, ca un deget bolnav.

La ridicarea cortinei, bătrina dădacă stă pe scaun. La balconul Roxanei fereastra e larg deschisă.

Lângă dădacă e Ragueneau, în picioare, îmbrăcat cu un soi delivrea. Isprăvește de istorisit ceva, ștergându-și ochii.

SCENA 1-a

RAGUENEAU, bătrina dădacă; apoi ROXANA, CYRANO, doi paji.

RAGUENEAU

... Și-a fost așa: nevasta c-un mușchetar plecat-a !
Stingher, sărac, — mă spînzur. Eram aproape gata ;
Dar frînghia tăindu-mi, Messir de Bergerac
M-a pus pe intendentul la vară-sa să-l fac.

DĂDACĂ

Și cum veni ruina să-ți strice rostul vieții?

RAGUENEAU

Iubea soldații Liza, — și eu iubeam poezii.
Din ce lăsa Apollo făcea și Marte uz...
Dar cu sistemul ăsta, eu m-am trezit mofluz.

DĂDACĂ

(ridicîndu-se și chemînd înspre fereastra deschisă)

Roxana ne așteaptă. Ești gata?

VOCEA ROXANEI

(prin fereastră)

Vin îndată.

DĂDACĂ

(către Ragueneau, arătîndu-i poarta din față)

Ne-așteaptă la Clomira, în față. E fixată
Acolo întîlnirea. Vin mulți: vom discuta
Despre iubire astăzi.

RAGUENEAU

Despre iubire?

DĂDACĂ

(cu cochetărie)

Da.

(Strigînd spre fereastră.)

Coboară-te, Roxana, te rog, mai cu grabire,
Căci vom scăpa frumosul discurs despre iubire.

VOCEA ROXANEI

Îndată.

(Se aude un zgomot de instrumente de coarde, care se apropie.)

VOCEA LUI CYRANO

(cîntînd între culise)

La, la, la, la...

DĂDACĂ

(cu surprindere)

Ne cîntă?!

CYRANO

(urmat de doi paji cu teorbe. Unuia din ei)

Iar greșești!
Nu vezi că-i triplă croșa, triplu nerod ce ești?

PRIMUL PAJ

(ironic)

Cunoașteți teoria?

CYRANO

I-am fost discipol doară

Lui Gassendi.

PRIMUL PAJ

(cîntă din gură și teorbă)

La, la, la...

CYRANO

(smulgîndu-i teorba)

E-o frază prea ușoară.

(Continuă fraza cîntînd.)

La, la, la, la, vezi bine, o pot continua.

ROXANA

(apărînd în balcon)

E vărul meu ?

CYRANO

Întocmai.

(Continuă, cîntînd pe aria începută)

Și vin a saluta

C-o serenadă crinii și ale voastre roze!

ROXANA

Cobor!

(Pleacă din balcon.)

DĂDACĂ

(arătînd pajii)

Dar cine-s pajii cu virtuose poze?

CYRANO

Avut-am o prinsoare cu D'Assoucy: pierdu.
Eu susțineam un lucru gramatical, — el, nu.
Atunci, chemînd aceste maimuțe lungărețe
Ce scotocesc pe coarde zbîrnîturi istețe,
Din care-o muzicală escortă și-a făcut,
Mi-a spus : „O zi să-ți cînte de-oi pierde “ ... Și-a pierdut.
Deci, pîn' ce-orbita Phoebus va fi să-și isprăvească,
Cu diiblele lor sparte sînt puși să m-ametească,
Fiindu-mi mărturie sonoră-n tot ce fac.
Mi-au fost plăcuți deodată... și-acuma nu-mi mai plac.

(Către paji.)

La Montfleury vă duceți: cîntați-i o pavană.

(Pajii pleacă spre ieșire. Către dădacă.)

Vin iar să-ntreb și-acuma pe gingașa Roxană,
Ca-n fiecare seară...

(Pajilor, ce ies.)

Cîntați-i mult și rău!

(Către dădacă.)

De-i tot fără defecte și-acum iubitul său?

ROXANA

(ieșind din casă)

Mi-e drag. Frumos și finăr... și-atîta spirit are!

CYRANO

(surzînd)

E Christian de spirit?

ROXANA

Mai mult ca voi, îmi pare!

CYRANO

Consimt.

ROXANA

Mai fin ca dînsul, un altul nu socot
Să spună drăgălașe nimicuri ce sînt tot.
Distrat, rămîne-adese cu muzele absente;
Apoi deodată-mi spunc iar lucruri excelente!

Nu!

CYRANO
(neîncrezător)

ROXANA
(protestînd)

Asta-i! Toți bărbații sînteți un aluat:
Nu-i chip să fii de spirit cînd ești frumos băiat!

CYRANO

De inimă vorbește-n expert?

ROXANA

Te corectează!
De asta nu vorbește, amice ... disertează!

CYRANO

Cum, scrie?

ROXANA

Și mai bine. Vreți s-ascultați?

CYRANO

Ascult.

ROXANA
(declamînd)

„Cu cît îmi iai din suflet, cu-atîta am mai mult.“

(Privește triumfător pe Cyrano.)

Ei bine?

CYRANO

Moft!....

ROXANA
(declamînd din nou)

Dar asta? „Ca să-mi mai sufăr rana
Cînd sufletu-mi luat-ați, pe-al vostru-mi dați, Roxana!“

CYRANO

Cînd are prea mult suflet, cînd prea puțin. Nu știți
Cam cît anume are?

ROXANA

Destul. Mă plictisiți.

Remarcă că gelozia...

CYRANO
(tresărînd)

Ce?

ROXANA
(subliniînd ușor cuvîntul)

De-autor... vă doare!
Dar astea nu sînt încă și mai drăguțe oare?

(Declamînd din nou.)

„Spre voi, de-un singur strigăt mi-e sufletul trimis,
Încît, de s-ar trimite și sărutări prin scris,
Scrisoarea mi-ați citi-o cu buzele-adorate!“ ...

CYRANO
(surizînd, fără voia lui, cu satisfacție)

Ha, ha! Aceste rînduri... He, he!

(Reculegîndu-se cu dispreț.)

Sînt afectate!

ROXANA

Dar astea?

CYRANO
(încîntat)

Știți la toate, cum văd, cuprinsul lor?

ROXANA
(cu avînt)

La toate!

CYRANO

N-am ce zice... e chiar măgulitor!

ROXANA

E-un maistru!

CYRANO

(*modest*)

O, un maistru!

ROXANA

(*cu hotărâre*)

Un maistru!

CYRANO

Maistru fie!

DĂDACA

(*revenind iute din fund, pe unde ieșise cu o clipă-nainte*)

Domnul De Guiche!

(*Iui Cyrano, împingându-l spre casă.*)

Mai bine intrați. Să nu vă știe

Aci, căci domnul conte e-un om foarte șiret
Și poate să ghicească...

ROXANA

(*iui Cyrano*)

Da... scumpul meu secret!

Mă vrea și e puternic, deci ar putea cu ură
Să dea iubirii mele o cruntă lovitură.

CYRANO

(*intrând în casă*)

Mă rog, mă rog...

(*De Guiche apare.*)

SCENA a II-a

ROXANA, DE GUICHE, dădaca deoparte.

ROXANA

(*iui De Guiche, făcându-i reverență*)

De-acasă ieșeam.

DE GUICHE

Vin a-mi lua

Adio. Plec deseară.

300

ROXANA

Plecați?

DE GUICHE

La luptă.

ROXANA

A!

DE GUICHE

Impresurăm Arasul. Duc ordine.

ROXANA

A!

DE GUICHE

Că-ntîmpinați prea rece grăbita mea plecare.

ROXANA

O!

DE GUICHE

Sufăr mult. Cînd oare să vă revăd mi-e dat?
Un regiment acolo comand.

ROXANA

(*cu indiferență*)

E minunat.

DE GUICHE

Da. Regimentul gardei.

ROXANA

(*surprinsă*)

Al gardei?

DE GUICHE

Se va bate

Și vărul vostru, omul cu frazele umflate.
Ca să-mi răzbun pe dînsul deloc nu-mi va fi greu.

301

ROXANA
(sufocată)
Cum, garda pleacă-n luptă?

DE GUICHE
(râzînd)
E regimentul meu!

ROXANA
(căzînd jos pe bancă, aparte)
Oh, Christian!

DE GUICHE
Ce este?

ROXANA
(foarte mișcată)
Mi-e inima ca suptă
De grijă că iubitul îmi va pleca la luptă.

DE GUICHE
(surprins și încîntat)
O vorbă-atît de dulce să-mi spuneți tocmai cînd
Sînt gata de plecare!

ROXANA
(schimbînd tonul. Cu indiferență și făcîndu-și vînt cu evantaiul)
Mă rog... și-aveți de gînd
Să-mi ardeți bine vărul?

DE GUICHE
(surîzînd)
N-ați vrea?

ROXANA
Ba dimpotrivă!

DE GUICHE
Vă vede?

ROXANA
Rar.

DE GUICHE
Oriunde, făptura-i guralivă
E de-un cadet alături.
(Căutînd să-și amintească numele.)
Un Neuwillen ... Neuvi ...

ROXANA
Nalt.

DE GUICHE
Blond.

ROXANA
Roșcat.

DE GUICHE
Frumos.

ROXANA
Uf!

DE GUICHE
Prostut.

ROXANA
Cam pare-a fi.
(Schimbînd tonul.)
Îmi veți expune vărul în foc cu-nverșunare?
Dar îl adoră. Asta-i o blîndă răzbunare.
Cunosc eu, pentru dînsul, un joc mai crud.

DE GUICHE
Ce joc?

ROXANA
Să-i plece regimentul și să-l lăsați pe loc!
Cu brate-ncrucîșate să stea cu toți cadeții
Aci-n Paris; să-și toarcă în pace firul vieții
Cît va dura războiul. De moarte îl răniți!
Privați-l de pericol, de vreți să-l pedepsiți.

DE GUICHE

Femeia... oh, femeia! Numai femeia știe
Să născocască farse cu-atîta viclenie!

ROXANA

Da, va turba văzîndu-și nevolnicul destin...
Și iată răzbunarea!

DE GUICHE

(apropiîndu-se)

Tot mă iubiți puțin.

(Roxana surîde.)

De-mpărtășiți cu mine aprinsa mea pornire,
E-o probă de iubire, Roxana!...

ROXANA

De iubire...

DE GUICHE

(arătînd mai multe hîrtii sigilate)

Am ordine la mine ce-ndată trebuiesc
Trimise la companii.

(Arătînd un ordin.)

Pe-acesta îl opresc.

E cel care privește cadeții...

(Punîndu-l în buzunar.)

Se păstrează!

(Rîzînd.)

A! Cyrano, de-acuma asalturi mai visează!...

(Către Roxana.)

Jucați la oameni feste, cum văd !...

ROXANA

Din cînd în cînd...

DE GUICHE

(foarte aproape de ea)

Mă-nnebuniți! Deseară nu plec. E prea curînd
Plecarea asta, tocmai cînd vă simțesc mișcată!

Deci ascultați; în strada de-aci apropiată
Clădi o minăstire un frate capucin,
Părintele-Athanase. Nu intră vreun străin,
Dar eu dacă le-aș cere, chiar zidul o să-l spargă,
Ca să m-ascundă bine sub rasa lor, — e largă!
Pe cardinal părinții îl proslăvesc în tot;
Dar cum de unchi au teamă, se tem și de nepot.
Voi fi crezut departe... și voi veni sub mască!...
O zi îngăduiți-mi, prea scumpa mea fantască !...

ROXANA

Dar gloria o pierdeți, de s-ar afla.

DE GUICHE

O!

ROXANA

Dar

Asediul... Arasul ?

DE GUICHE

Permiteți !...

ROXANA

E-n zadar...

DE GUICHE

Permite...

ROXANA

(cu duioșie)

Sînt datoare să vă-ntrețin avîntul,

(cu vocea mai ridicată.)

Vă vreau creic, Antoniu!

DE GUICHE

Ceresc vă e cuvîntul !

Țineți la el?

ROXANA

O, tremur!

DE GUICHE

Plec!

ROXANA

(aparte, foarte satisfăcută)

Christian aci!

DE GUICHE

(sărutându-i mâna)

Veți fi, cred, mulțumită ...

ROXANA

Amicul meu, voi fi.

(De Guiche iese.)

DĂDACA

(făcînd în dosul lui De Guiche o reverență comică)

Amicul meu!

ROXANA

(către dădaca)

Tăcere... căci Cyrano, de știe,

În veci n-o să mă ierte că-i fur o bătaie!

(Strigînd spre casă.)

Hei, vere!

SCENA a III-a

ROXANA, dădaca, CYRANO.

ROXANA

La Clomira ne ducem astăzi; țin

(arătînd poarta din față)

Discursuri Lisimona și Alcandru.

DĂDACA

(punîndu-și degetul cel mic la ureche)

Vă previn

Că am un semn la deget de mare-ntîrziere.

306

CYRANO

(care a intrat de-un moment, Roxanci)

Grăbiți-vă, căci pierdeți retorica plăcere.

(Roxana și dădaca sînt în fața porții Clomirei.)

DĂDACA

(văzînd ciocanul înfășurat, încîntată)

Au învelit în cîrpe ciocanul de metal ...

(Către ciocan.)

Să nu le tulburi glasul, micuțule brutal !

(Ridică ciocanul cu foarte multă băgare de seamă și lovește încetisor.)

ROXANA

(văzînd că se deschide poarta, către dădaca)

Intrăm!

(Către Cyrano din prag.)

Aci rețineți pe Christian, de vine.

CYRANO

(cu grabă, în clipa cînd Roxana e aproape dispărută)

A!

(Roxana se întoarce.)

Vă gîndiți a-i pune... cam ce-ntrebări?

ROXANA

Ei bine...

CYRANO

(grăbit)

Ei bine?...

ROXANA

(cu degetul pe buze)

Dar... tăcere ...

CYRANO

Tăcere de mormînt!

ROXANA

Ei bine, îi voi spune: Porniți ! Luați avînt!
Improvizați ! Fiți splendid ! Vorbiți-mi de iubire !

307

CYRANO
(surfzînd)

Bun.

ROXANA
(același joc cu degetul)

Sst... dar nici o vorbă!...

CYRANO
(punîndu-și și el degetul pe buze)

Sst....

ROXANA

Dacă-i dați de știre.

Mă supăr...

CYRANO și ROXANA
(amîndoi au degetele pe buze)

Sst ...

(Roxana intră și închide ușa.)

CYRANO
(saluînd grațios spre ușă, în urma ei. Cu ironică satisfacție)

Signora, vă mulțumesc.

ROXANA
(redeschizînd poarta și trecînd capul)

Spontan

Vreau să-mi vorbească astăzi.

CYRANO
(aceeași ironie)

Nici vorbă.
(Poarta se închide definitiv).

CYRANO
(chemînd)

Christian!

SCENA a IV-a

CYRANO, CHRISTIAN.

CYRANO

Știu tot! Ascute-ți bine memoria și-nvață,
Căci azi vei pune lauri pe fruntea ta măreață!
Și nu mai pierde vremea. Norocul s-abātu
Pe noi. Nu fă pe ursul și hai de-nvață...

CHRISTIAN

Nu.

CYRANO

Cum?

CHRISTIAN

Nu... Aștept să vină Roxana.

CYRANO

Ce virteje

Te-au prins așa deodată?

CHRISTIAN

Nu! Vreau să-ți scap din mreje,
Nu-mi trebuie de-acuma discursuri de-mprumut...
Și nici scrisori, nici rolul acesta prefăcut;
De frică nu mai tremur. La început, firește,
Mergera... acuma însă simțesc că mă iubește ;
Deci voi vorbi eu însumi.

CYRANO

Ei, aș !

CHRISTIAN

Voi izbuti,
Căci mai la urma urmei așa de prost n-oi fi!
Mi-ai dat și sfaturi bune și lecțiuni dibace ;
Voi ști vorbi eu însumi cît voi pofti și... drace!...
Voi ști s-o strîng în brațe chiar fără școala ta.

(Zărînd pe Roxana, care iese de la Clomira.)

Nu. Cyrano, e dînsa ! Te rog nu mă lăsa.

CYRANO
(salutându-l)

Salut, vorbește singur.
(*Dispare în dosul zidului grădinii.*)

SCENA a V-a

CHRISTIAN, ROXANA, dădaca, o clipă.

(*Roxana și dădaca, însofite de mai multă lume, vin dinspre Ciomira. Înainte de a intra, ambele se despart de grup. Reverențe și saluturi.*)

DĂDACA

(*intrând în scenă cu Roxana. Disperată*)

Văzuși ce presimțire!

Oh! Am scăpat frumosul discurs despre iubire...
(*Intră-n casa Roxanei.*)

ROXANA

(*spre grupul de lume ce se vede depărtându-se în stradă. Din cantonadă. Salutând cu mîna*)

Pe mîini, Barthénoïda și-Alcandru.
(*Coborînd scena și observînd pe Christian, se duce spre dînsul.*)

Ați venit?

Se-ndepărtează pașii. Ce tainic asfîntit!
Să stăm, nu trece nimeni. Ascult. Vorbiți!...

CHRISTIAN

(*se așează pe bancă lângă ea. O tăcere.*)

Mi-ești dragă.

ROXANA
(*închizînd ochii*)

Vorbiți-mi de iubire.

CHRISTIAN
Mi-ești dragă.

ROXANA

Tema-i vagă...

Brodați, brodați...

CHRISTIAN
Mi-ești ...

ROXANA
(*întrerupîndu-l*)

Bine brodați...

CHRISTIAN

Cît vă iubesc...

ROXANA

Fără-ndoială, însă continuați.

CHRISTIAN

Doresc

Să-mi spui și tu, Roxana, că mă iubești.

ROXANA

Dar iată

Că-mi dați în loc de cremă o supă nesărată.
Vă lămuriți mai bine: cum mă iubiți?

CHRISTIAN

Atît!

ROXANA

Fiiți mai poet!

CHRISTIAN

Dă-mi voie să te sărut pe gît.

ROXANA

O, Christian!

CHRISTIAN

Mi-ești dragă.

ROXANA
(*vrînd să plece*)

Iar?!

CHRISTIAN
(*cu emoție, refîntînd-o*)

Nu-mi ești dragă.

ROXANA
(*așezându-se din nou*)

Bine!

Te-ador!

CHRISTIAN

ROXANA
(*ușoară ironic*)

Ce fericire!

CHRISTIAN
(*abătut*)

În minte nu-mi mai vine

Nimic. Sint prost.

ROXANA
(*ridicându-se și plecând, cu vocea seacă*)

Aceasta îmi este plăcut,
Pe cât mi-ar fi acuma de-ați deveni și slut.

CHRISTIAN

Dar...

ROXANA
Noapte bună. Verva nu vi-i deloc ușoară.

CHRISTIAN

Dar...

ROXANA
(*pornind spre casă*)

Mă iubiți ? Știu asta.

CHRISTIAN
Oh, nu plecați. Știți doară...

ROXANA

Că m-adorăți ? Și asta mi-ați spus-o foarte des.
(*Deschide ușa, vrând să iasă.*)

CHRISTIAN
(*rechemînd-o*)

Roxana!

312

ROXANA
(*închizându-i ușa în nas*)

Noapte bună!

CHRISTIAN
(*cu disperare*)

Roxana!

CYRANO
(*care a intrat de un moment, fără să fie văzut*)
Ce succes!

SCENA a VI-a

CHRISTIAN, CYRANO, pajji, un moment.

CHRISTIAN

Pe dată
De nu-i reintru-n grații, simt c-aș muri.

CYRANO

Ciudată
Pretenție! Cum oare, așa... deodată... vrai
Să-nveți?!

CHRISTIAN
(*apucându-l de braț și arătându-i fereastra Roxanei, care s-a luminat*)

Oh ! vezi?!

CYRANO
(*mișcat*)

Fereastra!
(*Către Christian.*)

Coboară glasul... Hai !

CHRISTIAN

Mă pierd!

CYRANO

E noapte neagră.

313

CHRISTIAN

Și...

CYRANO

Și e reparabil.

Nu meriți asta, însă...

(Arătându-i un loc în fața balconului.)

Stai colo, mizerabil !

Eu, sub balcon, tu-n față.

(După ce s-au așezat.)

Așa !

CHRISTIAN

Ce vrei să faci?

CYRANO

Îți voi sufla din umbră cuvintele.

CHRISTIAN

Dar...

CYRANO

Taci!

PAJII

(apărînd în fund, lui Cyrano)

Hep!

CYRANO

Nu crîcniți!

(Le face semn să vorbească încet.)

PRIMUL PAJ

Cîntat-am o lungă serenadă

Lui Montfleury.

CYRANO

(în șoaptă; repede)

Bun. Mergeți de stați la pîndă-n stradă;

Unu-ntr-un colț și altul în celalt colț. Ușor

Cîntați o melodie, de-apare-un trecător.

AL DOILEA PAJ

Ce melodie, maistre din școala gassendistă?

CYRANO

Mai veselă de-i doamnă, — iar de-i bărbat, mai tristă.

(Pajii dispar fiecare la câte un colț de stradă. Către Christian.)

O poți striga!

(Oprindu-l o clipă cu gestul.)

Așteaptă s-arunc puțin prundiș

În geam!

(După ce a adunat puțin prundiș și l-a aruncat în geamul Roxanei.)

Acum!

CHRISTIAN

Roxana!

ROXANA

(deschizînd puțin fereastra)

E cineva-n frunziș?

CHRISTIAN

Eu, Christian. O clipă.

ROXANA

(cu dispreț)

Ce vreți?

CYRANO

(de sub balcon, lui Christian, cu vocea înăbușită)

Vorbești prea tare!

CHRISTIAN

Voiam...

ROXANA

(același dispreț)

Plecați... vi-i vorba stîngace.

CHRISTIAN

Îndurare!

ROXANA
(*același joc*)

Nu; nu vă mai sînt dragă!

CHRISTIAN
(*căruia Cyrano îi suflă cuvintele*)

Cînd ard mai mult de dor,
Mă-nvinuiți că dorul mi-e stîns!

ROXANA
(*care voia să-nchidă fereastra, oprindu-se*)

Mai bineșor!

CHRISTIAN
(*același joc cu Cyrano*)

Crescînd, îmi sfarmă pieptul amorul meu fanatic,
Căci sufletu-mi e leagăn copilului sălbatic.

ROXANA
(*înaintînd în balcon*)

Mai bine. Dar cruzimea aceasta de-i simțiți,
De ce amorul vostru din leagăn nu-l striviți?

CHRISTIAN
(*același joc cu Cyrano*)

Am încercat adese; dar... tentative nule,
Căci nou-născutul, doamnă, e un micuț Hercule.

ROXANA
(*încîntată*)

E și mai bine!

CHRISTIAN
(*același joc cu Cyrano*)

Astfel că lesne-a și răpus
Pe cei doi șerpi: Orgoliul și Îndoiala.

ROXANA
(*cu coatele pe balcon. Din ce în ce mai încîntată*)

Spus

Cu totul bine; însă vi-i replica tardivă.
Ori suferiți de gută, știți... imaginativă?

CYRANO

(*trăgînd pe Christian sub balcon și strecurîndu-se în locul lui*)

Nu merge-așa. În lături!

ROXANA

Vă șovăiesc mereu
Cuvintele pe buze.

CYRANO
(*vorbind cu jumătate de glas și imitînd pe Christian*)

E noapte... și e greu
Pe dibuite-n umbră urechea să v-o cate.

ROXANA

Nu-ntîmpin cu-ale mele așa dificultate.

CYRANO

Firește, ale voastre mai bine nimeresc,
Căci eu de-a dreptu-n suflet pe toate le primesc.
Ori sufletul mi-e mare și-urechea voastră-i mică;
Coboară iute-a voastre și-a mele se ridică;
Le trebuiește vreme mai lungă la urcat.

ROXANA

De cîteva momente se urcă minunat.

CYRANO

Deprins-au obiceiul gimnasticii aceste!

ROXANA

Par a vorbi din vîrfurile unei înalte creste?

CYRANO

O, da! Și orice vorbă mai grea de mi-ați zvîrli
Din înălțimea asta pe suflet... aș muri!

ROXANA
(*făcînd o mișcare*)

Cobor...

CYRANO
(*cu vioiciune*)

Nu, nu!

ROXANA

(arătându-i banca de sub balcon)

Atuncea, urcați pe bancă iute!

CYRANO

(dându-se înapoi cu spaimă în noaptea)

Nu.

ROXANA

Pentru ce?

CYRANO

(cuprins din ce în ce mai tare de emoție)

Acestor dumnezeiești minute

Lăsați-le fiorul suav de-a ne putea

Șopti pe nevăzute.

ROXANA

Cum, fără a ne vedea?

CYRANO

O, da! E adorabil! Ca printr-un văl misteric,

Zăriți o mantă neagră pierdută-n întuneric...

Și-o rochie văd, albă, ce flutură-ntre foi;

Eu nu-s decît o umbră... și-o strălucire, voi.

Oh, dac-ați ști ce-nsamnă acestea pentru mine!...

De-avui vreodată vervă...

ROXANA

Vorbiți ades prea bine!

CYRANO

Cuvîntul, pînă astăzi, nicicînd nu mi-l scoteam

Cu-adevărât din suflet.

ROXANA

De ce?

CYRANO

Căci vă vorbeam

Tot prin...

ROXANA

Prin?

CYRANO

Prin vîrtejul ce-l simte orișicare

Pătruns de ochii voștri; pe cînd acum îmi pare
Că pentru-ntîia oară, Roxana, vă vorbesc.

ROXANA

E drept! Cu totul altul și glasul vi-l găsesc.

CYRANO

(apropiindu-se înfrigurat)

Așa-i, cu totul altul! În noaptea protectoare

Cutez să fiu eu însumi... Cutez... Dar ce spun oare?...

Nu știu nimic... Iertați-mi emoția... Nu pot...

Momentu-i pentru mine frumos și nou de tot!

ROXANA

E nou?

CYRANO

(tulburat și călînd mereu să se reculeagă)

E nou, căci teama-n suflet mi se zbate,

De-a-mi fi în rîs luată orice sinceritate...

ROXANA

De ce, în rîs luată?

CYRANO

(cu avînt. Gata a se da pe față)

De...

(Reculegîndu-se iar.)

De-orîșice avînt!

Pun spirit pe simțire, ca un discret veșmînt,

Căci mintea-mi se oprește din zboru-i către stele

De frică de ridicol... și smulge floricele.

ROXANA

Dar spiritul încîntă.

CYRANO

Acum nu-i nimerit.

ROXANA

Oh! Niciodată încă așa nu mi-ați vorbit!

CYRANO

Dac-am fugi o clipă de tolbă, de săgeată
Și facă, într-o sferă cu totu-mprospătată!...
De n-am sorbi pîrîul cel fad, în picături,
Cu degetar de aur, — dar însetatei guri
I-am da cu prisosință să bea cu înfocare,
Nectarul fără seamăn din fluviul cel mare!

ROXANA

Dar spiritul?

CYRANO

Cu stilul de ce să ne jucăm?
V-am prins cu el, ajunge... Și-ar fi să insultăm
Parfumul, noaptea, ceasul acesta, toată Firea,
Strîmbînd ca-n bilețele de-a lui Voiture iubirea!
Deci astrele stropite pe-al cerului cristal
Să ne dezbrace-acuma de artificial:
Căci teamă mi-e că verbul cu dulcea-i alchimie
Ne volatilizează a inimei tărie,
Golindu-ne simțirea puțin cîte puțin,
Pin' ce-n cuvinte fine vezi finele deplin.

ROXANA

Cum, spiritul!?

CYRANO

(tîindu-i vorba)

Iubirea-l urăște... și e crimă
Să prelungesti cu-amorul prea mult această scrimă!
Dar trebuie să vină momentul succulent, —
Și plîng pe cei la care nu vine-acest moment, —
Cînd știm că o iubire măreață-n noi veghează,
Pe care orice vorbă galantă o-ntristează.

320

ROXANA

Veni acum momentul și pentru noi, socot:
Deci ce-mi veți spune oare?

CYRANO

O, totul, totul tot!

V-arunc așa, de-a valma, cuvintele-n grămadă,
Fără să fac din ele buchete de paradă.
Mă-năbuș și-mi pierd mintea, mi-ești dragă, n-am alt țel,
Port numele-ți în suflet ca și-ntr-un clopoțel...
Și cum mereu tot tremur de dragostea-mi neună,
Ș-agită clopoțelul și numele tău sună!
Nu uit nimic din tine și tot ador! Ce vrei,
Știu zi cu zi trecutul! Vezi, an, la șapte mai,
Cînd ai ieșit de-acasă, schimbași pieptănătura...
Și-atita drept lumină eu ți-am luat figura,
Încît, precum spre soare cînd te-ai uitat profund...
Pe urmă vezi oriunde un cerc de foc rotund,
Așa, de cat la tine, privirea-mi vagabondă
În tot ce-i iese-n cale străvede-o pată blondă!

ROXANA

(cu vocea tulburată)

Da! E iubire asta!

CYRANO

Iubire-i negreșit!

Da, apriga simțire de care-s stăpînit,
Cumplită și geloasă în furia ei tristă,
Iubire e, și totuși, deloc nu-i egoistă!
Oh, toată fericirea mi-aș da-o pentru-a ta,
Chiar dacă niciodată nimic tu n-ai afla,
Ș-ascult măcar în taină c-o mulțumire mută
Cum rîde fericirea din jertfa mea născută!
Mereu cu-a ta privire în inimă-mi trezești
Virtuți și-avînturi nouă! Începi să deslușești
Ce se petrece-n mine?... Îți dai tu samă bine?...
Simțești zburînd din umbră tot sufletu-mi spre tine?
Oh, prea-i frumoasă noaptea!... Prea-i dulce visul meu!
Vă spun aceste toate și m-ascultați... Voi... Eu...
E prea mult... Nici în gînduri cît mai puțin modeste

2. — Mihai Codreanu, Scrieri Vol. II. — c. 1453

321

N-am cutezat vreodată să sper la toate-aceste!
Oh, pot muri de-acuma, căci printre ramuri, sus,
Ea tremură de vraja cuvintelor ce-am spus!
Căci tremurați ca frunza-ntre frunze-nfiorată!
Da, tremuri; și simțit-am, de vrei sau nu, deodată,
Al mîinii tale tremur cu farmecu-i sfios
Pe-un ram de iasomie cum se coboară-n jos...

(Sărută ca scos din fire o ramură ce cade-n jos.)

ROXANA

Da, te iubesc... și tremur... și-a ta sînt pe vecie...
Și plîng... și-s îmbătată!...

CYRANO

Atuncea moartea vie!...

Căci în beția asta, eu... eu te-am abătut!
Atît îmi mai rămîne a cere!

CHRISTIAN

(de sub balcon)

Un sărut.

ROXANA

(dînd îndărăt, surprinsă)

Ce?

CYRANO

A!

ROXANA

Îmi cereți?

CYRANO

Însă...

(Către Christian, încet)

O iai prea iute, frate...

CHRISTIAN

(încet lui Cyrano)

Vreau să profit de-aceste momente-nfierbîntate

CYRANO

(Roxanei)

Așa-i, eu... eu... cerusem, oh, cerule măreț!
Dar văd destul de bine c-am fost prea îndrăzneț!

ROXANA

(puțin dezamăgită)

Nu stăruieți în asta mai mult?

CYRANO

(încurcat)

O stăruie... dară...

Fără să stăruie; poate ciudat să vi se pară;
Ei bine, dar sărutul să nu mi-l acordați.

CHRISTIAN

(încet lui Cyrano, trăgîndu-l de manta)

De ce să nu-l acorde?

CYRANO

Taci, Christian!

ROXANA

(plecîndu-se peste balcon)

Spuneați?...

CYRANO

Mă ocăram în șoaptă c-am prea luat-o-n pripă,
Spunîndu-mi mie însumi: taci, Christian.

(Pajii încep să cînte.)

O clipă!

E cineva!

(Roxana reînchide fereastră. Cyrano ascultă pajii, din care unul cîntă vesel, iar ceilalți lugubru.)

Ton vesel! Iar colo trist suspin?
Ce-o fi, bărbat sau doamnă?

(Intră un capucin cu spinarea încovoiată de vîrsta și merge de la casă la casă cu o lanternă în mînă, privind porțile.)

Oho, e-un capucin!

SCENA a VII-a

CYRANO, CHRISTIAN, un capucin.

CYRANO
(căt-re capucin)

Dar ce-i finarul ăsta, vlăstar din Diogene?

CAPUCINUL

Mă rog, pe-aci e casa signorei Madelene
Robin?

CHRISTIAN
(încet, lui Cyrano)

Ne-ncurcă popa. Ce vrea?

CYRANO
(arătînd capucinelui o stradă care urcă la deal)

La deal, mercu.

CAPUCINUL

Vă mulțumesc. O rugă ți-oi spune, fiul meu,
Pe sfintele metanii, pînă la boaba mare.

CYRANO
Îți aibă domnu-n pază cucuiul din spinare.
(Capucinelul iese. Cyrano coboară scena spre Christian.)

SCENA a VIII-a

CYRANO, CHRISTIAN.

CHRISTIAN

Obține-mi sărutarea!

CYRANO
Nu!

CHRISTIAN
Azi, ori mai tîrziu...

CYRANO

Da! Va veni momentul ameiților, o știu,
Cînd va uni motivul atracției fatale,
Musteața ta cea blondă cu rozul gurii sale!
(Căt-re sine.)

Aș prefera motivul...
(Zgomotul obloanelor ce se vedeschid. Christian se ascunde sub balcon.)

SCENA a IX-a

CYRANO, CHRISTIAN, ROXANA.

ROXANA
(înaintînd în balcon)

Signore
(Ușoară mișcare a lui Cyrano, jos.)

Mi-ați vorbit

De...de...

CYRANO

Sărut. Cuvîntul e dulce, negreșit!
De ce dar gura voastră a-l spune se reține!
Cînd el vă arde buza, ce-ar fi chiar faptu-n sine?!
O! Nu vedeți în asta ceva de-nspăimîntat ...
Pe nesimțite oare ușor n-ați lunecat,
Trecînd din joc de vorbe printr-un vîrtej de patimi
Din zîmbet la suspine... și din suspin la lacrimi?
Pe nesimțite încă mai lunecați ușor:
Din plîns la sărutare e numai un fior!

ROXANA

Tăceți, vă rog!

CYRANO

Sărutul, la urmă, ce-i? Dorință
Expusă mai de-aproape. E o făgăduință
Precisă. Jurămîntul ce vrem a-l consfinți.
E punctul roz ce-l punem pe *i* din *a iubi*.

Secret ce-l spunem gurii cu tainică surdină.
E-o clipă de vecie cu murmur de albină.
Nectar divin ce-acuză un gust suav de flori.
Printr-însul se respiră ai inimii fiori
Cînd sufletul pe buze parfumul și-l însamnă.

ROXANA

Vai, nu vorbiți...

CYRANO

Sărutul e-atît de nobil, doamnă,
Încît regina Franței, regina chiar, pe-un lord
C-o sărutare-odată l-a fericit.

ROXANA

(binevoitoare)

De-acord!

CYRANO

(cu avînt din ce în ce mai mare)

Ca Buckingham port mute durerea mea și plînsul;
O gingașă regină ador și eu ca dînsul...
Și-ntocmai ca și dînsul sînt trist și credincios...

ROXANA

Și ești frumos ca dînsul.

CYRANO

(aparte, revenindu-și în sine)

Uitam că sînt frumos.

ROXANA

Veniți, culegeți mierea acestei flori divine...

CYRANO

(împingînd pe Christian spre balcon)

Sus!

ROXANA

Consumați nectarul...

CYRANO

(același joc cu Christian)

Sus...

ROXANA

Murmurul de-albine...

CYRANO

(același joc)

Sus!...

CHRISTIAN

(stînd la îndoială)

Mi se pare-acuma că prea devin real!

ROXANA

O clipă de vecie ...

CYRANO

(împingîndu-l spre balcon mai cu tărie)

Sus, iute, — animal!

(Christian se aruncă și, de pe bancă, frunziș și stîlpi, escaladează balustrada balconului.)

CHRISTIAN

Roxana!

(O cuprinde cu patimă și o sărută.)

CYRANO

Ai! În suflet bizară-nțepătură
Banchet de-amor la care sînt Lazăr din Scriptură,
Sărut, o fărâmură din tine mi-ai zvrilit...
Căci inima-mi în umbră simțesc că te-a primit;
De vreme ce Roxana pe-o buză prefăcută
Cuvintele rostite de mine le sărută!...

(Se aud toarce. Cyrano ascultînd nedumerit.)

Și trist... și vesel... iarăși vreun capucin.

(Simulează că fuge, ca și cînd ar veni de departe. Apoi cu vocea clară.)

Hola!

Ce-i? ROXANA
CYRANO
Christian pe-aice n-a mai rămas cumva?
CHRISTIAN
(foarte mirat)
A, Cyrano!
ROXANA
Ce-i, vere?
CYRANO
Cu bine, verișoară.
ROXANA
Cobor!
(Dispare în casă. În fund intră capucinel.)
CHRISTIAN
(zărindu-l)
Iar vine popa!
(Urmează pe Roxana.)

SCENA a X-a

CYRANO, CHRISTIAN, ROXANA, capucinel, RAGUENEAU.
CAPUCINUL
Sustin a doua oară
C-aici stă Madelena Robin!
CYRANO
Ai spus Ro-lin
CAPUCINUL
Nu: *Bin*; destul de bine v-am spus: *B, i, n, — bin!*
ROXANA
(apărând în pragul ușii, urmată de Ragueneau, care ține
o lanternă, și de Christian)
Ce este?

CAPUCINUL
O scrisoare.
(Christian face un gest de nemulțumire.)
E-un nobil ce vă scrie,
Desigur, lucruri sfinte.
ROXANA
(cătref Christian)
De Guiche!
CHRISTIAN
Obrăznicie!
ROXANA
Cu plictiseala asta nu va sfârși?
(Deschizând scrisoarea, către Christian.)
Te-ador...
Și dacă...
(La lumina lanternei lui Ragueneau, citește deoparte încet.)
„Domnișoară,
Răsună tobe-n cor;
Îmi pleacă regimentul; și-a strîns echipamentul;
Dar eu rămîn; cu toate că-mi pleacă regimentul.
Mă cred pe front. Permiteți să nu v-ascult. Voi sta
Ascuns în minăstire și mă voi prezenta
Curînd la o-ntîlnire. Vă dau această veste
Printr-un călugăr care nimic din toate-aceste
Nu poate să priceapă. E tont ca oaia. Sclav
Al zîmbetului vostru, vreau să-l revăd, suav!
Deci m-așteptați acasă, iertînd mai dinainte
Semețul ce subscrie, et cactera“...
(Cătref capucin.)
Părinte,
Scrisoarea asta iată ce-mi spune, ascultați
(Toți se apropie. Ea citește tare.)
„Distinsă domnișoară,
vă rog să vă plecați
Voinței ce-o exprimă prin mine cardinalul,

Oricît de mult aceasta v-ar zdruncina moralul.
Trimit să execute porunca la moment
Un preot prea cucernic, discret, inteligent,
Ce chiar la voi în casă, va celebra pe dată

(Întoarce pagina)

Căsătoria voastră, de unchiul meu fixată.
Pe Christian în taină de soț o să-l luați.
Vi-l și trimit. Chiar dacă nu-l vreți, vă resemnați
C-un dar ce Providența asupra-vă coboară...
Și-o dată cu aceste, distinsă domnișoară,
Păstrați încredințarea că-n veci vă voi purta
Respectuoasă stimă. Primiți... et caetera"...

CAPUCINUL

(radios)

Ce nobil om!... V-am spus-o! E plin de vrednicie
Și numai lucruri sfinte e-n stare să vă scrie.

ROXANA

(încet, către Christian)

Așa-i că foarte bine citesc scrisori?

CHRISTIAN

Frumos!

ROXANA

(tare, cu dispreț)

Grozav!

CAPUCINUL

(cave a îndreptat spre Cyrano lumina felinarului)

E domnul?

CHRISTIAN

Eu sînt.

CAPUCINUL

*(întorcînd lumina felinarului spre dînsul și
ca și cum i-ar fi venit o îndoielă, văzîndu-i frumusețea)*

Dar!

ROXANA

(cu grabă)

E-un *post-scriptum*, jos:
Dați minăstirii daruri și bani.

CAPUCINUL

Ce vorbe sfinte!

Vă resemnați, signora!

ROXANA

(cu aer de martiră)

Mă resemnez, părinte!

*(În timp ce Ragueneau deschide poarta capucinelui, pe care Christian
îl invită să intre, spune încet lui Cyrano.)*

De Guiche mi-a scris că vine. Opriți-l de-a intra
Cît va dura...

CYRANO

(tăindu-i vorba, cu galanterie)

Oficiul!

(Către capucin.)

Spre-a-i binecuvînta,

Vă trebuie?...

CAPUCINUL

Aproape un sfert de oră.

CYRANO

*(îi împinge pe toți înăuntru. În urma celorlalți, Roxana
ia de mînă pe Christian și toți dispar. Rămăs singur, pare încurcat)*

Drace ...

De Guiche un sfert de oră să piardă... cum aș face?

*(După o clipă de cugetare, se precipită pe bancă, se agață
de zid, spre balcon.)*

Am planul meu... la lucru...

(Teorbele încep a cînta o frază lugubră.)

Bărbat!

(Tremolo devine sinistru.)

Oho, m-am dus!

Ăsta-i bărbat, nu glumă!

*(E-n balcon, își trage pălăria pe ochi, își scoate sabia, apoi se pleacă și
privește înafară.)*

Nu, nu e tocmai sus!

*(Încalcă balustrada și, trăgînd spre el ramura lungă a unui arbore ce trece
peste zidul grădinii, se agață cu amîndouă mîinile, gata a se lăsa să cadă.)*
Ușor înfiora-voi această atmosferă.

SCENA a XI-a

CYRANO, DE GUICHE

DE GUICHE

(care intră mascat, dăbuind prin noapte)

Al naibii popă! Unde s-a stins ca o himeră?

CYRANO

De-mi recunoaște glasul, se strică tot!

(gest din mână, ca și cum ar întoarce o cheie nevăzută.)

Cric-crac...

(Solemn.)

Ia-ți, Cyrano, accentul avut la Bergerac.

DE GUICHE

(privind casa)

E-aci. Văd prost. Mi-e masca de tot inoportună!

(E gata să intre în casă. Cyrano sare din balcon finindu-se de ramura care se-ndoaie și-l depune între ușă și De Guiche. Face ca și cum ar cădea greoi de foarte sus. Se-ninde la pământ, rămânând nemișcat, ca zăpăcit. De Guiche face un salt îndărăt.)

Ai! Ce?!

(Când ridică ochii, ramura s-a îndreptat. Nu vede decît cerul; nu pricepe nimic.)

De unde cade acest strigoi?

CYRANO

(de jos, cu vocea prefăcută)

Din lună!

DE GUICHE

De unde?

CYRANO

(cu vocea de vis)

Cît e ceasul?

DE GUICHE

Vreun smintit o fi!

CYRANO

Ce oră e? Ce țară? Ce anotimp? Ce zi?

DE GUICHE

Dar...

CYRANO

Sint năuc cu totul.

DE GUICHE

Dă-mi voie!

CYRANO

Din lună cad!

Ca o bombă,

DE GUICHE

(pierdîndu-și răbdarea)

Dă-mi voie!...

CYRANO

(ridicîndu-se. Cu vocea teribilă și privind întunericul dimprejur)

Cad într-o catacombă!

DE GUICHE

(dînd îndărăt)

Bun, bun! Cădeți desigur! E vreun dement socot!

CYRANO

(înaintînd spre dînsul)

Și nu cad metaforic, ci cad real de tot.

DE GUICHE

Dar...

CYRANO

S-o fi scurs vreun secol, ori numai o secundă?
Nu știi de cînd durează căderea mea profundă!
Călătoream prin spațiu pe mînea de șofran!

DE GUICHE
(ridicînd din umeri)

Aşa-i.

(Vrînd să treacă.)

Dar dați-mi drumul!

CYRANO
(așinîndu-i calca)

Fii sincer! În ce an
Sîntem? Oh, nu-mi ascundeți nimic! În ce poziții
Cad, domnul meu, din sfere, cum cad aeroliții?!

DE GUICHE

La dracu!...

CYRANO

Fui tot timpul vertiginos nomad
Și nu-mi putui alege ținutul unde cad!
Deci, rogu-vă, pe dată să-mi luminați misterul:
În ce Pămînt sau Lună mi-am prăbușit posterul?

DE GUICHE

V-am spus...

CYRANO
(cu un strigăt de teroare ce face pe De Guiche să dea îndărăt)

O, Doamne sfinte! Dar știi că are haz:
În țara asta omul e negru la obraz!

DE GUICHE
(ducîndu-și mîna la față)

Cum?

CYRANO
(afectînd o spaimă emfatică)

În Alger, la Mauri, mi-am semnalat prezența?...

DE GUICHE
(care-și pipăie masca)

E masca!

334

CYRANO
(păvînd ceva mai asigurat)

Sînt la Roma? Ori poate la Florența?

DE GUICHE
(vrînd să treacă)

M-așteaptă o femeie!

CYRANO
(cu totul asigurat)
Atunci sînt la Paris.
(De Guiche rîde fără voie.)

Ce rîdeți?

DE GUICHE
Rîd că-i nostim, dar drumu-l vreau deschis.

CYRANO
(radios)

Deci, să revăd Parisul, căzut-am ca o bombă!
(Cu totul degajat, rîzînd, ștergîndu-se de praf și salutînd.)

Scuzați, sosesc în Franța cu cea din urmă trombă.
Mi-a mai rămas pe haină din spuma de eter.
Ce drum! Mă-nțeapă ochii de praf de astre! Sper
Că-mi observați la pinteni

(arătînd pîntenii)
peri aspri de planetă.
(Culegînd ceva de pe guler.)

Priviți: pe guler fire de coamă de cometă!...
(Suflă ca și cum ar face să zboare firele dintre degete.)

DE GUICHE
(ieșit din fire și vrînd să treacă)

Dar...

CYRANO
(întinzînd piciorul, ca și cum ar vrea să arate ceva, îl
oprește pe De Guiche)

Ursa mare-n pulpă un dinte mi-a lăsat;
Iar evitînd Tridentul, pentru-a nu fi-nțeapat,

335

Trecui pe lângă dînsul ușor ca o săgeată
Și-n brațele Balanței m-am pomenit deodată,
Al cărei ac notează pe cer cît sînt de greu.

(Oprind cu insistență pe De Guiche să treacă și apucîndu-l de un bumb de la haină.)

Cu degetele-acuma de strîngeți nasul meu,
Țișnește lapte!

DE GUICHE

(uimit)

Lapte?

CYRANO

(afirmînd cu capul)

Din Căile-Lactee!...

DE GUICHE

Tot iadul!

CYRANO

Ba tot cerul, în lunga-mi odisee
M-a fost trimis!

(Încrucșînd brațele.)

În cale văzui și-un musulman
Pe Sirius, ce poartă pe fruntea lui turban.

(Confidențial.)

Cealaltă Ursă-i mică, pentru a mușca la rîndu-i!

(Rîzînd.)

Am străbătut și Lyra, vreo două corzi stricîndu-i

(Superb.)

O carte despre asta să scriu o să m-apuc;
Iar stelele de aur ce-n mantie le-aduc
Pe propriile mele pericole și riscuri
În cartea tipărită servi-vor de-asteriscuri!

DE GUICHE

Destul! Voiesc...

CYRANO

În fine! Acum vă lămuriți!

DE GUICHE

Dar, domnule...

CYRANO

Desigur, că să aflați doriți
Cum e făcută luna, ori sînt înfăptuite
Ființe pe rotundul acestei curbubite?

DE GUICHE

(strigînd)

Deloc! Voiesc...

CYRANO

Indicii de cum m-am fost urcat
În lună? Printr-un mijloc de mine inventat.

DE GUICHE

(descurajat)

Nebun!

CYRANO

(disprețuitor)

Eu nu fac vulturi cu-nfățișări stupide,
Ca Regiomontanus, nici porumbiți timide,
Ca Archytas.

DE GUICHE

Nebunul! Dar un nebun savant!

CYRANO

N-am imitat pe nimeni urcîndu-mă-n neant!

*(De Guiche a izbutit să treacă, înaintînd spre ușa Roxanei.
Cyrano îl urmează, gata să pună mîna pe el.)*

Spre-a viola eu singur a sferei feciorie,
Am șase moduri!

DE GUICHE

(întorcîndu-se)

Șase?

CYRANO
(cu volubilitate)

Gol tot, ca o făclie,
Pe trup mi-aș pune-n pături fiole de cristal
Umplute ochi cu lacrimi de cer matutinal.
Și-aș sta expus la soare cu-această haină nouă,
Ca astrul să m-absoarbă, sorbind curata rouă.

DE GUICHE
(surprins și făcând un pas către Cyrano)

E drept că e un mijloc!

CYRANO
(dând îndărăt, ca să-l atragă în cealaltă parte)

Un altul: string din vînt
Colecțiuni de aer și, ca să-mi iau avînt,
Îl pot rări-ntr-un cufăr făcut din lemn de cedru,
Cu foc de-oglinzi dispuse în vast icoaedru!

DE GUICHE
(înaintînd încă un pas)

Fac două!

CYRANO
(continuînd a da-ndărăt)

Bun mecanic și-artilerist model,
Călare pe-o lăcustă cu-antenele de-oțel,
O zvîrl cu praf de pușcă în cîmpurile-albastre,
De-a dreptul în azurul pășunelor de astre.

DE GUICHE
(urmărindu-l, fără să-și dea seama și numărînd pe degete)

Trei!

CYRANO
Fumul manifestă tendința de-a urca;
Deci, într-un glob pun nouri de fum, — și voi zbura!

DE GUICHE
(același joc, din ce în ce mai uimit)

Fac patru-așa!

338

CYRANO
Cum Phoebe, cînd arcu-i mic ajunge,
(asupra lui De Guiche)

Boi,
(Ton natural)

Măduva v-o sugă, — cu măduvă m-aș unge!

DE GUICHE
(incremenit)

Sînt cinci!

CYRANO
(care, vorbind, l-a atras pînă-n cealaltă parte a pieței, lângă o bancă)

Mă pun în fine pe-un scăunaș de fier,
Iau un magnet în mîină și-l tot arunc spre cer!
Așa-i perfect: căci fierul, atras, se năpustește
După magnet și zborul mereu i-l urmărește.
În aer zvîrl magnetul din nou... și, negreșit,
Cu mijlocul acesta mă urc la infinit.

DE GUICHE
Sînt șase foarte bune sisteme! Și pe care
Din șase îl alegeți?

CYRANO
Pe-al șaptelea.

DE GUICHE
Cum oare?

CYRANO
(tainic și îngîmfat)

Nu mulți problema asta s-o descilcească pot!

DE GUICHE
Devine-afurisitul interesant de tot!

CYRANO
(imitînd zgomotul valurilor cu gesturi misterioase)

Huuuu, huuuu...

339

DE GUICHE

Ce-nsamnă asta?

CYRANO

Ghiciți?

DE GUICHE

Nu.

CYRANO

Fluxul mării!...

Cînd luna-naltă valuri în ceasul înserării,
După o baie bună, eu pe nisip m-am pus,
Pornind întii cu capul, stimate domn, în sus,
Căci apa strînsă-n plete ușor nu se usucă!...
M-am ridicat în haos, stînd drept ca o nălucă
Urcam, urcam într-una, dar am simțit curînd
O lovitură bruscă, pe cînd...

DE GUICHE

(cuprins de curiozitate și așezîndu-se pe bancă)

Pe cînd?...

CYRANO

Pe cînd...

(reluîndu-și vocea obișnuită)

S-a dus un sfert de oră. Puteți în libertate
Să treceți. Nunta-i gata.

DE GUICHE

(sărînd în sus)

Mi-s mințile zburate?!...

Această voce?

*(Ușa casei se deschide; apar lachei ducînd candelabre aprinse;
se face lumină. Cyrano își scoate pălăria trasă pe ochi.)*

Nasul! E Cyrano!

CYRANO

(salutînd)

Plecat,

V-anunț că-n clipa asta inelele-au schimbat.

340

DE GUICHE

Cum? Cine?

*(Se-ntoarce. Tablou: În urma lacheilor, Roxana și Christian
se țin de mînă. Capucinel îi urmează surzînd radios. Ra-
gueneau ridică și el o față. Dădaca încheie cortegiul, zăpăcită
de somn, în costum de noapte.)*

SCENA a XII-a

Aceiași, ROXANA, CHRISTIAN, capucinel, RAGUE-
NEAU, lachei, dădaca.

DE GUICHE

(Roxanei)

Voi!

(Recunoscînd pe Christian. Încremenit de uimire.)

Și dînsul?

(Salutînd pe Roxana cu admirație.)

Aveți mijloace fine!

(Către Cyrano.)

Vă felicit! Frumoase invenții de mașine!
Năzdrăvăni de-aceste așa cum le-ați descris
Pot chiar și sfinți s-oprească în prag de paradis!
Și-i drept că se cuvine s-alcătuiți o carte...

CYRANO

(inclînîndu-se)

Vă voi urma povața în foarte bună parte!

CAPUCINUL

*(arătînd pe Roxana și Christian lui De Guiche și ridicînd
cu satisfacție lungă lui barbă albă)*

O, fiule, frumoasă pereche ați unit!

DE GUICHE

(privindu-l cu ochi de gheață)

Da!

(Către Roxana.)

Vă luați adio de la un soț iubit.

341

Cum?

ROXANA

DE GUICHE
(lui Christian)

Regimentul pleacă. Ajungeți-l îndată.

ROXANA
(deznădăjduită)

Pentru-a pleca la luptă?

DE GUICHE

Așa-i porunca dată.

ROXANA

Spuneți că stau cadeții?!

DE GUICHE

Am cam schimbat de ton.
(Scofând hîrtia pusă-n buznar.)

Port ordinul cu mine.
(Către Christian.)

Du-l dumneata, baron.

ROXANA
(aruncîndu-se în brațele lui Christian)

Oh, Christian!

DE GUICHE
(surîzînd sarcastic lui Cyrano)

Depart e noaptea lor de nuntă!

CYRANO
(aparte)

Socoate-a-mi da cu asta o lovitură cruntă!

CHRISTIAN
(către Roxana, sărutînd-o)

Oh, gura ta!

CYRANO
(privindu-l)

Ajunge!

CHRISTIAN
(continuuînd a săruta pe Roxana)

Tu nu știi ce pustiu
Îți lasă despărțirea de ce ți-i drag!

CYRANO
(căutînd să-l ducă)

Ba știi!
(Se aud de departe tobe, bătînd în marș.)

DE GUICHE
(care s-a urcat în fund)

E garda care pleacă!

ROXANA
(către Cyrano și reținînd pe Christian, pe care Cyrano caută mereu să-l depărteze)

Vi-l las în mîină bună,
Promiteți că-n pericol viața n-o să-și pună!

CYRANO

Voi încerca, dar totuși de orișice moment
Nu garantez.

ROXANA
(același joc)

Promiteți că el va fi prudent.

CYRANO

Voi căuta și asta, dar...

ROXANA
(același joc)

Că-n acest teribil
Asalt n-o să răcească!

CYRANO
(*același joc*)

Pe cit va fi posibil.

!Dar...

ROXANA
(*același joc*)

Credincios să-mi fie în tot.

CYRANO

Da... negreșit,

!Dar...

ROXANA
(*același joc*)

Cît mai des să-mi scrie!

CYRANO
(*oprindu-se*)

Aceasta, v-o promit.

CORTINA

ACTUL IV CADEȚII GASCONI

Postul ocupat de compania lui Carbon de Castel-Jaloux la asediul Arasului. În fund, panta de șanț (talus) străbătînd în curmeziș toată scena. Dincolo de șanț, orizont de cîmpie. Pretutîndeni, lucrări de asediu. Foarte departe, sub cer, zidurile Arasului și siluete de acoperișuri.

Corturi, arme împrăștiate, tobe etc. Se face ziuă. Răsărit galben. Ici-colo, santinele. Focuri aprinse. Înfășurați în mantale, cadeții gasconi dorm. Carbon de Castel-Jaloux și Le Bret veghează. Sînt foarte slăbiți și palizi. În primul plan, printre ceilalți, Christian doarme cu gluga ridicată și figura luminată de luminișul focurilor. Tăcere.

SCENA I-a

CHRISTIAN, CARBON DE CASTEL-JALOUX, LE
BRET, cadeții. Apoi CYRANO

LE BRET

Grozav!

CARBON

Da. Storși.

LE BRET

Toți dracii!

CARBON

(făcându-i semn să vorbească mai încet)

Să nu-i trezești degeaba.
Înjură în surdină,

(Către cadeți.)

Dormiți! Sst!

(Către Le Bret.)

Somnu-i cină!

LE BRET

Cînd lupți cu insomnia, găsești că nu-i deloc!
Ce foamete!

(Se aud câteva lovituri de foc în depărtare.)

CARBON

La naiba! Iar lovituri de foc!
Îmi pot trezi copiii!

(Către cadeți, care ridică capul.)

Dormiți!

(Cadeții își pleacă iar capul. Lovituri de foc mai apropiate.)

UN CADET

(mișcîndu-se)

Din nou îi toarnă!

CARBON

Nu e nimic! Se vede că Cyrano se-ntoarnă.

(Capetele ridicate se culcă din nou.)

O SANTINELA

(de-afară)

Hola! Cine-i acolo?

VOCEA LUI CYRANO

De Bergerac!

SANTINELA

(de pe marginea șanțului)

Hola!

Cine-i acolo?

CYRANO

(apărînd pe creastă)

Gîscă! Sint Bergerac!

(Se coboară.)

LE BRET

(ieșindu-i înainte îngrijorat)

Cumva

Rănit?

CYRANO

(făcându-i semn să tacă)

Tăcere!

(Cu vocea scăzută.)

Zilnic luat-au obiceiul

Să nu mă nimerească, cum vezi.

LE BRET

Nu văd temeiul

De ce pentru a duce răvașe-n orice zori,
Să riști...

CYRANO

(oprindu-se în fața lui Christian)

Mi-am dat cuvîntul să-i scrie deseori!

(Privindu-l.)

Slăbit și palid. Doarme. Sărmana! Nici gîndește
Că moare-aci de foame... Dar tot frumos!

LE BRET

Grăbește

Mai bine de te culcă!

CYRANO

Le Bret, nu mîrîi!

Prin rînduri spaniole pentru-a putea răzbi,
Știu locul unde noaptea fac chef și somnu-i prinde.

LE BRET

Dar într-o zi fă bine de adă și merinde.

CYRANO

E vorba să fii sprinten când treci! Se-va-ntîmpla
Un lucru nou disează: francezii vor minca,
Sau vor muri, — îmi pare...

LE BRET

Explică-te mai bine!

CYRANO

Nu. Încă nu sînt sigur... dar veți vedea...

CARBON

Rușine:

Să n-ai la un asediu provizii!

LE BRET

E-un împas
Prea complicat asediul acesta din Aras:
Împresurăm Arasul pe cînd ne împresoară
Un cardinal, Infante de Spania, pe-afară.

CYRANO

Ar fi frumos să fie și el împresurat.

LE BRET

Nu rid.

CYRANO

O! O!

LE BRET

Vezi bine că te socot ingrat.
Cînd riști așa o viață cum e a ta într-una,
Ca să tot duci...

(Văzînd că Cyrano se îndreaptă spre un cort.)

Pleci? Unde?

CYRANO

Mă duc să-i mai scriu una
(Ridică pînza cortului și dispăre.)

SCENA a II-a

Acciași, afară de CYRANO.

(S-a mai luminat de ziuă. Lumină roză. Apare Arasul în orizont aurit. Se aude o lovitură de tun, urmată imediat de bătăi de tobe, foarte departe, la stînga. Alte tobe bat mai aproape. Tobele își răspund și, apropiindu-se, izbucnesc lângă scenă; apoi se depărtează spre dreapta, străbătînd lagărul. Larmă de trezire. Voci de ofițeri, mai depărtate.)

CARBON

(oftînd)

Diana!... Vai!...

(Cadeții se mișcă sub mantale. Se-ntind.)

Adio, somn suculent! Ghicesc
Că vor striga pe dată!

UN CADET

(ridicîndu-se puțin și sezînd pe pămînt)

Mi-e foame!

ALTUL

Mă sfîrșesc!

TOȚI

Oh!

CARBON

Sus, băieți!

AL TREILEA CADET

Nu facem un pas.

AL PATRULEA CADET

Un gest!

CARBON

(autoritar)

Ce este?

PRIMUL

(privindu-și limba într-o bucată de zale)

Mi-e limba-ngălbenită: ce vremuri indigeste!

ALTUL

Coroana baroniei pentru puțin Chester!

ALTUL

Îmi seacă sucul gastric... și dacă nu-i ofer
Ceva să-și secreteze lichidele fertile,
Sub cort mă voi retrage îndată, ca Achile!

ALTUL

Vrem pâine!

CARBON

(se duce la cortul unde a intrat Cyrano. Cu glasul pe jumătate)

Cyrano!

ALȚII

Mor!

CARBON

(tot cu glasul pe jumătate la ușa cortului)

Mai iute! Ajutor!

Tu, care știi cu glume să-nveselești ușor,
Înviează-i!

AL DOILEA CADET

(precipitându-se spre întâiul, care mestecă ceva)

Ronțâi?

PRIMUL

Rod cilți de tun, pe care
I-am pus să se prăjească în coifu-mi, cu unsoare
De uns butucul roții.

ALT CADET

E sosul minunat.

PRIMUL

Arasul nu prea are în jurul lui vînat.

ALTUL

(intrînd în scenă)

Am dat în plin cu pușcă!

ALTUL

(tot intrînd)

Am prins în Scarpa pește!

TOȚI

(în picioare, repezîndu-se la noii-veniți, cînd la unul, cînd la altul)

Cum? Ce-ați adus? Arată! Fazani? Vreun crap?

Vorbește!

VÎNĂTORUL

(arătînd)

Un vrăbioi!

PESCARUL

(același joc)

Zvîrlugă!

TOȚI

(exasperați)

Destul! Nu-i încotro!...

Ne revoltăm de-acuma!

CARBON

Ajută-mi, Cyrano!

(S-a făcut ziuă deplină.)

SCENA a III-a

Aceiași, CYRANO.

CYRANO

(ieșind din cort, liniștit, cu pana după ureche și cu o carte-n mîină)

Ce?...

(Tăcere. Primului cadet, care de-abia umblă.)

Pasul tău, băiete, se cam tărăgănează.

CADETUL

Duc astăzi în călcîie ceva ce mă jenează!...

Ce-o fi? CYRANO

Stomahul! CADETUL

Mofturi! Și-al meu e atîrnat! CYRANO

Te simți jenat, probabil. CADETUL

Din contra: înălțat. CYRANO

Mi s-au lungit toți dinții! AL DOILEA CADET

E ca să muști mai tare! CYRANO

A gol îmi sună burta! AL TREILEA CADET

Vom bate de-adunare. CYRANO

Îmi vijie-n ureche de foame. ALTUL

Flămînzii n-au ureche de auzit, — minciuni! CYRANO

Să fie vreo salată cu untdelemn! ALTUL
(ostînd)

Ia-ți prada! CYRANO
(descoperindu-l și punîndu-i casca în mînă)

Era clipe ... vestinci

poate

crunta poezie

stia atita es era

Un cine cere urbiu

Vu stu unde undeva

Scrisorile de pe cont
regina este al meu
M Codreanu

Facsimil după un manuscris al poetului

ALTUL

(tot oftând)

Ce-aș înghiți acuma cu poftă?!

CYRANO

(zârlindu-i cartea pe care o ținea în mână)

Iliada!

ALTUL

Ministrul patru mese ia zilnic la Paris!

CYRANO

Să-i cerem prepelițe!

ACELAȘI

Și-un vin să fi trimis!

CYRANO

Trimiteți eminența, Richelieu!

ACELAȘI

Să vie

C-un vin bătrîn.

CYRANO

Ne-ar face vederca cenușie.

ALTUL

Ce-nghit ca un balaur?!

CYRANO

Răbdări prăjite-n vînt!

PRIMUL CADET

(ridicînd din umeri)

Mereu cuvîntul, gluma...

CYRANO

Da, gluma la cuvînt!

Să mori atunci cînd cerul apusul roz își lasă,
Făcînd o glumă bună pe-o cauză frumoasă!

Să te doboare arma, dar nobilă s-o știi!

C-un dușman demn de tine în luptă piept să ții!

Pe-o brazdă glorioasă, nu-n friguri dus pe targă,

Ci-n piept c-un vîrf de spadă, făcînd o glumă largă!...

TOȚI
(strigînd)

Mi-e foame!

CYRANO
(încrucîșînd brațele)

Asta-i! Gîndul vi-i numai la ciolan!
Hei... Bertrandou, surlistul! Aproape!... Vechi cioban!
Din dublu toc de piele un fluier scoate-ndată
Și suflă... și le cîntă mîncăilor din gloată
Vechi arii de la țară cu ritmul obsesor,
În care orice notă i-o surioară-n zbor,
Și-n care dorm închise chemări de voci iubite...
Vechi arii ce se-nalță ca fumuri liniștite,
Plutind pe coperișuri, departe-n sat la noi...
Vechi arii spuse-n graiul păstorului de oi!

(Bătrînul se așează și își pregătește fluierul.)

Iar fluierul de-acuma, înduioșat războinic,
Cînd degetle-ți zboară pe el în joc destoinic
Ca-n menuet de vrăbii, să spună grațios,
C-a fost întîi de trestii și-apoi de abanos!...
Uimește-l cu-al tău cîntec și dă-i din vremi apuse
Ecolul blînd și rustic al tinereții duse!...

(Bătrînul începe să cînte arii din Languedoc.)

Gasconi, luați aminte; căci degetele-i strîng
Nu flautul din lagăr, ci fluierul din crîng...
Nu-i șuierat de luptă, ci dornică zăbavă,
Cînd baciul înnoptează cu turmele-n dumbravă!...
Luați aminte: este poiană, lan, îmaș;
Cu roșă lui beretă e brunul păstoraș;
E verdele-nscrării pe limpedea Dordonă...
Gasconi, luați aminte: e patria gasconă!...

(Toate capetele s-au plecat. Toți ochii visează. Lacrimi se șterg pe furiș cu dosul mîneții ori colțul mantalei.)

CARBON
(încet, lui Cyrano)

Dar plîng!

CYRANO

De nostalgie! E mai puțin banal,
Mai nobil decît foamea: nu-i fizic, ci moral!
Îmi place că-și strămută durerea în organe
Și inima e-acuma ce-i doare, căpitane!

CARBON

Înduioșîndu-i astfel, îi poți slăbi ușor!

CYRANO

(care a făcut semu toboșarului să se apropie)

Nu te-ngriji; eroii ce dorm în pieptul lor
Se redeșteaptă iute! De-ajuns...

(Face un semn. Toboșarul bate toba.)

TOȚI

(ridicîndu-se imbulziți și repezîndu-se la arme)

Ce? Cum?

CYRANO

(surîzînd)

Vezi? Proba:

Îi infierbînți îndată, — de-ajuns să bată toba!
Amor, regrete, visuri, privești dragi, zburăți!
Ce-ai strîns cu surla lesne la darabană bați!

UN CADET

(ce se uită în fund)

A! A! Domnul De Guiche!

TOȚI CADEȚII

(murmurînd)

Huu!

CYRANO

(zîmbînd)

Voci măgulitoare!

UN CADET

Ne plictisește!

ALTUL

Face cu-a lui dantelă mare,
Drept guler la armură, pe mîndrul cavalier!

ALTUL

Vrea omul să se poarte cu rufe peste fier.

PRIMUL

De ai vreun coș la ceafă, așa-l ascunzi cu totul.

AL DOILEA CADET

Un curtezan cu fumuri!

ALTUL

E-al unchiului, nepotul!

CARBON

Gascon cu toate-aceste...

PRIMUL

Dar fals, să crezi ce spun:

Gasconul se cuvine să fie cam nebun;
Periculos e însă gasconul rezonabil.

LE BRET

E palid!

ALTUL

Flămînzește ca orice mizerabil,
Dar țintele pe zale și-a poleit cu lac,
Ca să-i scîtipească-n soare și crampa de stomac.

CYRANO

(grăbit)

Nici noi să n-avem aer, că nu ne merge bine!
Voi... zaruri, cărți și pipe!...

(Toți, grăbiți, încep să joace cărți și zaruri, pe tobe, pe scătunase și pe jos, întinși pe mantale. Își aprind pipele.)

Eu... am Descartes la mine.

(Se plimbă în lung și-n lat, citind o cărticică pe care-a scos-o din buzunar. Tablou. Intră De Guiche. Toată lumea pare absorbită și mulțumită. De Guiche e foarte palid. Se duce spre Carbon.)

SCENA a IV-a

Aceiași, DE GUICHE.

DE GUICHE

(către Carbon)

A! Bună dimineața!

(Se observă amîndoi. Aparte, cu satisfacție.)

E verde.

CARBON

(același joc)

E topit.

DE GUICHE

(privind pe cadeți)

Deci iată-mi zvînturații!... Da, domnilor, vestit
Sînt de pe front că-ntr-una mă faceți de ocară,
Cadeții... Dumneavoastră... noblețe de la țară.
Blazoane bearneze, baroni perigurdini,
Birfindu-și colonelul de răutate plini,
Spun că mă țin de intrigi... s-au pus să protesteze
Că port mereu la guler dantele genoveze
Și toți se indignează ca de ceva profan.
De ești gascon ca dîșii, să nu fii hoțoman!

(Tăcere. Se joacă cărți și zaruri. Se fumează.)

Pe căpitan pedepse să pun să vă aplice?
Nu.

CARBON

Numai eu am dreptul să pedepsesc aice.

DE GUICHE

A!

CARBON

Garda mi-am plătit-o. E-a mea. Puteți dicta
Doar ordine de luptă: atît!

DE GUICHE

A! Bun și-așa!

Mi-ajunge-atît.

(Către cadeți.)

Curaju-mi ușor poate să sfarme
Palavrele. Se știe de faptele-mi de arme:
Ieri, la Bapaume, cunoașteți cît fui de-nverșunat
Cînd de Bucquoi cu sila terenul mi-a cedat.
Am năpustit asupra-i pe-ai mei, ca strînși în salbă,
Șarjînd a treia oară...

CYRANO

(fără a-și ridica nasul de pe carte)

Uitați eșarpa albă.

DE GUICHE

(surprins și satisfăcut)

Cunoașteți amănuntul?... Într-adevăr, pe cînd
Mă întorceam călare, soldații adunînd
Pentru a treia șarjă, am fost luat în goană
De cetele fugare spre tabăra dușmană.
Eram de tot aproape și gata să fiu prins
Și împușcat. În mînte ce-mi vine?... Mi-am desprins,
Lăsînd pe jos să-mi cadă, eșarpa militară
Ce gradul mi-l denotă. Încît putui afară
Din rînduri spaniole să ies neurmărit...
Și-mbărbătînd în grabă pe-ai mei, am izbutit
Să-i zvîrl din nou în luptă și-așa să-nving. Ei bine,
Ce-aveți de spus?!...

*(Cadeții par că nu ascultă. Dar cărțile și cornetele de zaruri
rămîn în aer. Fumul pipelor rămîne prin guri. Așteptare.)*

CYRANO

Ca Enric al patrulea, oricine
De-l copleșea ca număr, ar fi ținut, trufaș,
Să nu se degradeze de albul său panaș!

*(Bucurie tăcută. Cărțile se abat. Se dă cu zarurile. Fumul
iese de prin guri.)*

DE GUICHE

Vedeți c-a prins!

(Aceeși așteptare. Suspendate cărțile, zarurile și fumatul.)

CYRANO

Se poate! Dar cînd ți se prezintă,
N-abdici de la onoarea de a servi drept țintă.

*(Cărți, zaruri, fumuri de pipă se abat, cad, zboară cu
satisfacție crescîndă.)*

Eu de vedeam eșarpa cînd s-a desprins de gît,
— Curajul nostru, conte, diferă într-atît, —
O ridicam în grabă, să mi-o înfășur mie.

DE GUICHE

E-o laudă gasconă!...

CYRANO

O laudă să fie?

Mi-o-mprumutați diseară. Cu nerăbdare-aștept
Să dau asalt întiul, cu ea cruciș pe piept.

DE GUICHE

Tot laudă gasconă! Știți bine că eșarpa
La inamic rămase pe-un dîmb de lingă Scarpa,
Pe care noi și dînșii cu gloanțe-l ciurum, —
Deci nimeni nu s-ar duce s-o caute!

CYRANO

(scvate din buzunar eșarfa și i-o dă)

Poftim.

*(Tăcere. Cadeții își înăbușă risul în cărți și în cornetele cu
zaruri. De Guiche se-ntoarce și-i privește. Imediat își reiau
gravitatea și jocurile. Unul din ei stuiere cu indiferență aria
de la munte cîntată de Bertrandou.)*

DE GUICHE

(luînd eșarfa)

Vă mulțumesc: trofeul în vînt îl voi desface,
Făcînd un semn pe care stăteam la gînd a-l face.

*(Se duce pe marginea șanțului, se cațără-n sus și agită de
mai multe ori eșarfa în aer.)*

TOȚI

Ce?

SANTINELA

(de pe creasta șanțului)

Văd un om ce fuge.

DE GUICHE
(coborîndu-se)

Fugaru-i spaniol.
Un falș spion. Ne-aduce servicii mari. E-un sol
Prin care orice știre ce-aș vrea o pot transmite
La inamic ... Și modul acesta îmi permite
Să intervin în multe decizii ce-ar lua.

CYRANO

E-un ticălos!

DE GUICHE
(punîndu-și alene șurfa)

E foarte comod. Spuneam? A, da!...
Un fapt să vă comunic: ca să găsim mîncare,
Făcut-a mareșalul o ultimă-ncercare
Și spre Dourlens azi-noapte porniră pe furiș;
Acolo-s marchitanii regești; s-a dus pieziș,
Prin arături, la dînșii. Dar ca la-ntors să poată
Netulburat să treacă, luă atîta gloată,
Că de-ar cerca vrăjmașul, ne-ar stînge-n orice pont:
Lipsește-o jumătate de-armată de pe front!

CARBON

De-ar ști-o spaniolii ... plecarea, — ce urgie!
Desigur, nu se știe nimica?

DE GUICHE
Ba se știe ...

Și vor să ne atace.

CARBON

A!

DE GUICHE

Falșul meu spion

Veni să mă prevină de asta la planton
Și-adăugă: „Mi-e lesne să le determin locul.
În care punct vă place să-și redeschidă focul?
Voi spune că din toate pe-acolo-i de pătruns,
Ca ei să tăbărescă pe dînsul.” I-am răspuns
„Perfect. Să ieși din lagăr urmînd cu ochii malul;
Va fi pe punctu-n care îmi vei vedea semnalul.”

CYRANO
(cătore cadeții)

Ei, domnilor, fiți gata!

(Toți se ridică; zîngănit de săbii și centiroane puse-n grabă.)

DE GUICHE
E peste-un ceas.

CADEȚII
(cu indiferență)

Mai stăm!....

(Toți se reasează. Reîncep partidele întrerupte.)

DE GUICHE
(cătore Carbon)

Revine mareșalul. Deci timp să cîștigăm.

CARBON

Și ca să se cîștige?

DE GUICHE

Vi s-a făcut onoarea

De-a fi trimiși la moarte ...

CYRANO

A, iată răzbunarea!

DE GUICHE

Nici nu pretind că dacă v-ași fi iubit mai mult,
V-aș fi ales...

(Arătînd cadeții.)

Cu garda. Pe cînd așa, ascult
De faima nentrecută ce-aveți în vitejie...
Și-mi pot servi pe rege, servind a mea minie.

CYRANO

Dacă-mi permiteți, conte, vi-s recunoscător.

DE GUICHE

Sînteți de lupte, unul e-o sută, amator:
Că nu vă dau de lucru, deci, nu se poate spune.

(Urcă scena cu Carbon.)

CYRANO

(cadetilor)

Ei bine! Pe blazonul Gasconiei vom pune,
Pe lîngă cele șase de aur și de-azur,
Un roș galon de sînge, care-i lipsea-n contur!

(De Guiche vorbește încet cu Carbon, în fund. Se dau ordine.
Se pregătește rezistența. Cyrano se duce spre Christian, care-a
rămas nemișcat, cu brațele-ncruciate. Îi pune mîna pe umăr.)

Hei, Christian!

CHRISTIAN

(dînd din cap)

Roxana!

CYRANO

Vai!...

CHRISTIAN

Tristul meu adio

Să-l pun într-o scrisoare frumoasă!... Cum i-aș scri-o ?

CYRANO

Cam bănuiam să fie pe astăzi ... și i-am scris

(Scoate un bilet din tunică.)

Salutul tău din urmă.

CHRISTIAN

Arată!....

CYRANO

Vrai?....

CHRISTIAN

(luîndu-i hotărît scrisoarea)

Decis!

(Deschide biletul. Citește și se oprește.)

Cum!....

CYRANO

Ce?

362

CHRISTIAN

O pată?....

CYRANO

(luînd cu vioiciune scrisoarea și privindu-l c-un aer naiv)

Pată?

CHRISTIAN

E-o lacrimă!

CYRANO

Poetul

Ades se fascinează el însuși ! ... E secretul! ...
Pricepi ?... Biletul ăsta ... fu emoționant ...
Și m-a făcut , scriîndu-l , să plîng ca un amant.

CHRISTIAN

Să plîngi?

CYRANO

De bună scamă... Să mori nu e teribil!
Să n-o mai vezi de-a pururi, — aceasta e oribil!
Căci eu

(Christian îl privește.)

Noi...

(Cu vioiciune.)

Tu... de-acuma...

CHRISTIAN

(smulgîndu-i biletul)

Redă-mi scrisoarea ta!

(Se aude un zgomot îndepărtat în lagăr.)

VOCEA UNEI SANTINELE

Hola! Cine-i acolo?

(Lovituri de foc. Zgomot de voci. Clopoței.)

CARBON

(Spre vocea santinelei)

Cine-a trecut ? Hola!

363

SANTINELA
(de pe șanț)

E o caretă !

(Toți se îmbulzesc să vadă ce-i.)

STRIGĂTE

Trece de front! Se-ndreaptă-ncoace!
Se pare că-i trimisă de inamic! Ei drace!
Dați foc! Nu! Vizitiul strigat-a! Ce-a strigat?
A spus: servim pe rege!

(Toată lumea e pe creasta șanțului, privind în afară. Clopoștii se apropie.)

DE GUICHE

Pe rege?

O VOCE

A intrat!

(Toți se coboară. Fac front. Se aliniază.)

CARBON

Descoperiți!

DE GUICHE
(în cantonadă)

Pe rege! În rînd, năîngă gloată,
Caretă să-și descrie cu pompă curba toată!

(Caretă intră în trap mare. E acoperită de noroi și praf. Stovurile sînt trase. Doi lachei la spate. Se oprește scurt.)

CARBON
(comandînd)

Sunați din toabă marșul!

(Uruit de tobe. Toți cadeșii se descopăr.)

DE GUICHE

Dați treapta-n jos!

(Doi oameni se precipită să deschidă porția caretei.)

ROXANA
(sărînd afară)

Salut !

(Sunetul unei voci feminine ridică deodată toată lumea aceasta, profund înclinată. Toți încremenesc de mirare.)

SCENA a V-a

Aceiași, ROXANA.

DE GUICHE

Serviți pe rege, doamnă?

ROXANA

Pe cel mai cunoscut
Monarc: Amorul.

CYRANO

Doamne!

CHRISTIAN
(alergînd spre dînsa)

Voi ? pentru ce?

ROXANA

De mult acest asediu.

Prea ține

CHRISTIAN
De ce?

ROXANA

Vei ști!

CYRANO

(care la sunetul acestei voci a rămas pironit, nemișcat, fără a îndrăzni să-și întoarcă privirea spre dînsa)

Simt bine

Că n-am să-nfrunt privirea-i.

DE GUICHE

(câte Roxana. Îngrijat)

Să mergem!

ROXANA

(fără grijă, veselă. Adresându-se în general)

Nici gândesc!

Fiți buni de-mi dați o tobă. A, iat-o!

(Așezându-se pe toba ce i s-a adus.)

Mulțumesc!

(Ride.)

Au tras asupra noastră!

(Cu mândrie.)

Patrule!

(Privind pe De Guiche.)

Cum arată?

Parcă-i dovleac ca-n basme... Te-aștepți să vezi o ceată
De șoareci împrejurii purtând livrea!

(Trinișind cu degetul o sărutare lui Christian.)

Salut!

(Privindu-i pe toți.)

Nici unul n-are aer de-a fi satisfăcut!

Știți că-i departe-Arasul ?

(Văzînd pe Cyrano.)

A! încîntată, vere!

CYRANO

(înaintînd)

Dar cum?

ROXANA

Cum poți ajunge pînă-n aceste sfere?

Ei, Doamne!... Foarte simplu, amice; m-am pornit ...

Și m-am tot dus pe unde vedeam că-i pustiit.

Ah, ce orori! N-aș crede, de nu vedeam! De este

Că regele vă cere serviciile-aceste, —

Al meu e mai de treabă!

CYRANO

Nepomenit! Ce drum!
Cum ați putut străbate? ... Pe unde naiba?

ROXANA

Cum?

Prin zona spaniolă.

PRIMUL CADET

Vai, cît sînt de poznașe!

DE GUICHE

Dar ce-ați făcut să treceți prin trupele vrăjmașe?

LE BRET

E foarte greu, desigur!

ROXANA

Ca mai ușor să scap,

Am poruncit să mcargă careta mea la trap.

De vreun semeț hidalgo își arăta figura,

Îi luminam c-un zîmbet cît mai drăguț trăsura;

Iar acești domni — nu fie în Franța displăcut —

Cum sînt galanți ca nimeni pe lume ... am trecut!

CARBON

Cu-așa surîs, nici vorbă c-ați trece orișunde!

Dar v-au somat adese, pe drum, a le răspunde

Unde vă duceți, doamnă?

ROXANA

Adese, cred și eu.

Le răspundeam atuncea: „Să văd pe-amantul mcu“

Pe dată spaniolul, cel mai sălbatec poate,

Portița la trăsura

(făcînd gestul închiderii)

prindea cu gravitate;

C-un gest pe care-un rege l-ar fi rîvnit, oprea

Muschetele-ndreptate de-ai săi în contra mea;

De grație și morgă, superb delaolaltă,

Își modula-n dantele postura lui înaltă ...

Și-n vînt cu pălăria, de pana-i palpita,

Mă saluta, spunîndu-mi: „Drum bun, senorita!“

CHRISTIAN

Roxana, dar ...

ROXANA

„Amantul“ , am spus? Scuzați. Vezi bine
De le spuneam că... „soțul“, m-ar fi oprit oricine.

CHRISTIAN

Dar...

ROXANA

Ce vă este oare?

DE GUICHE

De front vă depărtați!

ROXANA

Eu?

CYRANO

Fără-ntârziere!

LE BRET

Cît mai curînd plecați!

CHRISTIAN

Da!...

ROXANA

Cum?

CHRISTIAN

(încurcat)

Căci

CYRANO

(același joc)

În trei sferturi de oră ...

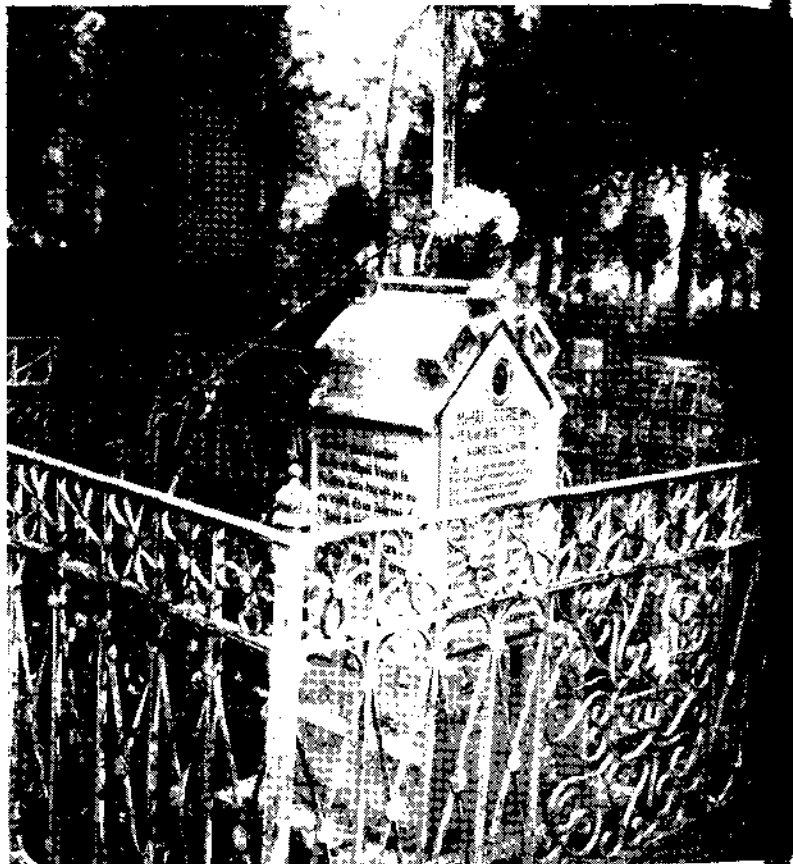
DE GUICHE

(același joc)

Patru, fie

Ultima fotografie: septembrie 1957.

Mormântul lui Mihai Codreanu la cimitirul „Eternitatea“ din Iași.

CARBON

Mai bine-ar fi...

LE BRET
(*același joc*)

Se poate...

ROXANA
Rămîn. E-o bătălie.

TOȚI

O! Nu!

ROXANA
Aci mi-e soțul!
(*Se aruncă în brațele lui Christian.*)
Cu tine vreau să mor!

CHRISTIAN

Ce ochi aveți!

ROXANA
Ți-oi spune!

DE GUICHE
(*cu disperare*)
E-un post îngrozitor!

ROXANA
(*într-o cădere spre dînsul*)

Îngrozitor?

CYRANO
(*arătînd ironic pe De Guiche*)

Dovada vi-i dată: Ne invită
Pe noi să stăm de pază.

ROXANA
(*către De Guiche*)

M-ați vrea, deci, văduvită?

DE GUICHE

DO! ar vă jur...

ROXANA

Zadarnic! Îmi ies din minți! Nu pot...
Rămîn aici!... De altfel, e-atrăgător de tot.

CYRANO

Cum, prețioasa noastră e dintre croine?

ROXANA

Sînt vara dumneavoastră, De Bergerac, știți bine.

CADEȚII

Vă apărăm cu toții!

ROXANA

(tușierbîntîndu-se mai mult)

Vă cred, iubiți copii.

ALTUL

(cu tonul transportat)

S-a parfumat tot frontul!...

ROXANA

Și-acestei pălării

I-ar sta în cadrul luptei cu-nfiorări de glonte! ...

(Privindu-l pe De Guiche.)

Dar poate că e timpul să plece domnul conte ...
Posibil să se-nceapă.

DE GUICHE

Destul! Trec un moment

Să-mi inspectez tunarii. Mă-ntorc! Ar fi prudent
Să vă schimbați părerea. E timp!

ROXANA

Deloc.

(De Guiche iese.)

SCENA a VI-a

Aceiași, afară de DE GUICHE.

CHRISTIAN

(rugător)

Roxana!...

ROXANA

Nu!

PRIMUL CADET

(cătred ceilalți)

A rămas!

TOȚI

(imbulzeală. Își fac tualaeta.)

Săpunul! Un pieptene! Dă-mi pana!
Mi-e ruptă haina! Acul! Oglinda! Uite-o ici!
Manșetele! Dă-mi drotul pentru musteți! Un brici!

ROXANA

(cătred Cyrano, care mai caută s-o înduplece)

Nu! Și nimic nu poate din loc să mă clintească !...

CARBON

*(după ce s-a încins, s-a scuturat pe haine, și-a periat pălăvia
ca toți ceilalți; după ce și-a îndreptat pana, și-a tras manșetele,
înaștează spre Roxana, ceremonios)*

Ar fi de cuviință ca doamna să cunoască —
De vreme ce rămîne — pe unii dintre cei
Ce vor avea onoarea să moară-n fața ei.

*(Roxana se înclină și așteaptă în picioare, la brațul lui
Christian, Carbon prezintă. Cei prezenți salută foarte respec-
tuos, pe măsură ce li se spune numele.)*

Baronul De Peyrescous de Colignac! Din neamul
Baronilor Casterac de Cahuzac! Vidamul
De Malgouyre-Estressac-Lésbas d'Escarabiot!
Cavalerul d'Antignac-Juzet! Baron Hillot
De Blagnac de Saléchan de Castel-Crabioules!

ROXANA

Dar cîtă-ngrămădire de nume-aveți?

BARONUL HILLOT

Destulă!

CARBON
(cătore Roxana)

Deschideți mîna-n care-i batista.

ROXANA
(curioasă)

Cum?

(Deschizînd mîna, din care îi cade batista.)

Așa?

(Toată compania face o mișcare grăbită s-o ridice.)

CARBON
(ridicînd-o grăbit)

N-avem drapel în trupă: acum va flutura
Cel mai frumos din toate în fruntea gardei mele.

ROXANA
(surzînd)

Dar e prea mic.

CARBON
(legînd batista între vîrfurile și coada lîncii sale de căpitan)

E însă din spumă de dantele.

UN CADET
(cătore ceilalți)

Drăguță foc! La moarte m-aș duce bucuros,
De-ar fi să am o nucă măcar acum de ros!....

CARBON
(care l-a auzit. Indignat)

Vorbiți de hrană față de-atîta gingășie?

ROXANA

Pe front e-un aer tare. Mi-e foame-acum și mie.
Fripturi și vinuri fine și prăjituri aș vrea,
Să mi se dea mai iute!

(Consternare.)

UN CADET

Dar cum să vi se dea?

ALTUL

De unde să le-aducem?

ROXANA
(cu sînge rece)

Îmi cercetați trăsura!

TOȚI

Ce?!

ROXANA

Trebuie servite; e de tăiat friptura.
Priviți-mi vizitiul în chip mai curios,
Veți recunoaște-ndată un meșter prețios;
El sosurile poate și calde să vă deie.

CADEȚII
(îmbulzîndu-se la trăsura)

E Ragueneau!

(Aclamațiuni.)

A! Uite-!!

ROXANA
(urmărîndu-i cu ochii)

Bieți oameni!

CYRANO
(sărutîndu-i mîna)

Bună fee!

RAGUENEAU
(în picioare pe capră, ca un șarlatan la bîlci)

Da, domnilor!....

(Entuziasm.)

CADEȚII

Bun ! Bravo!

RAGUENEAU

(arătînd spre Roxana)

O zină ne-a scăpat
Că n-am păpat papară și-aducem de papat!....

(Aplauze.)

CYRANO

(încet, către Christian)

O vorbă!

RAGUENEAU

Spaniolii, cînd mi-au văzut regina,
Cu-a lor galanterie
(scoate un pachet de sub capră și-l arată)
uitară galantina.
(Aplauze. Galantina trece din mîna-n mîna.)

CYRANO

(încet, către Christian.)

Să-ți spun ceva!....

RAGUENEAU

La Venus priveau așa superb,
Că pe furiș Diana și-a strecurat
(întinzînd un but)

un cerb!

(Entuziasm. Butul este apucat de zeci de mîni, care se întind spre dînsul.)

CYRANO

(încet, lui Christian)

Vreau să-ți vorbesc o clipă!

ROXANA

(cadeșilor, care coboară scena încărcăți de merinde)

Bun! Dați-mi-le-ncoace!

(Pune masa pe ȧrbă, ajutată de cei doi lachei rămași pînă atunci nemișcați la spatele carei. Către Christian, în momentul în care Cyrano voia să-l ia deoparte.)

Ci vino de-mi ajută!

(Christian se duce s-o ajute. Cyrano, mișcare negrișorată.)

RAGUENEAU

Păun cu trufe!

PRIMUL CADET

(care coboară scena, înseninat la față, tăind o groasă felie de jambon)

Drace!

Nu ne riscăm momentul din urmă așadar
Fără de-un chef la toartă...

(Reculegîndu-se imediat, văzînd pe Roxana.)

Pardon: un baltazar!

RAGUENEAU

(aruncînd pernele trăsurii)

În perine nu-s pene, ci paseri!

(Tumult: se deșartă pernele. Rîsete. Extaz de veselie.)

Ce extaze!

(După o pauză, scoțînd sticle de vin roș.)

Flacoane de rubine! ...

(De vin alb.)

Flacoane de topaze!....

(Sticlele trec din mîna în mîna)

ROXANA

(aruncînd în fața lui Cyrano o față de masă strînsă)

Întindeți fața asta de masă!... Hop!....

(Cyrano face o grăbită mișcare stîngace.)

Încet!...

RAGUENEAU

(clătînd o lanternă pe care a smuls-o de la trăsură)

Și orișice lanternă e un mărunț bufet!

CYRANO

(încet, lui Christian, în timp ce așează fața de masă)

Să nu vorbești cu dînsa pîn'nu vorbești cu mine!

RAGUENEAU

(dîn ce în ce mai liric)

Iar coada la biciușcă e un cîrnaț!

ROXANA

Ei bine,
De vreme ce ne pune să fim uciși, baroni, —
Să rabde-armata-ntreagă! — dăm tot pentru gasconi!
De Guiche când se va-ntoarce să nu-l poftim la masă!

(Trecând de la unul la altul și văzându-i mincând cu lăcomie.)

Mai este încă vreme. Nu vă grăbiți! Mai lasă,
Și bea puțin. Cum, plîngeți? Ce-nsamnă?

PRIMUL CADET

Tare-i bun!

ROXANA

(același joc)

Sst! Alb sau roș? Puțină friptură să mai pun?
Vreți pine, căpitane? Cuțit? Farfurioare?
Șampanie? Pateuri doriți?

CYRANO

(care-o urmează cu brațele încărcate și o ajută să servească)

E-ncîntătoare!

ROXANA

(ducîndu-se spre Christian)

Și dumneata?

CHRISTIAN

Nimica.

ROXANA

Un pic de tămîios....

Cu tort.

CHRISTIAN

(cercînd s-o reșie)

De ce veni răți?

ROXANA

Acum sînt de folos

Acestor bieți prietini Vei ști ...

376

LE BRET

*(care urcase scena în fund ca să treacă santinelei de pe
creasta șanțului o pine înfiptă în vârful lăncii)*

De Guiche!

CYRANO

Hai! Iute!

Gărăfi, panere, blide, — le faceți nevăzute.
Ascundeți tot, de parcă nimic nu s-a-ntîmplat!

(Către Ragueneau.)

Tu stai pe capră!

(Se adresează-n general.)

Gata?

*(Într-o clipă, tot a fost dosit prin corturi, ascuns pe sub
haine, în pălării. De Guiche intră repede și s-oprește deodată,
mirosind cu nările deschise. Tăcere.)*

SCENA a VII-a]

Aceiași, DE GUICHE.

DE GUICHE

Ce miros minunat!

UN CADET

(cîntînd cu tonul degajat)

To—lo—lo!....

DE GUICHE

(se oprește, privind-u-l)

Cum? Ce-nsamnă? Ești roș!

CADETUL

Eu? Nu! Mă pișcă

Apropierea luptei!... Știți, singele... se mișcă!

ALTUL

(același joc)

Pum, pum, pum

377

DE GUICHE
(întorcându-se)
Ce? Ce-i asta?!

CADETUL
(cam chefliu)

Nimica! Zic și eu
Un cîntec mic, mic tare...

DE GUICHE
Ești vesel, fătul meu!

CADETUL
Așa-s eu la pericol!

DE GUICHE
(chemînd pe Carbon de Castel-Jaloux, ca să-i dea un ordin)

Ei, căpitane!...
(Se oprește văzîndu-l.)

Drace!
Și dumncata ești bine!

CARBON
(îmbujorat și ascunzînd o sticlă la spate. Cu un gest evaziv)

O!...

DE GUICHE
Prin mișcări dibace

Un tun

(arătînd un loc între culise)

în colțul acela putui doși: s-o știți,
Și-n caz de-o fi nevoie de el să vă serviți.

UN CADET
(legănîndu-se alene)

Ce-atenție frumoasă!

UN ALTUL
(surzînd grațios)
Ce dulce îngrijire!

DE GUICHE

Parcă-s smintiți cu toții!
(Schimbînd tonul. Îneșpat.)

Dați foc cu prevenire
Căci tunul se smucește-napoi.

PRIMUL CADET

Pfft!

DE GUICHE
(mergînd spre dînsul. Furios)

Ce-i cu voi?

CADETUL

Un tun gascon nu știe să deie înapoi.

DE GUICHE
(apucîndu-l de braț și scuturîndu-l)

Ești amețit!.....

CADETUL
(superb)

De miros de pulbere!

DE GUICHE
(ridicînd din umeri, îl dă la o parte și se duce repede la Roxana)

Îmi pare
C-ar fi prielnic, doamnă, momentul de plecare!

ROXANA

Rămîn.

DE GUICHE

Fugiți!

ROXANA

Nici vorbă!

DE GUICHE

De stăruiți mereu...
(Către cadeți.)

Mi-aduceți o muschetă.

CARBON

De ce?

DE GUICHE

Rămîn și eu.

CYRANO

În fine, iat-o notă de vitejie pură!

PRIMUL CADET

Să fiți gascon, cu toată dantela de pe-armură? ...

DE GUICHE

(cătore Roxana, făcîndu-se că n-a auzit ce-a spus cadetul)

Femeile-n pericol eu nu le pot lăsa.

AL DOILEA CADET

(înțîiului)

Ce zici ? Să-i dăm să guste și lui cîte ceva!

(Toate merindele reapar ca prin farmec.)

DE GUICHE

(sticlîndu-i ochii)

Merinde!

AL TREILEA

Toți vă-ndeamnă cu nutritive gesturi!

DE GUICHE

(stăpînîndu-se. Cu ifos)

Și credeți să-mi iau masa din ale voastre resturi?

CYRANO

(salutîndu-l)

Dar ați făcut progrese!

DE GUICHE

(același joc)

Flămînd mă voi lupta...

PRIMUL CADET

(foarte vesel)

Flămînd? Mai vii de-acasă!...

(Cătore celălalt cu satisfacție.)

De-ai noștri!

DE GUICHE

(rîzînd)

Eu?

CADETUL

Da! Da!

(Toți sar, jucînd de bucurie.)

CARBON DE CASTEL-JALOUX

(care a dispărut un moment în dosul șanțului, apare pe creastă)

Sînt gata lăncierii. Curajul lor persistă!

(Arată o linie de vîrfuri de lănci mai înalte decît creasta.)

DE GUICHE

Bun!

(Cătore Roxana, înclinîndu-se.)

Acceptați-mi brațul, să-i trecem în revistă.

(Ea-l primește; ambii urcă scena spre șanț. Toată lumea se descoperă și-i urmează.)

CHRISTIAN

(ducîndu-se grăbit la Cyrano)

Vorbește iute!

(În momentul în care Roxana apare pe creastă, lăncile dispar, aplecate s-o salute: un strigăt se ridică. Ea se înclină mulțumînd.)

LĂNCIERII

(de afară)

Vivat!

CHRISTIAN

Secretul tău... Ce-o fi?

CYRANO

În cazul cînd Roxana ...

CHRISTIAN

Ei, da...

CYRANO

Îți va vorbi

Știi, de scrisori....

CHRISTIAN

(grăbit)

Știu, spune.

CYRANO

Ai face o prostie

De te-ai mira...

CHRISTIAN

(același joc)

Cum asta?

CYRANO

E bine să se știe...

O, Doamne... Foarte simplu... și-acuma ca prin vis
Mi-am amintit, văzînd-o; i-ai scris....

CHRISTIAN

(același joc)

Ei, da....

CYRANO

Mai des decît ai crede....

(Christian face un gest de mirare.)

De ce te-a prins uimirea?

Mă-nsărcinasem doară să-ți tălmăcesc simțirea....
Scriam, vezi, cîteodată, fără să-ți spun că-i scriu.

CHRISTIAN

A!

CYRANO

Foarte simplu!

CHRISTIAN

Bine... dar aş voi să știu

Cum străbăteai blocada?

CYRANO

Cînd zorile se-ngîină,

Treceam...

CHRISTIAN

(incrucișînd brațele)

A! Încă-i simplu!... Și-am scris pe săptămîină
De două... trei... de patru?...

CYRANO

Mai mult!

CHRISTIAN

Atunci ar fi

În orice zi?

CYRANO

(puțin incurcat)

Da: zilnic... de două ori pe zi.

CHRISTIAN

(cu violență)

Și te-mbăta aceasta... și cu așa beție
De înfruntai chiar moartea!...

CYRANO

(zărînd pe Roxana, care revine)

Roxana! Să nu știe!

(Intră repede în cortul său.)

SCENA a VIII-a

ROXANA, CHRISTIAN. În fund, cadeți care vin și se duc.
CARBON și DE GUICHE dau ordine.

ROXANA

(fugînd la Christian)

Oh, Christian ... și-acuma...

CHRISTIAN

(luându-i mina)

Și-acum, când nimeni nu-i,
Să-mi spui, pe drumu-acesta spăimîntător... să-mi spui,
Prin soldătimea asta ursuză și haină,
De ce-ai venit încoace?

ROXANA

Scrisorile-s de vină!

CHRISTIAN

Cum?

ROXANA

Da, sînteți de vină ... de tot ce-am suferit!
Scrisorile trimise de ce m-au amețit?
Gîndiți-vă-ntr-o lună cîte-am primit din ele,
Mereu tot mai frumoase!

CHRISTIAN

Cum, niște scrisorele

De-amor....

ROXANA

Să taci!... Nu poate să-ți treacă nici prin gînd.
Te adoram, o, Doamne! e drept... din sara cînd,
La geamul meu, c-o voce necunoscută încă,
Ți-ai dezvelit în umbră simțirea ta adîncă!
Ei bine, vezi, de-o lună, scriind m-ai prins așa,
Că-n inimă-mi răsună într-una vocea ta,
Din noaptea ceea blîndă și care te-nfășoară!...
Venit-am, — ești de vină! Nici Penelopa doară
Cuminte să brodeze nu cred că s-ar fi-nchis,
Dacă messir Ulysse ca tine i-ar fi scris;
Ci spre-a-l găsi, nebună, ca și Helena-mi pare,
Și-ar fi trimis mosorul de lînă la plimbare.

CHRISTIAN

Dar...

384

ROXANA

Le citeam într-una, le reciteam, muream.
Eram a ta!... Și-aceste foi scumpe le simțeam
Zburînd ca mici petale din sufletu-ți desprinse.
Pătrund prin orice vorbă scrisorile-ți aprinse,
Cu-amor profund și sincer.

CHRISTIAN

A! Sincer și profund,
De te pătrund, Roxana?!...

ROXANA

O! Dacă te pătrund!...

CHRISTIAN

Și-acum veniți?

ROXANA

Vin, maistre, O, Christian, stăpîne...
Dacă-n genunchi m-aș pune, m-ați ridica; rămîne
Deci sufletul cu totul a vi-l îngenunchea —
Și-a-l ridica pe-acesta în veci nu veți putea...
Vin dar să-ți cer iertare și-i ora cînd se-ncape
Să ceri iertare, moartea fiind de noi aproape,
Că ți-am adus insulta frivolă, nu-i așa?
De-a fi iubit în tine doar frumuseța ta!

CHRISTIAN

(îngrozit)

Roxana ! Vai!

ROXANA

În urmă mi-am înălțat amorul, —
O pasăre ce saltă și-apoi își ia tot zborul, —
M-ai prins cu frumuseța, prin suflet m-ai robit...
Și pentru amîndouă deodată te-am iubit.

CHRISTIAN

Și-acum?

ROXANA

Acum tu însuți te-ai întrecut în fine...
Și numai ce e suflet atît iubesc în tine!

CHRISTIAN
(*dându-se înădrăt*)

Roxana!

ROXANA

Poți fi vesel, căci a nu fi iubit
Decît doar pentru forma ce-o clipă te-a-nvelit,
Ar pune-un spirit ager și nobil la tortură!
Dar cugetarea-ți scumpă umbrind a ta figură,
La tine frumuseța, ce-ntîi mi-a fost model.
Acuma văd mai bine,— și n-o mai văd de fel.

CHRISTIAN

A!

ROXANA

Pui la îndoială așa o biruință?

CHRISTIAN

(*cu durere*)

Roxana!

ROXANA

Știu, îți pare c-ar fi cu neputință
Acest amor...

CHRISTIAN

Nu-mi trebuie acest amor silit.
Să fiu iubit mai simplu, cum...

ROXANA

Cum ai fost iubit
Pînă-n aceste clipe de toate celelalte? ...
Iubirea mea se urcă pe trepte mai înalte.

CHRISTIAN

Nu, pîn-acum mai bine era!

ROXANA

Ba nicidecum!
Acum iubesc mai bine, iubesc mai mult acum!
Ador în tine fondul, pricepi? — Și nu decorul!
Chiar fără strălucire...

CHRISTIAN

Taci!

ROXANA

Ți-aș păstra amorul,
De-ar fi chiar frumuseța s-o pierzi! Mi-e tot atît!

CHRISTIAN

Ah! Taci, nu spune asta!

ROXANA

Ba da!

CHRISTIAN

Cum, chiar urît?

ROXANA

Urît! Ți-o jur!

CHRISTIAN

O, Doamne!

ROXANA

Plăcerea ți-e profundă?

CHRISTIAN

(*cu vocea năbușită*)

Da...

ROXANA

(*ușor surprinsă*)

Ce-i?

CHRISTIAN

(*respingînd-o cu blîndețe*)

Nimic... o vorbă de spus... într-o secundă.

ROXANA

Dar?

CHRISTIAN

(*arătîndu-i un grup de cadeși în fund*)

Vezi, de lingă dîșii eu te-am făcut să pleci...
Treci dar de le surîde în ceasul morții... treci!

ROXANA
(mişcată)

Da!

(Urcă din nou scena spre gasconi, care se grămădesc respectuoși în jurul său.)

SCENA a IX-a

CHRISTIAN, CYRANO. În fund, ROXANA, stînd de vorbă cu CARBON și cîțiva cadeți.

CHRISTIAN
(chemînd spre cortul lui Cyrano)

Cyrano!

CYRANO
(reapărînd înarmat pentru luptă)

Ce este ? Figura ta pălește.

CHRISTIAN
Ea nu mă mai iubește!

CYRANO
Cum?

CHRISTIAN
Sigur, te iubește!

CYRANO
Nu!

CHRISTIAN
Sufletul, — atîta-mi iubește!

CYRANO
Nu!

CHRISTIAN
Ba da!
Încît ți-a dat iubirea... și tu i-ai dat pe-a ta!

CYRANO

Eu?

CHRISTIAN

Știu!

CYRANO

E drept.

CHRISTIAN

Te scoate din minți.

CYRANO

Peste măsură.

CHRISTIAN

I-o spune deci!

CYRANO

Nu merge!

CHRISTIAN

De ce?

CYRANO

Cu-așa figură!...

CHRISTIAN

Chiar slut i-aș fi drag!

CYRANO

Dînsa ți-a spus-o?

CHRISTIAN

Negreșit!

CYRANO

Oh! Că ți-a spus-o asta sînt foarte mulțumit!
Dar nu, nu crede-această iluzie nebună.
Oricum, îmi pare bine că s-a gîndit s-o spună ...
Ci, Doamne, basmul ăsta... să-l crezi nu te grăbi...
Și nu fi slut, amice, căci prea m-ar dușmăni.

CHRISTIAN
Să văd de ai dreptate!

CYRANO
Nu! Nu!

CHRISTIAN
E un indiciu!
I-o spune,— și s-aleagă!

CYRANO
Nu, nu acest supliciu!

CHRISTIAN
Cum, să-țiucid norocul, frumos fiindcă sînt?
Nu-i drept!

CYRANO
Și eu de-acuma voi coborî-n mormînt
Pe-al tău, fiindcă soarta mi-a hărăzit în toate
A exprima mai lesne ... ce simți ca mine, poate?

CHRISTIAN
I-o spune!

CYRANO
(aparte)
Își menține ispita ... e fatal!

CHRISTIAN
M-am plictisit să sufăr în mine un rival!

CYRANO
Taci, Christian!

CHRISTIAN
Asemeni contracte clandestine,
De vom trăi, se sfarmă!

CYRANO
(aparte)
Ispita și-o menține!

CHRISTIAN
Da, vreau să fiu în totul iubit, — sau nicidecum!...
Mă duc pînă la capăt să văd cum merge-acum
Tot postul ... și pe urmă revin. O fă să știe
Și-apoi să hotărască!

CYRANO
Te va alege.

CHRISTIAN
Fie!
(O cheamă.)

Roxana!

CYRANO
Nu!

ROXANA
(venind în grabă)
Ce este?

CHRISTIAN
E important de spus ...
Și Cyrano v-așteaptă...
(Roxana se duce repede la Cyrano. Christian pleacă.)

SCENA a X-a

ROXANA, CYRANO, pe urmă LE BRET, CARBON DE
CASTEL-JALOUX, cadetii. RAGUENEAU, DE GUICHE etc.

ROXANA
Cum important?

CYRANO
(foarte tulburat)
S-a dus!...

(Către Roxana.)
Nimic!... Dă importanță ... la lucruri prea ușoare...
Ei, Doamne, îl cunoașteți!...

ROXANA
(cu aprindere)
Cum, se-ndoiește oare
De ce i-am spus acuma?... Părea nencredințat...

CYRANO
(luându-i mâna)
Sînteți convinsă oare c-ați spus adevărat?

ROXANA
Da, l-aș iubi într-una chiar...
(Clipă de ezitare.)

CYRANO
(surîde cu tristețe)
Văd că vă oprește,
În fața mea, cuvîntul; dar știți... nu mă jignește:
Chiar slut?

ROXANA
Chiar slut...
(Focuri de muschetă afară.)
Se-ncepe! Trag foc! Ați auzit?

CYRANO
(cu căldură)
Chiar groaznic? .

ROXANA
Da, chiar groaznic!

CYRANO
Pocit?

ROXANA
Da, chiar pocit!

CYRANO
Grotesc?

ROXANA
Nimic nu poate grotesc să mi-l întoarcă!

CYRANO
Dar l-ați iubi și-atuncea?

ROXANA
Încă mai tare, parcă!

CYRANO
(pierzîndu-și capul. Aparte)
Vai!... Vine fericirea ... să fie oare-așa?
Eu... m-ascultați... Roxana!...

LE BRET
(intrînd repede, cheamă cu jumătate de voce)
Ei , Cyrano!

CYRANO
(întorcîndu-se)
Ce-i?

*(Le Bret îi face semn să tacă și-i șoptește ceva la ureche.
Cyrano scapă mâna Roxanei și e-un strigăt înăbușit.)*
A!

ROXANA
Ce-aveți?...

CYRANO
(cătred sine. Ca trăsniit)
Sfîrșit e totul.
(Alte împușcături.)

ROXANA
Iar focuri... Oare unde?
(Urcă scena spre a privi afară.)

CYRANO
Sfîrșit e tot: iubirea pe veci mi-o voi ascunde!

ROXANA
(vrînd să se arunce afară)
Ce-o fi?

CYRANO

(oprind-o)

Nimic!

(Cățiva cadeși intră, ascunzând ceva ce-au adus cu dînșii. Formează un grup, oprind-o pe Roxana să se apropie.)

ROXANA

Dar dînșii de ce-au venit?

CYRANO

(îndepărtînd-o)

Lăsați...

ROXANA

Ce-aveți de spus?

CYRANO

Nimica... O, Doamne... Mă-ntrebați!
Ce-aveam de spus? Nimica.. Vă jur... vă jur, o, doamnă!

(Cu solemnitate.)

Că sufletul, că mintea lui Cristian, însămnă
Au fost...

(Reculegîndu-se cu tevoare.)

Sînt nentrecute...

ROXANA

Au fost?...

(Cu un strigăt puternic.)

A!

(Se aruncă și dă deoparte toată lumea.)

CYRANO

S-a sfîrșit!

ROXANA

(văzînd pe Christian întins pe mantaua sa)

Oh! Christian!

394

LE BRET

(cătore Cyrano)

De focul întii a fost lovit!

(Roxana se aruncă asupra corpului lui Christian. Alte lovituri de foc. Zîngăniit de arme. Larmă. Tobe.)

CARBON DE CASTEL-JALOUX

(cu sabia în mîină)

Ne-atacă la muschete!

(Urmat de cadeși, trece de cealaltă parte a pantei.)

ROXANA

Oh! Christian!

(Cătore Cyrano, cu disperare.)

Scăpați-l!

VOCEA LUI CARBON

(comandînd după pantă)

V-aliniați!

ROXANA

(aplecată pe Christian)

Iubite!

CARBON

Fitulul măsurăți-l!

(Ragueneau a venit în grabă, aducînd apă într-o cască.)

CHRISTIAN

(cu vocea de muribund)

Roxana!

CYRANO

(șoptind repede la urechea lui Christian, în timp ce Roxana, scoasă din minți, moare în apă o bucată de pînză ce și-a rupt de la sîn, ca să lege rana)

Știe totul... și tu ești cel iubit!

(Christian închide ochii.)

ROXANA

Oh, Christian, vorbește-mi....

CARBON

Sus varga!

395

ROXANA

(care s-a aplecat asupra figurii lui Christian, către Cyrano)

A murit ?....

CARBON

Turnați și bateți praful!

ROXANA

Simțesc cum se sfârșește...
Și-obrazul lui alături de-al meu cum se răcește!

CARBON

La ochi!

ROXANA

(observând o scrisoare la sinul lui Christian)

Un plic!

(Îl deschide.)

Îmi scrie!

CYRANO

(aparte)

Scrisoarea mea!

CARBON

Dați foc!

(Împușcături; strigăte; zgomot de luptă.)

CYRANO

(urând să-și retragă mâna, pe care Roxana, îngenuncheată,
i-o reține)

Roxana, ci se luptă!

ROXANA

(refinându-l)

Mai stai puțin pe loc.

E mort! Să recunoașteți sinteți mai în puțință

(plînge în tăcere)

Că pierdem o ființă distinsă, o ființă
Sublimă!

CYRANO

(în picioare; descoperit)

Da, Roxana!

ROXANA

Printre poeți era

De frunte!

CYRANO

Da, Roxana!

ROXANA

Profund ca spirit!

CYRANO

Roxana.

Da,

ROXANA

Suflet mare și căruia profana
Mulțime nu-i știuse valoarea!

CYRANO

(hotărât)

Da, Roxana!

ROXANA

(aruncându-se asupra trupului lui Christian)

E mort!

CYRANO

(aparte. Scoțînd sabia)

Și nu-mi rămîne decît să mor la fel, —
Căci fără să-și dea samă, mă plînge-acum în el!

(Trompete-n depărtare.)

DE GUICHE

(care reapare pe creasta șanțului, zburlii, rănii la frunte;
cu vocea tunătoare)

Semnal de prevestire, fanfarele de-aramă!
Francezii cu provizii se-ntorc de bună samă
Mai țineți piept!

ROXANA

(privind scrisoarea găsită la Christian)

Îmi scrie cu sînge și cu plîns!

O VOCE

(strigînd de-afară)

Predați-vă!

VOCI DE CADEȚI

Nu!

RAGUENEAU

(care, urcat pe caretă, privește lupta pe deasupra pantei)

Crește pericolul! Ne-am stîns!

CYRANO

(cătore De Guiche, arătîndu-i pe Roxana)

Luați-o! Fac o șarjă!

ROXANA

(sărutînd scrisoarea; cu glasul pierdut)

Plîns... Sînge...

RAGUENEAU

(privind afară)

Crește larma!

(Sărînd jos de pe caretă și fugînd la Roxana.)

Își pierde cunoștința!

DE GUICHE

(pe creasta șanțului, către cadeți, cu furie)

Nu vă lăsați!

O VOCE

(din afară)

Jos arma!

VOCI DE CADEȚI

Nu!

CYRANO

(cătore De Guiche)

Domnule, curajul v-ați arătat deplin.

(Arătîndu-i pe Roxana.)

Fugiți, salvînd-o!

DE GUICHE

(fugînd la Roxana și luînd-o în brațe)

Fie! De mai țineți puțin,

Învingem!

CYRANO

Foarte bine!

(Strigînd cătore Roxana, pe care De Guiche, ajutat de Ragueneau, o ridică, leșinată)

Adio, dar, Roxana!

(Tumult. Strigăte. Cadeții reapar rănii și vin să cadă pe scenă. Cyrano, aruncîndu-se în luptă, este oprit pe creastă de Carbon de Castel-Jaloux, umplut de sînge.)

CARBON

Ne zvîntă! Și ce groaznic îmi sîngerează rana!

CYRANO

(strigînd cătore toți)

Curaj, băieți!

(Cătore Carbon, pe care-l susține.)

Fiți sigur de noi, brav căpitan!

Răzbun doi morți; norocu-mi pierdut și Christian!

(Se coboară amîndoi. Cyrano agită-n aer lancea de care-i atîrnată batista Roxanei.)

Drapelul-i de dantelă la luptă să ne-avînte!

(O înfige în pămînt. Strigă cătore cadeți.)

Pe ei! Mușcați cu dinții!

(Cătore Bertrandou.)

Iar fluierul să cînte!

(Bertrandou cîntă din fluier. Răniți se ridică. Cadeți, rostogolindu-se de pe pantă, vin să se grupeze în jurul lui Cyrano și al drapelului improvizat. Careta se umple și se acoperă de oameni; îngrădită de muschetele ridicate, se transformă în redută.)

UN CADET

(apărînd de-a-nădrătul pe creastă și lupînd mereu, strigă)

Vrăjmașii urcă șanțul!

(Cade mort.)

CYRANO

Bun! Îi vom saluta!

(Creasta pantei se-nclină într-o clipă de-un rînd teribil de dușmani. Mari stindarde ale imperialilor flutură.)

CYRANO

Foc!

(Descărcare generală. Strigăte în rîndurile inamice.)

Foc!

(Răpoadă mortală. Cadeții cad din toate părțile.)

UN OFIȚER SPANIOL

(descoperindu-se)

Ce fel de oameni la moarte merg așa?

CYRANO

(recitînd în picioare, în mijlocul gloanțelor)

Cadeții gasconi, mușchetarii,
De Castel-Jaloux comandați;
Ei mint și se bat ca ștrengarii.

(Se aruncă, urmat de câțiva rămași în viață.)

Cadeții gasconi ...

(Restul se pierde în zgomotul luptei.)

CORTINA

ACTUL V GAZETA LUI CYRANO

Cincisprezece ani în urmă, în 1655. Parcul mînăstirii pe care-o locuiau la Paris călugărițele din „Ordinul Crucii“ (Les Dames de la Croix).

Umbrășuri superbe. La stînga, casa. Peron vast, spre care se deschid mai multe uși. Un copac enorm în mijlocul scenei, izolat în centrul unui mic loc oval. La dreapta, plan I, printre mari tufe de merișor, o bancă de piatră semicirculară.

Tot fundul teatrului e străbătut de-o alee de castani ce duce spre dreapta, plan IV, la ușa unei capele, ce se străvede printre ramuri. Prin îndoita perdea de arbori din această alee se zăresc perspective de pajiști, alte alee, boschete, profunzimi de parc, cerul.

Capela are o mică ușă laterală la o colonadă cu ghirlânzi de viță roșietică, care se pierde la dreapta, planul I, în dosul tufelor de merișor.

E toamnă. Tot frunzișul e ruginiu, deasupra pajiștilor înverzite încă. Pete întunecate de merișor și tisă, copăcei rămași verzi.

O pătură de frunze îngălbenite sub fiecare copac.

Foile, împrăștiate pretutindeni, foșnesc sub pași pe alee și acopăr pe jumătate peronul și băncile.

Între banca din dreapta și arborele din mijloc, un mare gherghet de brodat, în fața căruia s-a adus un scăunăș. Panerașe pline de jerbiuțe și ghemuri. Canva începută.

La ridicarea cortinei, surorile umblă încolo și înapoi prin parc. Unele din ele stau pe bancă în jurul unei călugărițe mai în vîrstă. Cad frunze.

SCENA a I-a

Maica MARGARETA, sora MARTA, sora CLARA, surori.

SORA MARTA
(căt-re maica Margareta)

Azi iarăși sora Clara-n oglindă s-a uitat,
Să vadă cum o prinde boneta.

MAICA MARGARETA
(căt-re sora Clara)

E păcat!

SORA CLARA

Și sora Marta iarăși, dacă deschide cearta,
A scos din tort o prună.

MAICA MARGARETA
(căt-re sora Marta)

Rușine, soră Marta!

SORA CLARA

Ochire-n treacăt!

SORA MARTA
(făcînd un semn din degete, care arată ceva foarte mic)

Prună, cît sîmbure de mac!

MAICA MARGARETA

Diseară ce-o să spună messir de Bergerac?

SORA CLARA
(însăimîntată)

O, nu! Să nu ne afle! Ne-ar rîde!

SORA MARTA

Și ne-ar spune:

Călugăriți cochete...

SORA CLARA

Și lacome....

MAICA MARGARETA

(surîzînd)

Și bune.

SORA CLARA

Dar, maică Margareta, la noi pe sub castani
El sîmbetele vine...

MAICA MARGARETA
(luîndu-i vorba)

De paisprezece ani,
De cînd Roxana-n doliu, printre scufii de maice
Amestecînd broboada durerii sale laice,
S-a abătut aice în vâluri ce-o absorb,
Ca printre paseri albe, un mare negru corb.

SORA MARTA

De cînd ni-i locatară, doar dînsul izbuteste
Puțin s-o mai distreze de-un chin ce nu descrește!

TOATE SURORILE

Așa-i de nostim! Foarte plăcut! Cînd ne-nțîlnim
Ne tachinează, rîde, glumește... Și-l iubim!
Îi pregătim pișcoturi și prăjituri cînd vine!...

SORA MARTA

Nu-i tocmai bun catolic.

SORA CLARA

Să-l convertim mai bine...

SURORILE

Da! Da!

MAICA MARGARETA

Pe-această temă, copiii, să vă feriți
A sta cu el de vorbă. De ce să-l necăjiți?
Așa l-ați face poate mai rar la noi să vie!

SORA MARTA
(arătînd spre cer)

Dar... Domnul?!...

MAICA MARGARETA

Fiți pe pace, că Dumnezeu îl știe.

SORA MARTA

Cînd sîmbetele intră, c-un aer mulțumit
Îmi spune: „Soră Marta, ieri, știi că n-am postit!“

MAICA MARGARETA

A, spune-așa? Ei bine, c-o sîmbăta-nainte
Veni de două zile flămînd.

SORA MARTA

O, Doamne sfinte!

MAICA MARGARETA

E-un om sărac.

SORA MARTA

Da?

MAICA MARGARETA

Domnul Le Bret mi-a spus așa.

SORA MARTA

Și nu-l ajută nimeni?

MAICA MARGARETA

Deloc: s-ar supăra.

(Într-o alea din fund se vede apărînd Roxana, îmbrăcată în negru, cu broboadă — coafă — și văluri lungi de văduvă; De Guiche, pompos și tomnatic, merge lângă dînsa. Amîndoi pășesc încet. Maica Margareta se ridică.)

E timp să ne retragem... Un oaspe de-altădată,
Cu doamna Madelena în fund în parc s-arată.

SORA MARTA

(încet, spre sora Clara)

E Mareșalul-duce sir de Grammont?

SORA CLARA

(privind)

Chiar el.

SORA MARTA

De luni întregi s-o vadă n-a mai venit de fel!

SURORILE

E ocupat... La curte! Cu frontul!

SORA CLARA

Prin saloane!

(Ies toate. De Guiche și Roxana coboară în tăcere și se opresc lângă gherghof. Un timp.)

SCENA a II-a

ROXANA, DUCELE DE GRAMMONT, altădată conte
DE GUICHE; în urmă LE BRET și RAGUENEAU.

DUCELE

Și-n van atît de blondă, veți sta printre icoane
În doliu veșnic?

ROXANA

Veșnic!

DE GUICHE

Și credincioasă.

ROXANA

Și.

DUCELE

(după o pauză)

Dar m-ați iertat?

ROXANA

De vreme ce mă găsec aci.

(Nouă tăcere.)

DUCELE

Era o fire-aleasă?

ROXANA

Ce trebuia-nțeleasă!

DUCELE

A! „Trebuia!“ Posibil că să fi fost de rasă...
Biletul lui din urmă la piept vă stă mereu?

ROXANA

E ca o moaște sfântă lipit de sînul meu.

DUCELE

Chiar mort vi-i drag?

ROXANA

Adesea, că nu e mort îmi pare...
Că inima-mi alături de inima-i tresare...
Și viu plutește-n juru-mi amorul său ales!

DUCELE

(iarăși după o tăcere)

Dar Cyrano, vă vede și-acum tot des?

ROXANA

Da, des.

Un vechi amic ce-mi ține și locul de gazete.
Mereu același: vine... i-aducem pe-ndelete
Sub arbore-un fotoliu... cînd e frumos, brodînd,
Stau așteptînd; iar ceasul cum bate, răsunînd
I-aud — nici nu-ntorc capul! — bastonul ce străbate
Peronul... se așează... începe joc a-și bate
De-a mea tapițerie eternă... face-apoi
A săptămîinii cronici și...

(Le Bret apare pe peron.)

A! Le Bret la noi!

(Le Bret coboară. Schimb de saluturi în tăcere.)

Cum merge-amicul nostru?

LE BRET

Rău!

DUCELE

Oh!

ROXANA

(către duce)

Exagerează!

LE BRET

Tot ce-am prezis: pe drumuri, mizeria-l minează,
Stîrnește cu satire noi dușmani numeroși,
Atacă falșii nobili și falșii cuvioși
Și falșii bravi și scribii plagiatori, — o lume.

ROXANA

Dar spada lui inspiră o groază fără nume.
Nu vor ieși la capăt cu dînsul.

DUCELE

(ridicînd capul)

Mă-ndoiesc.

LE BRET

Mi-e teamă nu de-atacuri; mai lesne bănuiesc
Singurătatea, foamea și golul ce-l apasă,
Decembrie, ce-i intră cu pași de lup în casă, —
A, iată spadasiinii ce-n grabă-l vor găti!...
De-un deget centironul își strînge-n orice zi;
Iar nasul lui, sărmanul, s-a-ngălbenit ca lutul
Și-o biată haină neagră îi este tot avutul.

DUCELE

N-a parvenit acesta în viață! E egal!
Prea mult să nu-l deplîngeți.

LE BRET

(cu un surîs amar)

Cum? Domnul mareșal!...

DUCELE

Da, mult să nu-l deplîngeți: trăit-a fără pacte,
Și-n cugetare liber, și-ntr-ale sale acte.

LE BRET

(același joc)

A, domnul duce!...

DUCELE

(cu ifos)

Sigur: stau sus și el e jos...
Cu toate-aceste, mâna i-aș strînge bucuos.
(Gata de plecare, salută pe Roxana.)

Salut.

ROXANA

Vă voi conduce.

(Ducele salută pe Le Bret și se-nădreaptă cu Roxana către peron.)

DUCELE

(se oprește pe gânduri, în timp ce Roxana urcă peronul)

Da, soarta lui mă-nvață
Să i-o rîvnesc. Prea multe cînd izbutești în viață,
Chiar nepătat la suflet, simțești în chip fatal
Atîtea mici dezgusturi de sine, ce-n total
Nu-ți dau vreo remușcare, dar o ascunsă jenă...
Și-a ducilor mantale cu-a lor blăniță trenă
Tîrăsc, în timp ce urcă pe trepte de măriri,
Iluzii vestejite și foșnet de-amăgiri,
Precum la deal cînd pasul lăsați ca să vă poarte,
Cu rochia de doliu tîrîți și frunze moarte.

ROXANA

(ironică)

Ați cam căzut pe gânduri...

DUCELE

Da!

(Pe neașteptate, în momentul de a ieși.)

Domnule Le Bret!

(Către Roxana, indicînd pe Le Bret.)

Vă rog... O vorbă.

(Se duce la Le Bret și-i vorbește cu jumătate de voce.)

Vajnic prietenul vă e...

Dar mulți îl pasc din umbră cu ura lor haină
Și mi s-a spus de dînsul aseară la regină:
„Un Cyrano... mai poate muri și de-accident“.

LE BRET

A!?

DUCELE

Cît mai rar să iasă și mai prudent.

LE BRET

(rițicînd brațele spre cer)

Prudent!

O să-l vestesc cum vine, dar e-n zădar!...

ROXANA

(care a rămas pe peron, către o soră care vine spre dînsa)

Ce este?

SORA

E Ragueneau. Vă-ntreabă.

ROXANA

Să intre.

(Către duce și Le Bret.)

Iar vreo veste

De jalnica lui soartă. De cînd și-a pus în gînd
Să facă pe-atorul, ajuns-a rînd pe rînd
Pedel...

LE BRET

Băieș...

ROXANA

Și dascăl...

LE BRET

Ținu bărbierie...

ROXANA

Fu maistru de teorbe...

LE BRET

Și-actor...

ROXANA

Ce-o să mai fie?

RAGUENEAU
(*intră precipital*)

A, doamnă!

(*Zărește pe Le Bret.*)

Uite domnul!...

ROXANA
(*surzind*)

Te poți spovedui

Și lui Le Bret.

(*Gata să plece cu ducele, se-ntoarce către Ragueneau, care-i urmează.*)

Așteaptă.

RAGUENEAU
(*cu insistență*)

Dar, doamnă...

(*Roxana iese cu ducele, fără să-l asculte. Ragueneau coboară spre Le Bret.*)

SCENA a III-a

LE BRET, RAGUENEAU.

RAGUENEAU

Nu va ști
Nimic. Cu-atât mai bine. Voiam acum o clipă
Pe-amicul dumneavoastră să-l vizitez. În pripă
Îl văd ieșind de-acasă. Dau să-l ajung. Fiind
La câțiva pași de dînsul, în colț, îl văd cotînd;
Fug după el. Deodată — să fie vre-ntîmplare?! —
De la un geam sub care trecea, cu groază mare
Văd un lacheu dînd drumul unei bucăți de lemn!

LE BRET

Lași!... Cyrano!

RAGUENEAU

M-apropii... și văd ceva nedemn...

LE BRET

E-ngrozitor!

RAGUENEAU

Amicul, poetul de elită,
Zăcea pe jos în sînge, cu țeasta găurită.

LE BRET

E mort?

RAGUENEAU

Nu! Însă... Doamne! L-am transportat la el,
Oh! Biata lui odaie... plăcută nu-i de fel!

LE BRET

Și suferă?

RAGUENEAU

Nu. Este căzut în grea absență.

LE BRET

Un medic?

RAGUENEAU

Fost-a unul, așa, de complezență.

LE BRET

Vai, Cyrano, sărmane!... Roxanei bine-ar fi
Cît mai tîrziu să-i spunem!... Și medicul?

RAGUENEAU

Vorbi

De friguri, de meninge, de viață-amenințată!
De l-ați vedea cu fruntea în pinze-nfășurată!...
Să alergăm la dînsul... De nimeni nu-i vegheat!...
Și s-ar putea să moară de s-ar scula din pat!

LE BRET

(*luîndu-l în grabă și indicîndu-i drumul*)

La dreapta, prin capelă, mai lesne vom pătrunde!

ROXANA

(apărind pe peron și văzind pe Le Bret îndepărtându-se prin colonada ce duce la porțița capelei, îl strigă)

Messir Le Bret!

(Le Bret și Ragueneau dispar fără să răspundă. Surprinsă.)

Cum? Pleacă Le Bret și nu-mi răspunde?
Iar Ragueneau cu basme de-a lui va fi venit.

(Coboară peronul.)

SCENA a IV-a

ROXANA, singură, apoi două surori, pentru o clipă.

ROXANA

(pe gânduri)

Septembrie se duce... și ce frumos sfințit...
Tristeța mea surde... April o prea ofuscă,
Dar o ciștișă toamna, ce nu-i atât de bruscă.

(S-așează la gherghef. Două surori ies din casă, aducând sub copac un mare fotoliu.)

E clasicul fotoliu ce-așteaptă primitor
Pe-amicul meu!

SORA MARTA

Nu-i altul mai bun în vorbitor!

ROXANA

Știu, mulțumesc.

(Surorile ies.)

E vremea când vine.

(Se pregătește de lucru. Se aude bătând ceasul.)

Bate ceasul.

Dar ghemul?

(Căutându-și ghemul.)

Unde-i?

(Îi găsește. După un timp, pe când lucrează)

Ceasul bătu!... Mă mir că pasul
Nu i se-aude încă... Nu-i punctual?... Ciudat...
Vreo maică...

(Negăsind degetarul.)

Degetarul?

(Căutându-l.)

Din nou s-o fi-ncercat

Să-l convertească...

(Găsește degetarul.)

Uite-l!

(În timp ce continuă lucrul.)

Și-a-ntârziat la poartă.

Dar trebuie să vină curînd.

(Aruncînd cu degetul o frunză veștedă ce-a căzut pe gherghef.)

O frunză moartă!...

(După un timp.)

Nimic n-ar fi în stare...

(Căutînd într-un săcușor de lucru.)

Sînt foarfecele-n sac?

(Reluînd firul cugetării.)

Să-l facă să nu vie.

O SORĂ

(apărind pe peron, anunță)

Messir de Bergerac.

SCENA a V-a

ROXANA, CYRANO, și un moment sora MARTA.

ROXANA

(fără să se-ntoarcă)

Știam.

(Brodează. Cyrano, foarte palid, cu pălăria trasă pe ochi, apare. Sora care l-a introdus se retrage. El coboară peronul încet, cu sforțări vizibile de a se ține în picioare și sprijinindu-se de baston. Roxana, alăturînd niște lîni la o figură de broderie începută, pentru a-și da sama de efectul de culori, rostește următoarele.)

Nuanța-i ștearsă...

(Privind mai departe.)

Dar bine asortată.

(Către Cyrano, cu ton de prietenească imputare.)

De lungă vreme, astăzi e pentru-nția dată
Că-ntârziati. Cum asta?...

CYRANO

*(care a ajuns la fotoliu și s-a așezat, cu o voce veselă,
contrastând cu figura)*

Da! Nemaipomenit!

Am fost silit să-ntîrzi. Turbez!...

ROXANA

Ați fost silit?

CYRANO

De-o vizită — la naiba! — de tot nepotrivită!

ROXANA

(distrată, Continuuând să lucreze)

Vreun nepoftit fu, vere?

CYRANO

Ba nu... o nepoftită.

ROXANA

(același joc)

Și ați expediat-o?

CYRANO

I-am spus-o hotărît:

Scuzați, vă rog; dar astăzi e sîmbătă, încît
Sînt așteptat aiurea... și forța e majoră...
Nimic nu mă oprește!... Să treceți peste-o oră.

ROXANA

(cu neglijență)

Persoana ceea astăzi mai mult va aștepta,
Căci pînă pe-nnoptate de-aci nu veți pleca.

CYRANO

Momentul de plecare nu-i poate-așa departe.

*(Închide ochii. Un timp tăcere. Sora Maria trece prin parc
de la capelă spre peron. Roxana o zărește și-i face un ușor
semn cu capul să se apropie.)*

ROXANA

(către Cyrano)

Nu spuneți sorei Marta nimica?

CYRANO

(cu vioiciune, redeschizînd ochii)

Sorei Marta?

Da!

*(Îngroșîndu-și vocea în chip comic și făcînd semn sorei Marta
să se apropie de dînsul. Sora se strecoară spre dînsul.)*

Ha, ha, ha!... Aproape... ochi dulci, plecați în jos!

SORA MARTA

(ridicînd ochii și surizînd)

Dar...

(Vede fața lui Cyrano și face un gest de mirare)

O!...

CYRANO

(încet, arătîndu-i pe Roxana și făcîndu-i semn să tacă)

Sst! Nu-i nimica!

(Tare, cu fanfaronadă.)

Ieri n-am postit.

SORA MARTA

(tare, cu prietenească dojană)

Frumos!

(Aparte, cu jumătate de voce.)

De asta-i slab și palid.

(Ceva mai tare, către Cyrano.)

În sala de mîncare

V-aștept c-o supă caldă... Veți trece la plecare,
O să vă facă bine... Veți trece?

CYRANO

Da, da, da!

SORA MARTA

Sinteți cuminte astăzi... vă stă mai bine-așa!

ROXANA

(văzîndu-i cum vorbesc în șoapte)

Vă convertește sora?

SORA MARTA

Pierdută tentativă!

CYRANO

Așa-i! În cele sfinte atît de guralivă,
Ați renunțat la predici?... Și nu vă vine greu?...

(Cu o furie bufonă.)

E uimitor! La rîndu-mi vă voi uimi și eu:
Da, vă permit.

(Avînd aerul de a căuta o bună zeflema și de a o găsi.)

Și lucrul e nou de tot! Fidelă,
Diseară pentru mine rugați-vă-n capelă.

ROXANA

O! O!

CYRANO

(rîzînd)

Pe sora Marta o văd c-a-ncremenit!

SORA MARTA

(cu blîndă dojană)

Puteți să nu-mi permiteți, mă rog necontenit.

(Se retrage.)

CYRANO

(adresîndu-se Roxanei, aplecată pe gherghet)

Nu cred să-ți văd sfîrșitul în veci, tapițerie!

ROXANA

Mă așteptam ca gluma aceasta să revie.

(În clipa aceasta o adiere de vînt scutură frunze.)

CYRANO

Cad frunze!

ROXANA

(ridicînd capul și privînd în gol prin alei)

Au din blondul venetian ceva.

Priviți-le căderea.

CYRANO

Ce bine cad așa!...

În drumul scurt, din ramuri pînă ce-ating pămîntul,
Cu cîtă frumuseță finală-și stîng avîntul...
Și-oricît de-nspăimîntate de putrezirea lor,
Pun în căderea asta o grație de zbor.

ROXANA

Cum, melancolic?

CYRANO

(reculegîndu-se)

Asta nu i-ar plăcea Roxanei?

ROXANA

Lăsați să se despoaie de frunza lor platanii
Și mai curînd îmi spuneți ce-i nou: gazeta mea.

CYRANO

Bun!

(Din ce în ce mai palid și luplîndu-se cu durerea.)

Sîmbăta trecută, mîncînd dintr-o beltea
De struguri, suveranul fu apucat de friguri;
Pe dată, c-o lanțetă împuns de medici siguri,
Fu drept les-majestate tot răul condamnat
Și-augustul puls de-atuncea n-a mai febricitat.
Duminica: la balul reginci luminară,
În totul, șapte sute șazeci făclii de ceară.
Au spînzurat o bandă de patru vrăjitori.
Ioan Anstriacul fu-nvins. De două ori
Cățelului frumoasei d' Athis, ce-avea căldură,
I-au aplicat clistirul...

ROXANA
(cu o ușoară dojană)

Tăceți, vă rog, din gură!

CYRANO

Luni: Lygdamira iarăși schimbă amantul.

ROXANA

O!

CYRANO

(a cărui față se alterează treptat)

Marți, curtea toată ziua fu la Fontainebleau.
Lui de Fiesque, miercuri, Montglat i-a spus grăbită:
Nu! Joi, Mancini-n Franța regină-i socotită.
Montglat lui de Fiesque îi spune vineri: Da!
Și-n douăzeci și șase, azi, sîmbătă...

(Închide ochii, i se clatină capul. Tăcere.)

ROXANA

(surprinsă de a nu-l mai auzi vorbind, întoarce capul spre ei, îl privește,
se ridică-nspăimîntată și se repede la dînsul strigînd)

Cumva

A leșinat?

CYRANO

(pe jumătate trezit de strigăt, redeschizînd ochii, apoi cu
vocea vagă)

Ce este?

(Vede pe Roxana plecată asupra lui; își revine cu totul; își îndeasă
pălăria pe frunte și se dă cu spaimă în fundul fotoliului.)

Nimic!... Fiți liniștită...

ROXANA

Dar...

CYRANO

Nu-i nimic... v-asigur... e rana învechită
De la Aras... se-ntîmplă...

ROXANA

Amice!

CYRANO

Negreșit

Se va sfîrși... va trece și asta...

(Surîde cu sforțare.)

S-a sfîrșit.

ROXANA

(în picioare lângă dînsul)

De răni scutit nu-i nimeni în viața lui sărmană!
Și-a mea e încă vie...

(Punîndu-și mina pe piept)

Colea e vechea rană...

Colea... e sub scrisoarea ce-a-ngălbenit treptat,
Dar urmele de lacrimi și sînge le-a păstrat.

(Lumina devine crepusculară.)

CYRANO

Scrisoarea lui... din vremuri apuse... n-ați spus oare
C-odată voi citi-o?

ROXANA

Doriți acea scrisoare?

CYRANO

Da... aș dori-o... astăzi...

ROXANA

(întinzîndu-i plicul pe care-l purta la sîn)

Poftim.

CYRANO

(luînd plicul)

O pot citi?

ROXANA

Citiți-o dar!...

(Revine la gherghef, îl închide, își strînge ghemurile.)

CYRANO

(cetînd tare)

„Roxana, adio... voi muri!“...

ROXANA

(Înterupându-se din ocupația ei: i mirată că Cyrano citește tare)

Cum, tare?

CYRANO

(continuând să citească)

„Cred că astăzi e ultima-mi sclipire!

Ce greu mi-apasă pieptul nespusa mea iubire...

Și mor... și niciodată... și niciodată iar,

Privirea-mi îmbătată de voi și pusă“...

ROXANA

Dar

Cum îi citiți scrisoarea!

CYRANO

(continuând)

„Și pusă-n sărbătoare,

Din zbor n-o să v-alinte mișcările ușoare!

Revăd un gest al vostru de tot atrăgător,

Când fruntea v-o atingeți... și-aș vrea să strig de dor“...

ROXANA

Dar cum citiți scrisoarea!

(Noaptea se lasă pe nesimțite.)

CYRANO

„Și strig cu nebunie:

Adio!“

ROXANA

(aparte)

Cum citește...

CYRANO

„Iubito!... Scumpă mie!...

Comoara mea!“

ROXANA

Cu glasul...

CYRANO

„Amorul meu!“...

ROXANA

C-un glas...

Ce parcă de-altădată în minte mi-a rămas!

(Se apropie cu neetul, fără ca să fie observată. Trece în dosul fotoliului, s-upleacă fără zgomot, privește scrisoarea. Umbra sporește.)

CYRANO

„Nu mi-ați ieșit din suflet măcar nici o secundă!

Și sînt... și voi fi veșnic, cu patimă profundă,

Cel care-o să v-adore și după moarte, cel“...

ROXANA

(punându-i mâna pe umăr)

Dar cum citiți? E noapte... și nu vedeți de fel...

(Cyrano tresare, se-ntoarce, o vede aproape de el, face un gest de spaimă, pleacă fruntea. Tăcere lungă. Apoi, în umbra lăsată pe deplin, Roxana rostește încet, cu mâinile împreunate.)

Și-s paisprezece ani... de cînd păstrează tonul

De vechi amic, ce vine să facă pe bufonul!

CYRANO

Dar...

ROXANA

(luîndu-i vorba)

Voi ați fost acela.

CYRANO

Nu, nu, Roxana, nu!

ROXANA

Și n-am simțit tot timpul că el se prefăcu!

CYRANO

Nu! N-am fost eu!

ROXANA

Voi furăți!

CYRANO

Nu, inima-mi v-o jură!...

ROXANA

Văd azi ce gencroasă fu-ntreaga impostură:
Scrisorile-s a voastre...

CYRANO

Nu!

ROXANA

Voi mă fascinați

Cu stilul!...

CYRANO

Nu!

ROXANA

Și vocea din noapte voi erați!

CYRANO

Vă jur că nu!

ROXANA

Al vostru fu sufletul și plinsul...

CYRANO

Nu v-am iubit!

ROXANA

Văd bine că m-ați iubit!

CYRANO

Fu dînsul!

ROXANA

Ba m-ați iubit!

CYRANO

(negațiune mai puțin puternică)

Nu!

ROXANA

Glasul acum v-a dezmințit!

CYRANO

Nu, scumpa mea iubire, de loc nu v-am iubit!

ROXANA

A! Cîte lucruri moarte... ce-au renăscut deodată!
De ce-ați tăcut o vreme atît de-ndelungată.
Cînd în scrisoarea-n care un rînd de dînsul nu-i,
Sînt lacrimile voastre?!

CYRANO

(întinzînd scrisoarea)

Dar singele-i al lui.

ROXANA

Atunci tăcerea asta atît de-nălțătoare
Cum de-ați sfărmat-o astăzi?

CYRANO

Cum?

(La Bret și Ragueneau intră fugind.)

SCENA a VI-a

Aceiași, LE BRET și RAGUENEAU.

LE BRET

Împrudență mare!

Știam cu siguranță că este-aci.

CYRANO

(surzînd și reluîndu-și în fotoliu șimula dreaptă)

Așa-i

LE BRET

S-a omorît cu-această venire, doamnă!

ROXANA

Vai!

(Către Le Bret, speriată.)

Deci leșinul acela pe cînd vorbea cu mine...

CYRANO

(tâindu-i vorba)

E drept, nu-mi completasem gazeta pin' la fine:
Și-n douăzeci și șase, azi, sîmbătă curat,
De Bergerac spre sară muri asasinat.

(Se descopere. I se vede capul înfășurat în pînze.)

ROXANA

Cum, fruntea-nfășurată! Avut-ați iar vro sfadă?...
Ați fost rănit? Ce-nsamnă?...

CYRANO

„În piept c-un vîrf de spadă,
Lovit de-un dușman vrednic“ — așa visam să mor!...
Ei da!... Destinul însă e batjocoritor...
Și-am fost pîndit mișelnic, pe dindărat, de-o slugă,
Ce m-a ucis trîntindu-mi în cap o buturugă.
E foarte bine. Totul, chiar moartea, mi-am greșit.

RAGUENEAU

(plîngînd în hohote)

O!...

CYRANO

Ragueneau, nu plînge așa nepotolit.

(Ragueneau continuă, gemînd însă mai domol.)

Ce te mai faci, confrate? Răspunde și nu geme.

RAGUENEAU

(printre lacrimi)

Acuma sînt mucarniț la Molière de-o vreme.

CYRANO

La Molière?!...

RAGUENEAU

Dar mîne îl las. Sînt indignat:
Scapin s-a dat aseară... și-o scenă v-a luat!

LE BRET

Întreagă! Mi-am dat sama și eu la premieră.

RAGUENEAU

Da, domnule, faimosul: „Ce căuta-n galeră?“...

LE BRET

Molière și-l însușește!

CYRANO

Tăcere! E perfect!

(Către Ragueneau.)

Așa-i că scena asta produce mult efect?

RAGUENEAU

(printre suspine)

S-a ris! S-a ris cu hohot!

CYRANO

E-a mea predestinare:

Să fiu acel ce suflă — și trece la uitare!...

(Către Roxana.)

Vă amintiți de sara cînd Christian vorbea
De sub balcon? Întreaga-mi viață este-n ea:
Cînd jos în umbra neagră stătea necunoscutul,
Spre glorie un altul urca să ia sărutul!
Murînd, salut în toate un sens misterios;
E Molière de geniu; fu Christian frumos

(În acest moment sunînd clopotul capelei, se văd trecînd în fund, în alee, călugărițe ce merg la rugăciune.)

Să meargă să se-nchine cînd clopotul le cheamă!

ROXANA

(ridicîndu-se să cheme ajutor)

O soră!

CYRANO

(oprînd-o cu gestul)

Nu vă duceți! La-ntors de bună seamă
Nu voi mai fi aicea.

(Călugărițe continuă a trece spre capelă.)

Nu le strigați din drum.

(Toate călugărițele au intrat în capelă. Se aude orga.)

Puțină armonie lipsca... o am acum.

ROXANA
Vă dau iubirea-mi toată! Trăiți!

CYRANO
În basme doară
Acest cuvînt de soare pe prinț de-l înfioară,
Își simte uriciunea topindu-se... dar eu
În ochii tăi același voi rămînea mereu.

ROXANA
V-am fost nefericirea cu!

CYRANO
Voi?... Socot contrarul!
Blîndeței feminine nu-i cunoscusem harul.
N-am fost plăcut nici mamei... și soră n-am avut...
De ochii de amantă, ironici, m-am temut...
Voi singură pe lume mi-ați dat prietenie...
Și-o rochie trecut-a prin viața mea pustie.

LE BRET
(arătîndu-i clarul de lună ce străbate printre ramuri)

O altă veche-amică!

CYRANO
O văd ca printre nori.

ROXANA
Iubit-am o ființă, — și-o pierd de două ori!

CYRANO
Le Bret, mă-nalț de-acuma în Luna opalină,
Făr-a mai fi nevoie să fabric vreo mașină...

ROXANA
Ce spuneți?

CYRANO
Da, acolo voi fi de-acum trimis,
Netulburat să-mi aflu seninul paradis.
Văd suflete iubite. ce-acolo-s exilate;
Pe Galileu găsi-voi curînd... și pe Socrate!

LE BRET
(revoltat)
Dar e stupid destinul și e nedrept, vă spun...
Poet distins și suflet așa măreț și bun!

CYRANO
Le Bret, într-una mirîi!

LA BRET
(aparte)
L-au omorît tîlharii!
(Izbucnind în lacrimi, către Cyrano.)

Iubite-amice...
CYRANO
(ridicîndu-se cu privirea rătăcită)
Cadeții gasconi, mușchetarii...

Elementara masă... e nepătrunsul hic...

LE BRET
Chiar și-n delir știința-l frămîntă!

CYRANO
Copernic

Ne spune...

ROXANA
O!

CYRANO
De-ascmeni, trecînd în altă sferă:
Ce căuta... la dracu, ce căuta-n galeră?
Filozof și fizician,
Rima, lupta, muzician...
Și călător aerian...
A ripostat din tac în tac...
Amant, dar nu-ntr-al său roman...
S-a stins Hercul-Savinian
De Cyrano de Bergerac,
Ce-a fost nimic și tot, în van.
Nu pot să fac s-aștepte; iertați, dar plec de-aice...
Priviți cum raza Lunei veni să mă ridice!

*(A recăzut în fotoliu. Plînsul Roxanei îl cheamă la realitate. O privește,
alîntîndu-i vîlul.)*

N-aș vrea de-acum să plîngeți cu mai puțin elan
Pe-ncîntătorul, bunul, frumosul Christian,
Dar cînd înghețul morții îmi va intra-n vertebre,
Dați o-ndoită normă broboadelor funebre,
Ca doliul său să fie și doliul meu puțin!

ROXANA
Vă jur!...

CYRANO

(e zguduit de un puternic fior și se ridică brusc)

Nu în fotoliu!

(Cei de față se aruncă să-l ajute; el îi oprește cu gestul.)

Nu! Singur mă susțin!

(Se duce și se reazămă de copac.)

Nimic decît copacul! Aci mă va răpune!

(Tăcere.)

S-apropie, mă-ncață cu marmoră și-mi pune
Mănuși de plumb...

(Își îndreaptă statura.)

Sînt gata! Să vie! O aștept

(Scoate sabia.)

Cu sabia în mîină, stînd în picioare, drept!

ROXANA

Vai! Cyrano!

LE BRET

Amice!

CYRANO

Cutează la tot pasul,
Cutează cîrna asta să-mi tot privească nasul!

(Ridică sabia.)

Ce spuneți?... E zadarnic?... Așa-i, binențeles!
Dar nu te lupți într-una cu gîndul la succes!
E mai frumos atuncea cînd știi că e zădarnic.
A, mă pîndiți cu toții... și mă urîți amarnic?
Vă știu, sînteți o mie cu sufletul vrăjmaș!
Minciuna?!

(Lonește cu sabia-n gol.)

Ține! Ține!

Și compromisul laș!

(Același joc.)

Prejudcăți!

(Același joc.)

Tranzacții nu fac cu Mișelia!

(Același joc.)

În veci... În veci! A, iată că vine și Prostia!

(Același joc.)

Știu bine pin' la urmă că jos voi fi culcat,
Dar nu importă asta: mă bat! mă bat! mă bat!

(Face cu sabia volte enorme și se oprește gîfîind.)

Luați-mi tot... și lauri și roze; foarte bine!
Luați! Neatins de nimeni, tot voi purta cu mine
Ceva, ce cînd diseară la domnul voi intra,
C-un larg salut albastrul din prag va mătura,
Ceva, ce fără pată va flutura-n sălașul
Etern, neatins de nimeni...

(Se avîntă cu sabia ridicată.)

Și e...

(Sabia îi scapă din mîină, se elatină, cade în brațele lui Le Bret și Ragueneau.)

ROXANA

(aplecîndu-se spre el și sărutîndu-i fruntea)

Și e?

CYRANO

(vedeschide ochii, o recunoaște și spune surzînd)

Panașul.

ULTIMA CORTINĂ¹

¹ Propunerea de a traduce comedia croică *Cyrano de Bergerac* fusese adresată inițial lui G. Topîrceanu. La 16 iunie 1916, prozatorul Petre Locusteanu, director general al teatrelor, îi scria lui G. Topîrceanu: „Comitetul nostru a hotărît să facem un fel de concurs pentru a avea cea mai bună traducere pe care actuala generație ne-o poate da din *Cyrano de Bergerac*. Condițiile concursului sînt următoarele: Se vor traduce de probă *Tirada nasului*, *tirada Non, merci*, *balada cadeților* și *scena balconului* din actul al III-lea. Eu cred că ar fi bine să participi, deoarece sînt sigur că vei reuși.” Întîlnirea cu Cyrano era ispititoare, însă poetul era convocat sub arme, războiul fiind aproape. G. Topîrceanu trecu propunerea lui Mihai Codreanu, care tradusesse *Prințesa îndepărtată* a aceluiași Edmond Rostand (autor al lui Cyrano) și *Martira* lui Jean Richepin. Îvingător la concursul instituit de Direcțiunea generală a teatrelor, lui Mihai Codreanu i se atribui în 1919 premiul de zece mii de lei, spre supărarea unui alt concurent, N.N. Botez, care, în ziarul *Izbinda*, suspecta buna-credință a juriului. G. Topîrceanu îi ripostează într-o notă, *În chestia traducerii lui „Cyrano de Bergerac” (Însemnări literare, 1919, nr. 37)*, publicînd și două fragmente din traducerea premiată.

Primul interpret al lui Cyrano la Teatrul Național din Iași a fost renumitul State Dragomir, profesor la Conservator. I-a urmat apoi Aurel Ghițescu. La București același rol a fost deținut întii de Tony Bulandra (n.ed.).

POST-SCRIPTUM

Acest poem etern
L-am spus Roxanei mele
În graiul ei matern,
Ca s-o înalț spre stele;
Iar ea, cui niciodată
Iubirea-mi n-am s-o spui,
Se va-ntreba mirată:
„Cine-i Roxana lui?“...

M.C.

MIHAI CODREANU ÎN CONȘTIINȚA CRITICII

M. CODREANU, DIN CÎND ÎN CÎND. POEZII
1901—1903

D-l Codreanu nu e un făuritor de versuri, ci un poet, un gingaș și armonios poet. Versurile din micul volum te cuceresc de la început cu accentul lor de sinceritate. Ele par atât de necăutate, atât de instinctive și de firești, încît chiar neglijența formei și banalitatea unor expresii te lovesc mai puțin în ele decît în oricare altele. Te ademinesc cu muzica lor târăgănată și domoală, îți furișează în suflet cu eleganța lor, cam dulceagă, acea stare căreia îi zic italienii „morbidezza“, te acompaniază în surdina, ca pe coardele unei mandoline, cu muzicalitatea ritmului lor. Într-un cuvînt, te farmecă și te fac să primești neologisme îndrăznețe, simțiri ce nu prea cadrează cu forma poetică, prozaice aluzii, ce abia se pot strecura în poleita limbă franceză fără să jignească gustul și delicatețea.

O altă calitate ce te cîștigă în versurile acestui poet, și care e semnul firilor adevărat artistice, e îndoiala de sine, simțămîntul ascuțit al puținului ce poate realiza cu arta sa un poet care are conștiința deplină de frumusețea și desăvîrșirea idealului de artă.

Ci iată-mă-s acuma căzut din amăgirea
Nesocotinței mele și pururi osîndit
Să simt că-n piept îmi arde cu flăcări amintirea
Luciferilor falnici spre care-am năzuit.

Aripile mi s moarte... și auzul stins. Secată
De-atuncea mi-e privirea, și-n umbră-n veci apus
Învăț cum că așteaptă o groaznică răsplată
Pe-acci ce vor să zboare fără-a putea prea sus...

Această nobilă năzuință de a voi să zboare cît mai sus
il va feri, desigur, pe viitor, de a mai aluneca spre forme
banale, expresii neîngrijite, versuri superficiale, ce sună
frumos și nu prea zic mare lucru, și spre care e adeseori
ademont, din cauza ușurinței excepționale cu care versifică.

În versuri ca acele din *Beția vechilor amanți*, *Mandolinata*
etc... cîntul se revarsă din plinul sufletului poetului, ar-
monios și firesc, pare c-ar fi cîntarea izvorită din gîtlejul
fermecat al unei privighetori:

Al nopții fermecat mister
Coboară-n jos din înălțime;
Iar printr-a stelelor mulțime,
Luceafărul, trecînd stingher,
Cunună liniștea din cer
Cu-a zărilor întunecime ! ...
Pe cînd nemărginitu-mi dor
Lîngă fereastra ta-și suspină
Din coardele de mandolină
Înfierbîntatul său fior,
Visează-n pace! Somn ușor ...
Și liniște pe veci senină...

Altele sînt drăgălașe și șagalnice în tonul și forma ele-
gantă a madrigalului, și altele foarte gingașe.

S-a rupt un colț odată din cerul instelat,
Ca să-și sărbătorească culoarea lui blajină.
Și limpedele-i farmec și tainica-i lumină
În ochii tăi albaștri ca-ntr-un safir curat.

Și eu, îmbătrînitul în rele și păcat,
Dar însetat de-a pururi de-o lume mai senină,
Crezui că-mi aflu dorul în liniștea deplină
Din ochii tăi albaștri ca marea pe-nserat.

Dar după cum oceanul perfid în el adună,
Sub calmul suprafeței, profunde vijelii,
Sub liniștea albastră din ochii-ți e furtună.

Culoarea lor se zbate ca-n licăriri de stele...
Și-s verzi, și-s negri parcă și parcă sînt căprii,
Și totuși sînt albaștri ca două vioarele.

Dar pentru versurile de cugetare se cere altă formă,
altă putere de expresie și altă profunzime. Acolo neologis-
mul, expresia comună ce vine ușor sub condei, cuvîntul
banalizat prin uzul zilnic dă ușor poemului culoarea unui
articol de gazete. Ușurința versificării e funestă, deși întîlnim
chiar în acele poezii imagini foarte frumoase, și unele cu-
getări a căror formă și fond dovedesc talentul adevărat
al poetului, firea lui adevărat artistică. Probabil că nu are
nici temperamentul unui răzvrătit, e un visător cum se
poate vedea din tot volumul și chiar din încercarea de ino-
vație a versurilor sale; se mărginesc cu îndărătnicie a începe
cu literă mică, dar nu merg pînă la forma versului liber
din Apus. În mijlocul atîtor volume de versuri ticluite în
forme desăvîrșite, dar lipsite de orice culoare și viață proprie,
volumul delicatului poet de la Iași cu nota lui personală
și sinceritatea accentului repauzează și surprinde plăcut pe
cititorul care mai are încă curajul să mai deschidă un volum
nou de versuri.

SONETELE LUI MIHAIL CODREANU

De-a binelea printre tomuri brăcuite, zăcea pînă mai dăunăzi în rafturile mele un pachet patrat. Erau niște foiletoane strînse în patru pe care mi le dăduseră, cu mult îndemn, să le citesc, doi buni amici ai mei, soț și soție. În aceste foiletoane erau sonetele lui M. Codreanu. Oprit de treburi, nu le-am cetit decît tîrziu și am făcut rău. Azi nu mai pot să împărtășesc impresiile mele decît unuia dintre cei doi soți, admiratori ai poetului, fiindcă celălalt — soția — a trecut în altă lume mai bună și mai frumoasă ca a noastră.

Impunerea unui nume literar seamănă cu formarea stalactitelor. Cîte picături trebuie să lăcrămeze bolta peșterilor calcaroase, ca să crească, în taina veacurilor de întuneric, acele conuri bizare ce se vor uni într-o zi și vor face o columnă?

De cîte ori trebuie să pice în ochi și în urechea d-tale numele unui scriitor pînă să te hotărăști să-i citești prima bucată?

Și cît trebuie să mai treacă pînă cînd să-i citești pe a doua?

Urmează apoi un timp de confuziune și de gestație, în care tot citind pe acest scriitor nou, nu știi dacă va avea norocul să-ți impună și să-ți placă, ori dacă vei rupe cu el orice prieteșug. Și într-o bună zi, întîlnind încă o bucată,

proză ori poezie, ți se pare că este minunată, că e cca mai bună din cîte ai citit. Scriitorul nostru și-a cucerit un loc în academia ta personală. Bucata lui de azi poate este mai slabă decît cea dintîi pe care ai citit-o, dar stalactitul nu se face cu o singură picătură.

Numele poetului Codreanu plutea pentru mine între numele haiducului anonim și numele altor scriitori de versuri, unii poeți adevărați, dar cei mai mulți haiduci. Împrejurarea mărturisită a grăbit momentul clarificării. Am luat cele 16 foiletoane și le-am citit cu sîrguință. Sînt numai sonete, cîte 5 pe foileton. $16 \times 5 = 80$. Și cu alte vreo 10, foi răzlețe, pe care mi le-am procurat în urmă, fac 90. Poetul are astăzi 90 sonete și nu se va opri decît cînd va avea 100.

Prima impresie pe care mi-o fac atîtea sonete este o impresie de copleșire. Risipindu-le înaintea mea, parcă aș risipi dintr-o cutie 90 de monede, toate cu același diametru. Este o ambiție, este poate o vitejie literară să cultivi atît de exclusiv și de bogat această formă de poezie. Nemuritorii maeștri în timpul Renașterii și alți maeștri în timpul nostru au iubit cu fidelitatea lui Codreanu elegantul și dificilul sonet. Preferința aceasta are desigur motivele și frumusețea ei. După ce am citit prima dată sonetele lui Codreanu, biruind oboseala acestei uniformități de înfățișare, am înțeles că acele 90 de monede egale din comparația mea erau 90 de medalii, cîteva de argint, cîteva de bronz, dar cele mai multe de aur. De la bucată la bucată, inscripțiile și formele gravate sînt mult variate și distinse. Ca într-un adevărat tezaur de medalii antice, te cufunzi în pipăirea acestor medalii literare, admirînd de la sonet la sonet frumuseți mereu deosebite și o artă generală într-adevăr siracuzană.

M. Codreanu este poet de neam și un rar meșteșugar. Cu nimic nu pot să comentez mai bine ideea mea și să vă fac să simțiți subțil degete parcă relieful delicat al unei medalii decît cu acest sonet, *Somnul rozelor*:

Dorm trandafirii, dorm... O violină
Îngină dulci preludii de iubire;
Iar noaptea-și țese negura subțire,
Pe care-o argintează luna plină.

Din instelarea cerului senină
Cad stropi de diamante-n licărire
Și trec prin crengi în aurite fire,
Ce pe cărări fac pete de rugină.

Îți pare noaptea ca din crini sculptată,
Atit de fină e și de curată
Aroma ce din sînu-i se ridică.

Dorm trandafirii, dorm... pe cînd zefirii
Adie-ncet incetinel cu frică,
Din somn să nu-mi trezească trandafirii.

Cum a ajuns Codreanu la această treaptă de meserie? Deși nu cunosc mai nimic din trecutu-i literar pînă la aceste 90 sonete, răspund cu siguranță: muncind ziua și noaptea. Adevărata școală unde se formează scriitorul este școala sîrguinței ascunse. Cînd o pagină de poezie ori de proză te mulțumește în chip deosebit și te cheamă să o recitești, este semn că pagina aceea înfățișează multă muncă prezentă și trecută. Printr-o pagină măiastră, trebuie să vezi, ca printr-o oglindă de vrăjitor, un șir nenumărat de ore petrecute pe file mereu scrise, meru șterse și multă vreme aruncate în foc.

Știința formelor literare onduloase se cîștigă cu greu și după multă luptă cu elementul lexical, așa după cum meșteșugul vîslitului frumos se cîștigă după mult război cu apele. E netăgăduit că mai înainte de orice trebuie talent și iarăși talent. Dar e o copilărie să-ți închipuiești că acesta n-are decît să țîșnească în lume pentru ca stropii lui să fie mărgăritare, iar mcandrele, rîuri de argint. Așa cred acei frumoși imberbi care pe la 20 ani, biruind orice sfială și asediind cîteva luni coșul unei redacții literare, ajung să copleșească pe director și să invadeze paginile revistei. Dar acești vor fi pedepsiți mai tîrziu chiar de conștiința lor.

Dacă au într-adevăr talent, după mai mulți ani de producțiuni acide — fiindcă sînt necoapte — vor ajunge să-și dea seama ce este o pagină într-adevăr bine scrisă și vor regreta amar graba lor literară. Atunci va răsări pentru ei lumina adevărului că tot ceea ce au scris pînă atunci trebuiau să scrie acasă pe caiete, iar aceste caiete să fie nimicite.

Sînt însă alții care scriu din viciu necombătut la vreme — tulburi, abondenți, supărători ca gîrlele după ploaie. Aceștia nu se mai pot vindeca. Ei nu au talent și vor muri fără să fi văzut o singură zi din viața lor lumina adevărului, că adică ei n-ar fi trebuit să scrie niciodată. Mihael Codreanu este dintre aceia care au cîteva volume nu pe conștiință, ci în cenușa din sobă.

Acest poet e un parnasian. Vor zice unii: prin urmare, Codreanu este un poet înapoiat. Harfa lui nu interceptează din atmosfera ceasului de față tumultul, stridentele și mărcuța dezordine a poeziei revoluționare. Oricît aș admira pe superbii condotieri ai versului emancipat, nu pot să refuz stima mea metricii celei vechi. Dacă aș fi poate și intolerant, și exclusivist. Dar în modesta mea situație de prozator cred că îmi este iertat să citesc și să iubesc deopotrivă și pe Leconte de Lisle și pe Verhaeren și tot așa și pe emulii lor din Țara Românească.

Mai cred că îmi este iertat să spun că un robust talent poetic, prin urmare bogat în idei, puternic în simțire, poate să-și aleagă ca să exprime ce-l frămîntă și ce-l doare și formele tradiționale și pe cele secesioniste.

Au mult mai mare importanță timbrul, forța, profunzimea și transparențele vieții sufletești, pe care o închizi în versul tău parnasian sau liber. Ce viață sufletească, ce gânduri și ce preocupări a închis Codreanu în sonetele lui o spune el însuși în sonetul *Flori de seră*, menit să încheie viitorul volum:

Culosu-v-am sămînța de prin stele
Și am răsădit-o-n brazdele durerii;
V-am încălzit cu razele Himerei,
Și v-am stropit cu lacrimile mele.

...Și-ați străbătut așa prin zile grele,
Crescute în singurătatea serii.
Și-n veci rîvnind seninul primăverii
Și soarta liberelor violele;

Căci am înfrînt a voastră-nsîngerare.
Iar dac-am plîns și eu ca fiecare
Pe lumea asta plîmă de suspine,

N-am vrut să gem în jalnice cuplete,
Ci vrut-am să rămân după mine
O rece armonie de soneto.

Ceea ce înseamnă că acest poet este în cele 90 de sonete ale lui — 100 când vor fi complete — un discret și un mandarin. Poezia lui este, după cum, ca formă, ciocănită, dăltuită, tot așa, ca fond, mândră și strânsă în frâu. Mare izvor de frumuseți, dar și neajunsuri, această atitudine aleasă (și oarecum prețioasă). În fața vieții îți aduce armonie și presanță, dar îți micșorează căldura și avântul. Așa este soarta, acesta este semnul școlii parnasiene. Cu toate acestea, recunosc cu plăcere că în multe din sonetele lui Codreanu, deși într-o unitate îngustă ca niște cești japoneze, fierbe mustul unei simțiri nedomolite. Vezi: *Sturzul*, *Satan*, *Fulgerul*, *Statuia lui Miron Costin*, *Statuia lui Ștefan cel Mare*, *Statuia lui Alecsandri*, *Patria* și altele.

Sonetul este formă rigidă și avară. În 154 de silabe trebuie să știi tot ce ai de spus și trebuie să-ți strângi ideea în chingi, ca nimic să nu rămână umflat sau de prisos. Într-un poem, într-o poezie cu strofe numeroase, ai cu totul altă libertate decât în carcera unui sonet. Dacă nu cu dreptate, cel puțin cu spirit, poetul M. Sevastos îi spunea dăunăzii lui Codreanu:

Sonetul e o cușcă susperdată
Din fir de aur, unde zbuciumată
Privighetoarea își zugrumă triful.

Sonetu-i racla strîmtă și rigidă
În care un nebun și-a-nchis copilul —
Sub tirania formei să-l ucidă.

Tocmai de aceea, e mare meșteșug și un merit special să scrii sonete. Un sonet magistral îi șade bine poetului ca un diamant prins în cravată. Însă din nevoia aceasta să acumulezi și să comprimi ideea, ca s-o faci destul de sprintenă și de scinteiitoare, cum se cere într-un sonet, mie mi se pare că rezultă iarăși un neajuns. Trebuie să fii de multe ori luminos, fără căldură și virtuos, pe nemîncate. O spun aceasta în general, fiindcă Mihai Codreanu e o inimă prea aprinsă și un cuget prea legat durerii ca să învîrtească în

gol morișca lui de aur. Sînt puține sonetele-i în care impresiunea să obosească după cîțiva pași de la pornirea cuvîntului, în care să ne găsim stînd placizi, ca pe o bancă înaintea unei grile familiare. Mai totdeauna Codreanu este ori plin de comunicativă simțire, ori filozof — și anume, pesimist — ori înamorat — și anume, platonice. Iată pe Codreanu, încă o dată, artistul simțirilor fecioare, maestrul armoniilor auguste (sonetul *O noapte*):

S-apropic cu umbre ușurele
De-a lacului oglindă și, semină,
Își zvîrle în apă diadema fină,
Bătută numa-n prețioase stele.

Cad plete negre atunci în bucle negre
Și-ascunde în ele tainica lumină
A undelor, ce-n liniște deplină,
Înmărmuresc în cercuri de dantele.

Cit de solemnă-i despletita noapte.
N-auzi în jur nici zgomot și nici șoapte,
Nici tresăriri de sălcii, nici de valuri.

E parc-un vis, un ultim vis ce pierc
Și peste-un gol de stinse idealuri
Așterne-ncet suprema lui tăcere.

După cum această rară delicatete de evocație și de expresiune, tot așa caracteristice sînt la M. Codreanu o filozofie întunecată și un sentimentalism înalt platonice. *Eterna trinitate*, *Dura lex*, *Atotputernicul*, *Dumnezeul ateului*, *Rigoletto* și altele încă mărturisesc cum că poetul a detronat pe Dumnezeu din scaunul de slavă și a stins această slavă sub draperii de doliu. Codreanu a mers departe pe calea cugetării și a întrebării. E frumos și semnificativ sonetul *Poem feeric*. Ultima lui strofă sună:

Și-i ceasul îndoielilor de sinc,
Cînd te frămîntă tainele întrebării:
În lume ești, sau lumea e în tine?...

Acest frumos copil al muzelor a hoinărit prea mult, a auzit și a citit prea multe lucruri, ca să mai pot să-l pun la catehism.

Totuși, nu pot să-mi țin pe loc regretul că pe aceste culmi descununate și cernite n-a mai coborât nici o divinitate, nici un fel de ideal, ca să-i dea poetului tablele vreunei alte legi entuziaste și fecunde. Iremediabila tristețe a lui Codreanu trebuie să aibă cauze mari și profunde, pe care le las pe scama criticilor. Mie îmi pare rău că atâtea pietre scumpe stau mereu parcă închise în scrinul unei văduve.

Vei căuta zădarnic în sonetele lui M. Codreanu ceva să aibă asemănare de pildă cu:

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr înfiorate
Or să-ți cadă flori de tei.
Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsînd pradă gurii mele
Ale tale buze dulci.

Poetul Codreanu este poetul cel mai cast pe care l-am citit vreodată, e aproape monastic. Un călugăr, privind din întâmplare pe o seducătoare, fiică a Evei, n-ar putea să se laude cu niște sentimente mai suprapămîntești decît ale lui M. Codreanu:

Adeseori, cînd te privesc îmi pare
Că ești sculptată-n marmora din car
A fost sculptată Venera Astarte...
Și-atunci slăvindu-te ca pe-o scînteie
Din flacăra nepieritoarei arte,
Eu nu cutez să te iubesc, femeic...

În sonetul *Poem liric* poetul ne spune lămurit cîtă rezervă, cîtă timiditate și cîtă simțire adîncă, dar cu mască de gheață, e în atitudinea lui sentimentală:

Lirismul meu e stăpînit și rece:
Nici un surîs măcar nu vă cerșește...
Și-adesori în drum de vă-ntilnește,
Nepăsător pe-alătura vă trece.
.....
Iar de-ați trecut... cu fruntea abătută
Într-un sonet umil ingenunchează
Și urma voastră, doamnă, v-o sărută.

Dacă am numărat bine, între cele 90 sonete ale lui Codreanu de-abia patru sînt închinare iubirii. Din sonetele *Unei femei* și *Poem liric* am făcut citațiile de mai sus. *De Profundis* e un sonet straniu. Dar tocmai din această pricină sonetul se sfîrșește ca sub pana unui monah căzut în păcate grele:

Și te iubesc cu înfiorarea vagă
Pe care-o dă presentimentul morții
Și te urăsc că-mi ești atît de dragă...

Mai este sonetul *Călărețul*, cu dedicația „frumoasei mele“, dar pe acesta îl exclud, fiindcă este prea căutat și rece. „Sonetul“ (și cu acesta facem patru) caracteristic simțirii lui Codreanu — acestui călugăr apostat, care, fugăr dintr-o mănăstire creștină și azi rătăcitor în preajma unei mănăstiri budiste — este: *Mi-aș pierde paradisul*. Acest sonet este un cap de operă:

Privirea ta e trandafir în floare...
Și fruntea, crin... și zimbetele miere...
Și trupul val ... și mersul, adiere...
Și glasul, cîntec de privighetoare.

Tu ești a vieții mele sărbătoare
Și-a bietului meu suflet reînviere.
Căci mă renaști cu alba mîngiere
Din grațiile tale încîntătoare.

Dar de-aș atinge scumpa ta ființă
Cu cea mai mică umbră de dorință,
Aș profana iubirea mea curată:

Căci mi-aș mușca pe-a tale buze visul...
Și-n sărutarea mea necumpătată,
Ca-nții om, mi-aș pierde paradisul.

Mihai Codreanu trăiește în Iași. Poate că și acest oraș, plin de amintiri istorice, plin de biserică și de pătrunzătoare melancolie, a țesut ceva din zăbranicul de jumătate doliu pe care-l poartă muza poetului. Codreanu trăiește între poporaniiști de la „Viața Românească“, el, poetul parnasian. Și-n treacăt, mi se pare că faptul acesta constituie cel mai bun răspuns la aceste învinuiri de exclusivism și de sectarism

TABULA RASA: MIHAI CODREANU

literar, pe care unii și alții le-au adus prietenilor mei. Codreanu trăiește deasupra lumii, deasupra gălăgiei și a prozei, trăiește așa cum scrie. Silueta lui ușor donchișotină, când îmi apare, spre bucuria mea, indecisul serilor de reverie, îmi poartă gândul spre cel mai nobil, spre cel mai idealist copil al geniului literar, universal, spre fiul lui Cervantes.

Viitorul volum al lui M. Codreanu, cele 100 sonete, se va intitula *Statui*. E un titlu prea vast și prea vag. În locul lui Codreanu, eu aș pune titlul *Statui de Tanagra*.

E numele unui poet. Sîntem siliți să o spunem, căci publicul cunoaște poeți mai celebri: pe Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu și alții. Mihai Codreanu e cunoscut prea puțin. El e discret ca un suiș de munte și ascuns ca o candelă de aur. Și stă la Iași ca biserica Trei Ierarhi, credincios, cu stăruința pămîntului de naștere, ca Sfîntul Mormînt, Palestinei.

Noi nu ne putem gândi la poetul Codreanu fără o bruscă tresărire a sufletului nostru din adînc. Pentru că s-a tîrît cu pasiune și iscodire prin fundul învăluit cu flori al lumii, pentru că l-a neliniștit curiozitatea omului cu geniul mărginit, și adeseori dintr-un cer în celălalt s-a zvrilit mînjindu-se cu stele ca o panteră prinsă în colivia splendidă și strîmtă a universului nostru. Natura a făcut un farmec, într-o mare zi de dumnezeiască arșiță, cînd poetul căuta mai înflăcărat rostogolirea soarelui în violenta lui lumină, i-a fulgerat ochii și i-a închis.

Și de atunci încoace poetul Codreanu, în care pare deghizat pentru fragilitatea timpului și a împrejurării un demon miraculos, privește viața pe dinăuntru și cu pipăitul. Din tot ce-a fost, lui i-a rămas fantoma substanțială și nici o mîhnire. El viețuiește în tragica singurătate a ideii

pure, și sufletul lui a crescut în miez ca un stup în care coloniile nevăzute de albine aduc din ceruri smirnă, tămâie și parfum. Pentru poet e o consacrară. Doi artiști de-ai noștri sînt astăzi prizonierii vieții și ai eternității. Unul e pictorul Luchian, celălalt, Codreanu.

Mihai Codreanu și-a tipărit poeziile, *Statui*, într-un volum. Poemele lui Mihai Codreanu sînt sonete. Acestei forme convenționale, a cîntecului, care nici el, e drept, nu trece peste 7 coarde, poetul și-a supus inspirația ca unei dogme și el a putut să dea limbii românești în dar cele mai lapidare stihuri ce s-au scris, și ar trebui să spunem: ce s-au cioplit.

Materia poetică a maestrului Codreanu nu-i supusă nici unui suspin omenesc de rînd și-i pură și incoruptibilă ca diamantul. O asprime aristocratică și religiozitatea cuvîntului scris. Versul, evident, e lucrat cu atenție sacră. Codreanu n-a scris niciodată pentru presă, el a scris pentru artă, indiferent la tot ce-i omenesc în afară și disprețnitor de mijloacele lesnicioase, mulțumită cărora oricine poate fi citibil.

Ceea ce noi cinstim mai presus de orice haruri la Mihai Codreanu e ceea ce lipsește mai tuturor scriitorilor de azi și ceea ce s-a convenit să se numească stil. A căuta drumul indirect ce duce la o idee, a cumpăni cuvintele într-un oarecare fel, a sprijini fraza undeva, a da loc în gîndire acelei obscurității totuși, care, îmbelșugată de intuiții numeroase, circulă prin univers, a nu ceda emoției vulgare și a valorifica pe un plan înalt și abstract toate noțiunile și impresiile și multe alte lucruri mai mărunte și mai mari ale imponderabilului artistic sînt de resortul unui stilist. Neapărat că stilul vine cu scriitorul, dar e un stil al stilului, care e al scriitorului de rasă, și stilul acesta e poetul Codreanu.

Sînt castele în adîncimea Galici păduroase, de cîteva veacuri. O grilă de fier înaltă însîngerează parcul și castelul, cu arme pe frontispiciuri. Insul modern a legat intrarea cu clădirea printr-o sonerie care răspunde zgomotoasă în interiorul vechilor de castel. Nu-l mai tulburați. D. Dubois e la Paris. Ne pare rău că trebuie să ieșim din arhitectura tăcerii și să scoatem pentru poetul Codreanu aceste chiote de laudă stridentă.

POETUL MIHAI CODREANU

Nu e în intenția mea să scriu un articol de critică despre *Statuile* d-lui M. Codreanu... Și nici n-aș ști cum... Sonetele d-lui Codreanu sînt o cetate întărită; le-ai crede muiate în apa nemuririi, ca și eroul homeric. E greu să nimerеști călcîiul pe unde să poată pătrunde critica... Sub învelișul lor solid, aceste sonete par niște cavaleri medievali ferecați în armură metalică din tălpi și pînă-n creștet, cu scutul într-o mină și cu lancea în cealaltă, cu viziera coifului trasă peste figură... Pe unde să vîri ascuțișul săbiei? Cavalerul se mișcă poate greu, dar e bine păzit. Sprijinit în pulparele lui de oțel, crestează muchea văzduhului ca un trofeu viu ridicat în urma unei biruințe. Căci poeziile d-lui Codreanu sînt o biruință: biruința asupra limbii, asupra versului, asupra formei... Rar ai putea găsi în limba română pilda unei forme mai desăvîrșite: cîteva sonete ale lui Eminescu și Vlahuță, vreo patru ale lui St. O. Iosif și prea puține altele. Prin abundența și prin frumusețea versului, d. Codreanu trebuie privit ca cel dintîi sonetist român.

★

Dacă „un bun sonet ar prețui cît un lung poem“, multe din sonetele poetului nostru ar prețui cît niște lungi poeme... Cred însă că Boileau a trecut dincolo de marginea adevă-

rului. Un sonet e sonet: adică patrusprezece versuri, cu anumite rime și cu un anumit număr de silabe; e o idee concentrată într-o formă hotărîtă și stăpînită de legi statornice. Într-un poem sînt mai multe idei; apoi, o formă hotărîtă nu e totdeauna o piedică. Dimpotrivă. Nevoia unei rime poate aduce după ea o icoană nouă ori o asociație nevăzută de idei... Cred, deci, că i se dă sonetului o mai mare însemnătate decît o are; pînă la „un lung poem“ mai e destulă cale.

Dar din neschimbarea formei mai iese o impresie: impresia unei transpuneri de artă; poezia devine o artă plastică. Un sonet poate trece încă nevăzută în seamă; pe al doilea îl vezi cum începe să se desprindă de pe hîrtie; al treilea s-a desprins cu totul... După un șirag mai mare, sonetele merg cu pași de marmură și se urcă pe socluri de piatră; ele se prefac astfel în *statui* în chip firesc. Imaginea nu e prea îndrăzneată. Volumul poetului e o lungă galerie de muzeu, în care stau înșiruite chipurile sculptate de un meșter statuar. Seamănă între ele și au ceva hieratic în gest și în privire. Oricum, titlul nu depășește cuprinsul; dimpotrivă, îi răspunde pe de-a-ntregul.

D. Codreanu este un sculptor, și, pot adăuga, un sculptor foarte dibaci al versului românesc. Fiecare sonet este lucrat de o mînă de artist iscusit, dacă nu pornit totdeauna și dintr-o inspirație de poet; fiecare sonet este o operă de artă desăvîrșită sub raportul formei, tăiată pînă în cele mai mici amănunte într-o marmură cu grăuntele des și strălucitor.

Toate la un loc, prin mulțimea, prin regularitatea lor fatală, prin rectitudinea lor trufașă fac o galerie de marmoră, în care ai uneori un fior de îngheț, deși sfîrșesc prin a te stăpîni, după cum te stăpînesc perfecția, de orice natură ar fi ea, munca și stăruința meșterului ce se cheltuiesc pentru clădirea unei opere, pe îndelete, în lungi eforturi.

Nimic nu ne mișcă mai mult decît gestul unui om încovoiat o viață întreagă deasupra materiei inerte ce prinde viață sub degetele lui, și iscusite, dar și răbdătoare...

★

O critică chiar de la început.

Artistul e în plină maturitate a artei sale, împinsă pînă în cel mai neînsemnat vers; poetul, după cum vom vedea,

e inspirat în multe din sonete. Nu-i pot descoperi însă și o personalitate felurită, dar armonică. Un critic deprins să pătrundă sufletul scriitorului din opera lui va fi puțin luminat asupra personalității poetului *statuilor*... Cu ce ochi privește d. Codreanu lumea — vorbesc de ochii minții? De ce probleme albastre sau omenești e frămîntat? Cum vede viața? Se va zice: poeziile n-au nevoie de idei. Poate. Dar au nevoie de sentimente. Originalitatea le stă în simțire. Ideile sînt de folos obșteșc; fără culoare și fără viață, ele călătoresc dintr-o minte în alta, fără a îmbrăca haina personalității. La poeți, aceste idei ale tuturor, trecute printr-o simțire originală, devin idei-forțe. „Viața e un rău“ — iată o idee la îndemîna oricui. Străbătînd prin simțirea lui Eminescu, se înalță la puterea unui principiu dominator ce se prelungește pînă în cele mai îndepărtate răsfirări ale cugețului și ale inimii... Toată activitatea cerebrală a poetului se rotește în jurul acestei axe. Din abstractă și obștească, ideea „neființei“ devine personală și originală, aruncînd asupra problemelor vieții o lumină puternică.

Nu orice poet e Eminescu. Firește. Dar orice poet își proiectează sufletul peste lucruri. Însemnătatea lui stă în intensitatea acestei proiecții. În zădar am încerca să găsim lumina pe care o aruncă d. Codreanu asupra lumii. Cînd am înaintea mea un poet, doresc să-i fac ocolul personalității. Mă întreb: ce cîntă? Care sînt notele liricii lui?: e un erotic? e un pesimist? Încotro îi merge inspirația: spre natură? spre dragoste? spre țară? Se răsfrînge asupra lui ori se revarsă în afară? A studia un poet înseamnă a studia gama întreagă a ființei lui morale.

Criticul e nedumerit dinaintea *Statuilor* d-lui Codreanu. Nu găsește un fel *nou* de a simți, și în lipsă de noutate, nici un fel hotărît și intens. Nicăieri nu e nota stăpînitoare ce face personalitatea unui scriitor... Motivele de inspirație n-au unitate și nici originalitate de simțire. Cu greu, deci, am putea defini pe d. Codreanu. Cîte coarde are lira lui: patru sau șapte? Nu știm. Și aceasta, și dintr-o lipsă sufletească, dar și dintr-o teorie de artă.

D. Codreanu e un parnasian. Maestrul său e Hérédia, dinaintea căruia se închină mulți. Nu sînt dintre aceștia. Artist mare, da. Poet însă, cît de mic. Poezia nu este o artă

plastică. Dacă n-am ști demult, de la Homer, ar trebui s-o știm cel puțin de la Lessing. Fiecare artă, după cum are și mijloace proprii de expresie, are și un obiect propriu. Artele plastice, fiind întinse în spațiu, reproduc natura în nemișcarea ei. Poezia, ieșind din urmarea cuvintelor, ne dă o succesiune de momente sufletești. A face din poezie o artă plastică înseamnă a trece dincolo de hotarele ei. Hérédia și alți parnasiani au făcut acest pas, luându-se la întrecere cu pictura și sculptura. În dauna poeziei însă. *Trofeele* pot înminuna prin arta lor desăvârșită, dar nu ne pot încălzi. Vorbesc ochiului și urechii, nu și inimii; trezesc admirație, nu și emoția.

Pe urma acestui maestru a mers și d. Codreanu. Unele din sonetele lui sînt *statarii*, adică ne dau o descripție în versuri, în loc să fie în marmură sau în ulei; de unde un amestec supărător de arte. Poezia tinzînd astfel să fie obiectivă, nu mai e expresia unui suflet, ci a unui meșteșug. Ea își pierde însușirea de a fi lirică, adecă de a fi subiectivă, superbă revărsare a unei minți ce cugetă și a unei inimi ce simte în chip personal. Ea nu mai e protectoarea unei individualități asupra lumii, ci vrea să fie o rece reproducere a anumitor colțuri din natură.

E drept că în sonetele d-lui Codreanu e o gradăție; nu toate au aceeași valoare. Desăvârșite ca formă, unele au suflet, altele nu; unele sînt reci, altele ne pot cuceri.

Pe treapta de jos sînt sonetele ce se mărginesc la o simplă evocare a unui lucru sau a unui moment din trecut, fără cuprins emoțional și fără noutatea ideii. Iată o pildă:

VEDENII

Castelul vechi cu turnuri feudale
E părăsit acum de generații:
Baroni și conți și duci și toți magnații
S-au stîns din fastul încăperii sale.

E-un gol imens cu bolți monumentale,
Ce dau fantastice halucinații.
Pe ziduri: arme, cadre, decorații,
Uitate de pe vremi medievale.

În nopțile cînd luna nu s-arată,
Pustietatea asta-ntunecată
Își pierde cu desăvîrșire lustrul:

Iar către parcul unde mor castanii,
Se furișează umbre: Castelanii
Ascultă frămîntîndu-se austrul...

Evocarea unui castel medieval: turnuri, arme, cadre, bolți, luna, parcul, austrul... Nimic nou. Emoție nu e, vreo idee poetică originală, nici atîta. Ca acest sonet mai sînt și altele, de pildă: *Atila, Nostalgii medievale, Statuia lui Alecsandri, Doina, Piramida leilor, Statuia lui Miron Costin, În părăsire* etc. Literatura nu cîștigă mult cu astfel de poezii.

Pe o treaptă mai sus sînt cîteva sonete care, deși descriptive, sînt totuși însuflețite de o idee poetică nouă, ce le ridică însemnătatea. Iată o pildă:

STATUIA LUI ȘTEFAN

Însuflețit în bronzul nemuririi,
Eroul vremilor medievale,
Cu buzduganu-ntins și-ncins de zale,
Se-nalță ca fantoma răzvrătirii.

Și-un harmăsar mai sprinten ca zefirii
Stă-n friu ținut și spumegă-n zăbale;
Iar fastul mantiei voievodale
Își strînge-n falduri nimbul strălucirii.

Din soare, singerînd pe după dealuri,
Ale Moldovei sfinte idealuri,
Coboară pe figură-i ca o slavă...

...Și razele coroanei domnitoare
Iau tonuri de rubin, pe cînd, sub soare,
S-aprinde-n zări o Roșie Dumbravă...

Terțetul din urmă înalță întregul sonet: asociația între statuia domnitorului și „Dumbrava roșie”, aprinsă de soare, e atît de nouă și de fericită, încît fecundează și încălzește descripția rece a statuii voievodului. În *Meloterapie biblică* David cîntă din harpă pentru a potoli nebunia lui Saul:

Toți demonii din inima regală
Adorm în atmosfera muzicală
Și epilepticul se reculege,—

Dar când David zîmbește-n colțul buzei,
Frumosul cîntăreț la brațul muzei,
Se urcă-n vis spre purpura de rege.

Icoana visului lui David, așternută peste cîntecul harfei, dă o nouă perspectivă întregului tablou. În același gen mai sînt *Moartea anahoretului*, *Sturzul* și chiar *Gioconda* etc. Din fericire, d. Codreanu se ridică și la înălțimi mai mari. Vreo douăzeci din sonetele lui sînt adevărate juvaeruri nu numai de formă plastică și uneori de armonie, dar chiar de simțire și de noutate a imaginilor. Iată o pildă de concentrare de simțire:

DE PROFUNDIS

Mi-e lira-n părăsire azvîrlită
De cînd spre tine sufletu-mi s-abate,
Căci n-am putut pe coarde numărate
Să cînt iubirea mea nemărginită.

Dar fruntea-mi, de privirea ta robită,
Sub jugu-i se revoltă și se zbate:
Ce vultur cu aripele tăiate
Nu-și geme soarta lui înlăntuită?...

În ochii tăi mi-am îngropat avîntul,—
Deși, ca-n ei să nu-mi găsesc mormîntul,
Mă lupt cu mine și cu voia sorții!...

...Și te iubesc cu-nfiorarea vagă
Pe care-o dă presentimentul morții...
Și te urăsc că-mi ești atît de dragă!...

Cu deosebire armonia primei strofe e minunată. Iată un alt sonet, în care finețea simțirii e împerecheată cu o mare eleganță de formă și cu o muzicalitate încîntătoare:

SONET ARTEZIAN

În parcul meu sentimental, femeie,
Deși se vestejiră trandafirii,
Sînt clipe cînd fîntina amintirii
Aruncă sclipitoare curcubeie;
Le smulge din adîncuri ca să-mi deie
Din cînd în cînd iluzia iubirii,
Și-atunci prin toamnă-împrăstie zefirii
Aroma primăverii pe alee.

Iar din amurgul tainic cînd coboară
Stăpina vremilor de-odinioară,
În valuri limpezi pletele-și răsfiră...

Și toată noaptea împrejurul zinei,
Cu sunete melodice de liră,
Plîng apele pe marmora fîntinei...

În acest gen s-ar mai putea cita pe de-a-ntregul *Sonata lunii*, *Călărețul* (cu mici prețiozități), *Ploșul* (o minune de descripție sensibilizată), *Efect de lună*, *Prier*, *O noapte*, *Unei părăsite*, *Testamentul unui poet necunoscut*, *Cum doarme diamantul*, *Mi-aș pierde paradisul* și alte cîteva adevărate bucați de antologie, care vor fi miine în albumul și pe buzele tuturor.

Volumul d-lui Codreanu este, deci, un eveniment literar; prin el literatura noastră se îmbogățește cu un șir de sonete întotdeauna desăvîrșite ca formă elegantă și armonioasă, și uneori frumoase chiar și prin ideea lor poetică.

MIHAI CODREANU, STATUI, SONETE

Sonetul e un gen literar dificil și ingrat. El cere de la un poet puterea de a condensa un sentiment sau o idee într-o formă severă și rigidă, puțin prielnică largilor avânturi și liberei expansiuni a eului. În nevoia ei de exteriorizare, rareori o personalitate puternică și bogată se poate limita la dînsul. De la Eminescu ne-au rămas în acest gen cîteva modele nepieritoare, de la Vlahuță și O. Carp cîteva remarcabile. Unele din cele o sută de sonete ale d-lui Codreanu pot sta fără sfiială alături de cele ale înaintașilor săi.

Poetul Iașilor e din familia parnasienilor (unul din sonetele sale slăvește pe Hérédia) prin forma sculpturală și caracterul plastic al versurilor sale, „săpate în marmură cu dalta”, prin factura lor meșteșugită — produs al unei conștiințe artistice scrupuloase —, prin conturul lor maiestuos, precis și dur, care evocă mai mult decît sugerează, prin efortul continuu către impersonalism, intelectualizare și înfrînare a simțirii intime care apare în ele...

Lirismul meu e stăpînit și rece...
Taci, nu striga revolta mea. Pe liră
Nu vreau stridența gemetelor talc...

Tema sonetelor e variată. Unele sînt tablouri istorice din mitologie, din evul mediu sau din trecutul Iașilor, altele evocă aspecte din natură, în care sînt proiectate stări de sentiment. În aceste din urmă reușește mai ales poetul, și unul din cele mai bune sonete ale sale e acel frumos *Simbolism de toamnă*, care începe cu versurile pline de vigoare și de sonoritate:

Ascultă glasul frunzelor bronzate,
Cînd aspru vînt de toamnă le frămîntă;
E un suspin metalic ce-nspăimîntă,
Pornit din mii de strune discordate.

Sonetele cu conținut filozofic, cum e *Poem feeric*, care sfîrșește astfel:

Te vezi fugind prin golul dintre stele
Pe-un strop de lut rătăcitor ca ele,
Mînat de vîntul sterp al întimplării...
Și-i ceasul indoieliilor de sine,
Cînd te frămîntă tainele-ntrebării:
În Lume ești, sau Lumea e în tine?...

deși cuprind ades imagini alese și frumuseți incontestabile de detaliu, le gust mai puțin. Sînt atît de rari poezii care să poată cristaliza în versuri sentențioase gîndiri care deschid asupra sufletului nostru sau asupra raporturilor metafizice dintre om și univers o nouă și vastă perspectivă!... Și e poate de ajuns cînd un poet știe să exprime într-o formă personală o cugetare pe care alții au avut-o înaintea sa, mai ales cînd acea cugetare nu poate intra în domeniul curent și nu se poate banaliza cu ușurință.

Concepția filozofică asupra vieții care se degajează din versurile d-lui Codreanu e o reminiscență din budhism, din Schopenhauer și din Eminescu. Lumea cu ale ei „nesfîrșite panorame”, și zădarnic se lasă omul mînat în nebuna lui goană, de acea himeră, care e fericirea:

— Amici, v-am spus povestea fericirii:
Ne vine doar pe razele-amintirii,
În zborul ei himeric de năluca...
...Și-n veci gonind spre fermecata-i domă,
Tot brațu-ntins ce crede c-o apucă
Cuprinde-n vid o umbră de fantomă...

Această filozofie e în armonie cu temperamentul de un pesimism pasiv și resemnat al poetului, temperament lipsit de orice pornire dinamică, și în care asprul vînt al destinului a înghețat parcă izvoarele vieții. El își face loc în sonetele în care poetul își aduce aminte de iubirea lui moartă, pe care o cîntă c-o calmă și discretă melancolie:

...Pătrunsă de-o suavă tresărire,
Începe inima încet să-ți bată:
Ca o privighetoare minunată
Suspină-n tine dulcea amintire...

Și-atunci... tristețea ta suride parcă:
Prin lacul ei trecutul, ca o barcă,
Alunecă pe-a apelor oglindă...

Sau în acele în care vorbește regretul tinereții pierdute...
Contemplînd portretul adolescentului care a fost el odată,
acest poet măsurat și rece găsește accente de o sinceritate profundă și pătrunzătoare...

— Ți-e milă poate, tinere, de mine,
Ori poate că revolta fierbe-n tine,
Sau de dispreț tresari, ori de mînie?

Sau poate că-n sărmana mea ruină
Vezi toată tinerețoa ta senină
Înmormîntată-n sufletu-mi de vie...

Recea armonie de sonete a d-lui Codreanu, colecție aleasă de flori delicate de seră, nu va spune poate mult acelora care cer poeziei pasiunea, avîntul, vigoarea gândirii sau sentimentul vag al misterului.

Iubitorii adevăratei arte se vor simți însă aproape de acest poet sobru, de acest artist de o rară probitate, care în cîmpul literelor noastre, invadată de un exotism factice sau profanat de industrie și de reclamă, a știut să rămînă un fidel al ei și nu s-a închinat decît unui singur dumnezeu: frumosul.

POETUL MIHAI CODREANU

Printre premiații Academici din anul acesta se află și poetul Mihai Codreanu, autorul somptuosului volum de sonete intitulat *Statui*. În cazuri identice, se obișnuiește să se felicite premiații. Nu mă îndoiesc, de altfel, că poetul Codreanu a și primit telegramele de rigoare și nenumăratele stringeri de mînă, a căror căldură, la multele, abia acum a cunoscut-o, poate.

Eu însă, care n-am așteptat să i se premieze volumul pentru a-l felicita, ci mi-am permis să fac lucrul acesta pe măsură ce *Statuile* sale apăreau, nu în volum, ci în coloanele revistei *Viața românească*, eu de data asta mă voi abate din drumul exigențelor unei vechi prietenii și voi felicita numai Academia.

Socotesc, de altfel, că atît unul, cît și alta le-a meritat cu prisosință: Codreanu — fiindcă a scris această minunată serie de sonete-statui calde, reconstituite din ruina rece a unor visuri de artă spulberate și cle ca orice lucru fragil; și Academia — fiindcă a știut să facă un gest rar, gestul pescuitorului de perle care nu se scufundă în mare pentru scoicile pline de nămol, ci pentru comoara ascunsă în ele.

Premiînd pe Mihai Codreanu, Academia Română a înțeles, desigur, să-și legitimizeze în mod ferm existența și

în același timp să-și repare o mulțime de nedreptăți care-i copleșesc trecutul, dar de care, bineînțeles, nu nemuritorii trebuiesc făcuți răspunzători, ci oamenii ce continuă să trăiască sub haina și titlul de nemuritor.

Și Codreanu a fost premiat de Academie. *Statuile* sale n-au fost decît un pretext fericit. Ele sînt produsul unei firi de o delicateță și sensibilitate extremă, o fire însă pentru care exteriorizarea sa artistică îmbracă numai forma clasică a celei mai înalte și mai definitive manifestații literare.

Atît mai bine, dar, dacă Academia a început să judece și din punctul de vedere literar operele ce-i sînt prezentate pentru premiare. Premiera lui Mihai Codreanu ne bucură și ne îndrituiește să întrevvedem vremuri din ce în ce mai bune. Literatura și mai ales poezia adevărată începe să-și reclame și ea dreptul la binevoitoarea atenție a nemuritorilor. Codreanu pășește printre cei dintîi... Fie, dar, ca pasul lui să-l ducă și mai departe. Cupola nemuririi poate adăposti sub ea după nevoie oricît de mulți scriitori s-ar găsi demni de ea.

MIHAI CODREANU: CÎNTECUL DEȘERTĂCIUNII

Poezia d-lui Codreanu, de la apariția ei, a provocat mai întîi simpatia legitimă a unei frumoase atitudini. Autorul *Statuilor* venea în literatură cu o ținută sobră în raporturile lui cu publicul și cu editorii publicațiilor de pe vremuri și legitima impresia unei aristocrații intelectuale.

Primul său volum de sonete, *Statui*, a fost astfel primit înainte de toate cu prietenia calmă pe care, într-un timp de dezvățată reclamă scriitoricească, în chip firesc, o poate inspira nu modestia, ci mîndria unui autor.

Critica a găsit, o dată alunecată pe această pantă, în scurtele, pînă la cele 14 rînduri ale sonetului, poeme ale d-lui Codreanu, același caracter cu care omul ne deprinsese, de nobilă ținută intelectuală. Sonetul, de fapt, este nu atît o formă fixă de poezie, cît mai ales o formă imuabilă de gîndire și de simțire: forma aceasta de poezie cristalizează, cînd autorul ci o zămislește în chip firesc, ca o necesitate imperioasă, epigrama, ca sinteză intelectuală, lirismul, ca stare sufletească.

Sonetul poate ajunge astfel minuit de un predestinat poet al formei acesteia, însăși poezia. Și d. Codreanu a fost astfel confundat la un moment dat cu însăși poezia. Critica a trecut, firește, peste cît în volumul *Statui*; rigiditatea

intelectuală, inerentă sonetului, era înlocuită cu o nativă uscăciune de inspirație, pentru a se extazia în fața unei forme, care, din punct de vedere formal, atingea, într-adevăr, reale frumuseți marmoreene. Caracterul acesta de sonoritate verbală a mers de atunci crescînd la d. Codreanu.

Cîntecul deșertăciunii, care reprezintă pînă astăzi ultima etapă a poeziei autorului *Statuilor*, învederează în chip convingător afirmațiile noastre. Dovadă următorul sonet:

SPLEEN

Sinteză sub soare

De neurastonie fugărit,
M-am dus să caut liniște la țară;
Dar monotona pace seculară,
Cîntată de poeți, m-a plictisit.

Lumine-n zori și umbre-n asfințit...
Și toamnă, iarnă, primăvară, vară...
Și-n casă gol... și-același gol afară,
Și totul repetat neconținut.

Oraș ori sat, — netrebnice fermente,
Aceleași în palate turbulente
Și-n pașnicul colibelor azil.

Oriunde trudă fără de repaos...
Și-n sfere vide: astrul inutil,
Perpetuînd banalitatea-n haos.

Am ales poezia aceasta, desigur, nu din cele mai bune din volum, dar în chip incontestabil una din cele mai sintetice ale materialului poetic al autorului. De la început și pînă la sfîrșit, d. Codreanu, spunîndu-și deplin gîndul, un gînd care prin el însuși nu are nimic interesant, omnesc, generos, nu a reușit să alcătuiască o singură imagine sau măcar comparație. Totul se petrece fără nici o sugestie, din cuvînt, în cuvînt, în limitele stricte ale sensurilor date de dicționarele uzuale cuvintelor. Sîntem gata să acordăm o remarcabilă tensiune de voință, ca prim mobil de inspirație al acestei bucăți; nu putem însă vedea nici umbra unei emoții reale.

Or, poezia care trebuie să fie intelectuală nu poate purcede decît dintr-o emoție. Inteligența își are rostul de organizator, de precipitant, de puitor în scenă, în sfîrșit, de valorificator al emoției primitive. D. Codreanu, cu cea mai constructivă logică, are un întreg arsenal de inteligență creatoare, însă nu reușește în lipsă de material să închege poezia pe care am fi fost îndreptățiți să o așteptăm de la d-sa.

Nu ne vom opri la bucățile bune, sau la strofele frumoase care se pot găsi în volumul d-lui Codreanu. Autorul *Cîntecului deșertăciunii*, fără să fie caracterizat printr-o bucată oarecare, dă impresia că părțile reușite, și sînt multe, din lucrarea sa sînt niște fericite accidente, în afară de temperamentul său; ceea ce caracterizează poezia d-lui Codreanu e o lipsă imperceptibilă, care împiedică fiecare vers al d-sale, în ciuda unei vecinătăți permanente, de a face parte din marea poezie. Poezia d-lui Codreanu se ține astfel, prin atitudine, dincolo de banalitatea zilnică a liricii noastre, neputînd fi accesibilă marelui public, fără a pătrunde în poezia cea mare și a se impune cititorului cult.

Observațiile noastre, aspre poate, în aparență, implică, în fond, stimă. Am vorbit despre insuficiența poeziei d-lui Codreanu cu toată greutatea și amplexarea cu care am fi vorbit, de pildă, de surplusul de calitate al poeziei lui Hérédia sau Lenau. „A tout Senior, tout honneur“. Nici într-un caz însă nu am fi putut păstra atîta severitate față de un alt scriitor mai puțin dotat.

M. CODREANU, „STATUI“ ȘI „CÎNTECUL DEȘERTĂCIUNII“

De la acești scriitori care pun criticului probleme de sociologie, să trecem acum la unul pentru care societatea nici nu există. La unul pentru care lumea nu are altă importanță decât prin rezonanța ce i-o produce în suflet. La unul pentru care, ca să schimbăm termenii, lumea se reduce la propriul lui suflet. Voim să vorbim de M. Codreanu, autorul *Statuilor* și al *Cîntecului deșertăciunii* și traducătorul lui *Cyrano de Bergerac*.

D-l Codreanu este un sonetist, este sonetistul nostru. Sonetul e un domeniu care aproape îi aparține.

La un concurs de sonete aproape toți concurenții erau ucenici ai d-lui Codreanu.

Toate lucrurile au cauză. D. Codreanu nu este sonetist prin liber arbitru. D-l Codreanu trebuia să cultive sonetul, trebuia să adopte forma aceasta fixă, pentru a-și exprima ideile și sentimentele sale.

D-l Codreanu are puternic sentimentul distanței, sau poate, mai exact, o totală discreție — față cu cititorul. Sentimentele la acest poet sînt comprimate. În subsof dinamul e puternic, dar sus lumina e albă și rece, și abia trimite o slabă căldură împrejur.

De aici și natura lirismului său, căci d. Codreanu este un liric. El își exprimă mai rar sentimentele direct. De obicei dă o imagine, adesea un simbol al unei stări de sentiment pe care se ferește s-o declare a sa.

Lirismul, personal pînă la subiectivismul cel mai desăvîrșit, redat sub forma unor tablouri și scene împrumutate din natură, din mitologie, din istorie, din artă. S-ar zice că d-l Codreanu înăbușe poetul din el, ca să scoată la iveală ori să lase liber cu totul pe artist.

Paza de personalism e ajutată perfect de forma fixă a sonetului. Cel puțin numărul strofelor și al versurilor, măsura și orînduirea rimelor îi sînt impuse. Cel puțin se simte degajat de nevoia unui act personal. Altul, în forma liberă a poeziei, își trădează personalitatea și prin lungimea sau scurtimea bucății, prin felul strofelor, măsurii, ritmului și rimei.

D-lui Codreanu nu-i rămîne decît să umple această formă dată — s-ar zice, impusă.

Iar această formă îi servește de minune ca haină pentru înfățișarea în care ține să se drapeze pe lumea aceasta, în fața oamenilor, ca și în fața vieții, și poate că în ochii săi proprii.

Atitudinea obișnuită a d-lui Codreanu este o mîndră prestanță, care merge uneori pînă la poză — o poză care nu-i șade rău, poza fiind una din virtuțile aristocratice.

Etern „vetu de noir“, palid și cu ochii lui albaștri, omul are un aspect fatal.

Și-așa m-am strecurat ca o nălucă

Miop și slut, cu haina-n veci cernită,

din care al doilea calificativ e o autocalomnie și o cochetărie.

Altădată îl vedem veșnic umblînd cu *Filozofia inconștientului* cu *Împătrita rădăcină a rațiunii suficte* și cu alte opere cu titlul teribil. Cîndva a anunțat o operă de cugetare *Filozofia nimicului*. Unul din sonetele sale are ca motto versul lui Conta: O, nimic, cît ești de mare.

Întotdeauna pe d-l Codreanu l-a atras ceea ce e îndrăzneț, neobișnuit, enigmatic. D-sa a simțit întotdeauna tandreță pentru Cain și a disprețuit pe Abel. S-a socotit ucenicul lui Angromanius și a fluierat pe Ahuramazda.

În atitudinea aceasta, expresia temperamentului său revoltat, pesimist și atins de anxietate s-a amestecat mereu și cu o oarecare doză de naivitate — și de sincră, inconștientă și magnifică paradare.

La această paradare îi servește admirabil forma sonetului prin scurtimea, prin distincția și prin ceea ce are oarecum fatal această formă.

D. Codreanu scrie parcă ar mînuî o floretă. Din patru mișcări a mîntuit. Cu o grațioasă eleganță și-a înfipt poanta în sufletul cititorului (și atunci se putea să nu-l traducă pe Cyrano?).

Dar, la urma urmelor, aceasta nu e decît definiția sonetului. Aceasta nu înseamnă decît că d-l Codreanu scrie sonete nu numai pentru că scrie în patru strofe, alcătuite din cîte 4 și 3 versuri iambice endecasilabice, ci și pentru că subiectul său și atitudinea sa față cu subiectul este un subiect de sonet și o atitudine de sonetist.

Dar acest sentiment dezvoltat al artei presupune o lungă intelectualizare, și dacă există la noi o poezie intelectualizată, apoi de bună seamă aceea a d-lui Codreanu stă pe primul plan. Neconținutul și variatul său comerț cu cărțile nu a rămas fără un puternic efect asupra concepției sale artistice.

Firește, d-l Codreanu nu scrie poezie filozofică decît incidental. Gîndirea la d-sa e numai un factor al poezicii, și un factor care numai rareori devine aparent. Gîndirea la d-sa e numai tonalitatea sufletească din momentul în care primește impresiile ori își exprimă sentimentele. Poezia d-lui Codreanu e poezia unui om curios și îndrăgostit de idei, a unui om pentru care ideea are un prestigiu deosebit, uneori exagerat.

În literatura noastră primitivă și de obicei oarecum instabilă, această însușire a d-lui Codreanu este prețioasă. D-l Codreanu în toate însușirile sale artistice este un poet original în literatura română și o unitate indispensabilă a tezaurului nostru literar. Sînt poeți de talent, care dacă ar lipsi literatura ar sărăci, desigur, dar nu în varietatea ei. Dacă d-l Codreanu n-ar fi existat, literatura română ar fi mai puțin diversă.

Acest poet, de care am vorbit pînă aici, e poetul *Cîntecului deșertăciunilor* și mai ales al *Statuilor*. În adevăr, în *Statui*, d-l Codreanu e un sculptor, un parnasian; în *Cîntecul deșertăciunii* e mai puțin sculptor și mai mult cîntăreț.

Dar înainte de *Statui*, d-l Codreanu a scris *Diafane*, o operă din prima tinerețe. Pe atunci era un poet revoltat, blasfemator, zgomotos, departe de impasibilitatea sau pretenția de impasibilitate de mai pe urmă. Mai tîrziu numai a ajuns la acea comprimare — și deci condensare — de sentimente, pe care am relevat-o și pe care o proclamă însuși.

Tu pune peste rana ta adîncă,

Olimpica sonetului măsură.

Iar mai încoace, — stă mărturie *Cîntecul deșertăciunii*, — în sufletul poetului s-a produs o schimbare. D-l Codreanu a devenit în revolta și pesimismul său mai vibrant, mai întreprid... Iar în versurile erotice, mîndra sa cranerie a dispărut. E drept că și în *Statui* cuirasa lui nu era toată rezistentă la săgețile lui Eros.

Acum poetul depune armele în fața „tiranului oamenilor și a zeilor“:

Al ochilor tăi limpede zenit
O clipă să-l ating... și-n adîncime
Să cad pe veșnicie prăbușit,

Pe cînd icoana ta din înălțime,
Privind căderea bietului Icar,
Ar străluci-n cascada mea de rime.

Oh, versul meu cu brațe de stejar,
Uitîndu-și și trecutul și mîndria,
E azi de-abia înmugurit vlăstar...

În *Cîntecul deșertăciunii* d-l Codreanu ne dă cîteva cîntece în care sentimentul de iubire este exprimat direct, cu efuziune, și pe care nu ne sfiim să le socotim printre cele mai frumoase poezii de dragoste scrise în românește. Așadar, pe poetul impasibil îl găsim mai cu seamă spre exuberanță „mezzo dela camin“ al vieții sale. În prima tinerețe prin dincolo (sau dincoace) de tinerețe, printr-un zdruncin al echilibrului și printr-o înmuiere de suflet, d-l Codreanu e mai aproape de psihologia obișnuită.

MIHAI CODREANU

Arta d-lui Codreanu însă a fost în continuu progres. Locvace, prolix și retoric în *Diafane*, deși lapidar și concis în *Statui*, în *Cîntecul deșertăciunii* d. Codreanu duce calitățile din *Statui* spre perfecție și le valorifică prin tragicul atitudinii, din care acum lipsește orice urmă de manieră.

Calitatea însă prin care d. Codreanu excelează în literatura noastră — un poet, dacă nu are o calitate prin care întrece pe ceilalți, nu e un poet de rasă — calitatea aceasta este, ca să întrebuițăm un termen din domeniul altei arte, fineță de tușeu, combinație de măsură și delicatete în imaginație, de distincție în sentiment și de armonie discretă în expresie.

În sfîrșit, pentru „situarea“ acestui poet, trebuie să avem în vedere un fapt esențial. Stînd, prin natura operei sale, în afară de curentele literare cîte au venit și s-au dus de douăzeci și cinci de ani încoace, d-l Codreanu n-a fost niciodată un poet reprezentativ al „momentului“, în schimb, formula sa de artă, în care s-a mișcat liber, fără să iasă vreodată din ea, fiind dintre cele care „nu pot trece“, d. Codreanu a fost neconținut un poet de actualitate, poetul acelor care cer artei mai multă emoție estetică decît expresia propriilor lor sentimente.

Emoțiile, sentimentele și ideile nu sînt pentru d-l Codreanu decît materialul brut, din care, prin ulterioare operații, își modelează „statuile“ sale. *Statui* este mai mult decît un titlu. Este o definiție.

Debutul literar al d-lui Codreanu a avut toate atributele manifestărilor juvenile; imitația, afectarea și prezunția personală nu au lipsit nici *Diafanelor* sale, care aduceau toată atmosfera macabră a lui Baudelaire și blazarea filtrată în versuri, în care sinceritatea fondului era simulată de pretenția verbală. Le-a urmat, apoi, colecția intitulată *Din cînd în cînd*, unde simțirea simplă își găsește expresia poetică; dar și aici retorismul stăruia ostentativ. D. Codreanu se căuta pe sine; în cele din urmă, s-a statornicit în forma severă a sonetului; *Statuilor* le-a urmat *Cîntecul deșertăciunii*.

★

Dacă preceptul lui Boileau ar fi mai mult decît o grațiozitate, d. Codreanu ar fi un mare poet; e totuși un distins parnasian; neaducînd o sensibilitate nouă și adîncă, ne-a dăruit, însă, o artă rafinată de intelectualitate. În spațiul strîmt al sonetului, cizelînd migălos, și-a pus arta la cea mai trudnică încercare: prin arabescuri de linii și culori zugrăvește plastic *Statuia lui Ștefan cel Mare*, în lumina însingerată a unui apus; evocă pe biblicul David, halucinat de viziunea regalității; șoptește încetșor moartea lină, ca o rugăciune, a anahoretului; plouă peste trunchiul

trăsnit al unui stejar efectele de fantasmă ale lunii, sau sensibilizează descripții personale, ca în *Sonet artezian* și *Plopu*; alteori desenează stări vagi de plictiseală chinuitoare, ca în *Liliicii*, și ne fulgeră pe dinaintea ochilor tabloul idilic și păgîn dintre o nimfă și Bachus, ca în *Voluptate*.

Din cînd în cînd, sub viziuni de trubadur, își strecoară suspinele *Într-un plic sentimental*, și își cerne, stăruitor, dorința, ca în *Obsesia*, în care își amenință iubita:

Și-oricît de-această clipă vei fugi,
Ea va veni, căci trebuie să vie...
— M-auzi tu, draga mea? Așa va fi...

și căreia, înlăntuit de patimă, îi amintește de-o noapte de poezie, cînd:

...Dominat de-a inimii furtună,
Simțeam că tremur sub privirea ta,
Precum pădurea tremură sub lună.

Iată cele mai energice accente de lirism la care s-a ridicat d. Codreanu! Imaginea finală, procedeu împrumutat de la maestrul Hérédia, iluminează tabloul, animînd descrierea.

★

Abstract și intelectualist, d. Codreanu se mărginește adesea să analizeze noțiuni, ca în *Adam și Eva*, *Don Juan*, *Uraganul*, *Rugăciunea lui Cain* etc., ducînd parnasianismul pînă la ultima rațiune: procedeu mecanic, în care meșteșugul e totul.

Și totuși, afară de arta plasticizării statuare, d. Codreanu are o notă proprie de fantezie umoristică, amestec de patetic și glumeț, ca în *Rigoletto*, *Pajul Cupidon*, *Scrisoare postumă*, și în următoarea *Autobiografie postumă*, care toarnă, ca într-o efigie de preț, portretul celui mai virtuos dintre parnasienii noștri:

Nu mai rămîne nici o indoială
C-am suferit mereu de plictiseală
Ca un englez cu splina ostenită...

Și-așa m-am strecurat ca o nălucă.
Miop și slut, cu haina-n veci cernită:
Iar semn particular, — purtam perucă.

M. CODREANU, TURNUL DE FILDEȘ

Închizînd volumul de versuri al d-lui Ion Barbu *Joc secund*, am deschis volumul d-lui Mihai Codreanu, *Turnul de fildeș*. A fost acesta un gest instinctiv, pornit din inconștient, o întrebare neformulată, la care am primit răspunsul imediat:

Zeița veche dăinuiește pururi
Și treceți în absurd din evident,
În forme nouă de-i găsiți cusururi.

Am pătruns în „turnul de fildeș” și am găsit la poetul în „definitiva lui izolare” formula anticiei înțelepciunii pentru frumuseța eternă sub orice formă s-ar îmbrăca. Am înțeles de ce puteam trece de la Ion Barbu la Mihai Codreanu, fără nici o ezitare, deși nu fără nuanțe în preferința mea interioară.

În clipa în care Mihai Codreanu se reîntoarce în „turnul de fildeș” pe care a fost ispitit o clipă a-l părăsi pentru a scăpa

...de marmora în care
Vedeniile și le-a-ntrupat,

talentul său se manifestă, cu mai multă putere decît oricînd, ca un destin care l-a menit să fie un făuritor desăvîrșit și plin de fineță al formei. Pateticul sufletului, oricît de sfișietor ar fi, nu poate fi exprimat în opera lui M. Codreanu decît

sub forma unui sonet desăvârșit. În fiecare sonet, însă, ceea ce îl ferește de a fi și a rămânea o simplă strălucitoare formă a retorismului e un suflu al spiritului, elanul unui lirism stăpînit, controlat și dirijat, dar real.

Această viață interioară hrănește forma „statuară” în care-și modelează el cîntecul și face ca adesea forma și frumusețea să facă una și aceeași creațiune. Rădăcina și principiul inspirației sale, punctul de plecare al sonetului pe care el îl făurește minuțios și desăvârșit, ca „un meșter din alte stihii”, este în această lume adînc tainuită, în adîncurile lui interioare.

Sufletul acesta e, desigur, un suflet care a suferit, care suferă încă, dar care nu-și pierde nici o clipă controlul de sine. Din decepțiile, iubirile și chinurile sale nu cunoaștem decît reflexul unei lumini pure, răsfrîntă în cristalul desăvârșit al sonetului, în bijuteria prețios șlefuită a imaginii, în ritmul impecabil al versului. Mai mult decît suferința poetului, simțim plăcerea sa amară de a lupta cu această suferință, a o învinge și a o stăpîni în forma desăvârșită, statuară. Dar această formă desăvârșită, frumusețea sub haina ei veche, ca și sub aparența sa nouă nu se poate realiza printr-un joc ușurel și lăsat la voia întîmplării. Blocul de marmură în care el își lucrează inspirația din fiecare sonet cere o muncă stăruitoare, plină de răbdare și de meșteșug. Versul său nu poate fi decît lucrat după o tehnică savantă, stăpînită cu putere de maestru, și dovada o avem în fiecare stanță, în fiecare poem, în impecabilele sale sonete, ca și în acea piesă în care atinge virtuozitatea și care este „un sonet invers”, în ritm libertin, și se numește *Cioclul*:

Trec visurile-albe ca lebede pe lac —
Și mor... și-n clipa morții ca lebedele cîntă,
Iar cîntecele-n limpezi poeme se prefac...

Și-așa, pe-altarul Muzei, jertfitul vis s-avîntă,
Prin fum de poezie către senin zburînd,
Fiind sortit să moară ca lebăda, cîntînd.

De-aceea tot poetul e-un cioclu care-și strînge
În ritmice sicrie cadavrele de dor:
Iar cînd le-a-nchis pe toate în versul lui sonor,
Cu resemnare mută durerea și-o înfrînge.

El știe că viața de ride-n el ori plînge,
Cu-același rost se toarce în fir nepieritor,
Sfidînd Eternitatea cu clipe care mor
Și-amestecînd silabe cu lacrimi de sînge.

Mihai Codreanu e un sculptor al frumuseții și, dacă nu e destăinuiește nimic din durerile sale personale, a pătruns totuși adînc universalul și veșnicul din simțirea omenească, iar versurile sale ne redau, într-o formă savantă și rafinată, una din fețele acestui omenesc.

MIHAI CODREANU

Rar carieră literară care să arate mai multă consecvență decît arată cariera de poet a lui Mihai Codreanu. De obicei, și mai ales în epoca de după război, scriitorii noștri încearcă toate genurile, sînt ispitiți să se exprime cît mai felurit și să se supună la cît mai multe formule și discipline literare. Sînt mînați de un spirit de aventură, care, de altfel, nu-i duce întotdeauna spre limanuri ferice, ba chiar, dimpotrivă, îi face cîteodată să sufere naufragii ridicole sau penibile.

Nimic din toate acestea la Mihai Codreanu. La dînsul consecvența cea mai desăvîrșită ordonează o artă făcută din măsură, elegantă și distincție. Temperamentul său poetic l-a făcut să-și aleagă încă de acum 20 ani sonetul drept formă de expresie adecvată ritmului lăuntric al inspirației sale ponderate și meticuloase. Pe vremea cînd a publicat *Statui*, acum vreo două decenii, Mihai Codreanu avea deja în urma lui o activitate bogată. Primele lui două volume, *Diafane* și *Din cînd în cînd*, sînt în bună parte produsul a două puternice influențe. Una eminesciană și alta baudeleriană. Se pot lămuri totuși în acest complex de influențe contradictorii licărirea unui temperament poetic original și o inspirație personală care bijbii încă să-și găsească o directivă sigură și o formă definitivă.

O dată cu *Statui*, această formulă și această directivă apar, deodată, puternice și hotărîte. Față de volumele anterioare, aceste *Statui* sînt o adevărată revelație. Se simte că acest volum e rezultatul unei lungi și meditate evoluții; totul este îndelung calculat, gîndit, cizelat, aranjat. Nicăieri nici cea mai mică șovăire, nici cel mai mic defect de compoziție; pretutindeni voința de a rămîne într-o anumită atitudine și într-un anumit „stimung“.

Această impresie de perfectă corespundere între un talent și forma pe care și-a ales-o rămîne constantă la cititorul lui Mihai Codreanu. Îți dai seama că Mihai Codreanu scrie sonete dintr-o adîncă necesitate. Sonetul nu este pentru el o formă fixă de poezie, pe care o cultivă la întîmplare. Este un mod de expresie, creat parcă anume pentru dînsul. Dacă sonetul n-ar fi existat, Mihai Codreanu l-ar fi inventat ca să se poată exprima. Sonetul îi convine pentru că e scurt, concis și sobru. Inspirația lui Mihai Codreanu este scurtă; gîndirea lui poetică apare în fulgere subite și puternice, la intervale rare; viața lăuntrică a lui Codreanu n-are nevoie pentru a se exprima de planuri largi și de perspective imense. Fîrea lui respinge lungile poeme discursive, așa cum le iubea Victor Hugo.

Îl plictisește tot ce e retoric. Mai ales orice retorică sentimentală. Singur și-a afirmat această plictiseală într-un vers lucid, care-l definește:

Lirismul meu e stăpînit și rece

și pe care îi completează alte două stihuri:

Taci. Nu striga revolta mea. Pe liră
Nu vreau stridența gemetelor tale...

Discret față de el însuși și prudent față de alții, Mihai Codreanu a introdus în poezia noastră, la o epocă de întîrziat eminescianism și de destrăbălat etalaj de sentimente, o disciplină nouă și o perfectă distincție. A îmbrăcat în haina de ceremonie a sonetului o simțire adîncă și profundă, ponderată, fără elanuri prea mari, dar în același timp fără scăderi și fără poticniri. Asta nu înseamnă că Mihai Codreanu e partizanul unei arte obiective. Dimpotrivă, Codreanu este un liric în cel mai curat înțeles al cuvîntului. Lirismul lui, totuși, este cîteodată încadrat de o logică perfectă; Codreanu

este un poet care știe să și gândească, un om pe care-l pasionează jocul subtil și dezinteresat al ideilor. Pentru un poet aceasta poate constitui câteodată o primejdie. Riscă în astfel de cazuri să cadă în cursa poeziei de idei, așa-zisei poezii filozofice. Mihai Codreanu a scăpat pînă acum de această cursă, sau chiar atunci cînd a căzut, a știut să cadă cu cinste și cu prestanță; a izbutit să se ridice imediat și să distrugă printr-un vers sonor, subtil și elegant impresia hibridă pe care o lasă orice poezie filozofică, fie ea semnată de Goethe, Vigny sau Hugo.

Mihai Codreanu, cu astfel de calități, era destinat să rămînă un izolat, și a rămas. Este o izolare pe care singur și-a voit-o.

Ca poet a trăit toată viața în turnul de fildeș (*Turnul de fildeș* se numește de altfel și ultimul lui volum de sonete).

Această izolare dovedește orgoliu și o oarecare mizantropie. Se simte aceasta și în versurile lui: oarecare lipsă esențială de căldură și interes pentru lumea exterioară. Din această pricină, Codreanu nici n-a făcut școală. Totuși, după Codreanu nimeni nu mai poate scrie sonete în românește, fără să nu-i sufere, cît de puțin, influența. Din acest punct de vedere, Codreanu e sigur mereu că va exercita o tiranică obsesie asupra generațiilor de poeți.

Dacă nu cumva sonetul — ca toate formele fixe de poezie — este menit cîndva să dispară, căzînd în desuetudine.

POEZIA D-LUI MIHAI CODREANU

Ni se dă în luxoasa ediție a Fundației „Regele Carol II“ opera poetică a d-lui Codreanu.

Se știe la ce perfecție a dus scriitorul ieșan sonetul. El nu e însă la dînsul o simplă jucărie tehnică reușită, ci prinde adesea realități vii și simțiri sincere, oricît ar declara acum bătrînul cîntăreț că „lirismul său e stăpînit și rece“. Atitudinile cavalierești cu floarea în vîrfurile spadei nu lipsesc, ca în cea mai bună poezie franceză, de la care se inspiră scriitorul, luînd de la dînsa mai ales onestitatea muncii și siguranța definitivă a formei (v. *Efect de lună*). Sînt alături de glume nereușite și ironii ca scînteieri de vechi pumnale rare, pe lingă o filozofie de adînc înțeles ca a omului ce trăiește cu sine.

Unele sonete sînt ce poate da mai frumos acest gen dificil. Astfel, *Stîlbul de sare* sau *Pastorală*, *Sturzul*, *Hamlet*, *Barcarolă*, *De modă veche*, *Solul Golgothei*. Sînt mai bune, mai pline decît modelul Hérédia pe care îl plînge poetul român. Iar cîntecele de iubire se apropie de ale lui Eminescu:

Simțeam că tremur sub privirea ta,
Precum pădurea tremură sub lună.

Se aduce mare serviciu cititorului de gust, adunînd o prețioasă operă împrăștiată în curs de atîția ani prin reviste

uitate. Această nobilă poezie e un model pentru orice vreme ca tot ce-i sănătos și solid pe cînd în van se zbat în aer salimbancii; că poate fi privită ca o veșnică învățătură.

Și sînt chiar versuri răzlete, care în plasticitatea lor închid un poem:

Plîng apele pe marmora fîntînii.

Mai ales, însă, este pretutindeni acea sacră moștenire moldovenească a unei armonii care izvorăște de la sine.

Vladimir Streinu

MIHAI CODREANU, „STATUI“, EDIȚIE DEFINITIVĂ

Pentru un poet ajuns la sfîrșitul neîndoielnic al carierei, o „ediție definitivă“, întocmită chiar de el însuși, e tot ceea ce poate fi mai de dorit. D. Mihai Codreanu, ca și d. Minulescu, a avut acest îndoit noroc; căci a-și fi încheiat, în deplină conștiință, rostul literar, este, desigur, prima satisfacție a oricărui poet, a doua fiind împrejurarea editorială ca Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II“ să aibe în același timp un program admirabil de „ediții definitive“.

D. Mihai Codreanu și-a putut strînge, așadar, aproape întreaga producție poetică a celor patruzeci de ani, cîți sînt de la debutul său, distribuind-o în noua culegere globală pe trei „cărți“. Cartea I cuprinde *Statui* (1914), volumul d-sale cel mai trainic ca totalitate, avînd următoarele capitole: *Prefață, Iașul, Lumi uitate, Medalii, Anotimpuri, Patria, Satan, Eternul cîntec, Colori și linii, Din armoniile durerii și Încheiere*; Cartea II e formată din volumul imediat de după război, *Cîntecul deșertăciunii* (1921), cu subîmpărțirea: *Prefață, Acorduri triste, Clipe de vis, Din cartea vremii, Imnuri senine, Aqua forte, Decepțiuni sonore, Săgeți pe liră, Sonetul liber, Anacreontice, Evadări din sonet și Încheiere*; iar Cartea III reprezintă ultima culegere, *Turnul de fildes* (1929), grupată după cum urmează: *Prefață, Gînduri sonore,*

Psalmodii, Game variate, Omagii, Pentru Cupidon, Studii de sonete, Lira neagră și Încheiere. Are vreo însemnătate această reproducere a „tablei de materie“ pe capitole? Se înțelege; altfel n-am fi mai făcut-o. Cititorul nemergând dincolo de compunerea „ediției definitive“, ar putea crede două lucruri: întâi, că d. Codreanu debutează abia în 1914 cu „sonetele-statui“, și al doilea, că dezvoltarea sa formală, care nu e de nesocotit, s-a petrecut de la sonetul riguros la felurile libertăți de versificație, cum pare a sugera așezarea *Evadările din sonet* după „cartea“ de *Statui*. Ar fi o greșală, și într-un caz și în altul, despre care prevenim pe cititor. Sonetistul nostru debutează în 1901 cu volumul *Diafane*, închinat memoriei lui Eminescu, și în care, ca „sonetist“, era aproape de neprevăzut, și mai tipărește, înainte de *Statui*, volumașul fără milesim *Din când în când*, probabil spre 1908, dată la care Biblioteca Academiei îl înregistrează, și când poezia autorului, în general, este menționată printre altele, într-o notă la prefața mai veche a *Criticilor* de Titu Maiorescu.

Titlurile acestor două culegeri de tinerețe, după cum se vede, nu figurează în cuprinsul „ediției definitive“; nici materia lor nu s-a bucurat prea mult de îngăduința autorului. A le răsfoi însă este foarte profitabil. Căpătăm astfel puțința să evităm cea de a doua greșală, pe care am face-o, dacă ne-am rezuma numai la „ediția definitivă“, greșală care este mult mai însemnată decât aceea privitoare la data debutului, deoarece ea schimbă însuși punctul de vedere asupra evoluției poetului, dînd naștere alteia, cu totul gravă, referitoare la natura inspirației d-lui Codreanu; iar apoi mai putem observa și că anumite bucăți din volumele dintîi au fost trecute totuși în ultima retipărire.

Intr-adevăr, *Evadări din sonet*, cum se numește un capitol din Cartea II a actualei ediții, fac să se înțeleagă greșit că d. Codreanu, simțindu-se stingherit la un moment dat de măsura strîmță și intolerantă a sonetului, și-a rupt încingătorile formale, platoșa și coiful, pentru a se dezlănțui în forme mai convenabile. Volumele *Diafane* și *Din când în când* aveau o tendință foarte pronunțată la versificația ușoară și incoeribilă, care s-a disciplinat încetul cu încetul pînă să se deprîndă cu economia vorbelor și a ritmurilor

din *Statui*. Așa încît evoluția firească a poetului este alta, exact cea inversă, decât aceea pe care o sugerează compunerea ediției de azi.

Dar are faptul de a crede că poetul a mers de la sonet la forme mai puțin strînse atîta însemnătate? Negreșit că da, fiindcă mai întîi nu corespunde cu realitatea, iar apoi fiindcă eroarea, oriunde ar apărea, atrage după sine o mai gravă eroare. Luînd ca bună dezvoltarea talentului d-lui Codreanu, așa cum ne-o prezintă „ediția definitivă“, adică de la rigoare la libertate, aceasta ne falsifică oarecum chiar ideea despre firea talentului său, fire cumpătată, nu eruptivă, cum ar urma să înțelegem. Și nu numai că d-sa ar fi aspirat evolutiv să „evadeze“ în libertatea formală — nu e ade-vărat, dar abundența lirică sau tumultul interior, care l-ar fi silit să părăsească sonetul, și care, acestea, ne introduc în însăși natura unei inspirații, nici ele nu corespund cu ade-vărul, lirismul d-lui Codreanu fiind mai mult „rece“ decât „stăpînit“ și, în orice caz, niciodată năvalnic. De aceea, cunoașterea culegerii de debut și a celei următoare, în amîndouă dominînd poemul întins, este folositoare, pentru că restabilește, față de ediția prezentă, evoluția reală a formalismului d-lui Codreanu.

Nu e fără interes nici observarea, pe care aceleași volume de asemenea o înlesnesc, că anumite bucăți din ele au avut parte de considerația matură a poetului, fiind primite alături de cele de mai tîrziu. Astfel, din *Diafane* au fost păstrate: *Sonet, Valsul astrelor, Greșala florilor, Lacrime* ș.a.; din celălalt volum, *Din când în când*: — *Imn, Licăriri, Pe-albumul unei doamne, Libertatea nopții, Pe steagul, Enigma, Scorpiu, Inter pocula, Hora frunzelor, Barcarolă, Spre soare, Fulgi de clipe* și poate încă altele. Unora dintre poeziile vechi li se respectă forma cunoscută și sînt admise fără nici o modificare; altora li se modernizează cîte un vers sau li schimbă numai titlul, ca *Omorîtoarea* în loc de *Sonet*; dar sînt multe și acelea care, prelucrate superior față de cum se înfățișau, primesc o formă nouă. Pentru acestea exemplul cel mai vorbitor este *Valsul astrelor*, care în *Diafane* suna după cum urmează:

Furtuna de aseară cînta un vals! — La voi
Ajuns-a melodia îngrozitoarei ploii?...

...Și-n lumile albastre
Cu miile s-adun...
— Valsați, sârmane astre,
Valsați un vals nebun!...

De-o veșnicie astfel vă chinuiți zburînd
Prin sfere nemărginite și-n noapte surizînd

Destinului despot
Pe care-l infrunțați.
— Valsați un vals haotic
Pierdute lumi, — valsați!...

Vin una cite una din goluri răsărite,
Ca rînd pe rînd să piară de vreme mistuite!...

Prin spații albastre
Zadarnic alergați...
— Valsați, sârmane astre,
Pierdute lumi, valsați!...

Cu toată naivitatea punctuației și, mai ales, cu toată
insuficiența de expresie a acestor versuri de tinerete, ele
opresc totuși pe cititorul cultivat, prin intuiția ce conțin
în chip neîndoielemic. Spectacolul ceresc văzut ca bal al
nimicniciei, deși fără un anumit fast, care i-ar fi stat atît
de bine, reține atenția și aproape o siderează. D. Codreanu
și-a dat seama, desigur, cel dintîi, de valoarea și defectele
bucății și, prelucrînd-o, a scris-o ca și din nou, păstrîndu-i
numai motivul principal. O regăsim în „ediția definitivă”,
cu forma:

Spre-a le-ntruni pe toate la un fantastic bal,
Orchestra nopții cîntă un vals universal.

Și sus, pe bolți albastre,
La-întrecere se pun.
— Valsați, sârmane astre,
Valsați un vals nebun...

Așa la sărbătoarea deșartei armonii,
Brodează firmamentul cu diamante vii,

Plutînd din zare-n zare
Mereu spre Apogeu.
— Valsați fără nctare,
Prin gol valsați mereu...

Urmînd comanda unei hipnotice chemări,
Vibrați cu voluptate din palpitări de nări
Și cu ceresc narcotic
Destinul vă-mbătați.
— Valsați un vals haotic,
Absurde lumi, valsați!...

Dintr-o bucată interesantă, poetul, după cum se vede,
a scos una antologică. Intuiția lirică, incontestabil valo-
roasă, de la început, s-a limpezit printr-o operație ulte-
rioară, mai mult de natură critică. Tot ceea ce putea fi
obiectat pe drept cuvînt primei forme a fost înlăturat cu
mare siguranță și remarcabil simț al perfecționării. Ori
tocmai prezența acestui simț autocritic în alegerea ce
d. Codreanu a efectuat vechilor poezii este demnă de reținut,
atît pentru rezultatele la care a ajuns și care sînt cu totul
notabile, ca în cazul *Valsul astrelor*, cît și pentru semnifi-
cația ei în ceea ce privește felul intim de a fi al poeziei
nostru. Cercetarea cîtimii de criticism în lirica d-lui Codreanu
susține puternic concluzia că inspirația d-sale are mai mult
decît o latură intelectuală, fiind adesea numai un joc delec-
tabil al facultății intelective. Și în măsura în care prelucra-
rea unui vechi material poetic, combinată cu impresia ge-
nerală de frigiditate, poate deschide singura perspectivă
adevărată asupra naturii acestui talent, am crezut că trebuia
semnalată. Evoluția reală, așadar, privită în desfășurarea
ei istorică, ne descoperă formalismul ca ideal poetic, iar
modul reluării unora din poeziile vechi, mod eminent critic
-- raționalitatea inspirației.

Formalismul, care e poate cea mai puternică tendință
a talentului d-lui M. Codreanu, și care, în bună parte, e re-
zultatul indirect al unui lirism cam secetos, ca și stăruința
în autocritică și, în general, în operații poetice de ordin
lucid, aceste trăsături singure, fiindcă am fost aduși să le
numim, compun poetului, în ciuda rămîinerii sale pînă la
sfîrșitul carierei lîngă „legenda strălucirii” Iașului, o fizio-
nomie oarecum „muntenească”. Parc a fi un poet „muntean”
d. Mihai Codreanu. Este adevărat că, în ceea ce ne privește,
noi nu prea credem în tipurile provinciale de scriitori și
cu atît mai puțin în diferențele lirice ale provinciilor. Întîm-
plarea fericită ni se pare mai stăpînă peste suflete decît

orice determinism. Cu toate acestea, dacă în contra convingerii ar fi să luăm de bună distincția aproape curentă că numai sufletul moldovean, dolent și contemplativ, a putut da pe Eminescu (deși cel muntenesc a dat totuși pe Arghezi), în timp ce Muntenia, vioaie și superficială, a produs poeți formalți ca Bolintineanu — Macedonski (deși Moldova a produs totuși pe Alecsandri), d. Codreanu ar urma să fie așezat în linia formalțiștilor „munteni“. Il apropiie de ei cultivarea câteodată exclusivă a formei, fie că această formă îngheață în rigiditatea sonetului, fie că ea, cînd poetul „evadează“, se răsfață în mari sonorități și în ritmuri variate; il apropiie de ei calitățile compensatoare ale lipsei de adîncime lirică, adică grația madrigalescă, prețiozitatea exprimării, parada atitudinilor etc.; il apropiie, în sfîrșit (cum am putea uita?) cultura îndeosebi franceză, în care, ca și ei, s-a format personalitatea de poet a d-lui M. Codreanu.

Dar să nu întîrziem în considerente a căror putere de a defini pe un scriitor am socotit-o, de cum am și anunțat-o, ca fără efect probabil; să profităm, mai bine, de întîmplarea care ne-a dus gîndul la cultura franceză, aceasta fiind în adevăr o împrejurare obiectivă cu care putem aproxima strîns poezia d-sale. Hérédia, desigur, își va spune cititorul avizat. Și are dreptate să-și spună astfel. Critica literară l-a familiarizat îndestul cu paralela ce se poate face între ilustrul autor al *Trofeelor* și d. Codreanu, care însuși a susținut-o într-un fel, scriind sonetul omagial *La moartea lui Hérédia*. Iar, după cum cititorul nu greșește, gîndind că la aceeași comparație se pîntește din nou, nici critica n-a greșit, cînd a instituit această paralelă. Căci sînt între sonetele poetului nostru cîteva, ca, de ex. *Statuia lui Ștefan*, *Piramida leilor*, *Iașul* (amintind mai mult *Veneția* lui Eminescu), *Nostalgii medievale*, *Poveste veche*, *Beția amantului părăsit* și încă altele, dar mai cu seamă *Voluptate*, care, prin deosebita lor artă a limitelor, ca și, uneori, prin materialul caracteristic, stau foarte bine alături de „reușitele“ maestrului francez. Și cum nu și-ar recunoaște Hérédia însuși arta procedeeilor și scumpa sa lume antică, putînd să citească *Voluptate*?

Venea spre țarm o nimfă către mare...
Și-un țap, amic lui Bachus, pe furis
Sărea din stîncă-n stîncă prin pietriș.
Pîndind-o pas cu pas din depărtare.

Ea se scaldă. Apoi pe mal, în zare
Privind al apei vinăt oglindis,
Întinse-alene pe-aurit prundiș
Trup gol, tăiat în linii statuare.

Deodată, tresări: Un brusc fior
Pătrunse-n coapsa ei zguduitoar,
Prin palpitarea nărilor umflate...

Căci o frigea cu pătimaș delir
Sub casca părului lăsat pe spate
O răsufare caldă de satir.

În sonetul reprodus, ca și în cele numai arătate, prin titlu, viziunea luminînd în trecut, știința contururilor subțiri, dar precise, siguranța întregului și finalul scăpărător îndreptătesc încercările de a defini pe d. Codreanu prin Hérédia.

Totuși, nu la acesta, al cărui vers, întotdeauna sonor, este de asemeni întotdeauna de o densitate insolubilă, ne-am gîndit noi, venind vorba de cultura franceză. Faptul exterior de a fi scris amîndoi sonete îi asociază în mintea cititorilor poate mai mult decît ar îngădui natura intimă a operei lor. D. Codreanu e atît de felurit în atitudinile sufletești, pe care le ia rînd pe rînd în sonetele sale, fiind parnasian, bineînțeles, dar și romantic de atîtea ori, senin și plastic, evident, dar de cîte ori întunecat și muzical, încît modul presupusului maestru nu îl caracterizează deplin. De n-ar fi în plus, la autorul *Statuilor*, decît timbrul tînguios de cantilenă, erotismul direct, cînd pasionat și umbrit, cînd luminos, madrigalesc și „prețios“, de n-ar fi încă decît ritmurile sale bachice, tendința foarte evidentă la lirismul meditativ, pornirea cam intelectuală la poezia filozofică, dezabuzarea, ironia și sarcasmul — și încă ar fi suficient pentru a-l scoate din tipologia lui Hérédia. Din acest punct de vedere al diversității motivelor, care nu pot face corp decît silite de disciplina formală a sonetului, dar care, ca lichide de densități felurite, cărora li s-ar sparge vasul în care au fost

turnate împreună, s-ar împrăştia în direcţii independente, dacă le-am anula forma de sonet, poezia d-lui Codreanu e pusă mai în lumină, comparând-o cu aceea a lui Edmond Rostand.

Căci n-a fost numai simplă întâmplare că d-sa a tradus *La princesse lointaine* şi *Cyrano de Bergerac*, aşa cum este, în *Diafane*, cazul traducerilor din Baudelaire. Afinităţi numeroase l-au dus la adevăratul său prototip literar. De la culegerea de poezii *Les musardises* şi pînă la ultima piesă de teatru în versuri, Rostand, după cum precizează Fauguet, a profitat de întreaga experienţă a literaturii franceze, anexîndu-şi toate formele poetice, însuşindu-şi toate motivele: e clasic, adică romantic, ca „primii romantici francezi de la 1630”, în felul eroic al lui Corneille, e galant, salonard, artificial şi „preţios” în stilul factice al secolului XVIII, e romantic încă o dată, teatral şi grandilocvent, ca Hugo, sentimental şi versificat ca Musset, e formal şi estetizant, ca parnasienui şi mai ales ca Banville, e imagist şi nuanţat, ca simbolistii. Un cuprins literar mai eteroclit nici un alt scriitor n-a arătat pînă acum, deşi fondul lui sufletească era funciarmente arid. De la noi, poate, Macedonski să-i semene mai mult, în privinţa feluririi inspiraţiei.

Din aceeaşi categorie rostandiană face parte însă şi d. M. Codreanu.

.....

Ceea ce îl separă de Rostand, al cărui muşchetarism literar, care nu devine niciodată don-chijotism, i se poate uşor recunoaşte, este minusul de exuberanţă şi improvizaţie şi este plusul de intelectualitate. Lăsînd deoparte virtuozitatea rostandiană, nemaisusţinută de nimeni cu aceeaşi strălucire după autorul *Puiului de vultur*, d. Codreanu are în adevăr mişcarea distinctivă de a trata cîteva din marile teme lirice. Spectacolul eternităţii goale, de dincolo de viaţa Materiei, spectacolul nimicniciei acesteia şi, deci, al deşertăciunii vieţii omeneşti, atitudinea hamletică în faţa Morţii, pe alocurea ceva faustism şi atîtea alte chestiuni importante de cugetare (nu lipseşte nici „curgerea” heraclitică şi nici cîte o întrebare a metafizicii schopenhauriene), dau formalismului ca şi diletantic al poeziei sale un accent cu totul deosebit de acela al operei lui Rostand. Cît priveşte idicile,

după cum bolta înstelată, privită cu ochi de astronom, adică mişcîndă, îi trezeşte în *Valsul astrelor* reprezentări oarecum de salon, ele sînt exprimate de asemenea, în contra gravitaţiei lor, într-un mod cochet. Să ascultăm, de exemplu, pe Rigoletto, „făcînd paradoxe regelui său”:

Nu-i, sire, tragedie, nu-i nici dramă,
Nici comedie nu-i, — povestea „Lume”;
Ci e baraca unei proaste glume:
Aşa ceva... ca-n bilci o panoramă.
Bat clovniî toţi din talgere de-aramă
Şi fac paiatîi toţi la gură spume;
De-ntreagă farsa asta far' de nume
Ţi-e scîrbă, dacă-ţi dai mai bine seamă.
Purtînd ciudată haină de paradă,
Trec regii cu bufonii în grămadă,
De nu ştii, sire, care-i cel cuminte!
...Şi-asa Deşertăciunca-n loc se mişcă,
Fugînd în chip rotund tot înainte
Cu zgomot monotone ca de morişcă...

Dar în poezia sa, căreia i s-ar zice filozofică, ceea ce trebuie să ne intereseze îndeosebi nu sînt atitudinile intelectuale, ci este acel accent original de sensibilitate, anume sarcasmul jovial, care, în aceeaşi măsură şi în aceeaşi compoziţie întîmă, nu se mai găseşte, nu numai la Rostand, dar la nici un alt poet. Este, după noi, elementul cel mai de preţ al operei d-lui Codreanu. Aerul de petrecere sarcastică pe seama vieţii proprii şi a tuturor, din *Fantoma*, uşor de identificat în numeroase alte poezii, e însăşi substanţa lirică, singura — credem noi, a operei d-sale întregi. Sonetul numit aici, cu amarele, dar şi voioascele, lui măsuri, comentează edictul unui împărat, care ar fi poruncit ca „spre mai bună pază a persoanei noastre să se îndoiască garda palatului”; intră însă, nestînjinită, „fantoma Morţii”;

Trezit din somn, se zguduie Cezarul;
Deschide ochii mari; apoi s-abate,
Precum de trăsnet doborît, stejarul...
— Dar unde-ţi fuse garda, maiestate?

Conştiinţa sonetistului nostru e disputată, aşadar, de un sentimental, de un intelectual cu înclinări filozofice şi

de un sarcastic. Toate nuanțele poeziei d-lui Codreanu, pe care le-am indicat în paginile de mai sus, chiar numai cu câte un cuvânt, sînt combinații ale cultului formei cu sentimentalismul, sugestia livrească și sarcasmul, cu fiecare în parte sau cu toate la un loc. Cititorul nu poate fi decît de acord cu poetul însuși, care, în *Osîndiții*, vede atît de limpede în sine:

De poți să-nfrunți infernul bărbătește,
Cu mine vin pe-ntunecata cale
Din adîncimile ființei tale;
Se zbat acolo trei damnați. Privește:

E unul care-osînda și-o trăiește,
Urmînd îndemnurile firii sale,
Și-ascuns mereu sub măști sentimentale,
Prin bal-mascatul lumii rătăcește.

Al doilea pe cel dintîi îl cercetează
Și cu înțelepciunea lui deșartă
Îi otrăvește orișice dorință...

Iar altul stă-ntre victimă și gîde;
La cei doi frați ai săi de suferință
Se uită mut... și cu dispreț suride...

Se pare însă că, dintre cei „trei damnați”, sarcasticul va salva de la uitare pe ceilalți doi.

MIHAI CODREANU, STATUI, SONETE ȘI EVADĂRI DIN SONET

D. Mihai Codreanu are o reputație stabilită de sonetist impecabil. În această formulă portativă, de altfel justă, se închid și limitele unui poet de structură formală. În *Statui*, *Cîntecul deșertăciunii* și *Turnul de fildeș* se manifestă adeseori atitudini lirice, dar nu se revelează o substanță lirică. Așadar, subiectivismul nu lipsește acestui parnasian, crescut în cultul lui Hérédia; el constă în afirmări de sine și în manifeste de artă, în enunțări de credințe filozofice și de disperări metafizice; acestea toate sînt semnele unui temperament romantic, căruia nu i-au lipsit decît marile pasiuni și suflul larg, corespunzător. Dacă într-adevăr, cum citim în poema liminară din *Statui*, poetul ar fi închis într-însul un „visător haotic”, acesta nu s-ar fi exprimat în „limbă de sonete”, nu și-ar fi ales constrîngerea formală ca să fixeze nefixabilul însuși, adică demersurile spontane ale visului. Idealul artistic al poetului, sedus de perfecțiune, după încercări de tinerețe, nediferențiate, s-a orientat în ordinea formală. Cine nu-și amintește de terțetul ultim din același sonet?

Statui aş vrea sonetele-i să fie,
Că nu le-a scris cu pana pe hirtie,
Ci le-a sculptat în marnoră cu dalta.
(Cîntăreţul meu;

Cu toată limpezimea acestui deziderat, surprindem în terţetul precedent afirmaţia că aceeaşi poczie s-ar distinge prin muzicalitate:

El pune-n vers o muzică mai lină,
Ca de zefir, cînd printre flori s-alină,
Smulgînd petale una după alta.

Este interesant de constatat că dezideratul plastic, sculptural, este mai conform realizărilor artistice ale poetului decît afirmarea încrezătoare a muzicalităţii. Poczia d-lui Mihai Codreanu ţine, aşadar, mai mult de domeniul plastic decît de acela muzical. Prin desenul precis al versului ne evocă mai curînd forme conturate decît substanţa fluidă a cîntecului. Este însă adevărat că idealul complet al autorului constituie dorinţa unei sinteze de natură muzicală şi plastică. În serviciul celui dintîi termen al sintezei au fost convocate epitetele sonore, trîmbiţătoare. Poetul le-a găsit mai ales în vocabularul neologic, care era o raritate, în primul deceniu al secolului nostru. Cuvinte ca: *etern, suprem, mister, splendoare, fantomă, superb, sarcasm*, înainte de a se uza prin întrebuinţare abuzivă, au putut avea oarecare sugestivitate muzicală. În caracterul lor abstract, trebuia să se prevadă principiul pericunii, care le pîdea. Este de remarcat totodată preferinţa autorului pentru epitetele sonore, îndeosebi pentru cele terminate în *-ic*: *haotic, hipnotic, mistic, ritmic, fantastic, feeric, himeric, demonic* şi a.m.d. Într-atît a suferit de prestigiul acestei desinenţe, încît a încercat să ticluiască prin analogie altele neizbutite, ca: *sirenicu-i suspîn (Omoritoarea)* şi *misteric (terţet misteric — Păcatul, şi deşert misteric — Umbrei mele)*.

Întreg acest aparat de sonorităţi, după ce şi-a sleit succesul de noutate, datează. Alături de acest adjectivalism se mai întîlneşte predilecţia scriitorului pentru substantivele abstracte, din domeniul cultural, care merge împotriva finalităţii lor practice, de a sugera nesfîrşitul: *realitate-vanitate, eternitate-umanitate, deliciu-viciu, apostrof-filozof, Tă-*

ria-Veşnicia, Poezia-măiestria, Natură-măsură etc. Aceste cuvinte, chemate să rimeze, pe lingă că dau rime lipsite de elementul surprindere, cînd nu sunt sărace, se vădesc orişicum antipoetice. Alegerea lor denotă, desigur, întreprinderea mai adesea iluzorie de a anexa lirismului domeniul gândirii abstracte. De aceea vom zăbovi, în marginea sonetelor, care conţin indicaţii asupra definirii de sine, a poetului. În ipostaza de „cîntăreţ de mistice sonete”, am identificat un îndoit ideal de artă, muzicală şi plastică totodată. Ce conţine însă misticismul autorului ne-ar rămîne nelămurit, dacă nu i-am cunoaşte sensul, al filozofării, fără atingerea limanului credinţii sau măcar al certitudinii. Produs al sfîrşitului de veac pozitivist, d. Mihai Codreanu este un materialist agnostic, în posesia rezultatelor negative ale cunoaşterii, rezumate în faimosul: *ignorabimus*. Disperarea din întinsle poeme filozofice, cu care a debutat, în *Diafane* (1901), e rodul setei de cunoaştere, nesatisfăcută. Ecouri ale aceluiaşi spiri: se întîlnesc şi în producţia maturităţii. I-a rămas totuşi, poetului, credinţa în prestigiul ideii şi, ca un coral liric, convingerea că ideea nu poate lipsi din substanţa unei poezii. Acestei poziţii lirice îi răspunde sonetul de ironică apologie a prostiei:

Prostie, sevă binefăcătoare,
Generatoarea lumii, te salut!
Tu faci iluzia să crească-n lut,
Iar lutului dai fierberii creatoare.

Inteligenţa ta strălucitoare
Tronează-n nepătrunsul Absolut.
Şi din cenuşa clipei ce-a trecut,
Renaşti în spuma clipei viitoare.

Ingenuă naivă, peste tot
Însinuîndu-ţi zimbetul despot,
Sărbătoreşti cu brio poezia.

De-aceea înţeleptul cititor,
Din versuri izgonind filozofia,
Vrea să-l adormi cu ritmul tău uşor.

(Apologie, Turnul de fildes)

Cu toate că întreaga poezie a d-lui Mihai Codreanu e pătrunsă de ambiția problematicii destinului, cu o atitudine sceptică pînă la nihilism, nu întîlnim recomandarea expresă a liricii de gîndire. Izvorul poeziei, după eresul romantic, rămîne suferința:

Precum David din ropot de suspine
Și-a făurit cîntările senine,
Tu fă din plînsul tău literatură.

Sonetul din care am extras terțina începe însă cu recomandarea parnasiană:

Taci, nu striga revolta mea. Pe liră
Nu vreau stridența gemetelor tale.
Îți strînge-n frîu nemărginita jale,
Răbdînd arsura ei ca o martiră.

A face din plîns literatură nu echivalează cu confesiunea suferințelor, ci cu sublimarea lor într-un formalism ornamental:

Din orice frămîntări te zguduiră,
Să-ți împletești covoare de petale...
(*Sonetistului*)

Gîndul se precizează în definirea propriului lirism:

Lirismul meu e stăpînit și rece.
(*Poem liric*)

Experiența durerii trebuie să se resoarbă într-o transpunere muzicală, înșelătoare:

Nu te-ngrozi, poete, de durere
Și nu fugi de dînsa niciodată:
Ea face poezia mai curată
Și-i dă o mai statornică putere.

Tu n-ai avea în vers o adiere
Atît de caldă și de parfumată,
De n-ar veni din zarea-ndepărtată
Pe-a suferinței rază de mistere.

În piept suspinele cînd se frămîntă,
Pe liră dulce, tot mai dulce cîntă...
Și-n melodii durerea-și ia ființă...

Iar gemetele-s armonii pe strune,—
Căci poezia doarme-n suferință,
Cum doarme diamantul în cărbune.
(*Cum doarme diamantul, Statui*)

Această recomandare teoretică se însoțește cu mărturia procedării personale a autorului:

Căci am înfrînt a voastră-nsingerare;
Iar dac-am plîns și eu ca fiecare
Pe lumea asta plină de suspine,
N-am vrut să gem în jalnice cuplete,
Ci vrut-am să rămînă după mine
O rece armonie de sonete.

(*Flori de seră, Statui*)

Din toate aceste citate, se învederează limpede un ideal romantic, filtrat printr-o disciplină parnasiană. Ce este turnul de fildeș, care i-a împrumutat autorului titlul unei culegeri, decît o atitudine individualistă, de proveniență romantică, dar practică cu mai multă consecvență de generația ulterioară, parnasiană? Ea imprimă sonetistului iluzia în „pătimașa sa natură” (*Spre Domnul, Statui*) și mai în genere credința bovarică într-un dualism interesant, ai cărui termeni antinomici ar fi temperamentul și disciplina. În realitate, poetul de „clocotitoare lavă” (*Fratelui meu cititor, Statui*) este prin natura lirismului său un spontan, nesupus disciplinei artistice, sau care găsește modul de expresie adecvat vulcanismului său structural. Un Walt Whitman sau un Verhaeren, într-adevăr poeți de erupție elementară, nu stau să-și comprime volumul „lavei clocotitoare” în sonete sau să dea expresie indirectă și minoră mesajului lor.

Sonetul d-lui Mihai Codreanu este puțin apt să capteze suferințe de ordin vital sau metafizic, sublimate. Prin însăși virtuozitatea sa formală, dă în vileag preocuparea permanentă a autorului de a realiza perfecțiunea în limite propuse. O asemenea artă implică de asemenea indiferenți:mul față de motivele poetice și precumpănirea inteligenței artistice. Primatul meșteșugului se vedește și din plasticitatea scriitorului, care rivalizează involuntar cu unii autori prea statornic frecvențați. Astfel, *Pajul Cupidon*, eminescian,

se prelungește în *Cupidon*, una din inspirațiile d-lui Mihai Codreanu, din tinerețe, când primul volum era dedicat „memoriei neîntrecutului maestru al literaturii românești, Mihail Eminescu“. În *Cîntec de chef (Cîntecul deșertăciunii)* surprindem cadența coșbuciană și chiar nota de umor a baladistului ardelean. „Visul“ amintește de „uritul“ baudelairian, în *Scorpio* (ciudat lucru, obsesia lui Baudelaire e mai accentuată decît reminiscentele din *Hérédia*, modelul mărturisit!).

Galanteria erotică, deși indică familiaritatea cu o întreață filică de poezi francozi, este aspectul cel mai natural din avatarele d-lui Mihai Codreanu. Iată, bunăoară, cum versul mai sus citat, de o atît de semeată atitudine, preludează totuși unei inspirații curtenitoare.

Lirismul meu e stăpînit și rece:
Nici un suris măcar nu vă cerșește...
Și-adesori în drum de vă-ntîlnește,
Nepăsător pe-alături vă trece.

Dar tot ce-n mine-atuncea se petrece,
Pe voi, frumoaso, vă sărbătorește;
Iar dacă ochiul meu nu vă privește,
E că se teme-n jos să nu se plece.

Lirismul meu pe suflet stă să-mi cadă
Cu scîlpituri sălbatice de spadă,
Prezența voastră cînd îl fascinează...

Iar de-ați trecut... cu fruntea abătută,
Într-un sonet umil îngenunchează
Și urma voastră, doamnă, v-o sărută.

S-a mai exprimat vreodată, în literatura noastră, cu o asemenea perfecțiune, stilul madrigalesc al marelui veac? Credem că nu. Nici chiar mîndrul Alceste n-ar fi găsit ceva de obiectat acestui sonet.

De la madrigal (vezi și *Quasi una fantasia, Cîntecul deșertăciunii*), trecerea la serenadă se face fără efort. D. Mihai Codreanu excelează și în acest gen, adaptîndu-i sonetul:

Cînd crinii își deschid în primăvară
Petalele mai albe ca zăpada,
V-duceți oare-aminte serenada
Pe care v-am cîntat-o-nfîia oară?

Suspinele din tainica vioară
Zburau înspre fereastră cu grămada
Și-n cadrul geamului plingeți, în prada
Acordurilor ce vă-nfioară.

Era o noapte de sonete plină
Și le prindeam cu farmec de surdină
Pe-a strunelor ușoară mlădiere...

Dar au pierit duiioasele cuplete
Și-au stîns misterioasa adiere
În noaptea ceea plină de sonete.

(*Noaptea sonetelor, Statui*)

Se poate vorbi fără sfială despre trubadurul care zace în sonetist. Este un cîntăreț mai vechi decît evul romantic și care supraviețuiește, cu un farmec real, deși desuet. O asemenea poezie de album este *Unei violoniste, din Cîntecul deșertăciunii*.

A fost un trubadur odinioară
Ce s-a-ndrăgit de-o castelană; dar
Închisă-n turnul ei de fildeș rar,
Frumoasa lui zăcea ca o comoară.

Atuncea și-a-ntrupat într-o vioară
Întregul sufletului său amar —
Și l-a trimis iubitei sale-n dar,
Lăsîndu-se de dragul ei să moară.

Te-ascult cîntînd un tainic menuet...
Și-mi pare că fantasticul poet
Și-a-ncredințat vioarei tale rana;

Te-ascult cîntînd cu gîndul în trecut
Și-mi pare că suspină castelana
De dorul trubadurului pierdut.

Trubadurul revine, ca o obsesie verbală, în *Solie nouă* și *Scrisoarea către Ly* (amîndouă din *Cîntecul deșertăciunii*), revelînd subconștienta consubstanțialitate. Cîntărețul de romanțe e de aceeași bună calitate, în marginile unui gen astăzi socotit neliterar.

Vrai tu să ne-nțîlmim disară, spune...
Să stăm la gura sobei singurei,
Cu mîna mea-ntr-a ta, iar ochii mei
Din ochii tăi comori de vis s-adune?

Îți voi desprinde-n ondulații brune
Mătasa pletelor de funigei
Și peste umere, parfumul ei
În bucle mari de umbră ți-l voi pune

Apoi, sub raza din privirea ta,
Tristeța frunții mele voi lăsa
Să-și limpezească-ntunecații nouri.

Și-n toamna neagră, roz buchet de mai
Vom împleți din sufletești ecouri...
— Să ne-nțîlmim disară, spune, vrai?
(În toamnă tristă, *Cîntecul deșertăciunii*)

Provincialismele moldovenești, distonante în poeziile cu ambiții filozofice, adaogă sunetul lor vechi, spre a reconstitui întreaga atmosferă de epocă a romanței. S-ar spune că vetustatea e însuși climatul cîntecului romanțios, al serenadei și al madrigalului. Altmînter, stăruința unor forme lexicale ca *a sînge*, *smult* (eminescian), *sălbăticie*, *mîni* (mîine), *voace*, *zmăul*, *iesă* (plural), *ietac*, *jăle*, *fațarnic*, *calare*, și ortografice ca *scrășnet*, *pănă*, *pîrău* etc. nu se justifică esteticeste.

Un alt sector în care autorul se realizează e domeniul umorului: gluma, ironia, sarcasmul, pînă în pragul crispării tragice. Tonul solemn, al meditației filozofice, îi reușește mai puțin, cu tot concursul majusculelor și al punctelor de suspensie. Din bucățile închinat deșertăciunii universale reținem însă comentariul motivului heraclitian, *panta rei*.

Curg ape, curg...și-n drumul către mări
Își plîng pe lună trista lor poveste:
„Scrum, tot; alți zei, alți oameni, alte țări.

Din tot ce-a fost, nimic nu mai este;
Alți zei, alți oameni, alte țări; tot, scrum..
Și-așa vor fi și vremurile-aceste“.

Și-n valuri stele picură pe drum
Și trista lor poveste-și plîng pe lună:
„În Cer, ca pe Pămînt, sint toate fum“.

...Și cu neant, neantul se-nconună...
Și orice răsărit își are-amurg...
Și glasul undelor litanic sună...
Și-n drumul către mări, curg ape, curg...

Sensul minor al artei sale i se destăinuiește poetului formal în caracterul decorativ al viziunii sale, precum și în iluzia marilor pasiuni:

Văd curcubeie-n pene de păun
Și uragan în șubredă furtună...
(*Postul, Turnul de fîdeș*)

Nu se cuvine să încheiem fără a releva credința în frumos și conștiința artistică, cei doi pilăștri ai poeziei d-lui Mihai Codreanu, care conferă prestigiu fizionomiei sale literare.

MIHAI CODREANU, PROFESORUL MEU...

Mi-i sărac condeiul peste măsură în clipa aceasta. Recunoștința care a putut dospîi într-o inimă de om, vreme de aproape treizeci de ani — curînd se împlinesc aceștia — anevoie prinde glasul ce și l-ar dori. E lesne să spui cuvinte de laudă omului căruia nu-i datorezi mare lucru. Tai din grădina altuia flori pe alese și te duci cu brațele încărcate de ele să faci o faptă de civilitate cu limpedele gînd că în-torci mai mult decît ai primit. Dar cînd cu măsura grea a anilor tăi trebuie să măsoari cît rost a avut altul în tine, țelină aspră și neștiută care ai fost, cuvîntul tremură, inima tresare. Iar scrisul ți-i searbăd și rușinat. S-ar mulțumi să fie o gură sfioasă care se pleacă și sărută mîna dascălului cel bătrîn.

Ca orice licean din Iașul adolescenței mele, am crescut sub porunca scriitoricească a *Vieții românești*. Acela era Olimpul literaturii noastre. Acolo, între răvășala bărbilor sălbatică ale lui Constantin Stere și Garabet Ibrăileanu, se făureau sau se definitivau zeii. Putea fi un scriitor cît de mare, puteau inimile noastre să tresară oricît pe lectura unei pagini înalte, mintea noastră pune sticlă între noi și autor, dacă *Viața românească* nu-și spusese cuvîntul de aprobare a talentului său, sau dacă — mai rău — îl negase.

Într-un cuvînt, *Viața românească* nu putea greși. Drept era că numărai pe degete scriitorii cu vază care n-au avut parte de ospeția revistei ieșene. Iar dintre aceștia trebuiesc osebiți uncori anume firi mai greu de mulțumit sau de acceptat, oameni pidosnici ori mai simțitori decît îngăduie tovarășia scrisului, unde, oricît de mare ai fi, tot trebuie să admiți că nu se poate publica decît o singură bucată în capul revistei.

Oricum ar fi fost vremea care știe să se arate și mai neîndurată decît *Viața românească*, a dovedit nu numai că fiecare „Junime“ își are pe Bodnărescu al ei, dar și că unii scriitori cu vază, nedreptățiți de redacție, nu aveau să mai fie crezuți nici așa de scriitori, nici așa de nedreptățiți.

De bună seamă, tot ce spun aici nu-i cuvînt de evanghelie. Pecetea *Vieții românești* stăruic pe deasupra oricăror veleități de scuturare a influențelor, pe deasupra oricărei dorinți de obiectivism. Dar la cine este altfel? Cine nu-i robul formației sale? Și-apoi, de vreme ce în agenții de formație îți stau deopotrivă Brătescu-Voinești, Goga, Stere, Anghel, Iosif, Mihai Sadoveanu, Calistrat Hogaș, Ibrăileanu și atîția alții asemeni lor, ai puținel dreptul să nu te simți prea sărac și nici să rușinezi mărturisindu-i.

De altminteri, stau și mă întreb, cum ai putea să te rușinezi cînd toată tineretea sufletului ți-a crescut pe ei? Cum mai scoți din mintea unde s-au înfipt pentru totdeauna paginile lor acea atmosferă și acel ritm interior pe care l-au trecut în tine? Adolescența vremii mele nu glumea citînd. Se nutrea. Rupînd somnului și recreațiilor ceasuri scumpe, cartea frumuseților scrise era o nevoie pentru care nu se simțea greutatea nici unui sacrificiu, oricît de mare s-ar fi cerut. Nu era de ajuns că Liceul Internat își avea biblioteca lui și că alături de ea găseai o bogată bibliotecă a elevilor, dar fiecare clasă își avea mica ei bibliotecă de cărți ieftine cumpărate la zi. Și nu apărea revistă pentru literatură să nu circule din mîină în mîină la fiecare pupitru școlăresc, chit că bursucul de pedagog, care ne supraveghea meditațiile, avea să ne urechească în prealabil, înainte de a ne trece la raportul directorului, unde ne aștepta urecheala definitivă...

Firește, noi nu aveam nici atâtea cinematografe, nici atâtea meciuri. Orașul avea străzi mai puține. Și pe ele doar câteva cofetării. În schimb, de sus, din creasta Copoului, țara se deschidea vastă și învălurată în liniștita-i măreție și frumusețe, care-ți ispitea sufletul spre depărtări și zăriști noi.

Dar dincolo de dîlma aburie a Repedei ochiul nu mai avea ce să mai vadă. De la ea mai departe venea cartea să îplinească neogoita dorință de evadare din îngustimea zilelor noastre mărunte. Era rîndul și harul minții să trăiască frumusețea ce nu se poate pipăi și să crească sufletul în slava ei pașnică și bună.

Mihai Codreanu a fost zeul cel mai credincios însetări noastre de citit. Și cel mai favorizat. Credincios, fiindcă publica în fiecare număr al *Vieții românești*, și favorizat, fiindcă ne aducea sonete subțiri și limpezi cum e cleștarul, bucăți care se învățau de la sine pe de rost... În două zile de la apariția revistei, jumătate din clasă se întrecea spunînd versurile clare și sonore pe care pînă azi nimeni dintre noi nu le-a uitat. Între zeii noștri, Mihai Codreanu era cel dintîi...

Înfățișarea lui ciudată, silueta aceea neagră și ținută într-o eleganță sobră, de nimic contrazisă, era o continuare, o realizare în fizic a sonetului său. Era armonie fără greș. Ne opream în drum, văzîndu-l cum trecea înalt și drept, cu capul puținel plecat în căutare, cu ochii duși, pe jumătate orbi, furat parcă pămîntului pe care lunecă.

„E ca un preot!” mi-a șoptit odată colegul cu care ieșisem în oraș. Iar vorba lui aveam să mi-o limpezesc tăios și deplin mult mai tîrziu, cînd într-un muzeu din Piața Domului berlinez am văzut tulburătoarea mumie a unui preot egiptean, descoperit din bandajele lui. Același profil, aceeași gură strînsă, aceeași frunte concentrată. Prin ce hărăzire ciudată preotul acesta de acum șase mii de ani avea să-și impruntute înfățișarea și, poate, misterul sufletului său poetului care slujea frumuseții, pentru credința inimilor noastre de adolescenți?...

Cînd am dezbrăcat haina de licean și m-am întors la Iași să-mi urmez cartea, înainte de a mă duce să-mi fac înscrierea la Universitate, m-am dus la Conservator. Patima mea de teatru, născută la unsprezece ani în Galați, unde

la *Manevrele de toamnă*, jucată de Nora Marinescu în trupa tatălui său, descoperisem pentru întîia oară minunata puțință de amăgire a scenei, mi-a hîrjonit toți anii de mai tîrziu.

Ca în orice patimi, eu nu m-am putut mulțumi să fiu un îndrăgostit vag și platonice, privitor dintr-un stal comod. Am luptat să mă apropii de el și să-l fac pentru ca să-l înțeleg și să-l simt. Dar nu să fiu un simplu interpret. Asta îmi era prea puțin. În clasa întîia de liceu am dat primul spectacol pentru colegi, cu o piesă compusă, regizată și jucată de mine... Piesa nu a fost scrisă. Era un scenariu pe care se spunea un text pe jumătate hotărît. Deci începeam normal, cu commedia dell' arte... Cum se vede, cei treizeci și cinci de ani care au trecut n-au dezis prea mult începutul...

Negreșit, în Conservator m-am înscris în clasa lui Mihai Codreanu. Pînă la proba de admitere, poetul a fost înlocuit de Demetrescu Radu. Profesorul meu de mai tîrziu nu s-a ivit decît în comisia de examen, alături de Mihail Sadoveanu, pe atunci director al Teatrului Național.

Eram puțini candidați: Ramadan, Meicu, Gică Popovici — azi tustrei societari la Iași — și eu. Cînd mi-a venit rîndul, am ieșit să-mi spun versurile, și firește, de Coșbuc:

Ce știi nu vreau să țin secret:
Te rog să lași în pace muza,
Că tu ești cel mai prost poet
Din Syracuse...

Bineînțeles, ca să mă dovedesc dezghețat, am făcut și un gest. Dar brusc Mihai Codreanu bufnește în rîs și mă întrerupe:

— Și de ce arăți la mine cînd spui asta, dragă domnule!...

Au urmat apoi anii de școală, în clasa restrînsă la ore puține, în care era ucenicie practică, pe scenuța de o șchioapă a Conservatorului. Și vremea cealaltă, multă și rodnică, în care noi, ciracii, întovărășeam plimbările meșterului de-a lungul ulițelor goale ale Iașului, discutînd fără sfîrșit toate mărunțișurile tainelor de teatru.

Atunci, de sub învelișul sobru și cu aer restrîns al poetului realizat, a ieșit la iveală „profesorul meu”. Clocot de patimă conținută, — pentru că nu-și găsisese puțința să fie faptă, o înțelegere și o putere neobișnuită de dezghețare a teatrului, privit așa, că dezvoltarea de astăzi e doar vagă

întrezărire a restului și a tăriei pe care scena poate să o năzuiască în viitor. Dincolo de arta integrală a lui Hoffman, care ar trebui să fie un maximum de înfăptuire, de vreme ce-i o sinteză a tuturor celorlalte arte: literatura, plastica, muzica — se poate așeza teatrul, dacă aceea ce este muzica în operă ajunge a se izbuti prin muzica dificilă a cuvântului. Pe deasupra acesteia se poate adăugi ideea — cu înălțimea unică a emoției cerebrale — căreia numai folosirea cuvântului pur îi poate fi prielnică.

Așadar, lupta pentru așezarea teatrului în rostul cel mai de seamă porcede de la reîntronarea cuvântului în drepturile lui de muzică lucidă. Teatrul trebuie să ajungă a face nu numai cuvântul să exprime — cum se întâmplă de obicei — ci mai mult să se exprime pe el însuși. Astfel, cuvântul să izbutească a împlini pe scenă și rostul lui armonic din poezia pură.

În apropierea scestor rînduri, sonetul lui Mihai Codreanu apare nu o derogare, ci dimpotrivă, legătura strînsă între omul de teatru și poet.

În acest chip pornită, „Vasta cunoaștere a teatrului“ era profesorului meu o ridicare a scenei cu mult deasupra ușurătăților — care prezidau — și încă prezidează spectacolul contemporan. Greu realizabile — dar tocmai prin asta mai ispititoare — principiile profesorului de teatru Mihai Codreanu poartă în ele îndepărtarea și atracția a tot ce depășește timpul.

Dar în umbra lor, sub vraja lor, puterile se încordează, voința nu obosește. Treapta crește pînă la treapta de religie nouă. Pentru ea nici o măcinare de energie, nici o ruinare de viață nu-i prea mult. Iar meschinăria luptelor de toată ziua, durerile de azi, de mâine nu mai au nici o însemnătate. Pentru soarele pe care mâine vor ajunge să-l vadă alții, noi trebuie să pregătim calea și ochii celor de azi, ca niște roboți neînsemnați ce sîntem, umili hărăziți pe veci umbrei asemenea rădăcinilor mîndrului pom în creștere ce trebuie să dea roade în viitor.

Cine dintre noi se socoate vrednic să ducă mai departe făclia grea a gîndurilor lui Mihai Codreanu?

Cine are înălțimea să ia în pumnul său boabele de aur și să se facă semănător în locul lui?

În ogorul teatrului — și mai cu seamă aici, la noi — au crescut flori de mare frumusețe. Dar rostul adevărat și desăvîrșirea sînt obositor de departe. Avem oameni excelenți și vedem de multe ori realizări de seamă. Numai că ele sînt numai tresăriri și prevestiri.

O credință în teatru — cîtcodată au fost și astfel de mărturisiri — nu a trăit decît pe răstimpuri scurte. Nu din aceste zvicniri nestatornice poate să iasă biruința și progresul cel mare. În ceea ce va fi rostul teatrului peste cincizeci de ani se poate bănuși numai asemuind starea de azi cu starea din 1890. E o desfigurare, e o creștere aproape de neînțeles.

Ce-ar fi însă dacă alături de înmulțirea spectacolelor și a publicului ar veni și acea raționare, acea adîncire a artei dramatice visată de Mihai Codreanu și propovăduită de el?

Fără îndoială că nu în spațiul restrîns al rîndurilor acestora se poate desfășura viziunea întregă a marelui om de teatru din Iași. Nici n-ar putea s-o facă altul afară de el.

El însă n-o va face. Mi-am dorit ani lungi de zile s-o fac eu, dar nu m-am încumetat. Știam prea bine că voi transcrie cu puteri scăzute și fără limpezime aceea ce era tot pe atît de înalt pe cît era de lămurit și de puternic în cugetarea profesorului. Astăzi am renunțat cu totul.

Dar poate tocmai de aceea — și văzînd cum se răstoarnă acum și stările teatrului, tot mai spre bine de a ajunge o unealtă socială din simplul divertisment de odinioară — mă doare lipsa lui Mihai Codreanu din ogorul prielnic al scenei românești. Și atunci dascălul meu capătă din nou înfățișarea înaltă și misterioasă care mă vrăjea odinioară. Îl văd subțiratec și puțintel încovoiat, ca o enigmă în mers, adîncind din ochii care abia deslușesc formele sensul tainic al atîtor și atîtor lucruri, ce sînt toate porți către viitor.

Astăzi știu că meșterul meu citea limpede în vremi.

Știu că lucra pentru ele cu eleganța și nepăsarea celui ce se dăruiește dincolo de datoriile omenești.

Și-atunci, în ureche, îmi răsună din nou șoapta de acum treizeci de ani a colegului:

— E ca un preot...

Iar inima tălăzuită între nădejde, îndoieli și rîvnă spre mai bine, trimite un gînd să se plece în fața celui care a slujit o credință nouă...

BIBLIOGRAFIE

I. OPERA SCRITORULUI

A. VOLUME

DIAFANE, Iași, Tipografia H. Goldner-editor, 1901, 136 p.
Cuprinsul: *Prefață (Semănătorul), Anch'io, Sonet, O zi pierdută, Poet și muză, Primăvară, Valsul astrelor, Endymion către Diana, Odă, Balsamcat, Odin, Stanțe, Mindrie, La țară (pastel), Serenadă, Amantă, Simfonii de noapte, Statuie, Iar urma..., Nostalgie, Muzica lui Wagner, Orgie, Betina, Aceeași, Aceeași, Magdalena, Aceeași, Aceeași, Iarnă, Rugă păgîndă (la moartea lui Crist), Aceluiași, Ultra coellos, Sfat, Imn, Visul, Lacrimă, Post-mortem, Bachus, La moartea sârmanului Lelian, Discretă, Socii malorum, Diabolică, Cain nebunul, Plicuri, O baie, Fedora, Poveste, Mîntuire, De Anul nou, Plîngerile unui Icar (Baudelaire), Strigoii (Baudelaire), Beția asasinului (Baudelaire), Miezul nopții (Baudelaire), Mormîntul unui poet blestemat (Baudelaire), Prăpastia (Baudelaire), Beția solitarului (Baudelaire), Moartea săracilor (Baudelaire), Într-o noapte (Baudelaire), Peisaj (Baudelaire), Greșala florilor, Tuast, Povestea viperei, Lacrimi, Moartea lebedei, La moartea lui Nietzsche, Scisoare, Cupidon, Doamnei ***, Spovedanie (fragment), Cucuveaua, Balada fulgerului, Liliacul, Sufletului meu.*

DIN CÎND ÎN CÎND, *Poezii (1901--1903)*, Iași, Editura tipografică „Progresul”, 1903, 85 p.

Cuprinsul: *Libertatea nopții, Căderea vulturului, Mandolinată, Întîiul sărut, Amintiri (după François Copée), Beția vechilor amanți, Furtună, Saturn, Pe albumul unei fecioare, Turnul părăsit, Imn, Inter pocula, Fantoma, Pe un album, Sonetul jerfit, Totuna, Și cînt, Fulgi de clipe, Enigma, Lui Catulle*

Mendès, Părintească, Pe-albumul logodniciei unui drag prieten, Pe steagul, Hora frunzelor, Spre soare, Barcarolă, Pe hirtie, Licăriri, Pe albumul unei doamne, Scorpia.

DIN CÎND ÎN CÎND, *Poezii (1901—1903)*, ediția a II-a, București, Editura librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 630, s. a., 80 p. Se adaugă primei ediții *Romanșă de mai și Omul*. Nu mai apare *Părintească*.

STATUI, *Sonete*, Iași, Editura revistei *Viața românească*, 1914, 138 p. Cuprinsul: Prefață (*Cîntărețul meu, Fratelui meu cititor, Decor simbolic*), *Iașul* (*Statuia lui Ștefan, Piramida leilor, Statuia lui Miron Costin, Iașul*), *Lumi uitate* (*În paradis, Potopul, Turnul Babel, Stîlpu de sare, Meloterapie biblică, Amon, Sfînxul, Migrenă olimpică, Spre Venus, În petto, Suspîn neronic, Atila, Olympul, Minunea profetului, Nostalgii medievale, Vedenii*), *Medalii* (*Statuii lui Eminescu, La moartea lui Heredia*), *Anotimpuri* (*Atotputernicul, Poem feeric, Symbolism de toamnă, Corbii*), *Patria* (*Comoara neamului, Pastorală, Țepeș-Vodă, În părăsire, Sturzul, Spre domnul, Patria*), *Satan* (*În ceasul iniți, În ceasul de-apoi*), *Eternul cîntec...* (*Poem liric, Unei femei, Elegie, Sonata lunii, Călărețul, Mi-aș pierde paradisul, Noaptea sonetelor, De profundis, Sonet artezian*), *Culori și linii* (*Fulgerul, Somnul rozelor, Gioconda, Moartea anahoretului, Dura lex, Plopu, Efect de lună, Maria Magdalena, Prier, Stola, O statueta siriană, Păpușa, Eterna trinitate, Fantoma, Marea, O noapte*) *Din armoniile durerii* (*Sonetistul, Povestea păsărarului, Cum doarme diamantul, Dumnezeuul ateului, Chronos, Huhvezul, Barcarolă, Șarpele cu clopoșei, Amurgul solitarului, Strigoi, Rugăți-vă, Mîngîierile unui orb, Cantilena mamei, Năluca, Plîngerile unui apostat, Plîngerile unui estet, Iubirea moartă, Către poezi, De inimă-albastră, Păcatul, Unei poetice fecioare, În fața morții, Osîndiții, Niciodată, Rigoletto, Unei părăsire, Pajul Cupidon, Scrisoare postumă, Terra, Concert simfonic, Testamentul unui poet necunoscut, Et in Arcadia ego!*), *Încheiere* (*Flori de seră*).

STATUI, *Sonete*, ediția a II-a, Iași, *Viața românească*, 1921, 134 p. Reproduce în întregime ediția întâi.

CÎNTECUL DEȘERTĂCIUNII, Iași, Institutul de arte grafice și editură *Viața românească*, 1921, 124 p. Cuprinsul: Prefață (*Cîntecul deșertăciunii, Omagiu*), *Acorduri triste* (*Dezmostenitul, Melancolie, Nemurirea, Liliicii, Hamlet, Umbre mele, În fața adevărului, Spleen*), *Clipe de vis* (*Solilocul lunii, Unei violoniste, De modă veche, Voluptate, De amicitia, Vis*), *Din cartea vremii* (*Poveste veche, Rugăciunea lui Cain, Adam către Eva*), *Imnuri*

senine (*Sonetul unui creștin, Steaua magilor, Solul Golgothei*), *Aqua forte* (*Autobiografie postumă*), *Decepțiuni sonore* (*Crimul unui sceptic, Sonetul unui cinic, Evadatul, Beția amantului părăsilit, Don Juan, Uraganul, Mesagiu*), *Săgeți pe liră* (*Solie nouă, De unde vii?... Violete, Madrigal, Într-un plic sentimental, Fascinatorul, Obsesia, Scrisoare către Ly, În toamnă țîrzie, O noapte la fară*), *Romanșe libere* (*Amurg de noiembrie, Quasi una fantasia, Vioara, Din sfînta scriptură, Romanșă banală, Elegie*), *Încheiere* (*Moartea crinului*).

TURNUL DE FILDEȘ, București, Editura Cartea românească, 1929, 134 p. Cuprinsul: Prefață (*Turnul de fildeș*), *Introducere* (*Zeița veche, Poetul, Muzei, Inspirația*), *Gînduri sonore* (*Carmen saeculare, Summa lex, Moartea lui Buda, Flux macabru, Netrebnicul, Flora vieții, Amintirea, Glossă banală*), *Psalmodii* (*Candela, Îngerul măsurii, Răstignire, Requiem, Rugăciunea unui creștin*), *Game variate* (*Zmăul, Palinodie, Actorul, Odă grotescă, Bestia, Siesta craiului tomnatic, Paiașul*), *Medalie* (*Glasul neamului*), *Pentru Cupidon* (*Eternul narcotic, Răzbunarea, Bacanta, Romanșă, Faust*), *Studii de sonete* (*La teatru, Reticențe, Egotism*), *Lira neagră* (*Otrava, Digestia lui Yorick, Nervi în noapte, Pescarul detactor, Ruine, Memento, Metamorfoză, Stigmata diavoli, Odă profană, Apologie, Oamenii, Trandafirii*), *Încheiere* (*Cioclul*).

STATUI, *Sonete și evadări din sonet*, ediție definitivă, îngrijită de autor, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, 359 p. Reproduce în întregime ediția întâi *Statui* (1914). Apar cu titlul schimbat: *Elegie — Că nu mai văd; Barcarolă — Și cite bărci*; în întregime ediția întâi *Cîntecul deșertăciunii* (1921). Apar cu titlul schimbat: *Omagiu — Osăna fie; În fața adevărului — Unui iconoclast*. Ca *Încheiere* la acest ciclu apare poezia *Cioclul* din *Turnul de fildeș*; ediția întâi *Turnul de fildeș* (1929), cu excepția poeziei *Egotism*. Ca *Încheiere* la acest ciclu apare poezia *Moartea crinului* din *Cîntecul deșertăciunii*; din volumul de debut *Diafane* (1901): *Sonet, Bachus, Valsul astrelor, Greșala florilor, Cupidon, Soci matorum*. Apar cu titlul schimbat: *Sonet — Omorîtoarea; Bachus — Pentru Bachus*; din volumul *Din cînd în cînd* (1903): *Libertatea nopții, Turnul părăsît, Imn, Inter pocula, Pe un album, Fulgi de clipe, Enigma, Pe steagul, Hora frunzelor, Spre soare, Licăriri, Pe albumul unei doamne, Scorpia*. Lucrările din volumele *Diafane* și *Din cînd în cînd* sînt reproduse în ediția definitivă în cadrul cărții a II-a, *Cîntecul deșertăciunii*, în ciclurile: *Sonetul liber, Anacreontice, Evadări din sonet*; din periodice: *În biserică, Cîntec de chef, Fum..., Doină, Pastel primăvărat, Sport de iarnă, Înarmorîntare, Cîntecul omului, Către Buda, Omagiu*

sterp, *Către poet, Ioga, Într-un miez de noapte, Peccavi..., Înde irae, Lui Eminescu, Stejarul, Omagiu, Schiță majoră.*

SONETE, cu o postfață de Al. O. Teodoreanu, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1957, 272 p.

Reproduce selectiv ediția *Statui* (1939), căreia i se adaugă fabule, sonete și versuri din periodice și inedite: *Către sonet, Ornicul și calendarul de perete, Fabula și sonetul, Copilul și dulceața, Dialog, Sonetul cîntă, Melancolie, Ura, Spre culmi, Orbul, Craimicul nopții, Cum se căleşte fierul, Iarba dracului, De gardă, Sonetul unui octogenar, Strigoiful, Scăpătorul, Unui critic.*

B. ÎN PERIODICE

a. Versuri

Sonet, *Lumea ilustrată*, I, 17, 1891, p. 462, semnată Mihail M. Co-dreanu.

Glosa, *Lumea ilustrată*, I, 18, 1891, p. 495.

Un ci visătoare, *Vieaja*, I, 2, 5 decembrie 1893, p. 8 (la rubrica *Anunciuri... de talente*). S-a republicat în *Propaganda*, I, 143, 24 decembrie 1898, p. 2, semnată C.

O zi pierdută, *Vieaja*, I, 45, 18 decembrie 1894, p. 8. S-a republicat cu titlul *Diem perdidi*, în *Propaganda*, I, 143, 24 decembrie 1898, p. 2, semnată C.

Bela, *Noutatea*, I, 34, 31 iulie 1897, p. 1, semnată M.C.

Mi-ar fi rușine, *Noutatea*, I, 35, 1 august 1897, p. 2.

Odă, *Noutatea*, I, 40, 8 august 1897, p. 2.

Surorile, *Noutatea*, I, 43, 12 august 1897, p. 1.

O masă de maus, *Noutatea*, I, 40, 20 august 1897, p. 1; 50, 21 august, p. 1; 51, 22 august, p. 1; 52, 23 august, p. 1.

Moartea magului, *Noutatea*, I, 51, 22 august 1897, p. 1, nesemnată.

Spleen, *Noutatea*, I, 62, 5 septembrie 1897, p. 2.

După Byron, *Noutatea*, I, 74, 20 septembrie 1897, p. 2.

Beti, *Noutatea*, I, 76, 23 septembrie 1897, p. 1, semnată M.

B. V., *Noutatea*, I, 77, 24 septembrie 1897, p. 1, semnată M.

În loc de medalion, *Noutatea*, I, 84, 2 octombrie 1897, p. 1.

Duduia, *Noutatea*, I, 88, 7 octombrie 1897, p. 1, semnată Cod.

Margo, *Noutatea*, I, 89, 8 octombrie 1897, p. 1, semnată C.

O poveste, *Noutatea*, I, 90, 9 octombrie 1897, p. 2.

Rămin, *Noutatea*, I, 95, 16 octombrie 1897, p. 1.

Maria Z., *Noutatea*, I, 97, 18 octombrie 1897, p. 1, semnată Mihai.

Plicuri, *Noutatea*, I, 110, 3 noiembrie 1897, p. 2, semnată Cod.

Janeta, *Noutatea*, I, 112, 5 noiembrie 1897, p. 1, semnată C.

Colega, *Noutatea*, I, 116, 11 noiembrie 1897, p. 1.

Sfat, *Noutatea*, I, 132, 30 noiembrie 1897, p. 2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 20, 17 februarie 1901, p. 1.

Sofia, *Noutatea*, I, 134, 1 decembrie 1897, p. 1, semnată C.

Universitare, *Noutatea*, I, 140, 11 decembrie 1897, p. 1.

?... , *Noutatea*, I, 142, 13 decembrie 1897, p. 2.

Ea, *Noutatea*, I, 145, 17 decembrie 1897, p. 2.

Magdalena, *Noutatea*, I, 148, 20 decembrie 1897, p. 1.

Madcleine, *Noutatea*, I, 150, 23 decembrie 1897, p. 1, semnată Cod. și Pribeag.

Ana, *Noutatea*, I, 151, 24 decembrie 1897, p. 1, semnată Cod. și Prib.

Stea? Vis?, *Noutatea*, I, 152, 25 decembrie 1897, p. 2.

Unui volum de versuri, *Noutatea*, I, 152, 25 decembrie 1897, p. 2, semnată Cod.

Adio, *Noutatea*, I, 155, 1 ianuarie 1898, p. 2. S-a republicat în *Opinia*, I, 278, 10 aprilie 1898, p. 2.

Anul nou, *Noutatea*, I, 155, 1 ianuarie 1898, p. 1, semnată Cod. În volumul *Diafane* (1901), s-a reprodus cu titlul *De Anul nou*.

Iar urma..., *Propaganda*, I, 2, 2 iulie 1898, p. 2, semnată Cain.

O baie, *Propaganda*, I, 4, 4 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

De-ar veni, *Propaganda*, I, 5, 5 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

Primăvară, *Propaganda*, I, 10, 11 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

Avram avarul, *Propaganda*, I, 12, 14 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

Fedora, *Propaganda*, I, 13, 15 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

Plîngerile unui Icar, *Propaganda*, I, 14, 16 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

La țară, *Propaganda*, I, 16, 18 iulie 1898, p. 2, semnată Cain. S-a republicat în *Mișcarea literară și artistică*, I, 1, 15 februarie 1901, p. 11, și, cu textul modificat, în *Flacăra*, III, 34, 7 iunie 1914, p. 276.

Idilă, *Propaganda*, I, 17, 19 iulie 1898, p. 1, semnată Macbeth.

Muzica lui Wagner, *Propaganda*, I, 20, 24 iulie 1898, p. 1, semnată Cain.

Pe aceeași stradă, *Propaganda*, I, 21, 25 iulie 1898, p. 1, semnată Macbeth.

Un altul de-acuma, *Propaganda*, I, 23, 23 iulie 1898, p.1, semnată Cain.

De-al morții chip, *Propaganda*, I, 27, 1 august 1898, p.1, semnată Macbeth.

Beția amanților, *Propaganda*, I, 28, 2 august 1898, p.1, semnată Cain. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, X, 62, 14 aprilie 1902, p. 2; *Epigonii*, I, 2, 15 decembrie 1903, p. 30.

Manon, *Propaganda*, I, 32, 8 august 1898, p.1, semnată Macbeth.

Lacrimi, *Propaganda*, I, 33, 9 august 1898, p.1, semnată Cain. S-a republicat în *Adevărul literar și artistic*, VI, 264, 27 noiembrie 1925, p. 6; *Însemnări ieșene*, IV, 1, 1 ianuarie 1939, p. 9.

Ritmurile versurilor mele, *Propaganda*, I, 36, 13 august 1898, p.2, semnată Cain.

Strofe, *Propaganda*, I, 37, 14 august 1898, p. 2, semnată Macbeth.

Criticilor, *Propaganda*, I, 39, 18 august 1898, p.1, semnată Codreanu-Cain.

O Diafană, *Propaganda*, I, 41, 20 august 1898, p. 1, semnată Cain.

Nina, *Propaganda*, I, 51, 2 septembrie 1898, p.1.

Valsul astrelor, *Propaganda*, I, 52, 3 septembrie 1898, p.1. S-a republicat în *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1; *Lumea*, II, 51, 1 aprilie 1926, p.10; *Însemnări ieșene*, I, 24, 15 decembrie 1936, p. 467.

Sonnet, *Propaganda*, I, 55, 6 septembrie 1898, p.1, semnată Cain.

Și plîng..., *Propaganda*, I, 59, 12 septembrie 1898, p.2, semnată Cain.

Copilărie, *Propaganda*, I, 60, 13 septembrie 1898, p.2, semnată Cain.

Rînduncie, *Propaganda*, I, 61, 16 septembrie 1898, p.1, semnată Cain.

O autopsie, *Propaganda*, I, 65, 20 septembrie 1898, p. 2, semnată Cain.

La bal, *Propaganda*, I, 68, 24 septembrie 1898, p.1, semnată Cain.

Furtună, *Propaganda*, I, 73, 30 septembrie 1898, p.1, semnată Cain. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, X, 122, 2 iulie 1902, p.2.

Pace, *Propaganda*, I, 73, 30 septembrie 1898, p.1, semnată Cain.

Odin, *Propaganda*, I, 80, 8 octombrie 1898, p.2, semnată Cain.

Sonnet, *Propaganda*, I, 88, 18 octombrie 1898, p.2, semnată Cain.

Il malo, *Propaganda*, I, 91, 22 octombrie 1898, p.2.

Vaches, *Propaganda*, I, 91, 22 octombrie 1898, p.2.

Atee, *Propaganda*, I, 93, 24 octombrie 1898, p.2, semnată Codreanu-Cain.

Nu vă pricep, *Propaganda*, I, 105, 8 noiembrie 1898, p. 2.

* * *, *Propaganda*, I, 108, 12 noiembrie 1898, p.2, semnată Cain.

Donatida, *Propaganda*, I, 109, 13 noiembrie 1898, p.2, semnată Cain.

Simfonii de noapte, *Propaganda*, I, 112, 17 noiembrie 1898, p.1, semnată Codreanu-Cain.

Scris cu singe, *Propaganda*, I, 113, 18 noiembrie 1898, p.2, semnată Cain.

Noapte bună, *Propaganda*, I, 118, 24 noiembrie 1898, p.1—2.

Odată, *Propaganda*, I, 119, 26 noiembrie 1898, p.2.

Ură, *Propaganda*, I, 120, 27 noiembrie 1898, p.2.

Betinci, *Propaganda*, I, 134, 13 decembrie 1898, p. 2, semnată Cain.

Cititorilor, *Propaganda*, I, 142, 23 decembrie 1898, p.2, semnată C.

Volumului acestuia, *Propaganda*, I, 142, 23 decembrie 1898, p.2, semnată C.

Discretă, *Opinia*, III, 192, 25 decembrie 1899, p.3. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, 161, 11 august 1900, p.1; *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1.

Scrisoare, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 61, 7 aprilie 1900, p.1.

Rugă păgînă, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 63, 9 aprilie 1900, p.2. S-a republicat în *Flacăra*, III, 25, 5 aprilie 1914, p. 203.

Post-mortem, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 65, 14 aprilie 1900, p.1.

Cupidon, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 74, 25 aprilie 1900, p.1—2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 20, 17 februarie 1901, p.1; *Însemnări ieșene*, II, 12, 15 iunie 1937, p.1008—1010 (text modificat și dedicația „lui G. Topîrceanu“).

Statuie, *Micul eveniment*, I, 1, 8 mai 1900, p.1.

Moartea lebedei, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 104, 2 iunie 1900, p.1.

Cain nebunul, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 119, 20 iunie 1900, p.1.

Femeii, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 132, 7 iulie 1900, p. 1.

Nocturnă, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 132, 7 iulie 1900, p.1.

Un Ballo în Maschera, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 155, 4 august 1900, p.1.
Tuast, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 184, 22 septembrie 1900, p. 1.
Răspunsul magului, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 210, 31 octombrie 1900, p.1; 224, 19 noiembrie 1900, p.1.
Povestea viperei, *Evenimentul*, seria a II-a, 218, 8 noiembrie 1900, p.1.
Anch'io..., *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1.
Ea, *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1.
Greșala florilor, *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1.
Odă, *Evenimentul*, seria I, VIII, 234, 24 noiembrie 1900, p.1.
Orgie, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 262, 31 decembrie 1900, p.1.
Sufletului meu, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 2, 26 ianuarie 1901, p.1.
Poveste, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 20, 17 februarie 1901, p.1.
Cucuveana, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 67, 13 aprilie 1901, p.1.
Doamnei ***, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 67, 13 aprilie 1901, p.1.
Soci malorum, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 67, 13 aprilie 1901, p.1. S-a republicat în *Însemnări ieșene*, III, 11, 1 noiembrie 1938, p.199—200.
Sonet, *Revista modernă*, I, 20, 2 iulie 1901, p.1.
Bachus, *Revista modernă*, I, 21, 9 iulie 1901, p.4.
Balada fulgerului, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 171, 21 august 1901, p.2.
Cîntecul Sirenci (*Scena revederii*), *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 277, 1 ianuarie 1902, p.2. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 292, 25 decembrie 1913, p. 1—2.
Lui Saturn, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 20, 24 februarie 1902, p.2. În volumul *Din cînd în cînd* s-a reprodus cu titlul *Saturn*.
Sonetul jertfit, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 20, 24 februarie 1902, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, XV, 252, 25 decembrie 1907, p.1.
Fantoma, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 100, 5 iunie 1902, p.1; S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 161, 28 august 1904, p.1; *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 246, 15 ianuarie 1906, p.1; *Viața literară și artistică*, I, 11, 25 martie 1907, p.81; *Evenimentul*, XV, 159, 29 august 1907, p. 1; *Viața românească*, V, 10, 1910, p.21; *Flacăra*, I, 13, 28 martie 1948, p. 7.

Și cînt, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 104, 9 iunie 1902, p.1.
Pe-o bancă, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 112, 19 iunie 1902, p.1.
Pe hîrtie, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 152, 8 august 1902, p.2. S-a republicat în *Iașul literar*, VIII, 7, 1956, p. 78—79.
Enigma, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 185, 17 septembrie 1902, p.2.
Libertatea nopții, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 185, 17 septembrie 1902, p.2. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 1, 7 ianuarie 1907, p.2.
Pe-albumul logodnicii, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 185, 17 septembrie 1902, p.2.
Pe albumul unei necunoscute, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 185, 17 septembrie 1902, p.2.
Mandolinată, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 266, 25 decembrie 1902, p.1. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 170, 8 septembrie 1904, p.1.
Fulgi de clipe, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 269, 1 ianuarie 1903, p.1.
Scorpia, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 274, 10 ianuarie 1903, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 188, 8 octombrie 1904, p.2.
Părintească, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 63, 22 aprilie 1903, p.2.
Spre soare, *Revista idealistă*, I, 5 iulie 1903, p. 378—380. S-a republicat în *Evenimentul*, XV, 166, 22 iunie 1907, p.2.
Sonet, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 169, 4 septembrie 1903, p.1.
Sonet, *Arta*, I, 2, 9 noiembrie 1903, p.5.
Căderea vulturului, *Epigonii*, 1, 25 noiembrie 1903, p.24.
Puțin îmi pasă, *Epigonii*, 2, 15 decembrie 1903, p.30.
***, *Epigonii*, 2, 15 decembrie 1903, p.30.
În arderea Sodomei și Gomorci, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 286, 1 februarie 1904, p.2.
Meloterapie biblică, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 286, 1 februarie 1904, p.2. S-a republicat în *Arta*, II, 14, 9 februarie 1904, p.3; *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 248, 14 decembrie 1904, p.1; *Viața românească*, V, 8, 1910, p.179.
Statuia lui Miron Costin, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 286, 1 februarie 1904, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 240, 3 decembrie 1904, p.1; *Viața românească*, V, 3, 1910, p.360.
Statuia lui Ștefan, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 286, 1 februarie 1904, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 114, 2 iulie 1904, p.1; *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 240, 3 decembrie 1904,

p.l; *Îndrumarea*, I, 1 aprilie 1908, p.18 (cu titlul *Statuia lui Ștefan cel Mare*); *Viața românească*, V, 3, 1910, p.358; *Falanga*, seria a II-a, I, 21, 1 mai 1927, p.2; *Omagiu lui Mihai Dragomirescu*, București, 1928, p.121.

Turnul lui Babel, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 286, 1 februarie 1934, p.2. S-a republicat în *Viața românească*, V, 4, 1910, p.57 (cu titlul *Turnul Babel*, așa cum a apărut și în volumul *Statui*).

Plopul, *Epigonii*, II, 16, 23 februarie 1904, p.3. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 19, 4 martie 1904, p.l; *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 248, 14 decembrie 1904, p.l; *Viața românească*, V, 9, 1910, p.360.

În ceasul de- apoi, *Arta*, II, 17, 1 martie 1904, p.l. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 19, 4 martie 1904, p.l; *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 248, 14 decembrie 1904, p.l; *Viața literară și artistică*, I, 25, 1 iulie 1907, p.199; *Viața românească*, V, 5, 1910, p.196.

Dianei, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 19, 4 martie 1904, p.l. S-a republicat în *Epigonii*, II, 18, 9 martie 1904, p.8; *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 240, 3 decembrie 1904, p.l; *Viața românească*, V, 3, 1910, p.360.

Mării, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 19, 4 martie 1904, p.l.

Minunea profetului, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 19, 4 martie 1904, p.l. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 248, 14 decembrie 1904, p.l; *Viața românească*, V, 5, 1910, p.178.

Iașul, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 22, 7 martie 1904, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 240, 3 decembrie 1904, p.l; *Viața literară și artistică*, I, 27, 15 iulie 1907, p.217; *Viața românească*, V, 3, 1910, p.361; *Zorile*, I, 2, 5 iunie 1914, p.17.

Piramida leilor, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 39, 28 martie 1904, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 240, 3 decembrie 1904, p.l; *Viața românească*, V, 3, 1910, p.359.

Sonet, *Epigonii*, II, 25, 8 mai 1904, p.4.

Sonet, *Arta*, II, 9, 4 iunie 1904, p.7.

Sonet, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 99, 13 iunie 1904, p.2. În volumul *Din când în când* apare cu titlul *Licăriri*.

Sonet, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 154, 20 august 1904, p.l.

Plînsul nopții, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 159, 26 august 1904, p.l.

Atila, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 237, 30 noiembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 10, 1909, p.60.

Chronos, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 237, 30 noiembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 9, 1909, p.372; *Mișcarea*, VI, 77, 5 aprilie 1914, p.l.

Migrenă olimpică, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 237, 30 noiembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 25, 1 iulie 1907, p.199; *Viața românească*, V, 12, 1910, p.374.

Spre Venus, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 237, 30 noiembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 39, 7 octombrie 1907, p.312; *Viața românească*, IV, 9, 1909, p.371.

Stola, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 237, 30 noiembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 10, 1909, p.61.

Cîntărețul meu, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 248, 14 decembrie 1904, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, VI, 2, 1911, p.199;

Enigmă, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 261, 1 ianuarie 1905, p.2.

Lui Crist, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 54, 17 aprilie 1905, p.1.

Barcarolă, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 145, 14 august 1905, p.l. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 264, 15 ianuarie 1906, p.l; *Evenimentul*, XVI, 131, 16 iulie 1908, p.2; *Viața românească*, V, 7, 1910, p.59.

La moartea lui José-Maria de Hérédia, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 181, 30 septembrie 1905, p.2. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 250, 25 decembrie 1905, p.l; *Viața literară și artistică*, I, 30, 5 august 1907, p.238; *Viața românească*, VI, 2, 1911, p.198.

Imn păgîn, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 250, 25 decembrie 1905, p.l.

In petto, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 250, 25 decembrie 1905, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 8, 1909, p.195.

Moartea anahoretului, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 250, 25 decembrie 1905, p.l. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 39, 7 octombrie 1907, p.312; *Viața românească*, V, 7, 1910, p.60.

Oruină, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 250, 25 decembrie 1905, p.l. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 8, 1909, p.197.

Inter pocula, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 264, 15 ianuarie 1906, p.l.

Pe steagul, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 264, 15 ianuarie 1906, p.l. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 5, 4 februarie 1907, p.34.

Atotputernicul, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 141, 2 aprilie 1906, p.l. S-a republicat în *Evenimentul*, XIV, 91, 6 iunie 1906, p.l; *Viața românească*, VI, 1, 1911, p.23; *Mișcarea*, VI, 87, 20 aprilie 1914, p.106.

Plîngerile unui estet, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 41, 2 aprilie 1906, p.l. S-a republicat în *Evenimentul*, XIV, 92, 7 iunie

1906, p.1; *Îndrumarea*, I, 2 mai 1908, p.73 (cu titlul *Tînguirea unui estel*); *Viața românească*, IV, 11, 1909, p.234.

Statuia lui Alecsandri, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 41, 2 aprilie 1906, p.1. S-a republicat în *Evenimentul*, XIV, 196, 14 octombrie 1906, p.1; *Evenimentul*, XIV, 255, 31 decembrie 1906, p.1; *Îndrumarea*, I, 1 aprilie 1908, p.18; *Viața românească*, V, 3, 1910, p.359; *Mișcarea*, VII, 185, 23 august 1915, p.1; *140 de ani de la primul spectacol în limba română*, Iași, 1956, p. 86.

Către poeți, *Evenimentul*, XIV, 91, 6 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, V, 4, 1910, p.57.

Comoara neamului, *Evenimentul*, XIV, 6 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Evenimentul*, XIV, 64, 18 aprilie 1908, p.1; *Viața românească*, V, 12, 1910, p.373; *Săptămîna C.F.R.*, V, 72, 14 ianuarie 1945, p.5; *Iașul literar*, VIII, 7, 1956, p. 77—78.

Huhurezul, *Evenimentul*, XIV, 91, 6 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, V, 9, 1910, p. 361.

Nostalgiile medievale, *Evenimentul*, XIV, 91, 6 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 12, 1909, p.385.

Dura lex, *Evenimentul*, XIV, 92, 7 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Îndrumarea*, I, 2, mai 1908, p.73; *Viața românească*, VI, 1, 1911, p.22.

Eterna trinitate, *Evenimentul*, XIV, 92, 7 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 9, 1909, p.372.

Niciodată, *Evenimentul*, XIV, 92, 7 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 11, 1909, p. 234.

Noaptea sonetelor, *Evenimentul*, XIV, 92, 7 iunie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 12, 1909, p. 385.

Fulgerul, *Evenimentul*, XIV, 255, 31 decembrie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, V, 9, 1910, p. 362.

O statueta siriană, *Evenimentul*, XIV, 255, 31 decembrie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața literară și artistică*, I, 1, 7 ianuarie 1907, p.2; *Viața românească*, V, 9, 1910, p.361.

Pastorală, *Evenimentul*, XIV, 255, 31 decembrie 1906, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, IV, 8, 1909, p.196.

Imn, *Viața literară și artistică*, I, 9, 11 martie 1907, p. 66.

Dumnezeul ateului, *Convorbiri critice*, I, 4 aprilie 1907, p.180. S-a republicat în *Evenimentul*, XV, 159, 29 august 1907, p.1; *Viața românească*, V, 11, 1910, p. 222.

Sonet, *Viața literară și artistică*, I, 13, 8 aprilie 1907, p.98.

Amurgul solitarului, *Viața literară și artistică*, I, 31, 12 august 1907, p.247. S-a republicat în *Evenimentul*, XV, 159, 29 august 1907, p.1; *Viața românească*, V, 10, 1910, p.22.

Iubirea moartă, *Viața literară și artistică*, I, 31, 12 august 1907, p.247. S-a republicat în *Evenimentul*, XV, 159, 29 august 1907, p.1; *Viața românească*, V, 7, 1910, p.58.

Scrisoare postumă, *Evenimentul*, XV, 159, 29 august 1907, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, V, 11, 1910, p.223; *Săptămîna C.F.R.*, IV, 69, 3 decembrie 1944, p.5.

Satan, *Viața literară și artistică*, I, 34, 2 septembrie 1907, p.270. S-a republicat în *Evenimentul*, XVI, 131, 16 iulie 1908, p.2.

Barcarola, *Viața literară și artistică*, I, 36, 16 septembrie 1907, p.286.

Povestea păsărarului, *Îndrumarea*, I, 3, iunie 1908, p.101. S-a republicat în *Evenimentul*, XVI, 131, 16 iulie 1908, p.2; *Viața românească*, V, 10, 1910, p.20.

Plîngerile unui apostat, *Evenimentul*, XVI, 131, 16 iulie 1908, p.2. S-a republicat în *Viața românească*, V, 7, 1910, p.59.

Patria, *Îndrumarea*, I, 4—5, iulie—august, 1908, p.177. S-a republicat în *Viața românească*, V, 11, 1910, p.223; *Iașul literar*, VIII, 7, 1956, p.77; *Flacăra Iașului*, 3.175, 9 noiembrie 1956, p.1; *Flacăra Iașului*, XIII, 3.474, 27 octombrie 1957, p.2.

Mîngîierile unui orb, *Îndrumarea*, I, 6, august 1908, p.256. S-a republicat în *Evenimentul*, XVII, 149, 12 august 1909, p.1; *Viața românească*, V, 8, 1910, p.178.

Corbii, *Viața românească*, III, 8, 1908, p.171. S-a republicat în *Calendar literar și artistic pe 1909*, București, Sococ, 1909, p.352; *Mișcarea*, VI, 77, 5 aprilie 1914, p.1; *Mișcarea*, VI, 87, 20 aprilie 1914, p.1.

Amon, *Viața românească*, III, 8, 1908, p.172. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 77, 5 aprilie 1914, p.1.

Sturzul, *Viața românească*, III, 8, 1908, p.172. S-a republicat în *Evenimentul*, XVII, 149, 12 august 1909, p.1.

Căiărețul, *Viața românească*, III, 8, 1908, p.173. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 77, 5 aprilie 1914, p.1.

Somnul rozelor, *Evenimentul*, XVII, 149, 12 august 1908, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, III, 8, 1908, p.173; *Calendar literar și artistic pe 1909*, București, Sococ, 1909, p. 353; *Zări senine*, I, 2, iulie 1915, p.1.

Cum doarme diamantul, *Viața românească*, III, 10, 1908, p.22. S-a republicat în *Săptămîna C.F.R.*, V, 75, 10 februarie 1945, p.5.

Țepeș-vodă, *Viața românească*, III, 10, 1908, p.20.
O noapte, *Viața românească*, III, 10, 1908, p.21.
Vedenii, *Viața românească*, III, 10, 1908, p.21.
Rugați-vă, *Îndrumarea*, I, 8, noiembrie, 1908, p. 343. S-a republicat în *Viața românească*, VI, 1, 1911, p.21.
În fața morții, *Îndrumarea*, I, 9, decembrie, 1908, p.403. S-a republicat în *Viața românească*, VI, 1, 1911, p.22.
Omul, *Îndrumarea*, I, 10, ianuarie, 1909, p.440.
Concert simfonic, *Viața românească*, IV, 1909, p.77. S-a republicat în *Evenimentul*, XVII, 149, 12 august 1909, p.1; *Falanga*, seria a II-a, I, 21, 1 mai 1927, p.2; *Omagiul lui Mihail Dragomirescu*, București, 1928, p.125; *Săptămîna C.F.R.*, IV, 67, 5 noiembrie 1944, p.5.
Flori de seră, *Evenimentul*, XVII, 149, 12 august 1909, p.1. S-a republicat în *Viața românească*, VI, 2, 1911, p. 199.
Potopul, *Viața românească*, IV, 8, 1909, p.196.
Stilpul de sare, *Viața românească*, IV, 8, 1909, p.197.
În Paradis, *Viața românească*, IV, 11, 1909, p.233.
Testamentul unui poet necunoscut, *Convorbiri literare*, XLIII, 11, noiembrie, 1909, p.1152. S-a republicat în *Viața românească*, V, 11, 1910, p. 224; *Falanga*, seria a II-a, I, 21, 1 mai 1927, p.2.
De profundis, *Viața românească*, V, 1, 1910, p.27. S-a republicat în *Porunca vremii*, XI, 2.413, 5 ianuarie 1943, p.2.
Romanță de mai, *Viața românească*, V, 1, 1910, p.28.
Miaș pierde paradisul, *Viața românească*, V, 1, 1910, p.29.
Lui Medi, *Falanga literară și artistică*, I, 17, 2 mai 1910, p.1. În volumul *Din cînd în cînd* are titlul *Pe albumul unei fecioare*.
În ceasul întâi, *Viața românească*, V, 5, 1910, p.195.
Srigoii, *Viața românească*, V, 6, 1910, p.296.
Cantilena mamei, *Viața românească*, V, 6, 1910, [p. 297.
Unei poetice fecioare, *Viața românească*, V, 8, 1910, p.177.
Unei părăsite, *Viața românească*, V, 10, 1910, p.19. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 135, 23 iunie 1911, p.1.
Symbolism de toamnă, *Viața românească*, V, 10, 1910, p. 21. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 135, 23 iunie 1911, p.1; *Mișcarea*, VI, 87, 20 aprilie 1914, p.1.
Sfinxul, *Viața românească*, V, 12, 1910, p.374.
Marea, *Viața românească*, VI, 2, 1911, p.200.
Et in Arcadia ego!, *Viața românească*, VI, 3, 1911, p.369. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 135, 23 iunie 1911, p.1.

Fratelui meu cititor, *Viața românească*, VI, 4, 1911, p.101. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 135, 23 iunie 1911, p.1.
Prier, *Viața românească*, VI, 5, 1911, p.232. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 135, 23 iunie 1911, p.1.
Rigoletto, *Viața românească*, VI, 6, 1911, p.350. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 257, 24 noiembrie 1911, p.2.
Olympul, *Viața românească*, VI, 7, 1911, p.64. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 257, 24 noiembrie 1911, p.2.
Elegie, *Viața românească*, VI, 8, 1911, p.204. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 257, 24 noiembrie 1911, p.2.
Unei femei, *Viața românească*, VI, 10, 1911, p.79. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 257, 24 noiembrie 1911, p.2.
Statuii lui Eminescu, *Viața românească*, VI, 9, 1911, p.334. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 257, 24 noiembrie 1911, p.2; *Lucașfărul*, XIII, 12, 16 iunie 1914, p.349; *Însemnări ieșene*, IV, 10, 1 octombrie 1939, p.1.
Efect de lună, *Viața românească*, VI, 11, 1911, p.239. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 135, 20 iunie 1912, p.1.
Poem liric, *Viața românească*, VI, 12, 1911, p.422. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 135, 20 iunie 1912, p.1; *Mișcarea*, VI, 77, 5 aprilie 1914, p.1.
Nil admirari, *Viața românească*, VII, 1, ianuarie 1912, p.104.
Șarpele cu clopoței, *Viața românească*, VII, 1, ianuarie 1912, p.182. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 135, 20 iunie 1912, p.1.
Poem feeric, *Viața românească*, VII, 2, 1912, p.335. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 135, 20 iunie 1912, p.1; *Mișcarea*, VI, 87, 20 aprilie 1914, p.1.
Năluca, *Viața românească*, VII, 4, 1912, p.90. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 135, 20 iunie 1912, p.1.
Decor simbolic, *Viața românească*, VII, 5, 1912, p.191. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 58, 13 martie 1914, p.1 (cu dedicația „d-lui G. Ibrăileanu”).
La inaugurarea statuii lui Cuza-vodă, *Neamul românesc literar*, V, 20—21, 2 iunie 1912, p.317—318, semnată M. Codreanu — G. Topîrceanu. S-a republicat în *Evenimentul*, XX, 86, 14 iunie 1912, p.1, semnată M. Codreanu—G. Topîrceanu.
Suspîn neronic, *Viața românească*, VII, 7—8, 1912, p.106 (cu dedicația „Clarei”). S-a republicat în *Mișcarea*, V, 185, 14 august 1913, p.1.
Osîndiții, *Viața românească*, VII, 10, 1912, p.30. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 185, 14 august 1913, p.1.

Gioconda, *Viața românească*, VII, 10, 1912, p. 31. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 185, 14 august 1913, p.1 (cu precizarea „reproducere din *Viața românească*”).

De inimă albastră, *Viața românească*, VIII, 5, 1913, p.157. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 185, 14 august 1913, p.1.

Păcatul, *Viața românească*, VIII, 5, 1913, p. 157. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 185, 14 august 1913, p.1.

Spre Domnul, *Viața românească*, VIII, 6, 1913, p.303. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 37, 16 februarie 1914, p.1.

Sonet artezian, *Viața românească*, VIII, 11, 1913, p.179. S-a reproduc în *Mișcarea*, VI, 37, 16 februarie 1914, p.1.

Păpușa, *Viața românească*, IX, 1, 1914, p.11. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 37, 16 februarie 1914, p.1 (cu precizarea „din *Viața românească*”); *Zorile*, I, 2, 5 iunie 1914, p.17.

În părăsire, *Viața românească*, IX, 1, 1914, p.12. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 37, 16 februarie 1914, p.1.

Sonetistul, *Viața românească*, IX, 1, 1914, p. 12. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 37, 16 februarie 1914, p.1.

Sonata lunii, *Viața românească*, IX, 2, 1914, p.194. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 58, 13 martie 1914, p.1.

Terra, *Viața românească*, IX, 2, 1914, p.195. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 58, 13 martie 1914, p.1.

Maria Magdalena, *Viața românească*, IX, 2, 1914, p.195. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 58, 13 martie 1914, p.1.

Pajul Cupidon, *Viața românească*, IX, 2, 1914, p.196. S-a republicat în *Mișcarea*, VI, 58, 13, martie 1914, p.1.

Poveste veche, *Flacăra*, III, 27, 19 aprilie 1914, p.1.

Endymion către Diana, *Flacăra*, III, 31, 17 mai 1914, p.251.

Autobiografie postumă, *Flacăra*, III, 34, 7 iunie 1914, p.278. S-a republicat în *Evenimentul*, XXII, 97, 11 iunie 1914, p.2, cu titlul *Autobiografia poetului Mihail Codreanu*.

„De unde vii?”, *Viața românească*, IX, 6, 1914, p.268.

Solie nouă, *Viața românească*, IX, 7, 1914, p.25.

Idilă, *Flacăra*, III, 48—49, 20 septembrie 1914, p.1.

Elegie, *Viața românească*, X, 1, 1915, p.53—55.

Consumatum est, *Mișcarea*, VII, 65, 22 martie 1915, p. 1.

Fascinatorul, *Viața românească*, X, 4, 1915, p.84.

În primăvară, *Viața românească*, X, 4, 1915, p.84. S-a republicat în *Săptămîna C.F.R.*, IV, 63, 8 octombrie 1944, p.3.

Omoritoarea, *Viața românească*, X, 4, 1915, p.83. S-a republicat în *Mișcarea*, XVIII, 97, 28 aprilie 1924, p.1.

Dezmoștenitul, *Viața românească*, X, 5, 1915, p. 166. S-a republicat în *Mișcarea*, VIII, 158, 19 iulie 1915, p.1.

Într-un plic sentimental, *Viața românească*, X, 5, 1915, p.167. S-a republicat în *Mișcarea*, VIII, 158, 19 iulie 1915, p.1.

Obsesia, *Viața românească*, X, 5, 1915, p.167. S-a republicat în *Mișcarea*, VIII, 158, 19 iulie 1915, p.1.

Nemurirea, *Viața românească*, X, 5, 1915, p.168. S-a republicat în *Mișcarea*, VIII, 158, 19 iulie 1915, p.1.

Rugăciunea lui Cain, *Viața românească*, X, 5, 1915, p.168. S-a republicat în *Mișcarea*, VIII, 158, 19 iulie 1915, p.1.

Fantazie, *Viața românească*, X, 7, 1915, p.56—58. În volumul *Cîntecul deșertăciunii*, sub titlul *Quasi una fantasia*.

În toamnă tîrzie, *Viața românească*, X, 10, 1915, p. 25.

Amurg de noiembrie, *Viața românească*, X, 10, 1915, p.26—27.

Sonetul unui cinic, *Viața românească*, X, 10, 1915, p.26.

Monologul lunii, *Viața românească*, XI, 1, 1916, p.28.

Crinul unui sceptic, *Viața românească*, XI, 1, 1916, p.29.

Don Juan, *Viața românească*, XI, 1, 1916, p.29.

Sonetul unui creștin, *Viața românească*, XI, 1, 1916, p.30.

Spre Alba-Iulia, *Mișcarea*, IX, 133, 15 iunie 1917, p.1, semnată Dragoș.

Solul Golgothei, *Mișcarea*, X, 93, 22 aprilie 1918, p.1. S-a republicat în *Însemnări literare*, I, 28, 24 august 1919, p.5; *Mișcarea*, XIV, 75, 17 aprilie 1920, p.1.

De modă veche, *Mișcarea*, X, 289, 26 decembrie 1918, p.1. S-a republicat în *Însemnări literare*, I, 27, 17 august 1919, p.6.

Donei Mad, *Teatrul de mine*, I, 12, 15 ianuarie 1919, p.85.

Cîntecul deșertăciunii, *Mișcarea*, XI, 56, 13 martie 1919, p.1. S-a republicat în *Însemnări literare*, I, 27, 17 august 1919, p.4.

Adam către Eva, *Mișcarea*, XI, 78, 21 aprilie 1919, p.1. S-a republicat în *Însemnări literare*, I, 34, 5 octombrie 1919, p.6.

O magiu, *Însemnări literare*, I, 27, 17 august 1919, p.4.

Hamlet, *Însemnări literare*, I, 27, 17 august 1919, p.5.

Liliecii, *Însemnări literare*, I, 27, 17 august 1919, p.5.

De amicitia, *Însemnări literare*, I, 29, 31 august 1919, p.5.

Umbrei mele, *Însemnări literare*, I, 30, 7 septembrie 1919, p.7.

Unei violoniste, *Însemnări literare*, I, 36, 19 octombrie 1919, p.7.

O noapte la țară, *Însemnări literare*, I, 38, 2 noiembrie 1919, p.9.

Beția amantului părăsit, *Însemnări literare*, I, 39, 9 noiembrie 1919, p.5.

Steaua magilor, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.19. S-a republicat în *Almanahul ziarului „Opinia”*, Iași, 1924, p.39; *Săptămîna C.F.R.*, IV, 71, 25 decembrie 1944, p.1.

Evadatul, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.20.

Vioara, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.20.

Din sfînta scriptură, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.21.

Moartea crinului, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.21—22.

Romanță banală, *Viața românească*, XII, 1, 1920, p.22.

Scrisoare către Ly, *Viața românească*, XII, 3, 1920, p.405.

Voluptate, *Viața românească*, XII, 5, 1920, p.207.

Melancolie, *Viața românească*, XII, 5, 1920, p.208.

Vis, *Viața românească*, XII, 5, 1920, p.208.

Spleen, *Viața românească*, XII, 5, 1920, p.209.

Uraganul, *Viața românească*, XII, 7, 1920, p.49.

Mesagiu, *Viața românească*, XII, 7, 1920, p.50.

Odă grotescă, *Viața românească*, XII, 10, 1920, p.499—501.

Glasul neamului, *Viața românească*, XIII, 1, 1921, p.79.

Metamorfoză, *Viața românească*, XIII, 1, 1921, p.79.

Digestia lui Yorick, *Viața românească*, XIII, 1, 1921, p.80.

Eternul narcotic, *Viața românească*, XIII, 1, 1921, p.80.

Zmăul, *Viața românească*, XIII, 1, 1921, p.78. S-a republicat în *Mișcarea*, XVI, 6, 7 ianuarie 1922, p.1.

Bacanta, *Viața românească*, XIII, 3, 1921, p.362.

Requiem, *Viața românească*, XIV, 3, 1922, p.353.

Răstignire, *Viața românească*, XIV, 8, 1922, p. 227.

Amintirea, *Viața românească*, XIV, 12, 1922, p.373. S-a republicat cu titlul *Amintire* în *Săptămîna C.F.R.*, III, 43, 28 martie 1943, p.5.

Pescarul detractor, *Viața românească*, XV, 2, 1923, p.199.

Paiațul, *Viața românească*, XVI, 2, 1924, p. 197.

Inspirația, *Viața românească*, XVI, 2, 1924, p.196.

Cioclul, *Viața românească*, XVI, 3, 1924, p.349.

Faust (către Margareta), *Viața românească*, XVI, 3, 1924, p.350.

Oamenii, *Viața românească*, XVI, 3, 1924, p.351. S-a republicat în *Lumea*, XII, 3.432, 9 decembrie 1929, p.2.

Turnul de fildes, *Cele trei Crișuri*, V, 7, 1 august 1924, p.115.

Actorul, *Clîpa*, II, 61, 10 august 1924, p.1.

Poetul, *Clîpa*, II, 62, 17 august 1924, p.1.

Carmen Saeculare, *Viața românească*, XVI, 9, 1924, p.315—316.

Apologie, *Viața românească*, XVI, 9, 1924, p.317. S-a republicat în *Lumea*, XII, 3432, 9 decembrie 1929, p.2.

Flux macabru, *Cele trei Crișuri*, V, 9, 1 septembrie 1924, p.130.

Candela, *Viața românească*, XVI, 10, 1924, p.35. S-a republicat în *Mișcarea*, XVIII, 257, 13 noiembrie 1924, p.1.

Otrava, *Viața românească*, XVI, 10, 1924, p. 36. S-a republicat în *Mișcarea*, XVIII, 257, 13 noiembrie 1924, p.1.

Răzbunarea, *Viața românească*, XVI, 10, 1924, p.37. S-a republicat în *Mișcarea*, XVIII, 257, 13 noiembrie 1924, p.1.

Stigmata Diavoli, *Viața românească*, XVI, 11, 1924, p.115. S-a republicat în *Mișcarea*, XVIII, 262, 12 decembrie 1924, p.1.

Memento, *Lumea—bazar*, I, 15, 15 februarie 1925, p.1.

Muzei, *Lumea—bazar*, I, 15, 15 februarie 1925, p.1.

Suma lex, *Lumea—bazar*, I, 15, 15 februarie 1925, p.1.

Flora vieții, *Viața românească*, XVII, 3, 1925, p.353. S-a republicat în *Mișcarea*, XIX, 91, 23 aprilie 1925, p.1.

Trandafirii, *Adevărul literar și artistic*, VI, 239, 5 iulie 1925, p.1.

Glossa, *Adevărul literar și artistic*, VI, 255, 25 octombrie 1925, p.1.

Moartea lui Buda, *Viața românească*, XVII, 10, 1925, p.32. S-a republicat în *Almanahul vieții ieșene*, Iași, 1931, p.22.

Nervi în noapte, *Adevărul literar și artistic*, VI, 256, 1 noiembrie 1925, p.1.

Odă profană, *Viața românească*, XVII, 11—12, 1925, p.257. S-a republicat în *Mișcarea*, XX, 17, 2 ianuarie 1926, p.1.

Hora frunzelor, *Lumea—bazar*, II, 51, 1 aprilie 1926, p.11. S-a republicat în *Însemnări ieșene*, I, 24, 15 decembrie 1936, p. 465—466.

Autobiografie postumă, *Rampa*, XI, 2.657, 4 septembrie 1926, p.1.

Bestia, *Adevărul literar și artistic*, VII, 300, 5 septembrie 1926, p.1.

Ruine, *Adevărul literar și artistic*, VII, 301, 6 septembrie 1926, p.1. S-a republicat în *Săptămîna C.F.R.*, II, 31, 3 ianuarie 1943, p.2.

Îngerul măsurii, *Viața românească*, XVIII, 9, 1926, p.296.

Netrebnicul, *Viața românească*, XVIII, 9, 1926, p.297.

Zeița veche, *Viața românească*, XVIII, 9, 1926, p.297.

Siesta (De senectute), *Adevărul literar și artistic*, VII, 310, 14 noiembrie 1926, p. 1. În volumul *Turnul de fildeș*, are titlul *Siesta craiului tomatic*.

Romanța, *Adevărul literar și artistic*, IX, 420, 23 decembrie 1928, p. 5.

Egotism, *Viața românească*, XXI, 4, 1929, p. 55.

Memorică lui Eminescu, *Adevărul literar și artistic*, IX, 445, 16 iunie 1929, p. 1.

Poemul spectrului solar. I. Geneza curcubeului, *Adevărul literar și artistic*, IX, 445, 16 iunie 1929, p. 1.

Reticența, *Adevărul literar și artistic*, IX, 449, 14 iulie 1929, p. 1.

La teatru, *Adevărul literar și artistic*, IX, 452, 4 august 1929, p. 1. S-a republicat în: *Almanahul vieții ieșene*, Iași, 1931, p. 22.

Rugăciunea unui creștin, *Adevărul literar și artistic*, IX, 460, 28 septembrie 1929, p. 1. S-a republicat în: *Mișcarea*, XXIII, 290, 25 decembrie 1929, p. 2.

Către poet, *Pașini moldovene*, I, 7—8, 5—20 septembrie 1932, p. 1. S-a republicat în *Însemnări ieșene*, III, 1, 1 ianuarie 1938, p. 11, cu dedicația: „Mie Insumi”.

În miez de noapte, *Revista Fundațiilor*, II, 2, 1 februarie 1935, p. 257. S-a republicat în: *Însemnări ieșene*, III, 1, 1 ianuarie 1938, p. 13, cu titlul *Într-un miez de noapte*.

Poezie, *Însemnări ieșene*, I, 10, 15 mai 1936, p. 555.

Reînviere, *Însemnări ieșene*, II, 9, 1 mai 1937, p. 706.

Cantilena omului, *Însemnări ieșene*, II, 13—14, 15 iulie 1937, p. 9.

Inde irac, *Însemnări ieșene*, II, 15—16, 15 august 1937, p. 151.

În biserică, *Însemnări ieșene*, II, 15—16, 15 august 1937, p. 150.

Schiță majoră, *Însemnări ieșene*, II, 15—16, 15 august 1937, p. 148.

Turnul părăsit, *Însemnări ieșene*, II, 15—16, 15 august 1937, p. 149.

Ioga (qualitas occulta), *Însemnări ieșene*, II, 17—18, 15 septembrie 1937, p. 245. S-a republicat în *Însemnări ieșene*, III, 1, 1 ianuarie 1938, p. 12.

Omagiu sterp, *Însemnări ieșene*, II, 17—18, 15 septembrie 1937, p. 246.

Doină, *Însemnări ieșene*, II, 19—20, 15 octombrie 1937, p. 361.

Peccavi, *Însemnări ieșene*, III, 1, 1 ianuarie 1938, p. 10.

Stejarul, *Însemnări ieșene*, III, 1, 1 ianuarie 1938, p.9, cu dedicația: „Lui Mihail Sadoveanu”. S-a republicat în *Însemnări ieșene*, IV, 5, 1 mai 1939, p.212.

Poemul spectrului solar. II. Cupidon, *Însemnări ieșene*, III, 4, 1 aprilie 1938, p.5—16.

Poemul spectrului solar. III. Minerva, *Însemnări ieșene*, III, 5, 1 mai 1938, p.185—191.

Pastel primăvărativ, *Însemnări ieșene*, IV, 1, 1 ianuarie 1939, p.10.

Cătră Buda, *Însemnări ieșene*, IV, 2, 1 februarie 1939, p. 199—200.

Sport de iarnă, *Însemnări ieșene*, IV, 3, 1 martie 1939, p.385.

Omagiu, *Însemnări ieșene*, IV, 5, 1 mai 1939, p.211. S-a republicat în *Iașul literar*, 10, octombrie 1955, p.21.

Înmormintare, *Însemnări ieșene*, IV, 9, 1 septembrie 1939, p.253—254.

Lui Eminescu, la jumătate de veac după moarte, *Însemnări ieșene*, IV, 10, 1 octombrie 1939, p.2.

?, *Revista Fundațiilor*, VII, 1, 1 ianuarie 1940, p.11.

Scăpăătorul, *Însemnări ieșene*, V, 3, 1 martie 1940, p.417.

Prin beznă..., *Însemnări ieșene*, V, 3, 1 martie 1940, p.418.

Trece valul..., *Însemnări ieșene*, V, 11, 1 noiembrie 1940, p.177.

Fiara, *Însemnări ieșene*, V, 11, 1 noiembrie 1940, p.178.

Sonet care suride, *Ghuma*, III, 92, 22 februarie 1942, p.6.

Pe glob, *Revista Fundațiilor*, IX, 12, 1 decembrie 1942, p. 522. S-a republicat în *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.

Pipa, *Revista Fundațiilor*, IX, 12, 1 decembrie 1942, p.523.

Osîndă, *Revista Fundațiilor*, IX, 12, 1 decembrie 1942, p.524. S-a republicat în *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.

Muzei mele literare, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.8.

Chemarea florilor, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.9.

Iarba dracului, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.10.

Spre culmi, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.11.

Autograf, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.12.

Melancolie, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.13.

Invectivă, *Revista Fundațiilor*, XII, 7, iulie 1945, p.14.

Ura, *Revista Fundațiilor*, XII, 8, august 1945, p.249.

Strigoii, *Revista Fundațiilor*, XII, 8, august 1945, p.250.

- Alchimie, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.3.
 Valuri, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.4. S-a republicat în *Tindărul scriitor*, VI, 12, decembrie 1957, p.88.
 Lună plină-n mai, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.5. S-a republicat în *Iașul literar*, IX, 7, iulie 1957, p.3.
 Dragostea, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.6.
 Extraz, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.7. S-a republicat în *Iașul literar*, IX, 7, iulie 1957, p.3.
 Ruga, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.8.
 Se rupe lanțul, *Viața românească*, XXXVIII, 1, ianuarie 1946, p.9.
 Cum se călește fierul, *Viața românească*, XXXVIII, 2, februarie 1946, p.76.
 Spre țință, *Viața românească*, XXXVIII, 2, februarie 1946, p.77.
 Pentru critic, *Viața românească*, XXXVIII, 2, februarie 1946, p.78.
 Vis, *Viața românească*, XXXVIII, 2, februarie 1946, p.79.
 Crainicul nopții, *Revista Fundașilor*, XIII, 4, aprilie 1946, p. 721.
 Balada fulgerului, *Opinia*, XII, 747, 16 martie 1949, p.2.
 Cîntec pentru pace, *Lupta Moldovei*, V, 1.148, 16 aprilie, 1950, p.1. S-a republicat în *Iașul nou*, II, 3—4, noiembrie 1950, p.154.
 Ornicul, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.3.
 Stiglețul și scatiul, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.4.
 Copilul și dulceața, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.5.
 Măgarul și trandafirii, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.6.
 Dialog, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.7.
 Fabula și sonetul, *Iașul nou*, V, 3—4, decembrie 1953, p.8.
 Orbul, *Iașul literar*, VII, 8, august 1955, p.4.
 Sonetul cîntă, *Viața românească*, IX, 3, martie 1956, p.24—25.
 Sonetul unui octogenar, *Viața românească*, IX, 12, decembrie 1956, p.72.
 Către sonet, *Viața românească*, X, 5, mai 1957, p.5. S-a republicat în *Flacăra Iașului*, XIII, 3.386, 14 iulie 1957, p.2; *Flacăra Iașului*, XIII, 3.474, 27 octombrie 1957, p.2.
 Ispășire, *Iașul literar*, IX, 7, iulie 1957, p.4.
 Urma, *Iașul literar*, IX, 7, iulie 1957, p.5.

- Cum va plăti Grecia milioanele, *Noutatea*, I, 9, 2 iulie 1897, p.1, semnat M.
 Arendarea acizelor, *Noutatea*, I, 27, 23 iulie 1897, p.1, semnat H.
 Inaugurarea Universității, *Noutatea*, I, 102, 24 octombrie 1897, p.1, semnat H.
 Războieni, *Noutatea*, I, 105, 27 octombrie 1897, p.1, semnat H.
 Pronostic, *Noutatea*, I, 112, 5 noiembrie 1897, p.1; 113, 6 noiembrie, p.1; 114, 7 noiembrie, p.1; 115, 8 noiembrie, p.1.
 Foile găsite, *Noutatea*, I, 114, 7 noiembrie 1897, p.1, semnat H.
 Iftimie a Jidoaiei, *Noutatea*, I, 137, 6 decembrie 1897, p.1—2. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 252, 17 noiembrie 1911, p.2, semnat H.
 Scrisori deschise, *Noutatea*, I, 147, 19 decembrie 1897, p.1—2, semnat Don Salluste.
 Sofia, *Propaganda*, I, 3, 3 iulie 1898, p.1, semnat Cain.
 Declinul negării, *Propaganda*, I, 8, 9 iulie 1898, p.1, semnat Don Sahust.
 Sirena, *Propaganda*, I, 60, 13 septembrie 1898, p.2, semnat C.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 91, 22 octombrie 1898, p.1, semnat Cod.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 92, 23 octombrie 1898, p.1—2, semnat Cod.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 95, 28 octombrie 1898, p.2, semnat C.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 97, 30 octombrie 1898, p.1—2, semnat Cod.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 109, 12 noiembrie 1898, p.2, semnat Cod.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 114, 19 noiembrie 1898, p.2, semnat Cod.
 Bietul.. Bismark, *Propaganda*, I, 118, 24 noiembrie 1898, p.1—2.
 Preludiul lupanarilor, *Propaganda*, I, 119, 26 noiembrie 1898, p.1—2.
 Cronica externă, *Propaganda*, I, 119, 26 noiembrie 1898, p.2, semnat Cod.

Cronica externă, *Propaganda*, I, 124, 2 decembrie 1898, p.2, semnat Cod.

La șatră, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 107, 6 iunie 1900, p.1.

Scrisoare deschisă, *Evenimentul*, seria a II-a, VIII, 110, 9 iunie 1900, p.1—2.

Furtună, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 122, 2 iulie 1902, p.1.

Diplomația „Liberalului”, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 214, 22 octombrie 1902, p.1, semnat H.

Fără patimă, *Evenimentul*, seria a II-a, X, 262, 20 decembrie 1902, p.2.

Artista, *Carmen Sylva*, I, 5, 20 februarie 1903, p.105—106.

Filozofia budică, *Epigonii*, I, 1, 25 noiembrie 1903, p. 12—14; 2, 15 decembrie, p. 17—19. S-a republicat în *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 267, 17 ianuarie 1907, p.1; 268, 18 ianuarie, p.1.

Lui Spiru Prasin, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 273, 16 ianuarie 1904, p.1, semnat M. Codreanu—J. Lewin.

Ploaie și soare, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 18, 3 martie 1904, p.1—2, semnat C.

S. Prasin ca poet, *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 269, 14 ianuarie 1905, p.1—2.

În Nirvana, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 32, 22 martie 1906, p.1.

Masca junimistă, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 34, 24 martie 1906, p.1.

Chestia românismului, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 36, 28 martie 1906, p.1; 37, 29 martie, p.1; 38, 30 martie, p.1; 39, 31 martie, p.1; 40, 1 aprilie, p.1; 41, 2 aprilie, p.1; 44, 8 aprilie, p.1.

Numărul, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 52, 18 aprilie 1906, p.1.

Atacurile personale ale opoziției, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 58, 25 aprilie 1906, p.1, semnat C.

Dubla personalitate, *Evenimentul*, XIV, 112, 2 iulie 1906, p.1, semnat Don Salluste.

Răzbunare, *Evenimentul*, XIV, 125, 18 iulie 1906, p.1—2, semnat C.

Patriotismul liberal, *Evenimentul*, XIV, 190, 7 octombrie 1906, p.1, semnat M.C.

La inaugurarea statuii lui Alecsandri, *Evenimentul*, XIV, 197, 17 octombrie 1906, p.3.

Conu Mitică, *Evenimentul*, XIV, 205, 26 octombrie 1906, p.1.

Poeții și politica, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 262, 11 ianuarie 1907, p.1.

O dilemă, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 283, 8 februarie 1907, p.1, semnat M.C.

Dignus est intrare, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 285, 10 februarie 1907, p.1, semnat M.C.

O mică lămurire, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 40, 30 martie 1907, p.1.

Pelerinagiul, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 63, 28 aprilie 1907, p.1—2, semnat C.

Pereat mundus, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 107, 23 iunie 1907, p.1, semnat M.C.

Lampa lui Diogene, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 116, 5 iulie 1907, p.1, semnat M.C.

Guvernul în vacanță, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 57, 8 aprilie 1908, p.1, semnat C.

Buletin politic, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 60, 11 aprilie 1908, p.1, semnat C.

Sezonul mort, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 63, 17 aprilie 1908, p.1, semnat C.

Triste vremuri, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 95, 31 mai 1908, p.1, semnat C.

O perlă de cinism, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 98, 6 iunie 1908, p.1, semnat C.

Tachiștii și ordinea publică, *Evenimentul*, XVI, 142, 27 iulie 1908, p.1, semnat C.

Finis coronat opus, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 148, 3 august 1908, p.1, semnat C.

Epilogul aventurii, *Evenimentul*, seria a II-a, XVI, 180, 14 septembrie 1908, p.1, semnat C.

În jurul unei chestii literare, *Mișcarea*, I, 1, 1 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Avântul, *Mișcarea*, I, 2, 2 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Scriitorii români, *Mișcarea*, I, 3, 3 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

O necuviință, *Mișcarea*, I, 4, 4 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Iarăși concentrările conservatoare, *Mișcarea*, I, 6, 6 septembrie 1909, p.1, semnat H.

Nemurirea, *Mișcarea*, I, 6, 6 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Naționalismul și specula ce se face cu el, *Mișcarea*, I, 9, 11 septembrie 1909, p.1, semnat H.

Sursum corda!, *Mișcarea*, I, 9, 11 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Scrisoare deschisă, *Mișcarea*, I, 10, 12 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Sinuciderile, *Mișcarea*, I, 11, 13 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, II, 218, 5 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Cîntecul cizmarilor, *Mișcarea*, I, 12, 16 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, III, 17, 8 februarie 1914, p.138.

Modernizarea presei, *Mișcarea*, I, 13, 17 septembrie 1909, p.1, semnat H.

O mulțime de șarpe, *Mișcarea*, I, 13, 17 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, III, 13, 11 ianuarie 1914, p.106.

Jurații..., *Mișcarea*, I, 14, 18 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, II, 204, 18 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Asupra organizării băncilor populare, *Mișcarea*, I, 15, 19 septembrie 1909, p.1, semnat H.

Mediocritățile, *Mișcarea*, I, 15, 19 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Bolta rece, *Mișcarea*, I, 16, 20 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Societățile cooperative la noi, *Mișcarea*, I, 17, 22 septembrie 1909, p.1; 20, 25 septembrie, p.1, semnat C.

Gheorghe din Moldova în politică, *Mișcarea*, I, 19, 24 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Organizarea învățămîntului profesional, *Mișcarea*, I, 19, 24 septembrie 1909, p.1, semnat H.

Nesimțirea morală, *Mișcarea*, I, 20, 25 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 258, 25 noiembrie 1911, p.2, semnat H.

Conservatorul e folositor?, *Mișcarea*, I, 21, 26 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Înverșunarea piticilor, *Mișcarea*, I, 21, 26 septembrie 1909, p.1, semnat H.

Albatrosul, *Mișcarea*, I, 22, 27 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, IV, 8, 13 iunie 1912, p.1, semnat Harold.

Durere, *Mișcarea*, I, 23, 29 septembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Doliul, *Mișcarea*, I, 24, 30 septembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 277, 16 decembrie 1911, p.1.

Idealul, *Mișcarea*, I, 25, 1 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Asupra monumentului din Rast, *Mișcarea*, I, 26, 2 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Consumatum est, *Mișcarea*, I, 27, 3 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Cavalerul regelui, *Mișcarea*, I, 28, 4 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

În patru picioare, *Mișcarea*, I, 29, 6 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Pedeapsa cu moartea, *Mișcarea*, I, 30, 7 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Mișcarea opoziției și chestia țărănească, *Mișcarea*, I, 31, 8 octombrie 1908, p.1, semnat H.

Poetul Neculuță, *Mișcarea*, I, 31, 8 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Chemarea bisericii noastre, *Mișcarea*, I, 32, 9 octombrie 1909, p.1, semnat H.

Suniata, *Mișcarea*, I, 32, 9 octombrie 1909, p.1; 33, 10 octombrie, p.1, semnat Harold.

Mizerii regale, *Mișcarea*, I, 34, 11 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Aviatică la Perieni, *Mișcarea*, I, 35, 13 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

?, *Mișcarea*, I, 36, 14 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Literatura noastră și străinătatea, *Mișcarea*, I, 37, 16 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Icari, *Mișcarea*, I, 38, 17 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Lombroso despre femei, *Mișcarea*, I, 39, 18 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Către studenții țării mele, *Mișcarea*, I, 40, 20 octombrie 1909, p.1.

Sirena, *Mișcarea*, I, 41, 21 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Variațiuni pe tema mulțimii, *Mișcarea*, I, 42, 22 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Carnavalul socialist, *Mișcare*, I, 43, 23 octombrie 1909, p.1, semnat H.

Deșteaptă-te, române, *Mișcare*, I, 43, 23 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Patriotismul nostru, *Mișcare*, I, 44, 24 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Paharul nostru, *Mișcare*, I, 45, 25 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Cel mai bun azil, *Mișcare*, I, 46, 28 octombrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, III, 40, 20 iulie 1913, p.318; *Săptămîna C.F.R.*, IV, 62, 9 ianuarie 1944, p.4.

Frumoasa Mey, *Mișcare*, I, 47, 29 octombrie 1909, p.1, semnat Harold.

Un trist capitol, *Mișcare*, I, 48, 30 octombrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcare*, III, 254, 19 noiembrie 1911, p.1, semnat H.

Vanitas ante omnia, *Mișcare*, I, 48, 30 octombrie 1909, p.1, semnat H.

Necunoscuteii, *Mișcare*, I, 50, 1 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

În veșnică luptă, *Mișcare*, I, 51, 3 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

În fața mării, *Mișcare*, I, 52, 4 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Un răspuns, *Mișcare*, I, 53, 5 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Asupra unci grele-nvinuiri, *Mișcare*, I, 55, 7 noiembrie 1909, p.1.

Curcubeul, *Mișcare*, I, 56, 8 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcare*, IV, 15, 21 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Pe două coloane, *Mișcare*, I, 57, 10 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Impresii, *Mișcare*, I, 58, 11 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Gheorghe din Moldova, *Mișcare*, I, 59, 12 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Asupra unui ceremonial funebru, *Mișcare*, I, 62, 15 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Euforia lui Maxim Gorki, *Mișcare*, I, 66, 20 noiembrie 1909, p.1.

Cu ochii legați, *Mișcare*, I, 67, 21 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Vorbesc..., *Mișcare*, I, 68, 24 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcare*, III, 285, 29 decembrie 1911, p.1, semnat Harold.

Clipa, *Mișcare*, I, 69, 25 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Puteri regale, *Mișcare*, I, 70, 26 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Domnul Titu Maiorescu, *Mișcare*, I, 71, 27 noiembrie 1909, p.1.

O problemă, *Mișcare*, I, 72, 28 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Demult..., *Mișcare*, I, 73, 29 noiembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Calendar, *Mișcare*, I, 75, 2 decembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcare*, II, 276, 16 decembrie 1910, p.1, semnat H.; *Flacăra*, III, 7, 30 noiembrie 1913, p.60.

Aviatori și scafandrieri, *Mișcare*, I, 76, 3 decembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Radu Rosetti și Gheorghe Asachi, *Mișcare*, I, 77, 4 decembrie 1909, p.1, semnat H.

Asupra hipnotismului, *Mișcare*, I, 79, 6 decembrie 1909, p.1, semnat H.

Asupra lui Iser, *Mișcare*, I, 85, 13 decembrie 1909, p.1, semnat H. S-a republicat în *Mișcare*, VI, 8, 12 ianuarie 1914, p.1, semnat C.

Din filozofia norocului, *Mișcare*, I, 90, 19 decembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Soci malorum, *Mișcare*, I, 91, 20 decembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat, cu text modificat, în *Săptămîna C.F.R.*, III, 46, 18 aprilie 1943, p.1.

Boules de neige, *Mișcare*, I, 92, 22 decembrie 1909, p.1, semnat Harold.

Hamletism, *Mișcare*, I, 94, 24 decembrie 1909, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, II, 42, 3 august 1913, p. 332.

Marele inițiat, *Mișcare*, I, 95, 25 decembrie 1909, p. 1, semnat Harold.

Codul penal și literatura, *Mișcare*, I, 98, 31 decembrie 1909, p.1, semnat H.

Înfața unui mormint deschis, *Mișcare*, II, 3, 5 ianuarie 1910, p.1, semnat Harold.

Prin vreme, *Mișcare*, II, 4, 6 ianuarie 1910, p.1, semnat Harold.

Un portet, *Mișcarea*, II, 9, 14 ianuarie 1910, p.1, semnat Harold.
Cetitorii noștri, *Mișcarea*, II, 10, 15 ianuarie 1910, p.1,
semnat H.

Ziaristul, *Mișcarea*, II, 13, 19 ianuarie 1910, p.1, semnat H.
Plouă..., *Mișcarea*, II, 16, 22 ianuarie 1910, p.1, semnat Harold.
Spre Apus, *Mișcarea*, II, 18, 24 ianuarie 1910, p.1, semnat H.
Aria bijuteriilor, *Mișcarea*, II, 19, 26 ianuarie 1910, p.1,
semnat H.

Bardul Eus, *Mișcarea*, II, 20, 27 ianuarie 1910, p.1, semnat H.
Politica și politețea, *Mișcarea*, II, 21, 28 ianuarie 1910,
p.1, semnat H.

Minulescu, *Mișcarea*, II, 22, 29 ianuarie 1910, p.1, semnat H.
Romeo și Julieta la Mizil, *Mișcarea*, II, 41, 23 februarie
1910, p.1, semnat H.

Plicuri roze, *Mișcarea*, II, 42, 24 februarie 1910, p.2, semnat H.
Reclama, *Mișcarea*, II, 43, 25 februarie 1910, p.2, semnat H.
Din filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 47, 2 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 48, 3 martie 1910, p.1,
semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 51, 6 martie 1910, p.1,
semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 52, 7 martie 1910, p.1,
semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 53, 9 martie 1910, p.1,
semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 54, 10 martie 1910, p.1,
semnat H.

Acordul austro-rus, *Evenimentul*, seria a II-a, XVIII, 30,
11 martie 1910, p.1, semnat C.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 55, 11 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 56, 12 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 59, 16 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 61, 18 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 62, 19 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 63, 20 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 64, 21 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 65, 23 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 67, 25 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 68, 27 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 69, 28 martie 1910,
p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 70, 30 martie 1910, p.1,
semnat H.

Propagarea gustului artistic, *Mișcarea*, II, 73, 2
aprilie 1910, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 74, 3 aprilie 1910, p.1,
semnat H.

Iașul în mișcare, *Mișcarea*, II, 75, 4 aprilie 1910, p.1, semnat H.
Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 76, 6 aprilie 1910, p.1,
semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 81, 11 aprilie 1910,
p.1, semnat H.

În cimitir, *Mișcarea*, II, 103, 13 mai 1910, p.1, semnat M.C.
Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 104, 14 mai 1910, p.1,
semnat M.

Din vremuri vechi, *Mișcarea*, II, 107, 18 mai 1910, p.1.
La vânătoare, *Mișcarea*, II, 114, 27 mai 1910, p.1, semnat
Harold. S-a republicat în *Flacăra*, II, 44, 17 august 1913, p. 347; *Săp-
tămîna C.F.R.*, III, 31, 2 ianuarie 1943, p.4.

O cunoștință veche, *Mișcarea*, II, 116, 30 mai 1910, p.1,
semnat H.

O statuie, *Mișcarea*, II, 138, 27 iunie 1910, p.1, semnat H.
Rara avis, *Mișcarea*, II, 140, 1 iulie 1910, p.1, semnat C.
Filozofia nimicului, *Mișcarea*, II, 151, 14 iulie 1910, p.1,
semnat H.

Intervievul d-lui general Manu, *Evenimentul*, seria
a II-a, XVIII, 143, 4 august 1910, p.1, semnat C.

Asupra cugetării libere, *Mișcarea*, II, 170, 6 august
1910, p.1, semnat M.C.

Eminescu și Alecsandri, *Mișcare*, II, 170, 6 august 1910, p.1, semnat H.

Inscripții de clădiri, *Mișcare*, II, 178, 17 august 1910, p.1, semnat H. S-a republicat în *Mișcare*, IV, 47, 28 februarie 1913, p.1, semnat C.

Tare de sînge, *Mișcare*, II, 179, 18 august 1910, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 197, 8 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 199, 11 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Personalitatea toamnei, *Mișcare*, II, 207, 22 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Icarul, *Mișcare*, II, 208, 23 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Lui N. Volenti, *Mișcare*, II, 209, 24 septembrie 1910, p.1.

Spre lumină, *Mișcare*, II, 210, 25 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Paradoxe medicale, *Mișcare*, II, 211, 26 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Poezii de toamnă, *Mișcare*, II, 213, 29 septembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Copii naturali, *Mișcare*, II, 215, 1 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Două filozofii, *Mișcare*, II, 216, 2 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Un nebun, *Mișcare*, II, 217, 3 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 220, 7 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Întîia decenie, *Mișcare*, II, 221, 8 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 222, 9 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Lumină din lună, *Mișcare*, II, 223, 10 octombrie 1910, p.1, semnat H.

Estetica lui conu Costache, *Mișcare*, II, 224, 12 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Maestrul, *Mișcare*, II, 225, 13 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Alcoolismul, *Mișcare*, II, 227, 16 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 228, 17 octombrie 1910, p.1, semnat Harold.

Pedcapșa supremă, *Mișcare*, II, 230, 20 octombrie 1910, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, III, 35, 14 iunie 1914, p.291.

Un tempo, *Mișcare*, II, 234, 24 octombrie 1910, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Săptămîna C.F.R.*, III, 50, 16 mai 1943, p.1.

Concertul doamnei Lucia Cozma, *Mișcare*, II, 241, 3 noiembrie 1910, p.1, semnat H.

Comedia morții, *Mișcare*, II, 257, 23 noiembrie 1910, p.1—2, semnat H.

Filantropia, *Mișcare*, II, 259, 25 noiembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Un poet, *Mișcare*, II, 260, 26 noiembrie 1910, p.1, semnat H.

Actorii, *Mișcare*, II, 261, 27 noiembrie 1910, p.1, semnat H.

Orașul mort, *Mișcare*, II, 263, 30 noiembrie 1910, p.1, semnat H.

Un mic răspuns, *Mișcare*, II, 264, 1 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Asupra adevărului, *Mișcare*, II, 267, 4 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Asupra unei reluări, *Mișcare*, II, 268, 5 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 269, 8 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Imperativul morții, *Mișcare*, II, 270, 9 decembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcare*, II, 271, 10 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Asupra sentimentului, *Mișcare*, II, 272, 11 decembrie 1910, p.1, semnat H.

În jurul unei cuvîntări, *Mișcare*, II, 273, 12 decembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Polemici literare, *Mișcare*, II, 275, 15 decembrie 1910, p.1, semnat H.

Asupra risului, *Mișcare*, II, 277, 17 decembrie 1910, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Flacăra*, III, 5, 16 noiembrie 1913, p.43; *Vremea*, XV, 704, 27 iunie 1943, p.1.

N a. Cl., *Mișcareea*, II, 279, 19 decembrie 1910, p.1, semnat Harold.
S-a republicat în *Flacăra*, III, 21, 8 martie 1914, p.171.

Crist, *Mișcareea*, II, 283, 24 decembrie 1910, p.1, semnat Harold.
S-a republicat în *Mișcareea*, III, 284, 24 decembrie 1911, p.1, semnat Harold.

Alcoolul, *Mișcareea*, II, 286, 31 decembrie 1910, p.1, semnat Harold.

Asupra salutului, *Mișcareea*, III, 2, 4 ianuarie 1911, p.1, semnat H.

Teorii morale, *Mișcareea*, III, 4, 6 ianuarie 1911, p.1, semnat H.

Cei care se duc, *Mișcareea*, III, 6, 11 ianuarie 1911, p.1, semnat H.

Skating, *Mișcareea*, III, 48, 2 martie 1911, p.1, semnat Don Salluste.

Rochia pantalon, *Mișcareea*, III, 50, 4 martie 1911, p.1, semnat Don Salluste.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 54, 9 martie 1911, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 55, 10 martie 1911, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 56, 11 martie 1911, p.1, semnat H.

Salomea, *Mișcareea*, III, 58, 15 martie 1911, p.1, semnat H.

Balada căscatului, *Mișcareea*, III, 59, 16 martie 1911, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 64, 22 martie 1911, p.1, semnat H.

Ratașii, *Mișcareea*, III, 68, 27 martie 1911, p.1, semnat H.

Pentru poetul D. Anghel, *Mișcareea*, III, 71, 31 martie 1911, p.1, semnat H.

Un cîntec, *Mișcareea*, III, 73, 2 aprilie 1911, p.1, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 76, 6 aprilie 1911, p.1, semnat H.

I. N. R. L., *Mișcareea*, III, 78, 8 aprilie 1911, p.1, semnat Harold.
S-a republicat în *Flacăra*, III, 10, 21 decembrie 1913, p.86; *Însemnări ieșene*, V, 5, 1 mai 1940, p.211—212.

În lanțuri, *Mișcareea*, III, 91, 28 aprilie 1911, p.1, semnat Harold.

Pe-o istorie a literaturii japoneze, *Mișcareea*, III, 150, 13 iulie 1911, p.1, semnat M.C.

Banditul Pantelimon, *Mișcareea*, III, 184, 24 august 1911, p.1, semnat Harold.

Parfumul, *Mișcareea*, III, 218, 5 octombrie 1911, p.1, semnat Harold.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 239, 2 noiembrie 1911, p.1—2, semnat H.

Filozofia nimicului, *Mișcareea*, III, 248, 13 noiembrie 1911, p.2, semnat H.

La un fulg de gheață, *Mișcareea*, III, 260, 27 noiembrie 1911 p.2, semnat H.

Asupra unei condamnări ciudate, *Mișcareea*, III, 280, 20 decembrie 1911, p.2, semnat H.

Simbolul dreptății, *Mișcareea*, III, 281, 21 decembrie 1911, p.1, semnat H.

În mormintare veselă, *Mișcareea*, III, 286, 30 decembrie 1911, p.2, semnat C.

Intervievuri, *Mișcareea*, IV, 5, 10 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Atleți în luptă, *Mișcareea*, IV, 7, 12 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Pauvre Lelian, *Mișcareea*, IV, 9, 14 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Cînd se topește zăpada, *Mișcareea*, IV, 10, 15 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Șovinism literar, *Mișcareea*, IV, 11, 17 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Fii ai soarelui, *Mișcareea*, IV, 12, 18 ianuarie 1912, p.2, semnat Harold.

Timpul, *Mișcareea*, IV, 14, 20 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Sentimentul național, *Mișcareea*, IV, 16, 22 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Chestiuni de pedagogie, *Mișcareea*, IV, 17, 24 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

Chestia românismului, *Mișcareea*, IV, 18, 26 ianuarie 1912, p.1, semnat Harold.

„Chibișul” din afacerea Cuza-Socor, *Mișcareea*, IV, 19, 27 ianuarie 1912, p.1, semnat H.

Scrisori de dragoste japoneze, *Mișcareea*, IV, 20, 28 ianuarie 1912, p.1; 21, 29 ianuarie, p.1, semnat H.

Adnotațiuni la o recentă biografie a lui Gerki, *Viața românească*, VII, 1, ianuarie, 1912, p.246—248.

Citind istoria vieții lui Napoleon I, *Viața românească*, VII, 1, ianuarie, 1912, p.102—104.

Mișcări feministe, *Mișcarea*, IV, 26, 5 februarie 1912, p.1, semnat Harold. S-a republicat în *Mișcarea*, V, 281, 12 decembrie 1913, p.1, semnat C.

Patima cea mare, *Mișcarea*, IV, 39, 19 februarie 1912, p.1, semnat Harold.

O mină de aur, *Mișcarea*, IV, 47, 29 februarie 1912, p.1, semnat Harold.

Vălul statuii, *Mișcarea*, IV, 116, 29 mai 1912, p.1—2, semnat Harold.

Un adio, *Mișcarea*, IV, 220, 5 octombrie 1912, p.1, semnat C.

Flammeola, *Mișcarea*, IV, 267, 2 decembrie 1912, p.1, semnat C.
Atena Georgescu, *Mișcarea*, IV, 269, 5 decembrie 1912, p.1, semnat C.

Guvernul și acțiunea diplomatică, *Mișcarea*, V, 2, 3 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Biblioteca centrală, *Mișcarea*, V, 7, 10 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Promisiuni diplomatice, *Mișcarea*, V, 8, 11 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Nevoile Iașului, *Mișcarea*, V, 9, 12 ianuarie 1913, p. 1, semnat C.

Redeschiderea Parlamentului, *Mișcarea*, V, 11, 16 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Casa artelor, *Mișcarea*, V, 13, 17 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Fabricile de zahăr și subscripția națională, *Mișcarea*, V, 14, 18 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Buletinul „tratativelor”, *Mișcarea*, V, 15, 19 ianuarie 1913, p.1.

Simpatii de trei milioane, *Mișcarea*, V, 17, 22 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Inițiativa pensionarilor din Iași, *Mișcarea*, V, 18, 23 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Libertatea presei, *Mișcarea*, V, 19, 24 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Declarațiile primului-ministru, *Mișcarea*, V, 20, 26 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

O societate a pensionarilor din Iași, *Mișcarea*, V, 22, 29 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Cine silește pacea?, *Mișcarea*, V, 23, 30 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

A doua fază a crizei financiare, *Mișcarea*, V, 24, 31 ianuarie 1913, p.1, semnat C.

Diplomația tăcerii, *Mișcarea*, V, 25, 1 februarie 1913, p.1, semnat C.

„Discuțiile” guvernului, *Mișcarea*, V, 26, 2 februarie 1913, p.1, semnat C.

Străinii în armată, *Mișcarea*, V, 31, 9 februarie 1913, p.1, semnat C.

Meditațiune, *Mișcarea*, V, 32, 10 februarie 1913, p.1, semnat C.

Budgetele sau votat?, *Mișcarea*, V, 72, 30 martie 1913, p.1, semnat C.

Nici un ecou, *Mișcarea*, V, 184, 13 august 1913, p.1, semnat C.
Moartea vulturului, *Flacăra*, III, 42—43, 9 august 1914, p. 346.

Alecsandri, *Mișcarea*, VII, 186, 25 august 1915, p.1.

În chestia Teatrului Național din Iași, *Mișcarea*, XVI, 197, 10 septembrie 1922, p.1; 204, 18 septembrie, p.1—2.

Prefață la *Iași de odinioară* de Rudolf Suțu, Tipografia „Lumina Moldovei”, vol. I, 1923.

Din filozofia nimicului, *Mișcarea*, XVIII, 6, 7 ianuarie 1924, p.1.

O lămurire, *Mișcarea*, XIX, 157, 15 iulie 1925, p.1. S-a republicat în *Lumea*, VIII, 2.061, 16 iulie 1925, p.2.

Să evităm un flagel mondial, *Universul*, LXVIII, 90, 18 aprilie 1951, p.1.

Un cintec răsună pentregul pământ: vrem pace!, *România liberă*, XIII, 3.229, 22 februarie 1955, p.2.

Omagiu lui Sadoveanu, *Iașul literar*, 10, octombrie, 1955, p. 21.

La sărbătorirea teatrului, *140 de ani de la primul spectacol în limba română*, Iași, 1956, p.57.

Amintirile unui vechi profesor, *Teatrul*, II, 1, ianuarie 1957, p. 31—38.

C. Postume

- În zadar, *Tînărul scriitor*, VI, 12, decembrie 1957, p. 88.
- Sonet alb, *Viața românească*, XVII, 9, septembrie 1965, p. 37.
- Afurisenie, *Viața românească*, XIX, 3, martie 1966, p. 92.
- Amintire, *Viața românească*, XIX, 3, martie 1966, p. 93. S-a republicat în *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p. 7.
- Replică la replică, *Viața românească*, XIX, 3, martie 1966, p. 94—95.
- Aforisme (răsfoind manuscrisele poetului), *Cronica*, I, 24, 23 iulie 1966, p.3.
- Bachus, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p. 7.
- Brumar, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.
- Cerșetoarea, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.
- Romanță ușoară din vechime, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.
- Saltul octogenarului, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p.7.

D. Traduceri din poezia lui M. Codreanu în alte limbi

- À Catulle Mendès (*Lui Catulle Mendès*), traducere liberă de D. Nanu, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 269, 11 ianuarie 1904, p.2.
- Visions (*Vedenii*), traducere de Th. Aug. Rîșcanu, *Mîșcarea*, III, 60, 17 martie 1911, p.1.
- A Golgota követe (*Solul Golgothei*), traducere de A. Bitay, în vol. *Műfordítások (Tülmáciv din poezii români)*, 1928, p. 130.
- Az ismeretlen költő végrendelete (*Testamentul unui poet necunoscut*), traducere de A. Bitay, *Műfordítások*, 1928, p. 130.
- Liubiti-proșciati (*Solul Golgothei*), traducere de Vasili Lașkov, *Antologija rumunskoi poezii*, Chișinău, Cartea românească, 1928, p. 114.
- Az ismeretlen költő végrendelete (*Testamentul unui poet necunoscut*), traducere de Fekete Tivadar, *Szerelmes kert (Grădina iubirilor)*, Arad, 1930, p. 44.

- A Golgota hirnöke (*Solul Golgothei*), traducere de Serestély Béla, *Vasárnap*, 1931, 22, p. 430.
- A Golgota követe (*Solul Golgothei*), traducere de József Attila, Erdélyi Helikon, 1934, p. 359.
- Ismeretlen költő végrendelete (*Testamentul unui poet necunoscut*), traducere de Kövér Erzsébet, *Vasárnap*, 1940, 12, p.366.
- Téli sport (*Sport de iarnă*) traducere de Gáldi László, *Láthatár*, 1940, p. 83.
- A hazához (*Patria*), traducere de Molnár Sándor, *A gondolat virágai (Florile gândului)*, 1946, p.29.
- Az ősz szimbóluma (*Symbolism de toamnă*), traducere de Molnár Sándor, *A gondolat virágai*, 1946, p. 31.
- Boszorkány (*Strigoi*), traducere de Molnár Sándor, *A gondolat virágai*, 1946, p.33.
- Láto más (*Vedenii*), traducere de Molnár Sándor, *A gondolat virágai*, 1946, p. 34.
- Végrendelet (*Testamentul unui poet necunoscut*), traducere de Molnár Sándor, *A gondolat virágai*, 1946, p.38.
- Ihlet (*Inspirația*), traducere de Franyó Zoltán, *Vörös Lobogó*, 1957, 20, ianuarie.
- Temetői szonett (*Flux macabru*), traducere de Franyó Zoltán, *Vörös Lobogó*, 1957, 20, ianuarie.
- A madarász meséje (*Povestea păsărarului*), *Antologia literaturii române (în limba maghiară)*, Editura pentru literatură, 1963, vol. III, p. 332—333.
- A Mindevható (*Atotputernicul*), *idem*, p. 331.
- A nyolevanesztendő szonettje (*Sonetul unui octogenar*), *idem*, p.336—337.
- A szonetthez (*Către sonet*), *idem*, p. 338.
- A vak (*Orbul*), *idem*, p. 336.
- Csiholó (*Scăpărdtorul*), *idem*, p. 337.
- Ihlet (*Inspirația*), *idem*, p. 334—335.
- Lírai költemény (*Poem liric*), *idem*, p. 332.
- Temetői szonett (*Flux macabru*), *idem*, p. 335.
- Uvegházi virágok (*Flori de seră*), *idem*, p. 334.

II. TRADUCERI

BAUDELAIRE, Miezul nopții, Propaganda, I, 8, 9 iulie 1898, p. 2, semnată Cain. S-a republicat în Evenimentul, seria a II-a, IX, 103, 29 mai 1901, p.1.

BAUDELAIRE, Întreagă, Propaganda, I, 24, 29 iulie 1898, p.1, semnată Cain.

BAUDELAIRE, Mormîntul unui poet blestemat, Propaganda, I, 30, 5 august 1898, p.1, semnată Cain. S-a republicat în Evenimentul, seria a II-a, VIII, 166, 18 august 1900, p.1.

BAUDELAIRE, Ceasornicul, Propaganda, I, 43, 22 august 1898, p.1.

BAUDELAIRE, Beția asasinului, Propaganda, I, 45, 25 august 1898, p.2. S-a republicat în Evenimentul, seria a II-a, VIII, 166, 18 august 1900, p.1.

BAUDELAIRE, Alchimia durerii, Propaganda, I, 48, 28 august 1898, p.2, semnată Cain.

*BAUDELAIRE, * * *, Propaganda, I, 63, 18 septembrie 1898, p.1, semnată Cain.*

BAUDELAIRE, Hoitul, Propaganda, I, 78, 6 octombrie 1898, p. 2, semnată Cain.

BAUDELAIRE, Peisaj, Propaganda, I, 89, 20 octombrie 1898, p. 2, semnată Cain.

J. RICHEPIN, Martira, actul I, Propaganda, I, 107, 11 noiembrie 1898, p. 1—2; 111, 15 noiembrie, p. 1—2; 114, 19 noiembrie, p.1—2;

124, 2 decembrie, p. 1—2; 128, 6 decembrie, p. 2; 130, 9 decembrie, p. 1—2; 135, 15 decembrie, p. 2; 139, 19 decembrie, p. 1—2.

BAUDELAIRE, Plîngerile unui Icar, Evenimentul, seria a II-a, VIII, 166, 18 august 1900, p.1.

BAUDELAIRE, Strigoii, Evenimentul, seria a II-a, VIII, 166, 18 august 1900, p.1.

BAUDELAIRE, Beția unui solitar, Evenimentul, seria a II-a, IX, 103, 29 mai 1901, p.1. În Diafane, sub titlul Beția solitarului.

BAUDELAIRE, De-ar fi putut, Evenimentul, seria a II-a, IX, 103, 29 mai 1901, p.1. În Diafane, sub titlul Într-o noapte.

BAUDELAIRE, Moartea săracilor, Evenimentul, seria a II-a, IX, 103, 29 mai 1901, p.1.

BAUDELAIRE, Prăpastia, Evenimentul, seria a II-a, IX, 103, 29 mai 1901, p.1.

J. RICHEPIN, Martira, actul IV, Evenimentul, seria a II-a, IX, 234, 4 noiembrie 1901, p. 2; 239, 13 noiembrie, p.1.

J. RICHEPIN, Martira, actul I, Evenimentul, seria a II-a, IX, 257, 4 decembrie 1901, p.2.

J. RICHEPIN, Martira, actul II, Evenimentul, seria a II-a, IX, 262, 11 decembrie 1901, p.2.

J. RICHEPIN, Martira, actul III, Evenimentul, seria a II-a, IX, 268, 18 decembrie 1901, p.2.

J. RICHEPIN, Martira, actul V, Evenimentul, seria a II-a, IX, 272, 22 decembrie 1901, p.2.

J. RICHEPIN, Martira, actul IV, Evenimentul, seria a II-a, X, 2,5 februarie 1902, p.2.

E. ROSTAND, Prințesa-ndepărtată, actul I, Evenimentul, seria a II-a, X, 253, 11 decembrie 1902, p.2; 254, 12 decembrie, p. 2; 255, 13 decembrie, p. 2; 256, 14 decembrie, p. 2; 257, 15 decembrie, p.2; 258, 16 decembrie, p.2.

E. ROSTAND, Prințesa-ndepărtată, actul I, Evenimentul, seria a II-a, X, 270, 3 ianuarie 1903, p. 2; 271, 4 ianuarie, p. 2; 272, 5 ianuarie, p.2.

E. ROSTAND, Prințesa-ndepărtată, actul II, Evenimentul, seria a II-a, X, 273, 9 ianuarie 1903, p. 2; 286, 24 ianuarie, p.2; 289, 29 ianuarie, p. 2.

E. ROSTAND, Prințesa-ndepărtată, actul II, Evenimentul, seria a II-a, XI, 5, 11 februarie 1903, p. 2; 8, 14 februarie, p. 2.

E. ROSTAND, Prințesa-ndepărtată, actul IV, Evenimentul, seria a II-a, XI, 9, 15 februarie 1903, p. 2; 10, 16 februarie, p. 2; 11, 18

februarie, p. 2; 12, 19 februarie, p. 2; 13, 20 februarie, p. 2; 14, 21 februarie, p. 2; 15, 22 februarie, p. 2.

FR. COPÉE, *Ultimul sonet, Epigonii*, I, 2, 15 decembrie 1903. p. 2. În *Din când în când*, sub titlul *Amintiri*.

J. RICHEPIN, *Martira*, dramă în 5 acte, în versuri, prelucrare de M. Codreanu, Iași, Editura Evenimentului, ediția întâi, i.a. [1903], 140 p.

Prințesa-ndepărtată, piesă în patru acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, traducere de M. Codreanu, Iași, 1903, 150 p.

MARTIRA, dramă în 5 acte, în versuri, prelucrare după JEAN RICHEPIN, ediția a II-a, Biblioteca pentru toți, nr. 762, 1905, 140 p.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul I, *Evenimentul*, XIV, 220, 15 noiembrie 1906, p. 1; 221, 16 noiembrie, p. 1; 223, 18 noiembrie, p. 1; 224, 19 noiembrie, p. 1; 225, 21 noiembrie, p. 1; 226, 23 noiembrie, p. 1; 227, 24 noiembrie, p. 1; 228, 25 noiembrie, p. 1; 229, 26 noiembrie, p. 1; 230, 28 noiembrie, p. 1; 231, 29 noiembrie, p. 1; 232, 30 noiembrie, p. 1; 233, 1 decembrie, p. 1; 234, 2 decembrie, p. 1; 235, 3 decembrie, p. 1; 236, 5 decembrie, p. 1; 237, 6 decembrie, p. 1.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul II, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 256, 3 ianuarie 1907, p. 1; 257, 4 ianuarie, p. 1; 258, 5 ianuarie, p. 1; 259, 6 ianuarie, p. 1; 260, 9 ianuarie, p. 1; 261, 10 ianuarie, p. 1; 281, 6 februarie, p. 1; 282, 7 februarie, p. 1; 283, 8 februarie, p. 1; 284, 9 februarie, p. 2; 285, 10 februarie, p. 2.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul II, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 2, 14 februarie 1907, p. 1; 5, 16 februarie, p. 1.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul III, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 6, 18 februarie 1907, p. 2; 7, 20 februarie, p. 1; 8, 21 februarie, p. 1; 9, 22 februarie, p. 1; 10, 23 februarie, p. 1; 11, 24 februarie, p. 1; 12, 25 februarie, p. 1; 13, 27 februarie, p. 1; 14, 28 februarie, p. 2; 15, 1 martie, p. 1; 16, 2 martie, p. 1; 17, 3 martie, p. 1.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul IV, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 19, 6 martie 1907, p. 1; 20, 7 martie, p. 1; 21, 8 martie, p. 1; 22, 9 martie, p. 1; 24, 23 martie, p. 1; 25, 24 martie, p. 1; 26, 25 martie, p. 2; 27, 27 martie, p. 2; 28, 28 martie, p. 2; 31, 31 martie, p. 2; 32, 1 aprilie, p. 2; 33, 3 aprilie, p. 2; 34, 4 aprilie, p. 2; 89, 31 mai, p. 2; 90, 2 iunie, p. 2.

J. RICHEPIN, *Martira*, actul V, *Evenimentul*, seria a II-a, XV, 91, 3 iunie 1907, p. 2; 92, 5 iunie, p. 2; 93, 6 iunie, p. 2; 94, 7 iunie, p. 2; 95, 8 iunie, p. 2; 96, 9 iunie, p. 2; 97, 10 iunie, p. 2; 98, 13 iunie, p. 2; 114, 3 iulie, p. 2; 115, 4 iulie, p. 2; 116, 5 iulie, p. 2; 117, 6 iulie, p. 2.

Prințesa-ndepărtată, piesă în patru acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, traducere de M. Codreanu, ediția a II-a, București,

Editura librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 304, 1907, 150 p.

J. RICHEPIN, *Martira*, fragment, *Mișcarea*, IV, 266, 1 decembrie 1912, p. 1—2.

FOILE DE MINTĂ, scenă din *Martira*, actul IV, *Teatrul*, I, 9, 16 decembrie 1912, p. 3—4.

ROSTAND, *Prințesa-ndepărtată*, fragmente din actul II și IV, *Rampa nouă ilustrată*, II, 355, 2 decembrie 1918, p. 2.

ROSTAND, *Cyrano de Bergerac*, actul I, scena IV (*Tirada nasului*), *Însemnări literare*, I, 33, 28 septembrie 1910, p. 6—8.

ROSTAND, *Cyrano de Bergerac*, actul II, scena a III-a, *Însemnări literare*, I, 40, 16 noiembrie 1919, p. 4—6.

ROSTAND, *Cyrano de Bergerac* (*Scena balconului*), *Viața românească*, XII, 1, 1920, p. 42—50.

Cyrano de Bergerac, comedie eroică în 5 acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, românește de Mihai Codreanu, ediția întâi, Iași, Institutul de arte grafice și editură Viața românească, 1920, 278 p.

Cyrano de Bergerac, comedie eroică în 5 acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, românește de Mihai Codreanu, ediția a II-a, Iași, Editura Viața românească, 1926, 278 p.

Prințesa-ndepărtată, piesă în patru acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, traducere de M. Codreanu, ediția a III-a, București, Editura Alcalay, Biblioteca Teatrului Național, seria a III-a, nr. 34, 1926, 127 p.

BAUDELAIRE, *Albatrosul*, *Săptămîna C.F.R.*, II, 29, 20 decembrie 1942, p. 2. S-a republicat în *Viața românească*, XXXVIII, 4—5, aprilie—mai 1946, p. 34.

Prințesa-ndepărtată, piesă în patru acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, traducere de M. Codreanu, ediția a IV-a, București, Editura Socec, 1943, 167 p.

BAUDELAIRE, *Reversibilitate*, *Viața românească*, XXXVIII, 4—5, aprilie—mai 1946, p. 34.

Cyrano de Bergerac, comedie eroică în 5 acte, în versuri de EDMOND ROSTAND, românește de Mihai Codreanu, ediția a III-a, București, Editura Tineretului, Biblioteca școlarului, 1955, 256 p.

III. DESPRE SCRITOR

C. SĂTEANU, „*Diafane*”, poezii de M. Codreanu, *Revista modernă*, I, 34, 14 octombrie 1900, p. 9—10.

*** „*Diafane*” (versuri) de M. Codreanu, *Noua revistă română*, II, 42, 15 octombrie 1901, p. 287—288.

HERO, *Diafane*, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 225, 25 octombrie 1901, p. 1—2.

*** *Critica română; Caion—Ultima apariție*, *Evenimentul*, seria a II-a, IX, 232, 3 noiembrie 1901, p. 1.

EMILGAR, *Martira*, *Evenimentul*, IX, 275, 29 decembrie 1901, p. 1—2.

D. C. OLLĂNESCU, M. Codreanu, „*Diafane*”, versuri, *Analele Academiei*, tom. XXIV, 1901—1902, p. 375.

ȘT. ORĂȘANU, M. Codreanu, *Diafane*, versuri, *Convorbiri literare*, 2, februarie 1903, p. 181—187.

RUDO, *Martira*, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 18, 26 februarie 1903, p. 1—2.

RODION, *Poezia „Martirei”*, *Evenimentul*, seria a II-a, XI, 19, 27 februarie 1903, p. 1—2.

MIRCEA ALDEA, *Prințesa-ndepărtată*, cronică literară, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 212, 8 noiembrie 1905, p. 1—2.

HERO, *Prințesa-ndepărtată*, cronică literară, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 219, 17 noiembrie 1905, p. 1.

A. STEURMAN, *Spre romantism. „Prințesa-ndepărtată”*, cronică literară, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 224, 24 noiembrie 1905, p. 1—2.

ALEXANDRU VESNER, *Un vis răcoritor*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 230, 1 decembrie 1905, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Gotfrid Rudel*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 232, 3 decembrie 1905, p. 1.

C. SĂTEANU, *Mihai Codreanu—omul și poetul*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 235, 8 decembrie 1905, p. 2.

MIRCEA ALDEA, *Pe un album*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 243, 17 decembrie 1905, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Atotputernicul*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 260, 11 ianuarie 1906, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Statuia lui Alecsandri*, *Evenimentul*, seria a II-a, XIV, 27, 16 martie 1906, p. 1.

CAION, *Varietăți literare, Românul literar*, IV, 1906, p. 72.

DE LA ROȘCANI, *Mihai Codreanu*, *Evenimentul*, XIV, 93—97, 99—100, 9—11 iunie, 13 iunie, 15—16 iunie 1906, p. 1—2.

G. IBRĂILEANU, *Raport despre „Martira”*, *Evenimentul*, XIV, 235, 3 decembrie 1906, p. 1—2.

EMIL GÎRLEANU, *Martira*, recenzie, *Evenimentul*, XIV, 238, 8 decembrie 1906, p. 1—2.

Ș., *Martira*, cronică teatrală, *Evenimentul*, XIV, 240, 10 decembrie 1906, p. 1—2.

ILARIE CHENDI, *Anul trecut, Viața literară și artistică*, I, 1, 7 ianuarie 1907, p. 1—2.

MIRCEA ALDEA, *Ingrat poet*, *Evenimentul*, XV, 35, 24 martie 1907, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Partea umbrei*, *Evenimentul*, XV, 107, 23 iunie 1907, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Amurgul solitarului*, *Evenimentul*, XV, 132, 25 iulie 1907, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Iubire moartă*, *Evenimentul*, XV, 134, 27 iulie 1907, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Un sonet*, *Evenimentul*, XV, 147, 14 august 1907, p. 1.

MIRCEA ALDEA, *Satan*, *Evenimentul*, XV, 154, 23 august 1907, p. 1.

Dr. ZOSIN, *Un poet mare*, *Opinia*, IV, 233, 1 septembrie 1907, p. 1—2.

MIHAIL DRAGOMIRESCU, „Sonet” de Mihai Codreanu, *Convorbiri critice*, I, 1907, p. 733.

MIHAIL DRAGOMIRESCU, „Fantoma” de Mihai Codreanu, *Convorbiri critice*, I, 1907, p. 468—469.

I. C. NEGRUZZI, M. Codreanu — *Martira*, *Analele Academiei*, tom. XXX, 1907—1908, partea administrativă, p. 307.

M. DRAGOMIRESCU, „Patria” de Mihail (!) Codreanu, *cronică*, *Convorbiri critice*, II, 1908, p. 621.

M. DRAGOMIRESCU, *Mișcarea literară în 1908*, *Convorbiri critice*, II, 1908, p. 773.

C. SĂTEANU, *Un poet al poezilor* — Mihai Codreanu, *Pagini libere*, I, 14, 28 septembrie 1908, p. 221—223.

Dr. P. ZOSIN, „Din când în când”. *Poezii de Mihai Codreanu*, *Îndrumarea*, I, 7, octombrie 1908, p. 316—318.

I. S. (ADOVEANU), M. Codreanu, *Din când în când*. *Poezii, 1901—1903*, *Viața românească*, III, 11, 1908, p. 302—303.

NARCIS, „Cyrano” în românește, *Opinia*, VI, 617, 25 decembrie 1908, p. 2.

TITU MAIORESCU, *Critice*, ediție completă, Minerva, București, vol. I, 1908.

Dr. P. ZOSIN, *Un plagiat, adică furt literar*, *Opinia*, VI, 863, 6 noiembrie 1909, p. 1—2.

Dr. P. ZOSIN, *Scrisoare deschisă către poetul Codreanu*, *Opinia*, VI, 865, 8 noiembrie 1909, p. 2.

IL. CHENDI, *Poeziile lui Codreanu*, *Cumpăna*, I, 13, 19 februarie 1910, p. 197—200.

A., *Poezii primăverii*, *Opinia*, VII, 982, 2 aprilie 1910, p. 1.

M. DRAGOMIRESCU, „Iașul” de Mihail Codreanu, *Convorbiri critice*, V, 1910, p. 823—824.

CHRISTIAN, *Martira*, *Mișcarea*, III, 30, 9 februarie 1911, p. 1—2.

RINALDO, *Închiderea stagiunii*, *Rampa*, I, 130, 29 martie 1912, p. 2.

G. TOPÎRCEANU, *Cu prilejul unui succes jignitor*, *Rampa*, I, 171, 18 mai 1912, p. 1.

G. TOPÎRCEANU, *Cu prilejul unui succes „jignitor”*, *Mișcarea*, IV, 108, 18 mai 1912, p. 2.

G. IBRĂILEANU, *Martira*, *Teatrul*, I, 4, 11 noiembrie 1912, p. 1—2.

***, *Martira*, *Mișcarea*, IV, 265, 30 noiembrie 1912, p. 1.

RODION, *Martira*, *Opinia*, X, 1.751, 30 noiembrie 1912, p. 1—2.

RODION, *Martira*, *Teatrul*, I, 7, 2 decembrie 1912, p. 1—6.
GALA GALACTION, *Sonetele lui Mihail (!) Codreanu*, *Viața românească*, VII, 11—12, 1912, p. 208—216.

G. ALEXANDRESCU, *Martira*, *cronică teatrală*, *Viața românească*, VII, 11—12, 1912, p. 360.

ARALD, *Un „păcat” modern*, *Mișcarea*, V, 131, 16 iunie 1913, p. 1.

ARALD, *Aniversarea unui furt*, *Mișcarea*, V, 193, 24 august 1913, p. 1.

A. N., *Sonetele lui M. Codreanu*, *Românul*, IV, 77, 6/19 aprilie 1914, p. 32.

SEMPER, *Eleganța sonetului și arta postului Codreanu*, *Românul*, XLIV, 20, 20 mai 1914, p. 1.

***, *Statui*, recenzie (la rubrica *Ecouri*), *Flacăra*, III, 32, 24 mai 1914, p. 264.

T. A. (RGHEZI), *Tabula rasa: Mihai Codreanu*, *Seara*, IV, 1.561, 25 mai 1914, p. 1.

***, *Statui*, recenzie, *Universul literar*, XXXI, 21, 25 mai 1914, p. 1.

GR. T., *Sonetele lui M. Codreanu*, *Viitorul*, VII, 2.254, 27 mai 1914, p. 1.

V.V. P., M. Codreanu, *Statui*, *Zorile*, I, 2, 5 iunie 1914, p. 33—34.

RODION, *Statui*, *Opinia*, XI, 2.191, 5 iunie 1914, p. 1.

RODION, *Cu dalta*, *Opinia*, XI, 2.192, 6 iunie 1914, p. 2.

C. SP. HASNAȘ, „Statui”, *Sonete de Mihai Codreanu*, *Flacăra*, III, 34, 7 iunie 1914, p. 280.

RODION, *Iașul poetizat*, *Opinia*, XI, 2.193, 7 iunie 1914, p. 1.

E. LOVINESCU, *Poetul Mihai Codreanu*, *Noua revistă română*, vol. XVI, 3, 8 iunie 1914, p. 27—39.

RODION, *Într-un miez de noapte*, *Opinia*, XI, 2.194, 9 iunie 1914, p. 2.

RODION, *Poetul nu iubește?*, *Opinia*, XI, 2.195, 10 iunie 1914, p. 2.

RODION, *La început a fost cuvântul*, *Opinia*, XI, 2.196, 11 iunie 1914, p. 1.

SEMPER, *Granițele artelor*, *Românul*, XLIV, 41, 11 iunie 1914, p. 1.

TĂUȘAN, *Vibrantele sonete ale d-lui M. Codreanu vor rămâne în literatura românească*, *Viitorul*, VII, 2.275, 12 iunie 1914, p. 1.

RODION, Acei ce nu văd, Opinia, XI, 2.200, 15 iunie 1914, p. 1.
***, *Adunarea generală a Societății scriitorilor români, Românul*, XLIV, 54, 24 iunie 1914, p. 3.
G. M., *Scriitorii noștri: d. M. Codreanu, Dimineața*, XI, 3.709, 2 iulie 1914, p. 1.
PRETOR, „Statui”, *sonete de M. Codreanu, Revista idealistă*, XII, 7, iulie 1914, p. 46.
W., *Viața românească*, recenzie, *Înainte*, II, 451, 18 iulie 1914, p. 2.
O. D., *M. Codreanu, Statui, Viața nouă*, X, 6—7, 1 august—1 septembrie 1914, p. 230—231.
I. M. R., *Mihai Codreanu, Statui, Versuri și proză*, III, 15—16, 1914, p. 464—481.
***, *Plîngerea ziariștilor din Iași, Seara*, IV, 1.726, 6 noiembrie 1914, p. 2.
M. SORBUL, „Statui” de Mihai Codreanu, *Scena*, I, 1, 6 noiembrie 1914, p. 2.
I. C. NEGRUZZI, *M. Codreanu, Statui, Sonete, Analele Academiei*, seria a II-a, tom. XXXVII, 1914—1915, partea administrativă, p. 325.
ARALD, *Activitatea literară a Iașului, Mișcarea*, VII, 5, 9 ianuarie 1915, p. 1.
O. B. (OTEZ), *M. Codreanu, Statui, Sonete, Viața românească*, X, 1—3, ianuarie—martie 1915, p. 300—301.
CONST. T. STOIKA, *Mihai Codreanu, Statui, Poezia*, I, 3, 1 martie 1915, p. 15.
ARALD, *Asupra volumului „Statui”, Mișcarea*, VII, 85, 18 aprilie 1915, p. 1.
ARALD, *Fascinatorul, Mișcarea*, VII, 107, 17 mai 1915, p. 1.
ARALD, *Premierea poetului Codreanu, Mișcarea*, VII, 117, 30 mai 1915, p. 1.
I. M., *Poetul Mihai Codreanu, Viitorul*, VII, 2.626, 2 iunie 1915, p. 1.
***, *Un poet despre altul, Mișcarea*, VII, 119, 2 iunie 1915, p. 1.
A. BRANIȘTE, „Statui”, *sonete de M. Codreanu, cronică literară, Rampa nouă ilustrată*, I, 81, 27 noiembrie 1915, p. 2.
CIRIC, *M. Codreanu, Versuri și proză*, IV, 17, 5 decembrie 1915, p. 295—296.

ILARIE CHENDI, *Portrete literare*, București, Editura librăriei Leon Alcalay, Biblioteca pentru toți, nr. 627 (1915), p. 85—90.
E. LOVINESCU, *M. Codreanu, Critice*, vol. III, 1915, p. 218.
***, *Convorbire cu d-l M. Codreanu, Teatrul de mîine*, I, 14, 1 martie 1919, p. 1.
RENOVATUS, *Sărbătorirea lui M. Codreanu, Opinia*, XV, 3.582, 11 martie 1919, p. 1.
***, *Banchet în onoarea d-lui M. Codreanu, Lumea*, II, 127, 12 martie 1919, p. 1.
***, *Sărbătorirea d-lui Mihai Codreanu, Presa*, I, 31, 12 martie 1919, p. 2.
CL. BLUMENFELD, *Artist și gazetar, Opinia*, XV, 3.583, 13 martie 1919, p. 1.
***, *Sărbătorirea d-lui Mihai Codreanu, Mișcarea*, XI, 56, 13 martie 1919, p. 2.
D. B., *Un premiu, Însemnări literare*, I, 33, 28 septembrie 1919, p. 17.
G. T., *În chestia traducerii lui „Cyrano de Bergerac”, Însemnări literare*, I, 37, 26 octombrie 1919, p. 17.
***, *Sărbătorirea poetului Codreanu, Mișcarea*, XIV, 26, 15 februarie 1920, p. 1.
LUCULLUS (D. ANGHEL), *Un sonetist: Mihai Codreanu (I); Rampa*, IV, 844, 18 august 1920, p. 1—2.
LUCULLUS, *Un sonetist: Mihai Codreanu (II); Rampa*, IV, 845, 19 august 1920, p. 1—2.
LUCULLUS, *Un sonetist: Mihai Codreanu (III); Rampa*, IV, 847, 21 august 1920, p. 1.
F. ADERCA, *M. Codreanu, Cyrano de Bergerac, Izbînda*, II, 590, 22 august 1920, p. 1.
SENEX, *Cîntecul deșertăciunii, Avniul*, I, 315, 12 noiembrie 1920, p. 1.
ENRIC FURTUNĂ, *Mihai Codreanu, Cyrano de Bergerac, Umanitatea*, I, 6, noiembrie 1920, p. 303.
F. ADERCA, *M. Codreanu, Cîntecul deșertăciunii, Izbînda*, II, 677, 4 decembrie 1920, p. 1.
ANDREI BRANIȘTE, *Poetul blazării: d. Mihai Codreanu, Adevărul literar și artistic*, seria a II-a, I, 3, 12 decembrie 1920, p. 4.
M. D. IOANID, *Poezia d-lui M. Codreanu, cu prilejul „Cîntecului deșertăciunii”, Neamul românesc*, XV, 284, 26 decembrie 1920, p. 2; 286, decembrie 1920, p. 2.

E. LOVINESCU, *M. Codreanu, Critice*, vol. III, 1920, p. 119—124.

PETRU GRANCEA, *Poetul M. Codreanu, Ecoul literar, artistic, amoristic*, I, 1, 1 ianuarie 1921, p. 5.

BENAMURA (A. HEFTER), *Cuvinte despre artă. „Mihai Codreanu: Cîntecul deșertăciunii”*, *Lumea*, IV, 678, 24 ianuarie 1921, p. 1.

N. DAVIDESCU, *Cîntecul deșertăciunii, Ora*, I, 9, 15 aprilie 1921, p. 1.

ANDREI BRANIȘTE, *Sonetul, Rampa*, V, 1.100, 30 iunie 1921, p. 5.

G. IBRĂILEANU, *M. Codreanu, „Statui” și „Cîntecul deșertăciunii”*, *Viața românească*, XIII, 12, 1921, p. 419—426. Reprodusă în *Scritori români și străini*, Iași, Editura Viața românească, 1926, p. 98—104.

N. DAVIDESCU, *Aspecte și direcții literare (1914—1921)*, București, Editura Viața românească, 1921, p. 164—167.

ILIE MARIN, *„Cyrano de Bergerac” de Rostand, în traducerea d-lui Mihai Codreanu*, *Transilvania*, LII, 4, aprilie 1921, p. 302—304.

* * *, *De la Teatrul Național din Iași, Mișcarea*, XVI, 86, 22 aprilie 1922, p. 1.

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI, *M. Codreanu: Sonete, Analele Academiei*, tom. XLI, 1920—1921, partea administrativă, 1922, p. 158—162.

TUDOR TEODORESCU-BRANIȘTE, *Poetul blazării: Mihai Codreanu, Oameni și cărți*, Editura librăriei Soccc, vol. I, 1922, p. 85—91.

S.P., *Pescarul detractor*, *Lumea*, VI, 1.349, 13 aprilie 1923, p. 2.

GHEORGHE ADAMESCU, *Contribuțiune la bibliografia românească*, partea a II-a, *Cartea românească*, 1923, p. 308.

OCTAV BOTEZ, *Pe marginea cărților*, Editura Viața românească, 1923, p. 89—92.

AGLAE PRUTEANU, *Amintiri din teatru*, Editura Viața românească, 1923, 252 p.

RUDOLF ȘUȚU, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei”, vol. I, 1923; vol. II, Iași, Viața românească, 1928.

* * *, *Premierea poetului M. Codreanu, Mișcarea*, XIX, 124, 6 iunie 1925, p. 1.

* * *, *Trei premii naționale, Viitorul*, XVIII, 5.174, 6 iunie 1925, p. 1.

N. N. ȘERBĂNESCU, *Marele premiu național de poezie, Clipa*, III, 103, 7 iunie 1925, p. 1.

POMPILIU CONSTANTINESCU, *Premiile naționale: M. Codreanu, Mișcarea literară*, 31, 13 iunie 1925, p. 1.

* * *, *Scritorii premiați: d-l Mihai Codreanu, Viitorul*, XVIII, 5.181, 13 iunie 1925, p. 2.

EUFEM MIHĂILEANU, *Mihai Codreanu, Clipa*, III, 104, 14 iunie 1925, p. 1.

EM. S., *Un premiat: Mihai Codreanu, Lumea*, VIII, 2.027, 14 iunie 1925, p. 2.

CONST. T. STOIKA, *Ecuatii: Mihai Codreanu, Mișcarea literară*, II, 34—35, 4—11 iulie 1925, p. 1.

EMANOIL AL. MANOLIU, *O privire retrospectivă asupra teatrului moldovenesc*, Tipografia H. Golder, 1925, p. 144—157.

ION PILLAT ȘI PERPESSICIUS, *Antologia poezilor de azi*, Editura Cartea românească, vol. I, 1925, p. 117—123.

* * *, *Figuri ieșene, Mișcarea*, XX, 243, 22 octombrie 1926, p. 1.

* * *, *„Cyrano de Bergerac” în românește, Rampa*, XI, 2.730, 29 noiembrie 1926, p. 3; 2.731, 1 decembrie, p. 3; 2.732, 2 decembrie, p. 3; 2.733, 3 decembrie, p. 3; 2.734, 4 decembrie, p. 3; 2.736, 6 decembrie, p. 5.

* * *, *Convorbire cu d. Al. Hodoș, Rampa*, XI, 2.732, 2 decembrie 1926, p. 1.

G. CĂLINESCU, *Mihai Codreanu, „Statui, Cîntecul deșertăciunii”*, *Sinteza*, I, 1 aprilie 1927, p. 15—16.

RAUL TEODORESCU, *M. Codreanu, Falanga*, seria a II-a, 21, 1 mai 1927, p. 1.

V. L., *Mihai Codreanu (medalion), Vitrina literară*, I, 4 mai 1927, p. 9.

H. LAZU, *„Cyrano de Bergerac”, comedie eroică în 5 acte, în versuri, de Edmond Rostand, în românește de Mihail(!) Codreanu, la Teatrul Național, Adevărul literar și artistic*, VIII, 355, 25 septembrie 1927, p. 4.

M. SEVASTOS, *În jurul traducerilor lui „Cyrano de Bergerac”, Adevărul literar și artistic*, VIII, 356, 2 octombrie 1927, p. 1.

BITAY ARPAD, *Codreanu Mihai, Irodalni Lexicon*, 1927, p. 198.

P. CONSTANTINESCU, *Mihai Codreanu, Mișcarea literară*, Editura Ancora, colecția „Biblioteca universală”, 1927, p. 49—50.

ION DAFIN, *Figuri ieșene*, Iași, Viața românească, vol. I, 1927, p. 33—35; ediția a II-a, Iași, Viața românească, (1928—1929), p. 31—32.

M. DRAGOMIRESCU, *Critica*, Editura Casei școalelor, 1927, vol. I (*Directive*), p. 334—335.

MIHAIL IORGULESCU, *Marginalia* (studii critice), București, Editura Ancora, S. Benvenisti & co., vol. I, 1927, p. 40—42.

* * *, *Noul director al Teatrului Național din Iași*, *Mișcarea*, XXII, 7, 11 ianuarie 1928, p. 1.

EM. SERGHIE, *D. Mihai Codreanu în circa lui Marfurius*, *Lumea*, XI, 2.891, 17 martie 1928, p. 2.

ARALD, *Cyrano de Bergerac*, *Mișcarea*, XXII, 2.891, 17 martie 1928, p. 2.

GEORGE-MIHAIL ZAMFIRESCU, *M. Codreanu, Omul și opera*, *Complex*, ziar artistic literar, II, 1 aprilie 1928, p. 1.

* * *, *Viitorul repertoriu al teatrului din Iași*, *Mișcarea*, XXII, 121, 29 mai 1928, p. 1.

* * *, *Campania contra Teatrului Național din Iași*, *Mișcarea*, XXII, 217, 23 septembrie 1928, p. 1.

GHEORGHE ADAMESCU, *Contribuțiune la bibliografia românească*, Editura Casei școalelor, partea a III-a, 1928, p. 254—255.

ION DAFIN, *Iașul cultural și social*, *Viața românească*, vol. I, 1928, p. 183—186, p. 218; vol. II, 1929, p. 256—258.

E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Aurora, vol. III, 1928, p. 188—191.

PERPESSICIUS, *Mențiuni critice*, Editura literară a Casei școalelor, vol. I, 1928, p. 118.

SCARLAT STRUȚEANU, „*Turnul de fildeș*” de M. Codreanu, *Om liber*, I, 28, 22 decembrie 1929, p. 1—2.

CONST. D. IONESCU, *M. Codreanu, Turnul de fildeș*, *Ramuri*, XXII, 12, decembrie 1929, p. 348—350.

T.B., „*Turnul de fildeș*”, *versuri de Mihai Codreanu*, *Patria*, Cluj, XII, 2, 4 ianuarie 1930, p. 2.

ION CANTACUZINO, *Mihai Codreanu, Turnul de fildeș*, *Viitorul*, XXII, 6.572, 8 ianuarie 1930, p. 3—4.

IZABELA SADOVEANU, *M. Codreanu, „Turnul de fildeș”*, *București, Cartea românească*, 1929, *Adevărul literar și artistic*, seria a II-a, IX, 475, 12 ianuarie 1930, p. 7.

D. G., *Mihai Codreanu, Turnul de fildeș*, *Datina*, VIII, 1—3, ianuarie—martie 1930, p. 49—51.

N.N. CANT., *Turnul de fildeș*, *Ritmuri*, Brașov, I, 8—9, aprilie 1930, p. 23.

C. SĂTEANU, *Poetul Mihai Codreanu și guzganii*, *Lumea*, XIII, 3.641, 15 august 1930, p. 2—3.

C. HAMANGIU, *Două amintiri*, *Gazeta noastră*, IV, 197, 16 aprilie 1931, p. 8.

AL. PHILIPPIDE, *Mihai Codreanu, Adevărul literar și artistic*, X, 582, 31 ianuarie 1932, p. 3.

* * *, *Maestrul Codreanu*, *Evenimentul Iașilor*, I, 10, 24 august 1932, p. 2.

SANDU TELEAJEN, *Teatrul Național din Iași, Boabe de grâu*, III, 11 noiembrie 1932, p. 521—565.

BOGDAN AMARU, *Sonete pentru Lia*, *Tot*, seria a II-a, II, 31, 27 martie 1934, p. 1, 4.

HEFAISTOS, *Mihai Codreanu, Tot*, seria a II-a, II, 32, 28 martie 1934, p. 2, 4.

CEZAR PETRESCU, *Un poet care nu glumește*, *Curentul*, VII, 2.245, 6 mai 1934, p. 1.

* * *, *Cum este cu puțință*, *Universul*, LI, 121, 7 mai 1934, p. 1.

N. IORGA, *Istoria literaturii românești contemporane*, Editura Adevărul, vol. II, 1934, p. 188—189.

MIHAIL IORGULESCU, „*Cyrano de Bergerac*”, în *traducerea d-lui M. Codreanu, Marginalia*, București, vol. II, 1934, p. 101—108.

PERPESSICIUS, *Mențiuni critice*, *Fundația pentru literatură și artă*, vol. II, 1934, p. 160, 401.

PROFIRA SADOVEANU, *Domniile lor domnii și doamnele... (convorbiri și portrete)*, Editura Adevărul (1934), p. 151—163.

SANDU TELEAJEN, *De vorbă cu d. Mihai Codreanu*, *Naționalul nou*, II, 193, 2 ianuarie 1935, p. 5.

VALER DONEA, *Poetul Mihail Codreanu. Foi de album*, *Adevărul literar și artistic*, XIV, 782, 1 decembrie 1935, p. 1, 2.

PERPESSICIUS, *Mențiuni critice*, *Fundația pentru literatură și artă*, vol. III, 1936, p. 181.

- GR., *Însemnări ieșene*, Opinia, VIII, 9.625, 6 mai 1937, p. 1.
- GH. CARDAȘ, *Poezia românească de la origine pînă în zilele noastre*, antologie și studiu, vol. II, 1937, p. 519—522.
- E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane*, Editura librăriei Socec (1937), p. 133—134.
- * * *, *Pagini din viața și opera scriitorilor ieșeni contemporani*, Iași, Socec, 1937, p. 18—23.
- I.M. RAȘCU, *Convingeri literare*, București, 1937, p. 35—49.
- BASIL MUNTEANO, *Panorama de la litterature roumaine contemporaine*, Paris, 1938, p. 148—149.
- F. V., *Însemnări ieșene*, Semnalul, I, 3, 3 februarie 1938, p. 2.
- GH. CARDAȘ, *Istoria literaturii românești de la origine pînă în zilele noastre*, București, Tiparul „Oltenia”, 1939, p. 388—389.
- N. IORGA, *Poezia d-lui Mihai Codreanu*, Cuget clar, IV, 30, 1 februarie 1940, p. 466.
- DAN PETRAȘINCU, *Sonetele d-lui Mihai Codreanu*, România literară, 43, 4 februarie 1940, p. 18.
- MIHAI NICULESCU, *Mihai Codreanu: „Statui” (sonete și evadări din sonet)*, Universul, LVII, 48, 19 februarie 1940, p. 4.
- GEORGE BOȚA, *Mihai Codreanu, „Statui”, 1939*, Familia, seria a III-a, VII, 1—2, ianuarie-februarie 1940, p. 101—103.
- VLADIMIR STREINU, *Mihai Codreanu, „Statui”, Ediție definitivă*, cronică literară, Viața românească, XXXII, 2 februarie 1940, p. 73—79.
- VASILE VARTOLOMEI, *M. Codreanu, maestrul sonetului român*, Familia, seria a III-a, VII, 5—6, mai-iunie 1940, p. 69—84.
- ȘERBAN CIOCULESCU, *Aspecte lirice: Mihai Codreanu, „Statui, sonete și evadări din sonet”*, Revista Fundațiilor, VII, 7, 1 iulie 1940, p. 159—178.
- VASILE ALEXANDRESCU, *Eminescu văzut de poezii noștri*, Cernăuți, 1940, p. 37, 40—41.
- Buletinul Cărții românești*, XII, 1940, p. 10.
- CONST. NONEA, *Mihai Codreanu, poetul variației artistice*, Cuget moldovenesc, X, 4—5, aprilie-mai 1941, p. 133—146.
- VICTOR ION POPA, *Mihai Codreanu, profesorul meu...*, Vremea, XIII, 601, 18 mai 1941, p. 9.
- ERES, „Incultul” Mihai Codreanu, Evenimentul, XXXV, 9.007, 7 octombrie 1941, p. 2.
- G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, 1941, p. 576—577, 694, 913.
- AL. PHILIPPIDE, *Mihai Codreanu, Vremea războiului*, XIV, 637, 8 februarie 1942, p. 7.
- ELIZA MÎRZESCU, *Despre... Mihai Codreanu*, Curentul, XV, 5.098, 27 aprilie 1942, p. 2.
- M., *În orașul amintirilor*, Săptămîna C.F.R., II, 16, 20 septembrie 1942, p. 1.
- I. M., *Tradiția scrisului românesc*, Săptămîna C.F.R., II, 28, 13 decembrie 1942, p. 1.
- I. MAXIM, *Dialog cu poetul Mihai Codreanu*, Săptămîna C.F.R., II, 31, 3 ianuarie 1943, p. 1.
- TOMA VLĂDESCU, *Cyrano de Bergerac*, Duminica, II, 10, 9 mai 1943, p. 5.
- D. MURĂRAȘU, *Istoria literaturii române*, ediția a III-a, București, Editura Cartea românească, (1943), p. 328—341.
- VLADIMIR STREINU, *Literatura română contemporană*, Editura Dacia, 1943, p. 59—64.
- IULIU LAZĂR, *Mihai Codreanu, poetul „Statuilor”*, Drapelul, I, 35, 31 ianuarie 1945, p. 2.
- CONST. LOGHIN, *Istoria literaturii române*, ediția a XIV-a, Timișoara, 1945, p. 508—509.
- LUCIAN PREDESCU, *Istoria literaturii române*, ediția a VI-a, București, Cugetarea, 1946, p. 254—255.
- N. I. P., *Din revistele Iașului*, Iașul nou, V, decembrie 1953, p. 346—347.
- L. GODEANU, *Pour la sauvegarde de la culture, La Roumanie d'aujourd'hui*, 4 aprilie 1955, p. 10.
- G. GALACTION, *Oameni și gânduri din veacul meu*, E.S.P.L.A., 1955, p. 172—181, 199.
- VALENTIN LIPATTI, *Doi Cyrano—un singur sol al poporului francez*, Gazeta literară, III, 3 (97), 19 ianuarie 1956, p. 6.
- ADRIAN ANDONIU, *Amintiri de la „Viața românească”*, Iașul literar, 3, 1956, p. 78—80.
- DEMOSTENE BOTEZ, *Evocări din tainica desacté cu amintiri*, Viața românească, 3, martie 1956, p. 46.
- BORIS BUZILĂ, *De vorbă cu Mihai Codreanu*, România liberă, 3.567, 25 martie 1956, p. 2.

AL. CONSTANTINESCU, *Amintirile unui tipograf, Iașul literar*, 3, martie 1956, p. 67—68.

C. CIOPRAGA, *Poetul M. Codreanu la 80 de ani, Flacăra Iașului*, 22 iulie 1956, p. 2.

CONST. CIOPRAGA, *Mihai Codreanu împlinește optzeci de ani, Iașul literar*, 7, 1956, p. 74—76.

EUGEN LUCA, *Mihai Codreanu la 80 de ani, Contemporanul*, 32 (514), 10 august 1956, p. 3.

C. CIOPRAGA, *Mihai Codreanu, sonetistul, Steaua*, VII, 10, 1956, p. 70—74.

AL. JEBELEANU, *Mihai Codreanu la 80 de ani, Scrișul bănațean*, VII, 10, 1956, p. 48—51.

* * *, *Semn de înaltă prețuire (conferirea Ordinului Muncii, cl. I.), Flacăra Iașului*, 3.175, 9 noiembrie 1956, p. 1.

DAN HAULICĂ, *Mihai Codreanu (la a 80-a aniversare), Gazeta literară*, III, 48 (142), 29 noiembrie 1956, p. 2.

* * *, *Înaltă distincție, Flacăra Iașului*, XII, 3.215, 26 decembrie 1956, p. 2.

CONST. CIOPRAGA, *Poetul Mihai Codreanu, Iașul literar*, 12, 1956, p. 62—77.

* * *, *Mihai Codreanu la 80 de ani, Viața românească*, IX, 12, decembrie 1956, p. 72.

MARGARETA BACIU, *Cum întâmplarea juca odinioară rol în teatru, 140 de ani de la primul spectacol în limba română, Iași*, 1956, p. 66.

GEORGE POPOVICI, *O lecție de teatru care nu se poate uita, 140 de ani de la primul spectacol în limba română, Iași*, 1956, p. 65—66.

M. SEVASTOS, *Amintiri de la „Viața românească”, E.S.P.L.A.*, 1956, p. 105—106; ediția a II-a, Editura pentru literatură, 1966, p. 266—270.

AL. CLAUDIAN, *Scriitori ai unui singur gen, Iașul literar*, 3, martie 1957, p. 69—74.

VIRGIL DÂNCIULESCO, *Iassy, La Roumanie d'aujourd'hui*, 9, 1957, p. 25—26.

D. SOLOMON, *M. Codreanu, Sonete*, [Gazeta literară, 41 (187)], 10 octombrie 1957, p. 1, 4.

* * *, *Mihai Codreanu, necrolog, Flacăra Iașului*, XIV, 3.471, 24 octombrie 1957, p. 2.

* * *, *Mihai Codreanu, necrolog, Știința*, XXVII, 4.045, 26 octombrie 1957, p. 5.

* * *, *Un maestru al sonetului românesc, Flacăra Iașului*, XIV, 3.474, 27 octombrie 1957, p. 2.

ȘERBAN CIOCULESCU, *Sonetistul, Gazeta literară*, 44, 31 octombrie 1957, p. 2.

CONST. CIOPRAGA, *Mihai Codreanu, necrolog, Iașul literar*, 10, octombrie 1957, p. 83—85.

DUMITRU CORBEA, *Inima poetului, Contemporanul*, 44(578), 1 noiembrie 1957, p. 3.

D. FLOREA-RARIȘTE, *La moartea sonetistului, Tribuna*, I, 39, 2 noiembrie 1957, p. 2.

ȘT. CAZIMIR, *Mihai Codreanu (necrolog), Viața românească*, 11, noiembrie 1957, p. 94—95.

AL. DIMA, *La moartea poetului, Iașul literar*, 11, noiembrie 1957, p. 65—67.

D. FLOREA-RARIȘTE, *Mihai Codreanu, Steaua*, VIII, 11, 1957, p. 33—37.

N. I. POPA, *Mihai Codreanu la „Însemnări ieșene”, Iașul literar*, 11, noiembrie 1957, p. 68—71.

N. ȚAȚOMIR, *În cadența endecasilabului, Iașul literar*, 11, noiembrie 1957, p. 72—74.

AGRIPINA FLOREANU, *Mihai Codreanu, Scrișul bănațean*, VIII, 12, 1957, p. 68—70.

PETRE PASCU, *Mihai Codreanu, Tînărul scriitor*, VI, 12 1957, p. 86—87.

CONST. CIOPRAGA, *Mihai Codreanu (necrolog), Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași (scrie nouă), secțiunea III, tom. III, 1957, fascicula 1—2, p. 460—461.*

I. TEODOREANU, *Masa umbrelor*, E.S.P.L.A., 1957, p. 40, 79.

SAVIN BRATU, *Ibrăileanu omul*, Editura tineretului, 1959, p. 451.

M. SADOVEANU, *Anii de ucenicie, Opere*, vol. XVI, 1959, p. 502—504.

T. VÎRGOLICI, *Scriitori despre un mare scriitor, Scrișul bănațean*, XI, 11, 1960, p. 55—58.

OTILIA CAZIMIR, *Prietenii mei scriitori*, București, E.S.P.L.A., 1960, p. 173.

VASILE SADOVEANU, *O partidă de șah la „Traian”, Viața românească*, XIV, 2, februarie 1961, p. 84—87.

TUDOR VIANU, *Jurnal*, Editura pentru literatură, 1961, p. 15—16.

OTILIA CAZIMIR, *Bătrînul meu prieten, Flacăra Iaşului*, XIX, 5.642, 28 octombrie 1964, p. 1.

D. MICU, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, vol. I (1900—1918), 1964, p. 212—213.

D. MICU, *Literatura română la începutul secolului al XIX-lea (1900—1916)*, Editura pentru literatură, 1964, p. 15—28; 39—131.

N. BARBU, *Aglas Pruteanu*, Editura Meridiane, 1965.

Bibliografia literaturii române, sub redacţia acad. Tudor Vianu, Bucureşti, Editura Academiei, 1965, p. VI, 291—292, 461, 878, 888, 899, 1008.

GABRIELA DRĂGOI, *Începuturile poetice ale lui Mihai Codreanu*, *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, tom. XVI, 1965, p. 135—145.

GH. BUZATU, *Pagini necunoscute din poezii „Vieţii româneşti”*, *Cronica*, I, 4, 5 martie 1966, p. 11.

AL. AL. LEONTESCU, *Mihai Codreanu, Viaţa românească*, XIX, 3, martie 1966, p. 205—209.

AUREL LEON, *Mihai Codreanu, profil în alb şi negru, Iaşul literar*, 5 mai 1966, p. 38—46.

MIRCEA CIUBOTARU, *90 de ani de la naşterea lui Mihai Codreanu*, *Cronica*, I, 24, 23 iulie 1966, p. 3.

* * *. *Un sonet puţin cunoscut al lui Mihai Codreanu*, *Cronica*, I, 24, 23 iulie 1966, p. 8.

CONST. CIOPRAGA, *Sonetistul Mihai Codreanu*, *Flacăra Iaşului*, XXII, 6.130, 24 iulie 1966, p. 2.

* * *. *90 de ani de la naşterea lui Mihai Codreanu*, *Cronica*, I, 25, 30 iulie 1966, p. 7.

CONST. CIOPRAGA, *G. Topîrceanu*, Editura pentru literatură, 1966.

S. DOMOKOS, *Bibliografia maghiară a literaturii române (1831—1960)*, Editura pentru literatură, 1966, p. 368—369.

CONSTANTIN CUBLEŞAN, *Mihai Codreanu, un solitar*, *Ateneu*, IV, 2 (31), februarie 1967, p. 9, 15.

GH. BĂILEANU, *Vechilocaluri ale Iaşului: „Bolta rece”*, *Iaşul literar*, 5 mai 1967, p. 51—58.

CONST. CIOPRAGA, *Amintirea sonetistului*, *Cronica*, II, 42 (89), 21 octombrie 1967, p. 1.

AUREL LEON, *„Prieten tu? Cum poţi să-mi fii sonet...”*, *Magazin*, XI, 524, 21 octombrie 1967, p. 4.

AUREL LEON, *Mihai Codreanu (10 ani de la moarte)*, *Flacăra Iaşului*, XXIII, 6.565, 22 octombrie 1967, p. 2.

ILIE DAN, *Maestru al sonetului românesc, Zori noi*, XXII, 6.175, 24 octombrie 1967, p. 2.

AUREL LEON, *Zece ani de la moartea lui Mihai Codreanu: fişă de istorie literară*, *Cronica*, II, 43 (90), 28 octombrie 1967, p. 8.

CONST. CIOPRAGA, *Sonetistul Mihai Codreanu, Portrete şi reflecţii literare*, Editura pentru literatură, 1967, p. 129—144.

I. PELTZ, *Solemnul în aparenţă Mihai Codreanu, Amintiri despre...*, Editura tineretului, 1967, p. 40—44.

IV. PARODII. PAGINI LITERARE DEDICATE
LUI CODREANU

RUDO, *Povestea lacului* (poetului M. C.), *Evenimentul*, seria a II-a, XII, 22, 7 martie 1904, p. 1—2.

E. CALOGNOMU, *Căderea vulturului* (amicului M. Codreanu), *Epigonii*, II, 19, 15 martie 1904, p. 7.

A. STEURMAN, *Prințesa-ndepărtată* (lui M. Codreanu), *Evenimentul*, seria a II-a, XIII, 227, 27 noiembrie 1905, p. 1. S-a republicat în *Teatrul*, I, 6, 25 noiembrie 1912, p. 8.

B. NEMȚEANU, *O dragoste nouă* (lui Mihai Codreanu), *Pagini libere*, I, 17, 19 octombrie 1908, p. 257—258.

AL. GH. DOINARU, *Vis și realitate* (lui M. Codreanu), *Mișcarea*, II, 51, 6 martie 1910, p. 1—2.

G. TOPÎRCEANU, *Scamatorul* (domnului M. Codreanu), *Viața românească*, VI, 2, 1911, p. 269. S-a republicat în *Mișcarea*, III, 63, 20 martie 1911, p. 1.

G. TOPÎRCEANU, *Dalila*, *Viața românească*, VI, 2, 1911, p. 270.

G. TOPÎRCEANU, *La cinematograf*, *Viața românească*, VI, 2, 1911, p. 270.

M. SEVASTOS, *Sonetul* (d-lui M. Codreanu), *Viața românească*, VII, 4, aprilie 1912, p. 99. S-a republicat în *Rime sprintene*, Iași, Editura Viața românească, 1920, p. 5—6; *Cronici rimate*, cu o prefață de acad. Al. Philippide, Editura pentru literatură, 1963, p. 38—39.

M. S., *Omul* (maestrului M. Codreanu), *Zorile*, I, 2, iunie 1914, p. 28.

GARGANTUA, *Sonet turmentat* (în genul sonetistului M. Codreanu), *Hiena*, II, 4, 11 iulie 1920, p. 2.

A. STEURMAN-RODION, *Scherzando* (lui Mihai Codreanu), *Frontul roșu*, Iași, Institutul de arte grafice Viața românească, 1920, p. 115.

GIORDANO, *Uzurpare* (amicului meu Codreanu), *Mișcarea*, XVIII, 145, 2 iulie 1924, p. 1. S-a republicat în *Stihuri și epigrame*, ediția a III-a, Iași, Tipografia H. Goldner, 1925, p. 134.

G. TOPÎRCEANU, *Sonete parnasiene* (parodii după M. Codreanu), *Parodii originale*, ediția a III-a, Iași, Viața românească, 1927, p. 87—89 (*Scamatorului, Pagliaccio, Samson și Dalila, Testamentul unui poet necunoscut*). S-au republicat în ediția a IV-a, București, Editura Cartea românească, 1932, p. 85—89; în ediția a V-a, București, Editura Cartea românească, f.a., p. 85—89; în *Opere alese*, ediție îngrijită, bibliografie și studiu introductiv de Al. Săndulescu, E.S.P.L.A., 1959, vol. I, p. 119—122.

I. COLIN, *Confesiune (à la manière de... M. Codreanu)*, *Complex*, I, 5, 6 iunie 1927, p. 4.

G. T. (OPÎRCEANU), *Poetului Mihai Codreanu*, *Lumea*, XIII, 3.450, 2 ianuarie 1930, p. 3.

* * *, *Autoinstantanee* (parodie n'importe qui), *Umorul literar*, I, 1, 14 mai 1933, p. 3.

AL. P., *Catren (à la manière de Codreanu)*, *Umorul literar*, I, 2, 21 mai 1933, p. 4.

AL. O. TEODOREANU, *Poveste ieșană, Vin și apă*, București, Editura Cultura națională, 1936, p. 47—48.

VICTOR EFTIMIU, *Don Quijote* (lui Mihai Codreanu), *Adevărul literar și artistic*, seria a II-a, XIX, 894, 23 ianuarie 1938, p. 3.

AL. POGONAT, *Siesta sonetului* (cronică rimată), *Însemnări ieșene*, V, 1, 1 ianuarie 1940, p. 137.

AL. O. TEODOREANU, *Poem simfonic* (maestrului Mihai Codreanu), *Gluma*, I, 2, 26 mai 1940, p. 1.

AL. O. TEODOREANU, *Parodie* (după Mihai Codreanu), *Gluma*, I, 4, 9 iunie 1940, p. 4.

NICOLAE ȚĂȚOMIR, *Sonet* (lui Mihai Codreanu, în memoriam), *Iașul literar*, 11, noiembrie 1957, p. 64.

MIHAIL SEVASTOS, *Variantă* (sonetistului M. Codreanu), *Cronici rimate*, cu o prefață de acad. Al. Philippide, Editura pentru literatură, 1963, p. 40—41.

TABLA ILUSTRĂȚILOR

Articol din ziarul ieșean <i>Mișcarea</i> , cu adnotarea din care reiese că <i>Harold</i> este pseudonimul lui Mihai Codreanu.	32—33
În curtea locuinței din strada Lăpușneanu, nr. 37, din Iași.	32—33
Mihai Codreanu, director al Teatrului Național din Iași, împreună cu actorii Sorana Țopa, Aurel Ghițescu și Maricica Ghițescu.	48—49
Mihai Codreanu la 50 de ani.	48—49
Coperta volumului <i>Statui, sonete și evadări din sonet</i> (1939).	112—113
Masa de lucru a poetului.	112—113
Fotografie din timpul celui de-al doilea război mondial: Argeș, 1944.	128—129
Cu ultima secretară literară (prof. Z. Teodorovici).	128—129
<i>Cyrano de Bergerac</i> , exemplar cu adnotările lui Mihai Codreanu din timpul traducerii în românește	176—177
<i>Adnotare la traducerea lui Cyrano de Bergerac</i> ..	176—177
Poetul , octogenar.	240—241
Sonet dedicat poetului de Victor Eftimiu, în februarie 1957.	240—241
Coperta volumului <i>Sonete</i> (1957).	256—257
„Ordinul Muncii”, clasa I, conferit poetului.	256—257
Facsimile după un manuscris al poetului.	352—353
Ultima fotografie: septembrie 1957.	368—369
Mormintul lui Mihai Codreanu la cimitirul „Eternitatea” din Iași.	368—369

CUPRINSUL

PUBLICISTICĂ

Însemnări despre literatură

[Omagiu lui Vasile Alecsandri]	7
Lumină din lună	9
În Nirvana	11
Avîntul	13
Poetul Neculuță	15
Ploaie și soare	17
S. Prasin ca poet	20
Poezii și politica	22
Cititorii noștri	25
Scriitorii români	27
În jurul unei chestii literare	29
Pentru poetul D. Anghel	32
Domnul Titu Maiorescu	34
Din vremuri vechi	37
O lămurire	39
Omagiu lui Mihail Sadoveanu	42
Însemnări despre teatru	
Salomea	43
Actorii	45

Un mic răspuns	47
Artista	49
La sărbătorirea teatrului	51
Amintirile unui vechi profesor	53
Reflecții variate	
Războieni	63
[Panoramă ieșcană]	65
„Bolta rece“	67
Asupra lui Iser	69
Sursum corda!	71
Lampa lui Diogene	74
Finis coronat opus... ..	76
O perlă de cinism	79
Înverșunarea piticilor	81
Organizarea învățămîntului profesional.....	84
Patriotismul nostru	87
Inscripții de clădiri	90
O statuie	92
Intervievuri	94
Calendare	96
Jurații	98
În lanțuri	100
Cu ochii legați	102
Geneza unui sonet	105
Hamletism	109
Nici un ecou	111
Alcoolismul	113
Cel mai bun azil	115
Cîntecul cizmarilor	118
Omul-șarpe	120
La vînătoare... ..	122
Na. Cl.	124
Moartea vulturului	126
Din carnetul gazetarului	
Filozofia budică	129
Asupra cugetării libere	135
Asupra risului	138
La șatră	140
Scrisoare deschisă	144
Timpul	147
Aforisme	149

TRADUCERI

Baudelaire	
Mormîntul unui poet blestemat	163
Hoitul	164
Strigoiful	166
Moartea săracilor	167
Prăpastia	168
Albatrosul	169
Reversibilitate	170
J. Richerpin	
Martira (Foilă de mîntă).....	172
F. Coppée	
Amintiri	174
E. Rostand	
Cyrano de Bergerac	175

MIHAI CODREANU ÎN CONȘTIINȚA CRITICII

Izabela Sadoveanu	433
Gala Galaction	436
Tudor Arghezi	445
E. Lovinescu	447
Octav Botez	454
Ion Minulescu	457
N. Davidescu	459
G. Ibrăileanu	462
Pompiliu Constantinescu	467
Izabela Sadoveanu	469
Al. Philippide	472
N. Iorga	475
Vladimir Streinu	477
Șerban Cioculescu	487
Victor Ion Popa	496
<i>Bibliografie</i>	503
<i>Tabla ilustrațiilor</i>	566

Redactor: ELISABETA BRINCUS
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

*Dat la cules 01.04.1968. Bun de tipar 11.03.1969. Apărut 1969.
Hirtie tipar inalt tip A de 63 g/m². Format 540×840/16
Coli ed. 25,72. Coli tipar 35,75. Plasașe tipo 9. A. r.r.
847/1968. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859—0.*

Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
București,
Republica Socialistă România.
Comanda nr. 1453.